

สภาพทั่วไปของจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในอดีตจังหวัดชายแดนภาคใต้หมายถึง จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดสตูล ซึ่งแต่เดิมเรียก 4 จังหวัดนี้ว่า "4 จังหวัดชายแดนภาคใต้" ต่อมาเมื่อปีพุทธศักราช 2506 คณะรัฐมนตรีสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นว่า การใช้คำว่า "4 จังหวัดชายแดนภาคใต้" อาจก่อให้เกิดการแบ่งแยก จึงได้ลงมติตามข้อเสนอของนายกรัฐมนตรีให้เปลี่ยนชื่อเป็น "จังหวัดชายแดนภาคใต้" เมื่อวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2506 แต่ปัจจุบันนี้ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รวมจังหวัดสงขลาเข้าเป็น "จังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยยึดเกณฑ์ที่จังหวัดสงขลามีพรมแดนติดต่อกับประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย เช่นเดียวกับ 4 จังหวัดข้างต้น¹ มีประชากรนับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธและศาสนาอื่นเป็นส่วนน้อย การที่ประชากรส่วนใหญ่ในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นมุสลิมก็เพราะท้องถิ่นนี้เคยเป็นดินแดนขึ้นกับมาเลเซีย (หรือมาลายูในสมัยนั้น) มาก่อนที่จะเข้ามาอยู่ในความปกครองของไทยเมื่อประมาณ 150 ปีมาแล้ว และหลังจากมาขึ้นกับไทยแล้วก็ยังคงมีเจ้าผู้ครองนครที่เป็นมุสลิมสืบต่อมาอีกกว่า 50 ปี จนกระทั่งเมื่อเกือบ 100 ปีที่แล้ว จึงได้มีการรวมเข้าสู่การปกครองของส่วนกลางในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนในจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นจังหวัดภาคใต้ติดกับสี่จังหวัดดังกล่าวแล้ว มีประชากรมุสลิมเพียง 25%²

มีชนพื้นเมืองดั้งเดิมในพื้นที่อยู่หลายกลุ่ม ดังที่ ศาสตราจารย์ฮาโรลด์ อี. สมิท (Harold E. Smith) ได้ให้คำจำกัดความในพจนานุกรมประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทยไว้ดังนี้³

"คนไทยปักซีได้ : คนไทยปักซีได้เป็นกลุ่มชนชาติไทย อาศัยอยู่ในคาบสมุทรนี้ตลอดบริเวณคอคอดกระ มีประชากรประมาณ 1.5 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2513 ลักษณะเชื้อชาติของชนกลุ่มนี้เชื่อว่ามีส่วนผสมระหว่างคนไทยและชนชาติอื่น ๆ (ที่ไม่ใช่ไทย) ที่อยู่ในแถบนี้ รวมทั้งมาเลย์

¹ กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, ทำเนียบสถิติของจังหวัดและอำเภอในประเทศไทย, โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, กรมการปกครอง, 2529, หน้า 13 อ้างถึงใน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส, (ม.ป.ท. : 2531), หน้า 3-2.

² จรัญ มะมุลิม, กิติมา อมรทัต, พรทิมล ตวีโชติ, ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 57.

³ คณะอนุกรรมการส่งเสริมการแต่งตั้งดำรงมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, "การเมืองไทยในหัวเมืองปักซีได้ ในอดีตกับจดหมายเหตุของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช การเมืองการปกครองภาคใต้ในปัจจุบัน บทบาทของการศึกษากับขบวนการทางการเมือง : กรณีของชาวมุสลิมเชื้อสายมาลายู", จุลสารนสได้, พิมพ์ครั้งที่ 1 มกราคม 2529, (กรุงเทพมหานคร : สยามสมัย, 2529), หน้า 73.

และคนเชื้อสายนิกริโต (Nigrito) เช่นเดียวกับคนมาเลย์ในแถบนี้ คนไทยภาคใต้มีอาชีพปลูกยางพารา กรีดยาง การประมงปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ ภาษาถิ่นของเขาคือภาษาปากซี้ได้”

จรัรัตน์ เกียรติมาพันธุ์ ก็ได้กล่าวถึงชนพื้นเมืองดั้งเดิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ามี 3 พวก คือ นิกริโต (Nigrito) โปรโตมาเลย์ (Proto Malay) และติวเทอโรมาเลย์ (Teutero Malay) พวกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายหลัง ได้แก่ มอญ อินเดีย ไทย มาลาเย และจีน⁴ ชนชาติเหล่านี้ได้มีการผสมผสานกันทั้งเชื้อชาติ ประเพณี และวัฒนธรรมจนกระทั่งกลายเป็นประชากรของจังหวัดสตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสในปัจจุบัน⁵ และมีประชากรในพื้นที่ ที่นับถือศาสนาอิสลามมีจำนวนถึง 67.21% มีสถานที่แยกตามการนับถือศาสนาได้ดังนี้⁶

-	มัสยิด	1,877	แห่ง
-	วัด	583	แห่ง
-	อื่นๆ	33	แห่ง

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรชาวไทยพุทธต่อชาวไทยมุสลิม

พ.ศ. 2530					
จังหวัด	พื้นที่ (ล้านไร่)	ประชากร	ไทย-มุสลิม	ไทย-พุทธ	อัตราส่วนของไทยมุสลิมต่อไทยพุทธ
สงขลา	4.6	1,008,190	163,347	648,595	1:04
สตูล	1.55	108,209	103,277	51,648	2:01
ปัตตานี	1.21	492,875	324,548	90,949	3.57 : 1
ยะลา	2.81	317,054	166,509	96,554	1.73 : 1
นราธิวาส	2.8	504,857	321,156	82,417	3.79 : 1
รวม	13	2,520,907	1,069,837	970,163	1.10 : 1

ที่มา : คณะทำงานไทยมุสลิมแก้ปัญหาไทยมุสลิม, การแก้ปัญหาไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 7.

⁴ จรัรัตน์ เกียรติมาพันธุ์, “การตั้งถิ่นฐานในภาคใต้”. รุสมีแล, ปีที่ 7, ฉบับที่ 1 กันยายน – ธันวาคม, 2526. หน้า 40. อ้างถึงใน คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส, หน้า 3 – 2.

⁵ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว สตูล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส, หน้า 3 – 17.

⁶ ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้. “เอกสารประกอบการปฐมนิเทศ โครงการปฐมนิเทศข้าราชการ พนักงานส่วนท้องถิ่น และพนักงานรัฐวิสาหกิจ จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี 2542”. (ยะลา: เสริมการพิมพ์, 2542), หน้า 8.

สำหรับเขตการปกครองในจังหวัดชายแดนนั้นได้แบ่งการบริหารออกเป็นการบริหารราชการส่วนภูมิภาค และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 แสดงการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2540

จังหวัด	พื้นที่ (ตร.กม.)	อำเภอ*กิ่งอำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
ยะลา	4,524.10	7*1	58	333
ปัตตานี	1,940.40	12	115	627
นราธิวาส	4,475.43	13	77	527
สงขลา	7,393.90	16	124	982
สตูล	2,479.00	6	36	256
รวม	20,810	6*1	410	2,725

ที่มา : สำนักงานจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลา และสตูล

ตารางที่ 4 แสดงการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2540

จังหวัด	เทศบาลนคร	เทศบาลเมือง	เทศบาลตำบล	สุขาภิบาล	องค์การบริหารส่วนตำบล
ยะลา	1	1	2	15	121
ปัตตานี	-	1	1	10	87
นราธิวาส	1	-	1	6	53
สงขลา	-	1	1	12	77
สตูล	-	1	-	5	29
รวม	2	4	5	48	367

ประชากรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามข้อมูลของสำนักงานจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประชากรทั้งสิ้น 3,089,493 คน พื้นที่ซึ่งมีประชากรมากที่สุดคือ จังหวัดสงขลา รองลงมาได้แก่ นราธิวาส ปัตตานี ยะลา และสตูล ตามลำดับ

ประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายได้เฉลี่ย 38,112 บาท/คน/ปี ประชากรในจังหวัดสงขลามีรายได้สูงสุด 48,171 บาท ประชากรในจังหวัดนราธิวาสมีรายได้เฉลี่ยต่ำสุด 32,180 บาท⁷

ตารางที่ 5 แสดงจำนวนประชากร จำนวนบ้าน รายได้เฉลี่ยของประชากร

จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนบ้าน (หลังคาเรือน)	รายได้เฉลี่ยของประชากร บาท/ปี
ยะลา	408,718	82,422	38,686
ปัตตานี	586,134	110,480	32,213
นราธิวาส	630,685	127,249	32,180
สงขลา	1,216,355	266,172	48,171
สตูล	253,177	55,594	39,321*
รวม	3,095,069	641,917	38,112*

หมายเหตุ * รายได้เฉลี่ยของประชากรใน จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือเป็นรายได้เฉลี่ย 38,112 บาท

ที่มา : สำนักงานจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส สงขลา และสตูล ข้อมูลเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม

2539

⁷ เรืองเดียวกัน, หน้า 7.

สภาพทางภูมิศาสตร์

เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาถึงอิทธิพล และความสำคัญทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรพิจารณาถึงฐานะทางภูมิศาสตร์อันเกี่ยวกับที่ตั้งของแต่ละจังหวัดว่า มีอาณาเขตบริเวณใดบ้าง

1. จังหวัดนราธิวาส

ประวัติความเป็นมาของเมืองนราธิวาส

นราธิวาสเดิมชื่อว่า “มะนาลอ” เป็นหมู่บ้านขึ้นอยู่กับเมืองสายบุรี ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงโอนไปขึ้นกับเมืองระแงะ ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งในการปกครอง 7 หัวเมืองโดยมีประวัติศาสตร์ของนราธิวาส ดังนี้

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้แบ่งเขตการปกครอง เป็นเมืองปัตตานี ออกเป็น 7 หัวเมือง คือ เมืองปัตตานี , เมืองหนองจิก , เมืองยะลา , เมืองรามัญ, เมืองแงะ, เมืองสายบุรี และเมืองยะหริ่ง โดยมีเจ้าเมืองเป็นผู้ปกครองในปี พ.ศ. 2444 (ร.ศ.120) รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นแบบมณฑลเทศาภิบาล และให้หัวเมืองทั้ง 7 อยู่ในความปกครองของเทศาภิบาล เมื่อปี 2449 (ร.ศ.125) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ยุบหัวเมืองทั้ง 7 เหลือแต่เพียง 4 หัวเมือง และให้ขึ้นอยู่กับมณฑลปัตตานี ดังนี้คือ

1. เมืองปัตตานี ประกอบด้วย หนองจิก , ยะหริ่ง และปัตตานี
2. เมืองยะลา ประกอบด้วย รามัญ และยะลา
3. เมืองสายบุรี
4. เมืองระแงะ

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้เสด็จพระราชดำเนินมาเยี่ยมเยียนราษฎรภาคใต้ และทรงมีพระราชดำริให้ย้ายศาลว่าการเมืองระแงะมาตั้งอยู่ที่บ้านมะนาลอ เนื่องจากว่า หมู่บ้านมะนาลอ ซึ่งขึ้นกับเมืองระแงะมีความเจริญและชุมชนหนาแน่น และได้พระราชทานชื่อเมืองว่า “เมืองนราธิวาส” คำว่า “นราธิวาส” มาจากคำผสมระหว่าง นร+อิธิวาส ซึ่งแปลว่าที่อยู่ของคนดี

ในปี พ.ศ. 2476 ได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม “เมืองนครราชสีมา” จึงได้รับการจัดตั้งเป็น “จังหวัดนครราชสีมา” จนมาถึงปัจจุบัน

1. สภาพภูมิศาสตร์

1.1 ที่ตั้ง จังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดชายแดนใต้สุดบนฝั่งทะเลด้านตะวันออกของแหลมมาลายู ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 5° 45 เหนือ ถึง 6° 37 เหนือ และเส้นแวงที่ 101° 23 ตะวันออก ถึง 102° 05 ตะวันออก มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ประมาณ 1,472 กิโลเมตร และโดยทางรถไฟ ประมาณ 1,116 กิโลเมตร

1.2 ขนาด จังหวัดนครราชสีมา มีเนื้อที่ทั้งสิ้นประมาณ 2,797,143.75 ไร่ หรือ 4,475.43 ตารางกิโลเมตร แบ่งพื้นที่เป็นรายอำเภอ ดังนี้คือ

ตารางที่ 6 แสดงพื้นที่จำแนกรายอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ.2533

อำเภอ	พื้นที่		ร้อยละ
	ตารางกิโลเมตร	ไร่	
อำเภอเมืองนครราชสีมา	305.115	190,696.88	6.81
อำเภอดอกบ่อ	253.453	158,408.13	5.66
อำเภอสูงเนิน	138.353	86,470.63	3.09
อำเภอสูงเนิน	372.636	232,897.50	8.32
อำเภอวัง	347.274	217,046.25	7.76
อำเภอระแงะ	598.304	373,937.50	13.37
อำเภอวิเชียร	468.324	292,702.50	10.45
อำเภอศรีนคร	500.075	312,546.88	11.17
อำเภอเมือง	200.516	125,322.50	4.48
อำเภอบาเจาะ	171.168	106,980.00	3.82
อำเภอสุคิริน	512.974	320,608.75	11.46
อำเภอจะแนะ	607.234	379,521.25	13.57
รวม	4,475.430	2,797,143.73	100.00

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดนครราชสีมา

2. อาณาเขต จังหวัดนราธิวาส มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้คือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ จังหวัดปัตตานี
ทิศใต้	ติดต่อกับ อ่าวไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ รัฐกลันตัน ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ จังหวัดยะลา

3. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะโดยทั่วไปของจังหวัดนราธิวาส แบ่งพื้นที่ออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้คือ

3.1 บริเวณหาดทราย และสันทราย มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 126.78 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 2.83 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด ส่วนใหญ่เป็นแนวยาวไปตามริมฝั่งทะเล ติดกับอ่าวไทย ซึ่งอยู่เป็นแนวเหนือใต้ของด้านทิศตะวันออกของจังหวัดเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของคลื่นหรือกระแส น้ำพัดพาทรายไปกองทับถมไว้ตามริมฝั่ง และบริเวณเหนือหาด ทำให้เกิดเป็นสันทรายเตี้ย ๆ

3.2 ที่ลุ่มต่ำมาก มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 460.09 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 10.27 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด เป็นบริเวณพื้นที่ภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มต่ำมากส่วนใหญ่อยู่บริเวณด้านตะวันออกของจังหวัด เป็นที่ราบลุ่มบริเวณแม่น้ำ 4 สาย คือ แม่น้ำตากใบ, แม่น้ำบางนรา, แม่น้ำสายบุรี, และปลายแม่น้ำโก-ลก เป็นที่ลุ่มน้ำขังเกือบตลอดปี มีพื้นที่เป็นพรุ จำนวน 720,000 ไร่

3.3 ที่ต่ำราบเรียบและไหลลำนน้ำระดับต่ำ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 665.32 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 14.86 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด เป็นบริเวณที่ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นที่ต่ำราบเรียบ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบน้ำท่วมถึง สำหรับภูมิประเทศไหลลำนน้ำระดับต่ำเป็นภูมิประเทศที่เหลือน้ำค้างของพื้นที่ที่เคยเป็นที่ราบน้ำท่วมถึงมาก่อน ซึ่งถูกกัดกร่อนโดยลำนน้ำ สภาพภูมิประเทศนี้พบอยู่ถัดจากที่ลุ่มต่ำมาก ถัดเข้ามาทางทิศตะวันตกเป็นบริเวณตอนกลางของจังหวัด มี อาณาเขตแผ่กว้างและค่อนข้างยาวขนานไปกับแนวฝั่งทะเล

3.4 ที่ดอน มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,395.04 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 31.14 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นบริเวณพื้นที่สูง ซึ่งรวมถึงบริเวณสันดินริมน้ำ บริเวณที่ราบไหล่ ลำนน้ำระดับกลาง และระดับสูง บริเวณพื้นที่ผิวที่เหลือน้ำค้างจากการกัดกร่อน และที่ลาดเชิงเขา

3.5 ที่ป่า และภูเขา เป็นลักษณะภูมิประเทศที่มีความลาดชันมากกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ และมีระดับสูงชันจากบริเวณรอบ ๆ ประมาณตั้งแต่ 150 ถึง 600 เมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 827.80 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 40.80 พื้นที่ทั้งหมด มีภูเขาหนาแน่นทางแถบทิศตะวันตกเฉียงใต้จดเทือกเขาลันกาลาศิริ ซึ่งเป็นแนวกันพรมแดนไทย – มาเลเซีย ลักษณะของพื้นที่มี

ความลาดเอียงจากทิศตะวันตกไปสู่ทิศตะวันออก

4. **ลักษณะภูมิอากาศ** เป็นแบบร้อนชื้นเหมือนกับจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย มีเพียง 2 ฤดู คือ

4.1 **ฤดูร้อน** ระหว่างเดือนมีนาคม ถึงมิถุนายน มีอุณหภูมิเฉลี่ยประมาณ 27.3 องศาเซลเซียส และมีความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ย ร้อยละ 80

4.2 **ฤดูฝน** ระหว่างเดือน กรกฎาคม ถึง กุมภาพันธ์ เดือนที่ฝนตกมากที่สุด คือ เดือน พฤศจิกายน – ธันวาคม โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งพัดเอาความชื้นจากทะเลอันดามัน และมหาสมุทรอินเดียทำให้ฝนตกชุกในเดือนกรกฎาคม และได้รับลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดพาเอาความชื้นจากอ่าวไทย ทำให้มีฝนตกชุกอีกในเดือนพฤศจิกายน – ธันวาคม โดยมีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยวัดได้ 2,500 มิลลิเมตร อุณหภูมิในจังหวัด โดยทั่วไป ระหว่าง 27-29 องศาเซลเซียส

5. **ลักษณะการใช้ที่ดิน** การใช้ที่ดินของจังหวัดนราธิวาส ที่ถือครองทางการเกษตร สูงสุด ประมาณ 2,359.56 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 52.32 ของพื้นที่ที่จังหวัด มีพื้นที่ป่าไม้ ประมาณ 1,585.71 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 35.43 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด นอกจากนี้ก็เป็นพื้นที่ชุมชนเมือง , แหล่งน้ำ และที่ลุ่ม ประมาณ 531.16 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 11.85 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด สำหรับการี่ใช้ที่ดิน เป็นพื้นที่ถือครองการเกษตรนั้น ประมาณร้อยละ 39 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยมีรายละเอียด ดังนี้ คือ

5.1 **พื้นที่ทำสวนยางพารา** ซึ่งมีกระจายอยู่ในพื้นที่ทุกอำเภอในจังหวัดนราธิวาส มีพื้นที่การทำสวนยาง ทั้งสิ้น ประมาณ 948,636 ไร่ หรือ 1,517.81 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีพื้นที่ปลูกยางพันธุ์ดี ประมาณ 773,317 ไร่ หรือ 1,237.31 ตารางกิโลเมตร แบ่งเป็น ยางอ่อน มีพื้นที่ปลูกประมาณ 238,702 ไร่ ยางกรีดได้มีพื้นที่ปลูกประมาณ 534,615 ไร่ และยางพื้นเมือง มีพื้นที่ปลูก ทั้งหมดประมาณ 175,319 ไร่ หรือ 280.51 ตารางกิโลเมตร

5.2 **พื้นที่ทำนาถือครอง** และพื้นที่ที่ใช้ทำนา มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 318,976 ไร่ หรือ 510.36 ตารางกิโลเมตร ซึ่งจะมีอยู่ในอำเภอบาเจาะ อำเภอเย็งอ อำเภอตากใบ อำเภอระแงะ อำเภอศรีสาคร และอำเภอแว้ง

5.3 **พื้นที่ปลูกมะพร้าว** ซึ่งอยู่ริมฝั่งทะเลด้านตะวันออกของจังหวัด ในพื้นที่ของอำเภอเมืองนราธิวาส และอำเภอตากใบ

5.4 **พื้นที่ปลูกไม้ผล** มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 155,759 ไร่ หรือ 249.21 ตารางกิโลเมตร

เช่น ลองกอง ทูเรียน เงาะ เป็นต้น ซึ่งจะอยู่ในแถบอำเภอสุคีริน อำเภอศรีสาคร และอำเภอระแงะ

5.5 **พื้นที่ป่าไม้** เป็นพื้นที่ป่าสงวน ซึ่งมีจำนวน 19 แห่ง มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 687,231.25 ไร่ หรือประมาณ 1,099.57 ตารางกิโลเมตร ส่วนมากจะเป็นป่าดงดิบ มีไม้ขนาดใหญ่เป็นไม้ตระกูลยาง อยู่กระจัดกระจายเป็นตอน ๆ

5.6 **พื้นที่ชุมชนเมือง** นั้นจะเห็นได้ว่า กระจัดกระจายตัวตามริมฝั่งทะเลและที่ราบลุ่ม ซึ่งจะอยู่ค่อนข้างไปทางตะวันออกของจังหวัด

6. **ทรัพยากรธรรมชาติ** ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญต่อการพัฒนาจังหวัด ที่ควรจะกล่าวถึง ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ แร่ธาตุ และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ดังนี้ คือ

6.1 แหล่งน้ำ

6.1.1 **แม่น้ำบางนรา** รับน้ำมาจากคลองสุโขงป่าดี คลองยะกิง และคลองตันหยงมัส ไหลผ่านท้องที่อำเภอตากใบ อำเภอสุโขงป่าดี อำเภอระแงะแล้วไหลลงสู่ทะเลที่อำเภอเมืองนราธิวาส มีความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร

6.1.2 **แม่น้ำโก-ลก** เป็นแม่น้ำกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย ต้นน้ำอยู่ในท้องที่อำเภอแว้ง ไหลผ่านอำเภอสุโขงโก-ลก และไหลผ่านอ่าวไทยที่อำเภอตากใบ มีความยาวประมาณ 103 กิโลเมตร

6.1.3 **แม่น้ำสายบุรี** ต้นน้ำเริ่มจากอำเภอสุคีริน ไหลผ่านอำเภอจะแนะ อำเภอศรีสาคร อำเภอ รือเสาะ จังหวัดนราธิวาส และอำเภอรามัญ จังหวัดยะลา

6.1.4 **แม่น้ำตากใบ** เป็นแม่น้ำที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงกระแสในทะเล ประกอบกับคลื่นได้พัดทรายเข้าหาฝั่ง ทำให้เกิดเป็นสันทรายส่วนภายในยังลึกเป็นแนวยาว จึงเกิดเป็นแม่น้ำยาวประมาณ 14 กิโลเมตร อยู่ชายฝั่งตะวันออกในท้องที่ตำบลเจ๊ะเห ตำบลศาลาใหม่ และไหลไปบรรจบแม่น้ำโก-ลก ที่บ้านตาบา ตำบลเจ๊ะเห

นอกจากนี้ มีพรุตามธรรมชาติ มีพรุโต๊ะแดง ในเขตอำเภอตากใบ อำเภอสุโขงโก-ลก และอำเภอสุโขงป่าดี มีพื้นที่ประมาณ 200,000 ไร่ เป็นพรุที่ใหญ่ที่สุด นอกจากนี้ยังมีพรุเล็กพรุอยู่อีกมาก รวมเป็นพื้นที่พรุทั้งหมดประมาณ 320,000 ไร่

6.2 **ป่าไม้** จังหวัดนราธิวาส มีพื้นที่ป่าไม้ จำนวน 1,099.57 ตารางกิโลเมตร หรือ 687,231.25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 24.57 ของพื้นที่จังหวัด สภาพป่า โดยทั่วไปเป็นป่าดงดิบบนภูเขา และป่าไม้บริเวณพรุต่างๆ มีไม้สำคัญ ได้แก่ ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอง และไม้กระยาเลย ฯลฯ โดยมีพื้นที่เฉพาะป่าสงวนแห่งชาติ

6.3 แร่ธาตุ

จังหวัดนราธิวาส มีแหล่ง แร่ที่สำคัญ ซึ่งได้แก่

ดินบุก	พบที่อำเภอหรือเสาะ และอำเภอระแงะ มีเนื้อขอสัมปทานบัตรรวม 1,732 ไร่
ดินขาว	พบที่อำเภอสุไหงปาดี และบริเวณเขตอำเภอระแงะ
มังกานีส	พบที่อำเภอระแงะ และกิ่งอำเภอระแงะ
ทองคำ	พบที่บ้านโต๊ะโม๊ะ อำเภอสุคีริน เคยมีการเปิดทำเหมือง ปัจจุบันได้ปิดเหมืองชั่วคราว แต่ยังมีชาวบ้านในท้องถิ่นร่อนทองตาม ลำน้ำเซียงเขาลีแป
เหล็ก	พบที่อำเภอระแงะ ยังไม่มีการลงทุนในลักษณะเป็นเหมืองแร่
ทองแดง	พบที่บริเวณสวนต่อของอำเภอสุไหงปาดี และอำเภอแว้ง

7. การปกครอง

จังหวัดนราธิวาส แบ่งเขตการปกครอง เป็น 12 อำเภอ 76 ตำบล ประกอบไปด้วยเทศบาล สุขาภิบาล และหมู่บ้าน ดังตารางที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงจำนวนตำบล หมู่บ้าน เทศบาล และสุขาภิบาล จำแนกรายอำเภอ ของจังหวัดนราธิวาส พ.ศ.2533

อำเภอ	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวนเทศบาล	จำนวนสุขาภิบาล
1. อำเภอเมืองนราธิวาส	7	48	1	-
2. อำเภอตากใบ	8	49	-	1
3. อำเภอสุไหงโก-ลก	4	15	1	-
4. อำเภอสุไหงปาดี	6	43	-	1
5. อำเภอแว้ง	6	42	-	1
6. อำเภอระแงะ	10	71	-	1
7. อำเภอ รือเสาะ	9	62	-	1
8. อำเภอศรีสาคร	6	26	-	1
9. อำเภอช้างอ	6	34	-	1
10. อำเภอบาเจาะ	6	32	-	1
11. อำเภอสุคีริน	4	32	-	-

ตารางที่ 7 (ต่อ) แสดงจำนวนตำบล หมู่บ้าน เทศบาล และสุขาภิบาล จำแนกรายอำเภอ ของ จังหวัดนราธิวาส พ.ศ.2533

อำเภอ	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	จำนวน เทศบาล	จำนวน สุขาภิบาล
12. อำเภอจะนะ	4	26	-	-
รวม	76	481	2	8

ที่มา : ข้อมูลทั่วไป จังหวัดนราธิวาส พ.ศ.2533

8. ประชากร

จังหวัดนราธิวาส มีประชากรกลางปี พ.ศ.2532 รวมทั้งสิ้น 547,872 คน ซึ่งจำแนกรายละเอียดประชากรเป็นรายอำเภอ พื้นที่และความหนาแน่น ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 แสดงจำนวนประชากร, พื้นที่และความหนาแน่น จำแนกรายอำเภอของ จังหวัดนราธิวาส พ.ศ.2532

อำเภอ	ประชากร		พื้นที่ ตารางกิโลเมตร	ความหนาแน่น คน ต่อตารางกิโลเมตร
	จำนวน	ร้อยละ		
1.อำเภอเมืองนราธิวาส	89,145	16.27	297.615	300
ในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส	39,808	7.26	7.500	5,308
นอกเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส	49,337	9.01	290.115	170
2. อำเภอสุโหงโกลก	50,917	9.29	115.853	439
ในเขตเทศบาลตำบลสุโหงโกลก	31,279	5.71	22.500	1,390
นอกเขตเทศบาลตำบลสุโหงโกลก	19,638	3.58	43.353	210
3. อำเภอตากใบ	53,544	9.77	253.453	211
4. อำเภอสุโหงปาดี	52,316	9.55	372.636	140
5. อำเภอแว้ง	35,227	6.43	347.247	101
6. อำเภอระแงะ	93,631	17.09	598.304	156

ตารางที่ 8 (ต่อ) แสดงจำนวนประชากร, พื้นที่และความหนาแน่น จำแนกรายอำเภอของ จังหวัด
นราธิวาส พ.ศ.2532

อำเภอ	ประชากร		พื้นที่ ตารางกิโลเมตร	ความหนาแน่น คน ต่อตารางกิโลเมตร
	จำนวน	ร้อยละ		
7. อำเภอศรีสาคร	46,115	8.41	468.324	98
8. อำเภอศรีสาคร	18,359	3.35	500.075	37
9. อำเภอยี่งอ	32,341	5.90	200.516	161
10. อำเภอบาเจาะ	39,188	7.15	171.168	229
11. อำเภอสุคิริน	16,604	3.03	512.974	32
12. อำเภอจะแนะ	20,485	3.74	607.234	34
รวม	547,872	100.00	4,475.430	122

ที่มา : ประกาศสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย สํารวจ
เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ.2532

จากตารางที่ 8 แสดงให้เห็นว่าอำเภอจะแนะ มีประชากรจำนวนมากที่สุด คือ ประมาณ 93,631 คน คิดเป็นร้อยละ 17.09 ของประชากรทั้งจังหวัด รองลงมาคือ อำเภอเมืองนราธิวาส ซึ่งมีประชากรประมาณ 89,145 คน คิดเป็นร้อยละ 16.27 ของประชากรทั้งจังหวัด สำหรับอำเภอสุคิริน มีจำนวนประชากรอาศัยน้อยที่สุด คือประมาณ 16,604 คน คิดเป็นร้อยละ 3.30 ของจำนวนประชากรทั้งจังหวัด บริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดของจังหวัดนราธิวาส คือ เขตเทศบาลเมืองนราธิวาส คือประมาณ 5,308 คน ต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาคือ เขตเทศบาลตำบลสุโหงโกลก คือประมาณ 1,390 คน ต่อตารางกิโลเมตร บริเวณที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยที่สุดคือ อำเภอสุคิริน มีประชากรประมาณ 32 คน ต่อตารางกิโลเมตร

9. สภาพทางเศรษฐกิจ

สภาพทางเศรษฐกิจของจังหวัดนราธิวาส ส่วนใหญ่ขึ้นกับผลผลิตทางการเกษตร เป็นสำคัญ อาชีพหลัก คือ การทำสวนยางพารา การทำสวนมะพร้าว และผลไม้ต่าง ๆ การทำนา การประมง และการเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ผลผลิตทางการเกษตรจึงทำรายได้ให้จังหวัด

เป็นลำดับหนึ่ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

9.1 ด้านการเกษตรกรรม

9.1.1. **ยางพารา** เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดนราธิวาสมีเนื้อที่ปลูกยางพาราทั้งสิ้น 948,636 ไร่ หรือร้อยละ 13.91 ของพื้นที่ถือครองทำการเกษตร รวมผลผลิตยางทั้งหมดของจังหวัด จำนวน 141,765,358 กิโลกรัม จึงเห็นได้ว่า ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัด

9.1.2. **ข้าว** เป็นพืชเศรษฐกิจอันดับสองของจังหวัดนราธิวาสมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 318,976 ไร่ แต่ยังไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภค

9.1.3. **ไม้ผล** เป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้แก่เกษตรกร เช่น ลองกอง เงาะ และทุเรียน เป็นต้น

9.1.3.1 **มะพร้าว** จังหวัดนราธิวาส มีเนื้อที่ปลูกมะพร้าวทั้งหมดประมาณ 68,614 ไร่ หรือร้อยละ 44 ของพื้นที่ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เป็นดินทรายมีอินทรีย์วัตถุต่ำ ซึ่งเป็นที่ที่ติดฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย ผลผลิตมะพร้าวจะถูกนำไปใช้ประโยชน์ได้ 2 ลักษณะ คือ การบริโภคสดและทำมะพร้าวแห้งนำไปจำหน่ายในจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีโรงงานหีบน้ำมันมะพร้าว

9.1.3.2 **พืชไร่และพืชผัก** เกษตรกรของจังหวัดนราธิวาส นอกจากประกอบอาชีพหลักในการทำสวนไม้ผลไม้ยืนต้น และการทำนาแล้ว เกษตรกรยังมีการปลูกพืชผักเป็นอาชีพเสริมอีกอย่างหนึ่ง เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว พืชผักที่นิยมปลูกสวนมาก ได้แก่ ถั่วฝักยาว แตงกวา บวบเหลี่ยม พริก มะเขือ ผักกาด เป็นต้น

9.2 **ด้านการประมง** จังหวัดนราธิวาส มีประชากรที่ประกอบอาชีพทำการประมงธุรกิจ โดยแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ คือ

9.2.1. **การประมงทะเล** ในปัจจุบันเป็นการทำประมงแบบยังชีพ ไม่ได้รับการพัฒนาด้านการประมงเท่าที่ควร มีการจับสัตว์น้ำมากเกินไป ขาดการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำที่ดี ทำให้สภาพแวดล้อมในทะเล และบริเวณชายฝั่งขาดความอุดมสมบูรณ์

9.2.2. **การประมงชายฝั่ง** หรือการประมงน้ำกร่อย ส่วนใหญ่มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อยชายฝั่ง ที่นิยมเลี้ยงมาก คือ ปลากระพงขาว ปลากระพงแดง บริเวณที่เหมาะสมในการเลี้ยง คือบริเวณปากแม่น้ำบางนรา เขตอำเภอเมืองนราธิวาสและบริเวณปากแม่น้ำตากใบ อำเภอตากใบ ชาวประมง ซึ่งประกอบอาชีพเรืออวนลาก ได้หันมาให้ความสนใจในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลมากขึ้น เพราะเป็นอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่ผู้เลี้ยงเป็นอย่างดี

9.2.3. **การประมงน้ำจืด** ปัจจุบันการประมงน้ำจืด ได้มีการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด

มากขึ้น เกษตรกรรู้หลักการและวิธีการเลี้ยงปลาน้ำจืด ตลอดจนการบำรุงรักษาสัตว์น้ำให้ได้ผล เป็นอย่างดี ทำให้มีรายได้จากการเพาะเลี้ยงปลาน้ำจืดมากขึ้น นอกจากนี้ แหล่งน้ำสาธารณะ หลายแหล่ง เช่น ห้วย หนอง บึง คลอง อ่างเก็บน้ำ ฝายน้ำล้น และคลองชลประทานต่างๆ ได้มีการปรับปรุงพัฒนาให้มีสภาพดีขึ้น แล้วนำพันธุ์สัตว์น้ำที่เหมาะสมไปปล่อยให้เจริญเติบโต และแพร่พันธุ์เป็นการเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับแหล่งน้ำ

9.3 ด้านการปศุสัตว์

อาชีพด้านการปศุสัตว์ ยังมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย แม้ว่าทางราชการจะให้การสนับสนุนด้านพันธุ์สัตว์ ด้านพันธุ์พืช อาหารสัตว์ การรักษาพยาบาลสัตว์ป่วย การป้องกันโรค สัตว์ และส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เพื่อการส่งออก ดังนี้เนื่องจากผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ยังถือเป็นอาชีพรอง และยังเลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติ

10. การทำเหมืองแร่

แร่ที่มีอยู่ส่วนใหญ่เป็นพวกดีบุก ทอง ตะกั่ว หินแกรนิต และดินสอ อยู่ในเขตอำเภอเมือง นครราชสีมา อำเภอกระแจะ อำเภอจะนะ อำเภอสูงเนินป่าติ อำเภอสุคิริน และอำเภอแวง แต่การทำเหมืองแร่ในจังหวัดนครราชสีมา จะทำเหมืองแร่ดีบุก มีการประกอบการทำเหมืองแร่ในท้องที่อำเภอ แวง กับอำเภอกระแจะ ซึ่งมีปริมาณการผลิตจำนวนน้อย สำหรับแร่อื่น ๆ ยังไม่มีการสำรวจ และ ขุดค้นอย่างจริงจัง

11. การอุตสาหกรรม

การอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ตั้งขึ้นเพื่อรองรับผลผลิตทางการ เกษตร เช่น โรงงานยาง โรงงานหีบน้ำมันพืช โรงสีข้าว อู่ซ่อมรถยนต์ และโรงกลึง เป็นต้น จาก การสำรวจโรงงานอุตสาหกรรม แต่ละประเภท จำนวนเงินที่ลงทุนในอุตสาหกรรมและจำนวนคน งาน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2530 ปรากฏว่ามีโรงงานในจังหวัดจำนวนรวมทั้งสิ้น ๗๐๒ โรงงาน เงินทุนประกอบกิจการ จำนวน 398.802 ล้านบาท และจำนวนคนงาน 4,448 คน

12. การพาณิชย์กรรม

เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมา เป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซีย จึง มีการค้าขายชายแดนเกิดขึ้นระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย สำหรับสินค้านำเข้าจาก ต่างจังหวัด ได้แก่ ข้าวสาร น้ำตาลทราย เครื่องนุ่งห่ม วัสดุก่อสร้าง และเครื่องอุปโภค-บริโภค สำหรับสินค้านำเข้าจากประเทศมาเลเซียเป็นไม้แปรรูป ส่วนสินค้าส่งออกของจังหวัดนครราชสีมา

ได้แก่ ยางแผ่นรมควัน ผลไม้ สัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ สินค้าที่ส่งผ่านจังหวัดไปยังประเทศมาเลเซีย มีข้าวสาร เม็ดพลาสติก ผ้าอนามัย ผลไม้ เป็นต้น

13. การคมนาคมขนส่ง

จังหวัดนราธิวาส มีการคมนาคม และขนส่ง แบ่งออกเป็น 3 ทาง คือทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ มีรายละเอียดดังนี้ คือ

13.1 การคมนาคมทางบก แบ่งออกเป็น

13.1.1 ทางรถไฟ จังหวัดนราธิวาส มีเส้นทางรถไฟเชื่อมต่อกับกรุงเทพฯ แยกจากสถานีชุมทางหาดใหญ่ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ สุดปลายทางที่สถานีสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส โดยทางรถไฟตัดผ่านอำเภอหรือเสาะ อำเภอระแงะ อำเภอสุไหงปาดี ตัดเขตแดนมาเลเซีย ประชาชนนิยมใช้บริการรถไฟ เพราะสามารถติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงได้สะดวก เช่น จังหวัดยะลา ปัตตานี และสงขลา ภายในจังหวัดนราธิวาส มีจำนวนสถานีรถไฟทั้งสิ้น 11 แห่ง มีสถานีที่สำคัญ คือสถานีสุไหงโก-ลก คือ สถานีสุไหงโก-ลก และสถานีตันหยงมัส ซึ่งมีรถไฟบริการทุกวัน วันละ 14 ขบวน

13.1.2 ทางรถยนต์ มีทางหลวงแผ่นดิน ทางหลวงจังหวัด และมีถนนโครงข่ายเชื่อมโยงติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง และติดต่อกันภายในจังหวัดดังนี้ คือ

13.1.2.1 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 42 จากจังหวัดปัตตานี-จังหวัดนราธิวาส

13.1.2.2 ทางหลวงจังหวัด มีจำนวน 11 สาย ดังนี้

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 จากจังหวัดปัตตานี-จังหวัดนราธิวาส

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4136 จากจังหวัดปัตตานี-จังหวัดนราธิวาส

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4084 จากจังหวัดนราธิวาส-อำเภอตากใบ

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4055 จากจังหวัดนราธิวาส- อำเภอระแงะ

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4056 แยกจากทางหลวงหมายเลข 4055

จากอำเภอเมืองนราธิวาส – อำเภอสุไหงโก-ลก

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4057 จากอำเภอตากใบ – อำเภอแว้ง

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4115 จากอำเภอสุคีริน-อำเภอแว้ง

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4058 จากอำเภอเย็งอ-อำเภอระแงะ

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4155 จากอำเภอบาเจาะ – อำเภอเมืองนราธิวาส

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4107 จากอำเภอหรือเสาะ – อำเภอ ระแงะ

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4207 จากอำเภอสุคริบน – บ้านโตะโม๊ะ

13.1.2.3 ถนนท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรังอัดแน่น ใช้งานได้บางฤดูกาล เท่านั้น เพื่อใช้ประโยชน์ในการคมนาคมระหว่างตำบล และระหว่างหมู่บ้าน

13.2 การคมนาคมทางน้ำ จังหวัดนราธิวาส มีแม่น้ำสายใหญ่ ๆ หลายสาย และมีน้ำตลอดปี การเดินทางทางน้ำ จึงมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำ แม่น้ำหลายสายในจังหวัดนราธิวาสไหลออกสู่ทะเล และเชื่อมต่อไปยังจังหวัดใกล้เคียง บริเวณทะเลมีท่าเทียบเรือประมง สำหรับใช้ค้าขาย ผลิตภัณฑ์ปลา และสินค้าอื่น ๆ ท่าเทียบเรือประมงที่สำคัญ คือท่าเทียบเรือที่อำเภอตากใบ

13.3 การคมนาคมทางอากาศ มีท่าอากาศยานจังหวัดนราธิวาส 1 แห่งอยู่ที่บ้านทอน ตำบลโคกเคียน อำเภอเมืองนราธิวาส ห่างจากจังหวัด 13 กิโลเมตร โดยมีเที่ยวบินเฉพาะวันอาทิตย์ จันทร์ พุธ และ ศุกร์

14. สาธารณูปโภค

14.1 การประปา – น้ำอุปโภค – บริโภค การประปา นราธิวาส ได้เปิดดำเนินการ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2499 และได้ขยายงานครั้งสุดท้ายเมื่อปี 2518 ได้จ่ายน้ำประปาให้ประชาชนครอบคลุมพื้นที่ ประมาณ 7.5 ตารางกิโลเมตร ภายในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส และชุมชนใกล้เคียง เช่น พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอสง บางส่วนของตำบล โคกเคียน ลำภู และหมู่บ้านปุตะ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ในปี 2530 การประปา นราธิวาส ได้ปรับปรุงกิจการประปา เพื่อให้สามารถผลิต และจ่ายน้ำประปาได้มากขึ้น ทำให้ประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนในถนนสายต่าง ๆ มีโอกาสใช้น้ำประปาเพิ่มขึ้น ประมาณ 1,500 หลังคาเรือน

สำหรับการประปาสุโข-ลก ก็ได้ให้บริการแก่ผู้ใช้น้ำในเขตเทศบาลตำบลสุโข-ลก จำนวน 2,679 ราย และในปี 2532 ได้ปรับปรุงการจ่ายน้ำเพื่อเพิ่มอัตรากำลังผลิตจากเดิม นอกจากนี้ ยังมีการประปารือเสาะ (ส่วนภูมิภาค) การประปาสุขาภิบาลจำนวน 4 แห่ง และยังมี การประปาของหมู่บ้าน โรงเรียน วัด และมัสยิดในพื้นที่

ในพื้นที่ชุมชนชนบท (นอกเขตเทศบาลและสุขาภิบาล) ประชาชนได้อุปโภคบริโภคจากน้ำประปาหมู่บ้าน บ่อบาดาล บ่อน้ำตื้น สระน้ำ หนองน้ำ แหล่งน้ำธรรมชาติ ต่าง ๆ ตลอดจนน้ำฝนที่เก็บกักไว้ในถังเก็บน้ำฝน หรือ ใ่อังซีเมนต์ ที่เก็บไว้ในวัด โรงเรียน สถานีนอนามัย และตามบ้านเรือนต่าง ๆ

14.2 การไฟฟ้า การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค จังหวัดนราธิวาส และการไฟฟ้า อำเภอสู่โขง โกล-ลก ได้ให้บริการแก่บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย โรงงานอุตสาหกรรมและธุรกิจต่าง ๆ โดยทั่วไป ปัจจุบันมีผู้ใช้ไฟฟ้าจำนวน 65,789 ราย ใน 443 หมู่บ้าน 75 ตำบล คงเหลือ 34 หมู่บ้าน ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ในเขตอำเภอศรีสาคร อำเภอบาเจาะ อำเภอดากใบ อำเภอเรือเสาะ อำเภอสู่โขงปาดิ อำเภอแว้ง และอำเภอสือคีริน

14.3 การสื่อสาร

14.3.1 ข่าวสาร ประชาชนได้รับข่าวสารจากทางราชการ ครบทั้งจากวารสารสิ่งตีพิมพ์ วิทยุ (มีครบทุกครัวเรือน) โดยสามารถรับจากสถานีในจังหวัดนราธิวาส และจังหวัดใกล้เคียง เช่นจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี เป็นต้น ส่วนด้านโทรทัศน์ก็รับจากสถานีวิทยุโทรทัศน์จากกรุงเทพมหานคร และสถานีวิทยุโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ช่อง 10 หาดใหญ่ ซึ่งมีสถานีส่งสัญญาณรับภาพในจังหวัดนราธิวาส

14.3.2 โทรศัพท์ จังหวัดนราธิวาส มีการให้บริการโทรศัพท์ประมาณ 7,804 หมายเลข ซึ่งอำเภอที่มีจำนวนหมายเลขสูงสุดตามลำดับ คืออำเภอเมืองนราธิวาส อำเภอสู่โขงโกล-ลก อำเภอดากใบ อำเภอระแงะ อำเภอสู่โขงปาดิ และอำเภอเรือเสาะ นอกจากนี้ สำนักงานบริการโทรศัพท์นราธิวาส ยังได้รับอนุมัติโครงการบริการโทรศัพท์ทางไกลสาธารณะตำบล ซึ่งจะดำเนินการภายในปี 2535ใน 8 อำเภอ 22 ตำบล คือ

อำเภอเมืองนราธิวาส 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลโคกเคียน ตำบลลำภู ตำบลกะลุวอเหนือ และตำบลมะนังตายอ

อำเภอยิงอ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลละหาร ตำบลจอยะ และตำบลตะบอยะ

อำเภอดากใบ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลศาลาใหญ่ ตำบลโฆษิต และตำบลพร้อม

อำเภอสู่โขงโกล-ลก ได้แก่ ตำบล ได้แก่ ตำบลมูโนะ

อำเภอสู่โขงปาดิ 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลลากอ ตำบลรีโก้ ตำบลประจักษ์ ตำบลโต๊ะเค็ง และตำบลสู่โขงปาดิ

อำเภอแว้ง 1 ตำบล ได้แก่ ตำบลกาญูละ

อำเภอระแงะ 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลจวบ ตำบลตันหยงลิมอ ตำบลบุกิตและตำบลมะเรือ โม-ตก

อำเภอจะแนะ 1 ตำบล ได้แก่ ตำบลจะแนะ

14.3.3 บริการไปรษณีย์โทรเลข จังหวัดนราธิวาส มีบริการด้านไปรษณีย์โทรเลขที่สามารถให้บริการครอบคลุมทุกอำเภอ

14.3.4 การศึกษา จังหวัดนราธิวาสมีจำนวนสถานศึกษาจำนวน 439 แห่ง ได้แก่

โรงเรียนระดับประถมศึกษา และก่อนประถมศึกษา สามารถแยกประเภทได้ดังนี้ คือ

สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ	จำนวน	354 แห่ง
สังกัดเทศบาล	จำนวน	10 แห่ง
สังกัดกรมสามัญศึกษา	จำนวน	1 แห่ง
สังกัดสำนักคณะกรรมการการศึกษาเอกชน	จำนวน	17 แห่ง
โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาเอกชน (โรงเรียนสอนศาสนา)		
	จำนวน	17 แห่ง
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน	จำนวน	22 แห่ง
โรงเรียนระดับอาชีวศึกษา	จำนวน	2 แห่ง

15. สาธารณสุข

การจัดการบริการด้านสาธารณสุขของจังหวัด มุ่งให้ประชาชนได้รับบริการอย่างทั่วถึง ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่จะเสริมสร้างให้ประชาชนมีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ ขณะนี้สถานบริการด้านสาธารณสุข มีครอบคลุมทุกอำเภอมีแพทย์ 48 คน ทันตแพทย์ 6 คน เภสัชกร 9 คน พยาบาล 526 คน บุคลากรทางการแพทย์ 483 คน และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ 649 คน ถึงแม้ว่าสถานบริการด้านสาธารณสุขจะมีครอบคลุมทุกอำเภอก็ตาม แต่ก็ยังประสบปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของประชาชน

16. ศาสนา จริยธรรม และวัฒนธรรม

ประชากรจังหวัดนราธิวาส ร้อยละ 78 เป็นผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 21 และร้อยละ 1 และร้อยละ 1 นับถือศาสนาอื่น ๆ

16.1 การแต่งกาย ชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธ มีลักษณะคล้ายคลึง และไม่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่น ๆ ชาวไทยมุสลิม มีการแต่งกายเหมือนกับจังหวัดชายแดนภาคใต้อื่น ๆ โดยมีข้อบัญญัติไว้ทางศาสนา โดยทั่วไปนิยมนุ่งโสร่ง หรือกางเกงขายาว สวมเสื้อแขนยาวและสวมหมวกกาปิเยาะ ส่วนผู้หญิงก็สวมเสื้อแขนยาวถึงข้อมือ และนุ่งผ้ากรอมเท้า

16.2 วัฒนธรรมและประเพณี ชาวไทยทั่วไปก็มีการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี เหมือนกับภาคอื่น ๆ เช่น มีการขึ้นบ้านใหม่ วันสงกรานต์ การบวชนาค วันออกพรรษา ประเพณีเดือนสิบ (วันสารทไทย) และพิธีลอยกระทง ส่วนชาวไทยมุสลิมมีประเพณีทางศาสนา เช่น

16.2.1 พิธีถือศีลอด (ถือบวช) เมื่อถึงเดือน "รอมฎอน" หรือ เดือน 9 ของปี ฮิจเราะห์ศักราช เป็นเวลา 1 เดือน เมื่อครบกำหนดแล้วก็ในวันออกบวชเรียกกันว่า "ฮารีรายอ"

หรือ "อติจพิตร"

16.2.2 พิธีมาแกปูโละ "มาแกปูโละ" เป็นภาษาท้องถิ่น แปลว่า "กินเหนียว" ประเพณีการกินเหนียวของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม จะใช้ในหลายโอกาส เช่นแต่งงาน และเข้าสู่นัด คำว่า "กินเหนียว" มิใช่ว่าเจ้าของจะเสิร์ฟอาหารเฉพาะข้าวเหนียวเท่านั้น แต่เป็นการเลี้ยงอาหารธรรมดาทั่ว ๆ ไป นั่นเอง ซึ่งจะมีอาหารหลายอย่างให้รับประทานกัน

16.2.3 พิธีการเข้าสู่นัด การเข้าสู่นัดนั้น เป็นหลักการของศาสนาอิสลามอันเกี่ยวเนื่องกับเรื่องความสะอาด คือ การขลิบผิวหนังหุ้มส่วนปลายอวัยวะเพศชาย หรือเรียกตามภาษาท้องถิ่นว่า "มาชะยาวิ" ซึ่งจะกระทำแก่เด็กชายที่มีอายุระหว่าง 2-19 ปี ส่วนการจัดงานเลี้ยงอาหารในวันเข้าสู่นัดนั้นถือว่าเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของชาวไทย ที่นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดนราธิวาส

16.2.4 พิธีวันรายอฮัจยี เป็นวันที่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดนราธิวาส ได้จัดพิธีละหมาดร่วมกันในเวลาเช้า หลังจากนั้นจะร่วมกันกรูบาน (เชือดสัตว์ เช่น โค แพะ แกะ) เพื่อแจกจ่ายให้แก่คนยากจน หรือจัดงานเลี้ยงตามบ้านโดยเชิญญาติพี่น้อง มิตรสหายรับประทานอาหารร่วมกัน

17. สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และสถานที่ท่องเที่ยว

17.1 สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์

17.1.1 เขามงคลพิพิธ มีชื่อเรียกอย่างอื่นอีก คือ เขापิพิธ เขาทินก้อน และ มาตุตอกอ (ภาษามลายูท้องถิ่น) เป็นเนินเขาเตี้ย ๆ อยู่ในเขตวัดบางนรา ตำบลบางนาค ในเขตเทศบาลเมืองนราธิวาส ติดกับโรงเรียนอนุบาลนราธิวาส ลักษณะเป็นหินก้อนขนาดใหญ่น้อยวางซ้อนทับเป็นกองแปลกประหลาดมาก และเมื่อตรวจดูกับพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว ปรากฏว่ามีแนวหินต่อไปยังโขดหินในบริเวณบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัดในโรงเรียนนราสิกขาลัย โขดหินสีแดงที่อยู่ริมฝั่งของแม่น้ำบางนรา ตลอดจนถึงเขาตันหยง และเนินเขาต่าง ๆ ในตำบลกะลุวอ อำเภอเมืองนราธิวาสเขามงคลพิพิธนี้ มีประวัติและตำนานที่เล่าต่อกันมายาวนาน ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปจำลองพระสาวริกธาตุพระอรหันต์สาวกของ พระพุทธเจ้า พระพุทธรูปพระสังฆาย พระพุทธไสยาสน์ ซึ่งจำลองจากพระพุทธไสยาสน์วัดราชาธิวาส กทม.

17.1.2 พระนพเคราะห์ประจำวันเกิด จำนวน 9 องค์ รูปจำลองพระราชมานต์ (เสาร์ ธรรมโชโต) และพระไพโรจน์นราธิคุณ (พลับอินทวิโต) อดีตเจ้าอาวาสวัดบางนรา และรูปจำลองหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด วัดช้างให้ พุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดนราธิวาส ได้ร่วมกันปฏิสังขร สถานที่แห่งนี้เป็นปูชนียสถาน ตลอดทั้งมรดกทางประวัติศาสตร์ที่ชาวนราธิวาสและ

ต่างเมืองจะได้ชมและนมัสการ

17.1.3 มัสยิด 200 ปี มัสยิดวาติลยูเซ็น หรือมัสยิดตะโลมานะ ตั้งอยู่บ้านนะโละมานะ หมู่ที่ 1 ตำบลลฐุโบะสาวอ อำเภอบาเจาะ ห่างจากที่ว่าการอำเภอบาเจาะ 4 กิโลเมตร โดย แยกจากถนนสายเอเชีย 18 (นราธิวาส-ปัตตานี) ที่บ้านมีอราแง เป็นถนนลูกรัง ยาวประมาณ 6 กิโลเมตร สามารถใช้ได้ทุกฤดูกาล สันนิษฐานว่ามัสยิดแห่งนี้ น่าจะสร้างในปี 2412 จึงควรมีอายุได้ประมาณ 231 ปี (ถึงปัจจุบัน พ.ศ.2543)

จากการศึกษาประวัติและรูปแบบการก่อสร้างมัสยิดแห่งนี้ พบว่าสร้างจากไม้ตะเคียนทั้งหลัง เป็นมัสยิดขนาดกว้าง 5 วา 12 วา โดยมีป้อมจ๊อตตา (รูปคล้ายขวานตัดไม้) ใช้บันลียอง (ลิ้ม) ฝาไม้ ใช้บายี (รูปคล้ายจอบ) ฉากไม้ให้เรียบ ใช้แกนไม้แทนนอตหรือสกรู เสารูปสี่เหลี่ยมขนาดศูนย์กลาง 1 ศอกพื้นเป็นไม้ตะเคียนหนา 1 ฝ่ามือ ฝาทำด้วยแผ่นไม้หนา 2 นิ้ว ลักษณะพิเศษของมัสยิดแห่งนี้ คือสร้างแบบศิลปะไทยพื้นเมืองผสมกับศิลปะแบบจีน และศิลปะแบบมลายู เป็นอาคาร 2 หลัง ติดกัน ส่วนที่เด่นที่สุดของมัสยิดแห่งนี้ อยู่ที่หลังคาเป็นศิลปะแบบจีนใช้เป็นที่เรียกคนมาละหมาด(หออาซาน) ส่วนหลังคาอาคารหลังที่ 2 จะมีจั่วอยู่บนหลังคา เป็นฐานบัวทรงจั่วหลังคาอีกชั้นหนึ่ง มีรูปทรงแบบทรงไทยพื้นเมืองหลังโบสถ์วัดทั่วไปรอบ ๆ ฐานบัวหงาย จะแกะสลักเป็นลายเครือเถา ฝาผนังจะเป็นแบบไทยพื้นเมือง ให้ไม้ทั้งแผ่นทำเป็นฝาเจาะเป็นหน้าต่างและมีช่องลมเป็นลวดลายต่าง ๆ 3 ประเภท คือ ลายเครือเถา เป็นรูปใบไม้และดอกไม้ สลับกับลายจีนและลายมลายูพื้นเมือง ส่วนคันทวยจะแกะเป็นรูปดอกบัว 4 ดอก ส่วนประตูทำด้วยไม้ทั้งแผ่นแกะสลักเป็นลายจีน นับว่าเป็นความสามารถของผู้สร้างที่สามารถประยุกต์ศิลปะของ 3 ชาติ เข้าด้วยกันอย่างกลมกลืนเหมาะเจาะ แต่น่าเสียดายที่มีการต่อเติมอาคารด้านหน้าของมัสยิดเก่า จึงทำให้ด้อยคุณค่าในทางศิลปะบ้าง

17.2 สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

17.2.1 พระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ ตั้งอยู่บริเวณเขาตันหยง ด้านริมทะเล ห่างจากจังหวัด ระยะเวลา 8 กิโลเมตร ไปตามถนนสายอำเภอเมือง-ตากใบ-สุโหงโก-ลก เป็นที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ เมื่อเสด็จแปรพระราชฐานมายังจังหวัดภาคใต้ มีทิวทัศน์สวยงามมาก

17.2.2 บ้านพร่อน-โคกอิฐ-วันพระพุทธ เป็นพื้นที่ซึ่งมีร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยุคต้น ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16-17-18 มีร่องรอยศาสนสถานป้อมค่ายคูเมือง เครื่องปั้นดินเผาและถ้วยชามตั้งอยู่ที่ตำบลพร่อน ห่างจากจังหวัด 36 กิโลเมตร (ห่างจากอำเภอตากใบ 5 กิโลเมตร) ไปตามถนนสายนราธิวาส-สุโหงโก-ลก

17.2.3 **วัดชลธาราสিংเห** เป็นวัดที่มีสิ่งก่อสร้างทางพุทธศาสนา ศิลปฝีมือแบบไทยปักข์ใต้ มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งเขียนโดยฝีมือพระภิกษุชาวสงขลา งดงามมาก และถ่ายทอดรูปแบบชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ในท้องถิ่นปักข์ใต้ได้เด่นชัด มีปฏิมากรรมปูนปั้น รูปพระนารายณ์ 4 กร พระพุทธไสยาสน์ และเครื่องถ้วยชาม สันนิษฐานว่าเป็นเครื่องถ้วยชามสมัยราชวงศ์ช็อนอยู่ห่างจากจังหวัด 34 กิโลเมตร (ห่างจากอำเภอตากใบ 800 เมตร) การคมนาคมสะดวก

17.2.4 **วัดเขากง-พระพุทธทักษิณมิ่งมงคล** ตั้งอยู่ริมถนนสายนราธิวาส-ระแงะ ตำบลลำภู ห่างจากตัวจังหวัด 9 กิโลเมตร เป็นวัดสำคัญทางประวัติศาสตร์ชนชาติไทย และมีพระพุทธรูปประทับนั่งที่สวยงาม และใหญ่ที่สุดในภาคใต้

17.2.5 **มัสยิดกลางประจำจังหวัด** เมื่อจะไปหาดนราทัศน์ จะถึงมัสยิดกลางก่อน เพราะอยู่ใกล้กันเป็นที่รวมจิตใจ และสถานประกอบศาสนกิจของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม สร้างขึ้นโดยการประยุกต์สมัยใหม่ เขากับศิลปนิยมดั้งเดิมอย่างเหมาะสมสวยงาม ในวงเงินประมาณ 21 ล้านบาท ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองนราธิวาส

17.2.6 **ชายหาดบ้านกุ่ม-บ้านคลองตัน** ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลไพรวัน-ศาลาใหม่ ทอดยาวไปถึงตำบลเจ๊ะ อำเภอตากใบ มาสุดที่ปากแม่น้ำสุโงโก-ลก ชายแดนไทยความยาวประมาณ 25 กิโลเมตร ถ้าเดินทางจากจังหวัดไปตามถนนสายนราธิวาส-ตากใบ 20 กิโลเมตร จะมีถนนเข้าถึงชายหาด ระยะทาง 500 เมตร ริมชายหาดเป็นฝั่งทะเล นับเป็นชายหาดที่มีทิวทัศน์สวยงาม หาดทรายขาวสะอาด มีต้นสนและมะพร้าว ขึ้นเป็นระยะ ๆ ริมริ้นและเงียบสงบ

17.2.7 **ชายหาดอ่าวมะนาว** อยู่ในเขตตันหยง ห่างจากตัวจังหวัด 3 กิโลเมตร ไปตามถนนสายอำเภอเมือง-ตากใบ-สุโงโก-ลก แล้วเลี้ยวซ้ายไปยังอ่าวมะนาวอีกประมาณ 2 กิโลเมตรเป็นอ่าวที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ และจังหวัดกำลังปรับปรุงหมู่บ้านชาวประมง การคมนาคม ไฟฟ้า และปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเป็นสวนรุกขชาติชายทะเล อยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมืองนราธิวาส

17.2.8 **ชายหาดปานทอน** เป็นชายหาดชาวสะอาด ยาวไปตามแนวฝั่งทะเล เหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจมาก ส่วนหนึ่งอยู่ในเขตของทหารค่าจุฬารักษ์ ตำบลโคกเคียน ห่างจากตัวจังหวัดไปตามถนนสายนราธิวาส-บ้านทอน -ไม้แก่น

17.2.9 **หาดนราทัศน์** ระยะทาง 16 กิโลเมตร ชายหาดในตัวเมืองนราธิวาส ด้านริมทะเลมีชายหาดยาวร่มรื่นด้วยทิวสนสะอาด มีอาหารไว้บริการนักท่องเที่ยว และกำลังตกแต่งปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ต่อไป

17.2.10 **หาดม้า** ตั้งอยู่บ้านท่าเรือ หมู่ที่ 10 ตำบลเรือเสาะ อำเภอเรือเสาะ เป็น

หาดทรายที่อยู่ทางฝั่งขวาของแม่น้ำสายบุรี เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ชาวเรือเสาะ และใกล้เคียง โดยนำอาหารไปร่วมรับประทานและลงเล่นน้ำ

17.2.11 **น้ำตกปาโจ** ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบาเจาะ ห่างจากอำเภอบาเจาะ 3 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดไปตามถนนสายนราธิวาส-ปัตตานี 27 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปอีก 2 กิโลเมตร (ราวทางแอสฟัลท์ 1.2 กิโลเมตร) ถึงน้ำตกปาโจ อยู่ที่เขาน้ำค้าง เทือกเขาบูโด มีลักษณะสวยงามเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากแห่งหนึ่ง ปัจจุบันอยู่ในอุทยานแห่งชาติเทือกเขาบูโด - เทือกเขาสุไหงปาดี

17.2.12 **น้ำตกบิซู** ตั้งอยู่ที่เขาน้ำค้าง เช่นเดียวกับน้ำตกปาโจ แต่อยู่เหนือขึ้นไปราว 2-3 กิโลเมตร ขณะนี้ทางราชการได้นำน้ำจากน้ำตกนี้ ทำน้ำประปาบริการแก่ประชาชนอำเภอบาเจาะ

17.2.13 **น้ำตกบ่อหิน** อยู่ที่หมู่ที่ 2 ตำบลสาวอ ห่างจากอำเภอหรือเสาะ ประมาณ 6 กิโลเมตร (ถึงบ้านตาดละฮูลู เข้าถึงน้ำตกรวม 200 เมตร) เป็นน้ำตกสูง 20 เมตร

17.2.14 **น้ำตกซาเบ็ง** ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 ตำบลจอบาะ อยู่ห่างจากตัวจังหวัด 20 กิโลเมตร (ห่างจากอำเภอยี่งอ 7 กิโลเมตร) ไปตามถนนสายนราธิวาส-ปัตตานี ถึงบ้านต้นตาล หมู่ที่ 2 ตำบลจอบาะ (14 กิโลเมตร) เลี้ยวซ้ายเป็นถนนลูกรังระยะทาง 3 กิโลเมตร ถึงน้ำตกซาเบ็ง มีน้ำตกตลอดปี อยู่ในโครงการที่จะปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป

17.2.15 **น้ำตกจัดรวาริน** เป็นน้ำตกขนาดกลาง มีน้ำตกตลอดปี อยู่ห่างจากอำเภอสูไหงปาดี ไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ ระยะทาง 6 กิโลเมตร ถนนลาดยาง มีความร่มรื่น ดาดเดินไปด้วยไม้ฉำฉาพรรณ รวมทั้งปาล์มบังสุรย์อยู่ในอำเภอสูไหงปาดี

17.2.16 **น้ำตกสิรินธร** ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลลิ๊ะจูด อยู่ห่างจากอำเภอแว้ง 20 กิโลเมตร โดยเดินทางจาก ต.แว้ง ไปบ้านบุเกะตา 10 กิโลเมตร น้ำตกนี้เกิดจากภูเขาเขาแว มีลักษณะลาดเอียง น้ำตกลาดหล่นลงมา ร่มรื่นสวยงามมาก

17.2.17 **เหมืองทองคำโต๊ะโมะ** ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลภูเขาทอง ห่างจากอำเภอสือคิริน 24 กิโลเมตร เป็นเหมืองทองคำแก่ ประชาชนยังยึดอาชีพร่อนทองคำกันอยู่รายได้เฉลี่ยวันวันละ 200 บาท

17.2.18 **ถ้ำวัดโต๊ะโมะ** ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลภูเขาทอง ห่างจากอำเภอสือคิริน 20 กิโลเมตร มี 4 ถ้ำ

17.2.19 **น้ำตกสกอกาและ** ตั้งอยู่บ้านไอยามูร์ หมู่ที่ 6 ตำบลเกียร์ ในอำเภอสือคิริน ห่างจากอำเภอสือคิริน 5 กิโลเมตร

17.2.20 **น้ำตกไอยนิ(น้ำตกสายรุ้ง)** อยู่ระหว่างบ้านมาเลาะมาตอกันบ้านกูย หมู่

ที่ 6 และหมู่ที่ 8 ตำบลเกียร์ อำเภอสุคิริน

17.2.21 น้ำตกสายบริษัท ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลเกียร์ อยู่ห่างจากอำเภอสุคิริน 8 กิโลเมตร

17.2.22 น้ำตกไถกาเปาะ อยู่หมู่ที่ 4 ตำบลภูเขาทอง ห่างจากอำเภอสุคิริน 18 กิโลเมตร

17.2.23 น้ำตกวัดภูเขาทอง อยู่หมู่ที่ 2 ตำบลภูเขาทอง ห่างจากอำเภอสุคิริน 25 กิโลเมตร

17.2.24 น้ำตกไอบอง อยู่หมู่ที่ 1 ตำบลมาโมง ห่างจากอำเภอสุคิริน 8 กิโลเมตร

17.2.25 ช่องเข้า-ออก อยู่หมู่ที่ 2 ตำบลภูเขาทอง ห่างจากอำเภอสุคิริน 26 กิโลเมตร (ยังไม่เป็นทางการ)

17.2.26 วัชระอุทยาน ตั้งอยู่ริมถนนนราธิวาส-ระแงะ อยู่ระหว่างโรงเรียนระแงะ กับโรงเรียนต้นหยงมนัส ห่างจากตัวจังหวัด 19 กิโลเมตร (ห่างจากอำเภอระแงะ 500 เมตร) เนื้อที่ 14 ไร่ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวอำเภอระแงะ และจัดงานประเพณีลอยกระทง

17.2.27 วนอุทยานน้ำตกซีโป ตั้งอยู่ที่บ้านซีโป หมู่ที่ 3 ตำบลเฉลิม เนื้อที่ ประมาณ 100 ไร่ ห่างจากจังหวัด ประมาณ 28 กิโลเมตร (ห่างจากอำเภอระแงะ 9 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง) มีน้ำไหลตลอดปี มี 8 ชั้น มีที่อาบน้ำตามธรรมชาติและมีไม้ผลไม้ออกมากมายร่มรื่น น่าท่องเที่ยวยิ่ง

17.2.28 น้ำตกไอรโซ ตั้งอยู่ที่บ้านไอรโซ หมู่ที่ 8 ตำบลจะแนะ ห่างจากอำเภอจะแนะ 16 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง

17.2.29 น้ำตกเรือเปาะ ตั้งอยู่ที่บ้านเรือเปาะ หมู่ที่ 4 ตำบลชงญอ ห่างจากอำเภอจะแนะ 13 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง

17.2.30 น้ำตกมะแซ ตั้งอยู่ที่บ้านมะแซ หมู่ที่ 2 ตำบลชงญอ ห่างจากอำเภอจะแนะ 13 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง

17.2.31 น้ำตกลูมะปาแย ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลบองล ห่างจากอำเภอจะแนะ 9 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง (อยู่ในระหว่างสำรวจ)

17.2.32 น้ำตกชือโก ตั้งอยู่ที่บ้านชือโก หมู่ที่ 4 ตำบลจะแนะ ห่างจากอำเภอจะแนะ 8 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง

17.2.33 น้ำตกติเต้น ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลบาตง ห่างจากอำเภอเรือเสาะ 8 กิโลเมตร (เข้าที่บ้านตั้งหยง ไร่พาหนะรถจักรยานยนต์ 4 กิโลเมตร) มีชั้นน้ำตก 2 ชั้น สูง 1 เมตร ตามลำดับ

17.2.34 **น้ำตกดำ** ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลหรือเสาะออก ห่างจากอำเภอหรือเสาะ 9 กิโลเมตร (เข้าทางบ้านละเมาะโน ใช้พาหนะรถจักรยานยนต์ 4 กิโลเมตร) มีน้ำตกจากหน้าผาสูง 5 เมตร

17.2.35 **แก่งกูด** อยู่ที่หมู่ที่ 1 ตำบลชากอ ห่างจากที่ว่าการอำเภอศรีสาคร 300 เมตร จะถึงแม่น้ำสายบุรี มีแก่งน้ำสวยงามร่มรื่น ประชาชนนิยมไปท่องเที่ยวอาบน้ำกันมาก

17.2.36 **หนองบัว** อยู่หมู่ที่ 6 ตำบลหรือเสาะ ห่างจากอำเภอหรือเสาะ 8 กิโลเมตร (ถึงบ้านบางก ใช้รถยนต์เข้าถึงหนองบัว 600 เมตร) เป็นหนองน้ำธรรมชาติ เป็นรูปวงรี เนื้อที่ประมาณ 150 ไร่ น้ำขังตลอดปี หน้าแล้งยังลึกถึง 3 เมตร มีบัวหลวงสีแดงขึ้นเต็ม สวยงามมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เคยเสด็จ ฯ ลงประทับเรือขุด ทอดพระเนตรในหนองบัวแห่งนี้

17.2.37 **ช่องทางเข้า-ออกบูกะตา** เป็นช่องทางเข้า-ออก ระหว่างชาวไทย - ชาวมาเลเซีย เพื่อเยี่ยมเยียนกัน หรือค้าขายกัน อยู่ห่างจากอำเภอแว้ง 10 กิโลเมตร ถนนลาดยาง (ไม่เปิดเป็นทางการ)

17.2.38 **โคก (38 แห่ง -โคก)** เป็นเนินดินสูง มีต้นไม้ใหญ่น้อย ขึ้นปกคลุม มีขนาดพื้นที่ใหญ่บ้างเล็กบ้าง ชาวบ้านเรียกว่า โคก(เป็นที่สูง ในเขตพรุ) ซึ่งสำรวจแล้วในอำเภอดากใบ มี 38 โคก มีชื่อเรียกต่างกัน เช่น โคกระกำ โคกด่าน โคกดินเหนียว โคกไม้งาช้าง โคกลุงแบน และโคกดินเปิดแดง เป็นต้น บางโคกได้มีราษฎรปลูกที่อยู่ และปลูกพืชบ้างแล้ว

17.2.39 **ด่านตาบา (ด่านตากใบ)** เป็นช่องทางเข้า-ออก ในการท่องเที่ยว และค้าขาย ระหว่างไทยกับมาเลเซีย ซึ่งนักท่องเที่ยวจากไทย จะไปเที่ยวที่เมืองโกตาบารู เมืองหลวงของรัฐกลันตัน อยู่ห่างจากอำเภอดากใบ 5 กิโลเมตร ข้ามฝั่งโดยทางเรือและในอนาคตอันใกล้นี้จะมีแพขนานยนต์

17.2.40 **อุตสาหกรรมผ้าปาเต๊ะ** ปาเต๊ะ เป็นชุดแต่งกายที่ชายไทยมุสลิม ทางภาคใต้ นิยมนุ่งห่มกัน เป็นผ้าพิมพ์ลวดลายสวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ขณะนี้มีอุตสาหกรรมทำผ้าปาเต๊ะเป็นโรงงาน 2 โรง และอุตสาหกรรมในครัวเรือนอีกจำนวนมาก ในอำเภอสู่ไหงโก-ลก

17.2.41 **ด่านสู่ไหงโก-ลก (ไทย)** รับผิดชอบยัง (มาเลเซีย) เป็นช่องทางเข้าออกทางการท่องเที่ยว และค้าขายระหว่างประเทศไทย - มาเลเซีย มีสะพานรถยนต์ รถไฟ ข้ามไป-มาสะดวก ห่างจากตัวจังหวัด 66 กิโลเมตร

17.2.42 **แม่น้ำตากใบ** เป็นแม่น้ำที่เกิดจากการแปรสภาพทางธรณีวิทยาของชายฝั่งทะเล และทางสมุทรศาสตร์ และอุทกศาสตร์ จึงทำให้เกิดเกาะน้อยตามชายฝั่งทะเล และแม่น้ำ

ตากใบขึ้น ยาว 14 กิโลเมตร ไหลผ่านพื้นที่ 3 ตำบล คือ ตำบลเจ๊ะเห ศาลาใหม่ และไพรวัน อำเภอตากใบ เป็นแม่น้ำที่มีทิวทัศน์สวยงามมากทั้ง 2 ฝั่ง กระแสน้ำเหมาะสำหรับเล่นสกีน้ำ และตกปลา ในวันสุดสัปดาห์

17.2.43 แม่น้ำบางนรา เป็นแม่น้ำอีกสายหนึ่ง ที่มีทัศนียภาพสวยงามเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้สนใจมากพอสมควร โดยการลงเรือชมทิวทัศน์ธรรมชาติทั้ง 2 ฝั่ง มีพันธุ์ไม้นานาพันธุ์ไหลผ่านตำบลพร่อน ตำบลบางขุนทอง ตำบลไพรวัน และออกสู่อ่าวไทย ในเขตอำเภอเมืองนราธิวาส ความยาวประมาณ 60 กิโลเมตร

17.2.44 เกาะยาว เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดนราธิวาส เนื่องจากปีงบประมาณ 2530 จังหวัดได้จัดทำโครงการ กสช. เพื่อก่อสร้างสะพานไม้ข้ามแม่น้ำตากใบจากบริเวณข้างหน้าที่ว่าการอำเภอตากใบ ข้ามไปยังฝั่งเกาะยาว ม.7 ต.เจ๊ะเห อ.ตากใบ ในวงเงิน 151,824 บาท ราษฎรสมทบ 421,617 บาท รวมเป็นเงิน 573,441 บาท สะพานกว้าง 2 เมตร ยาว 345 เมตร ทำให้การคมนาคมสะดวก เปิดไปสู่แหล่งท่องเที่ยวบริเวณหาดทรายยาวได้ นับเป็นชายหาดที่ยังคงธรรมชาติ หาดทรายขาวรุ่มรื่นด้วยสวนมะพร้าวเป็นแนวยาว เหมาะสำหรับพักผ่อนหย่อนใจลงเล่นน้ำในทะเล ซึ่งมีแนวโน้มที่นักลงทุนจะเข้าไปพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และที่พักแรมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สมบูรณ์แบบอีกแห่งหนึ่ง

17.2.45 บ้านยะกัง เป็นชุมชนเก่าแก่ รุนแรกของชาวเมืองนราธิวาส เป็นชาวประมง เชื้อสายจีน นับถือศาสนาอิสลาม ที่เดินทางมาจากทางตอนใต้ของจีน มีฮวงซุ้ยกลางหมู่บ้านปรากฏหลักฐานให้เห็นในปัจจุบัน ตั้งอยู่ริมถนน ห่างจากตัวจังหวัดไปตามถนนนราธิวาส - ระแงะ 2 กิโลเมตร

ที่มา : 1. ข้อมูลทั่วไปจังหวัดนราธิวาส พ.ศ. 2533

2. ผังโครงสร้าง จังหวัดนราธิวาส กองผังภาคสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

ประวัติอำเภอเรือเสาะ⁸

อำเภอเรือเสาะ เดิมเป็นชื่อของตำบลหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความปกครองของอำเภอดันหยงมัส (ปัจจุบันอำเภอระแงะ) จังหวัดนราธิวาส ได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ เมื่อปีพ.ศ. 2460 เรียกว่า “กิ่งอำเภอตะมะหงัน” ตั้งที่ว่าการกิ่งอำเภออยู่ที่บ้าน “ตะโละมาโย” (หาดม้า) ซึ่งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอปัจจุบัน ประมาณ 5 กิโลเมตร โดยมีขุนอุปการประชากร เป็นปลัดอำเภอ หัวหน้ากิ่งอำเภอต่ามะหงันคนแรก⁹ ต่อมาเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ทรงโปรดให้มีการ ตัดเส้นทางรถไฟสายใต้ ไปจนถึงสุโขทัย โดยมียศพลเรือเอกเป็นช่างใหญ่ เส้นทางรถไฟสายนี้ ได้พาดผ่านกิ่ง อำเภอตำมะหงัน ที่บริเวณบ้านยะบะ ซึ่งปัจจุบันเป็นท้องที่หมู่ที่ 1 ตำบลเรือเสาะออกในปัจจุบัน จึงได้ย้ายชุมชนเดิมจากบ้านตะโละมาโย มายังบริเวณบ้านยะบะ หรือเมืองเรือเสาะในปัจจุบัน¹⁰ พร้อมกับได้เปลี่ยนชื่อกิ่งอำเภอตะมะหงันเป็นกิ่งอำเภอเรือเสาะ และยังคงขึ้นอยู่กับอำเภอระแงะตามเดิม

พ.ศ. 2482 ได้พระราชกฤษฎีกา ยกฐานะกิ่งอำเภอเรือเสาะ เป็นอำเภอ เรียกว่า “อำเภอเรือเสาะ” อยู่ในเขตท้องที่ปกครองจังหวัดนราธิวาส โดยมีนายอำเภอเรือเสาะคนแรกคือ นายชำนาญ มรรคา¹¹

คำว่า “เรือเสาะ” เป็นภาษามลายู แปลเป็นภาษาไทยหมายถึง “ไม้สัก” ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ชนิดหนึ่งที่มีทางภาคใต้ ไม้สักชนิดนี้เป็นคนละชนิดกับไม้สักทางภาคเหนือ เป็นไม้ริมแม่น้ำบุรี มีลักษณะเป็นไม้เนื้ออ่อน ไม่มีผู้นิยมใช้ ทั้งนี้โดยหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ของตำบลเรือเสาะมีไม้ชนิดนี้มากจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านเรือเสาะ” (หมู่ที่ 4 ตำบลเรือเสาะ) แต่โดยที่ว่าการอำเภอปัจจุบันตั้งอยู่ที่บ้านยะบะ ชาวบ้านส่วนมากนิยมเรียกว่า อำเภอยะบะ

คำว่า ยะบะ บางกระแสให้ความเห็นว่า มาจากคำว่า “ยะบะซาแล” หรือ “ยาบัสลาม” ซึ่งหมายถึง อาการหรือการแสดงทักทาย หรือที่เรียกว่าการให้สลามด้วยการประสานการจับมือทั้งสอง

⁸ หน่วยพัฒนาการอำเภอเรือเสาะ. ประวัติอำเภอเรือเสาะ, (ม.ป.ท.: 2539), (จัดสำเนา), หน้า 1 - 8.

⁹ ประพันธ์ ฤทธิวงศ์. เกียรติประวัติศาสตร์เมืองเรือเสาะ. ก็...เพื่อเรือเสาะ, หนังสือประชาสัมพันธ์อำเภอเรือเสาะ และสรุปผลงานศุภาภิบาลเรือเสาะ คู่มือการติดต่อราชการสำหรับประชาชน เนื่องในโอกาสได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบล ในปี 2542. (ม.ป.ท. : 2539), หน้า 17.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

ข้าง หรือข้างเดียวแล้วลูบหน้า หรือ ตะออก อันเป็นการแสดงไมตรีจิตต่อกันเสมอเมื่อพบปะกัน บาง กระแสมีความเห็นว่า มาจากคำว่า เปอยาบัต ซึ่งหมายถึง การชุมนุมที่รวมคนในสมัย 7 หัวเมืองจะให้เป็น ที่พบกันระหว่างเมืองระงะกับเมืองรามัน ซึ่งปัจจุบันมีปรากฏชื่อบ้านต่าง ๆ ที่อยู่ในเส้นทางเดินทางเป็นบ้านยาแม บ้านสุเป๊ะ บ้านบาลอ เป็นต้น

ประพันธ์ ฤทธิวงศ์¹² ได้กล่าวถึงเรือเสาะเมื่อ ในอดีตว่า คนเฒ่าคนแก่ เล่ากันว่า เมื่อ 40-50 ปีที่แล้ว เรือเสาะมีความเจริญทางเศรษฐกิจรุ่งเรืองสูงสุด เพราะมีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่สะดวกปลอดภัย คือ ทางรถไฟ การเดินทางสมัยนั้น นอกจากทางรถไฟแล้ว ก็มีการเดินทางเท้า โดยใช้ข้างเป็นหลัก เรือเสาะในสมัยนั้นถือได้ว่าเป็นจุดศูนย์กลางทางการค้า และการคมนาคมขนส่ง มีสินค้าขาเข้าที่สำคัญคือ เครื่องอุปโภค บริโภคของใช้ประจำวัน วัสดุก่อสร้างและเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ส่วนสินค้าออกหลักคือ ยางพารา ไม้ เครื่องเทศ และของป่าชนิดต่าง ๆ อาทิเช่น งาช้าง สมัยนั้น เรือเสาะเป็นแหล่งซุดทองของผู้คนจากต่างถิ่น มีชาวจีนอพยพเข้ามาอาศัยและทำมาค้าขายในเรือเสาะมากมาย ส่วนคนทางภาคอีสานก็อพยพมาขายแรงงานเป็นลูกจ้างในสวนยางพาราจำนวนมาก กล่าวกันว่าในสมัยนั้นขณะที่ยางพารากิโลกรัมละ 20 บาท แต่ทองคำมีราคาเพียงบาทละ 400 เท่านั้น

ดังนั้น คนเรือเสาะจึงมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดี สำหรับศูนย์กลางทางการค้า อยู่บริเวณสี่แยกหน้าสถานีรถไฟ ซึ่งอาคารสถานที่ที่ยังคงเหลืออยู่เช่น โรงแรมโกหยวน ปัจจุบันเป็นร้านค้าตรงหัวมุมถนน (บริเวณสี่แยกหน้าสถานีรถไฟ ระหว่างถนนสารกิจตัดกับถนนอุปการวิถี 1) โรงแรมโกเด็ก, โรงแรมงหลี, บ้านหะยีมานคาน และร้านค้าบริเวณถนนอุปการวิถี 1 ตัดกับถนนสารกิจ ร้านค้าที่ยังคงเหลืออยู่ถึงทุกวันนี้คือ ร้านลิ้นน้ำเฮง ร้านนฤทธิยนต์ ตลาดสดสารกิจ บริเวณสถานีขนถ่ายสินค้าในสมัยนั้น เรียกว่า “สถานีข้าง” คือ บริเวณใต้ต้นมะขามในปัจจุบัน เป็นจุดรวมของข้างซึ่งใช้เป็นพาหนะ ในการบรรทุกสินค้าไปส่งตามกลุ่มบ้านต่าง ๆ

สมัยก่อนเหตุที่ต้องใช้ข้างเป็นพาหนะ เนื่องจากเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านยังไม่มีถนนหนทางดังเช่นในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะเป็นป่าทึบ และค่อนข้างอันตราย สินค้าที่นำลงในสมัยก่อนก็จะเป็นน้ำตาล ข้าวสาร ผ้า เครื่องใช้ และพาหนะในการเดินทาง ซึ่งในสมัยปัจจุบันข้างในเรือเสาะแทบจะไม่มี เพราะมีเส้นทางคมนาคมมีการนำรถยนต์มาใช้ขนส่งสินค้าแทน ข้างจึงหมดความสำคัญลง

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 18 - 20.

เนื่องจากไม่มีความจำเป็นต้องใช้ และการดูแลลำบาก เพราะข้างเขื่อนหนึ่งต้องมีความสูงประจำตัว และกินจุ นอกจากนี้การเลี้ยงข้างสมัยก่อนยังบ่งบอกถึงสถานภาพทางสังคมอีกด้วย

สำหรับปูชนียบุคคลรุ่นบุกเบิก ในสมัยนั้น มี 2 ท่าน คือ “ขุนอุปการประชากร” และ “ขุนสารกิจ” โดยขุนอุปการประชากร เป็นชาวพุทธ ครอบครองดินแดนฝั่งตะวันออก และเป็นต้นตระกูล “อัครมาส” ส่วนขุนสารกิจนั้น เป็นชาวมุสลิม ครอบครองดินแดนฝั่งตะวันตก และมีตำแหน่งเป็นกำนัน ตำบลมะหังเป็นต้นตระกูล “ชั้นคือระเีไซะ” บุคคลทั้งสองท่าน มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการวางรากฐานของเมืองร้อยเอาะ เป็นผู้สร้างสาธารณูปโภค และสาธารณูปการมากมาย มาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากขุนอุปการประชากรเป็นชาวพุทธจึงเป็นผู้สร้างวัดราชฎ์สโมสร และสละทรัพย์ที่ดินเพื่อก่อสร้างโรงเรียนบ้านยะบะ (อุปการวิทยา) ถนนและสถานที่ราชการ ต่าง ๆ ส่วนขุนสารกิจ เป็นมุสลิม โดยเป็นผู้ก่อสร้างมัสยิด “ยุมอียะห์” ซึ่งเป็นมัสยิดกลางของอำเภอร้อยเอาะมาจนถึงทุกวันนี้ ปัจจุบันสถูปของขุนอุปการประชากร ยังคงมีให้ลูกหลานได้เคารพกราบไหว้ ณ วัดราชฎ์สโมสร ส่วนหลุมฝังศพของขุนสารกิจนั้น อยู่บริเวณด้านหลังมัสยิดยุมอียะห์ มาตราบจนถึงปัจจุบัน

ลักษณะทั่วไปของอำเภอหรือเสาะ

สภาพทางภูมิศาสตร์

1. ที่ตั้งและขนาด

อำเภอหรือเสาะเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนราธิวาส มีพื้นที่เขตการปกครอง ประมาณ 468.32 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 292,702 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.46 ของพื้นที่ จังหวัดนราธิวาส จากที่ตั้งของจังหวัดนราธิวาสประมาณ 48 กิโลเมตร และห่างจาก กรุงเทพมหานครประมาณ 1,071 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา และอำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอศรีสาคร, อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอสิ่งอ, อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอบันนังสตา และอำเภอรามัน จังหวัดยะลา

สำหรับที่ว่าการอำเภอหรือเสาะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 ตำบลหรือเสาะออก เป็นอำเภอหนึ่งในจำนวน 13 อำเภอ ของจังหวัดนราธิวาส อยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดนราธิวาสห่างจากตัวจังหวัด ประมาณ 47 กิโลเมตร

อำเภอหรือเสาะ มีพื้นที่เขตการปกครองประมาณ 468.32 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 292,702 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 10.46 ของพื้นที่จังหวัดนราธิวาส แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 9 ตำบล 62 หมู่บ้าน โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็นรายตำบลดังนี้

การปกครอง อำเภอหรือเสาะ แบ่งการปกครองออกเป็น 9 ตำบล 69 หมู่บ้าน 9 สุขาภิบาล ดังนี้

ตารางที่ 9 แสดงการปกครองของอำเภอหรือเสาะ

ตำบล	จำนวน หมู่บ้าน	พื้นที่ ตารางกิโลเมตร	ไร่	ร้อยละ
1. ตำบลหรือเสาะ	10	63.50	39,688	13.56
2. ตำบลหรือเสาะกอก	5	41.67	26,045	8.90
3. ตำบลสาวอ	6	40.68	25,426	8.69
4. ตำบลสามัคคี	9	40.68	25,426	8.69
5. ตำบลสุวารี	8	61.52	38,448	13.13
6. ตำบลลาโละ	8	59.53	37,208	12.71
7. ตำบลเวียง	8	35.69	24,405	8.47
8. ตำบลบาดง	7	65.49	40,929	13.98
9. ตำบลโคกสะอาด	8	55.56	34,707	11.86
รวมทั้งอำเภอ	69	464.32	292,702	100.00

ที่มา: ข้อมูลจากแผนกปกครอง อำเภอหรือเสาะ

2. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของอำเภอหรือเสาะ โดยสภาพทั่วไปพื้นที่เป็นที่ราบสลับเชิงเขา มีภูเขาล้อมรอบโดยมีแนวเทือกเขาอยู่ทางด้านตะวันออกทอดตัวยาวเป็นแนวจากเหนือมาใต้เป็นเขตแดนระหว่างอำเภอข่าเจากับอำเภอหรือเสาะ ลักษณะเป็นรูปหัวใจมีที่ลุ่มที่จะทำนาได้เพียงเล็กน้อย เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ราบสูง จึงเหมาะแก่การทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ ดังนั้นลักษณะพื้นที่ของชุมชนจึงมีลักษณะลาดเอียงลงมาทางด้านใต้โดยลาดลงสู่บริเวณแม่น้ำสายบุรี

3. ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของอำเภอหรือเสาะ มีภูมิอากาศแบบมรสุมในเขตร้อน อากาศตามปกติในเวลากลางวันร้อนและกลางคืนหนาวเย็นเนื่องจากภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง เป็นป่าเขาและภูเขา มีฤดูกาลเพียง 2 ฤดูคือ

3.1 ฤดูฝน ซึ่งจะมี 2 ช่วง จะเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม-กุมภาพันธ์ ของปีถัดไป เดือนที่มีฝนตกชุกมากที่สุด คือ ช่วงเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 211.32 มิลลิเมตร อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 27-25 องศาเซลเซียส โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งจะพัดเอาความชื้นจากทะเลอันดามันและมหาสมุทรอินเดีย ทำให้มีฝนตกชุกในเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม และได้รับมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือพัดพาเอาความชื้นจากอ่าวไทย ทำให้มีฝนตกชุกอีกในเดือนพฤศจิกายน ถึงมกราคม

3.2 ฤดูร้อนของอำเภอหรือเสาะ จะอยู่ในเริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม เดือนที่ร้อนมากที่สุด ได้แก่ เดือนเมษายน มีอุณหภูมิเฉลี่ยระหว่าง 28-30 องศาเซลเซียส

4. สมรรถนะดิน

สมรรถนะดินของอำเภอหรือเสาะประกอบด้วย

4.1 ดินมีการระบายน้ำดี ไม่เหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ในการเพาะปลูกการจัดเป็นพื้นที่ป่าไม้ หรือสงวนเป็นแหล่งน้ำลำธาร พบทางทิศตะวันออกของอำเภอตามแนวตั้งจากเหนือจดใต้และทางทิศตะวันตกของอำเภอตามแนวตั้งจากเหนือจดใต้

4.2 ดินลึกการระบายน้ำดี ควรจัดเป็นพื้นที่ปลูกไม้ผล พืชไร่และยางพารา พบทางตอนกลางของอำเภอตามแนวตั้งจากเหนือจดใต้

ลักษณะดินของอำเภอหรือเสาะ แบ่งกลุ่มตามประเภท Gheat Soil group ได้ 5 กลุ่ม คือ

4.2.1 กลุ่มดินปลูกยางพารา ซึ่งเป็นกลุ่มดินที่มีการปลูกพืชมากที่สุด ประมาณร้อยละ 50 ดินประเภทนี้อยู่ในบริเวณภูเขา และบริเวณแม่น้ำสายบุรี มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกยางพาราทั่วไป แต่บางแห่งได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร เพราะมีน้ำท่วมถึง

4.2.2 กลุ่มดินนา มีประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนพื้นที่ทั้งหมดดินประเภทนี้อยู่ในบริเวณใจกลางของตำบลเป็นที่ราบลุ่ม มีลำน้ำไหลผ่าน และน้ำขังเหมาะสำหรับการปลูกข้าวให้ผลผลิตปานกลาง

4.2.3 กลุ่มดินไม้ผล ไม้ยืนต้น อยู่รวมกันกับดินที่มีความเหมาะสมสำหรับการปลูกยางพารา ส่วนใหญ่จะปลูกริมสวน หรือปลูกร่วมกับยางพารา เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง มีประมาณร้อยละ 10 ของพื้นที่ทั้งหมด

4.2.4 กลุ่มดินคละ ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 4 ของพื้นที่ทั้งหมดอำเภอ ลักษณะดินเป็นดินไร่ทั่วไปกับดินนาทั่วไป อยู่ในบริเวณตอนกลางของอำเภอ

4.2.5 กลุ่มดินภูเขา ครอบคลุมพื้นที่ประมาณร้อยละ 25 ของพื้นที่อำเภอซึ่งอยู่ในบริเวณตอนกลางของอำเภอ

5. ทรัพยากรธรรมชาติ

5.1 ทรัพยากรที่สำคัญของอำเภอหรือเสาะ ได้แก่ ป่าไม้ เนื่องจากอำเภอหรือเสาะมีพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าไม้ โดยเขตป่าไม้ดังกล่าวอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ไม้ที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ ไม้ยาง ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอก และไม้กฤษณา เป็นต้น แต่ในปัจจุบันป่าไม้ได้ลดจำนวนลงไปมาก เนื่องจากได้มีการบุกรุกทำลายป่าของราษฎร นอกจากนี้ในเขตพื้นที่อำเภอหรือเสาะยังมีแร่ธาตุที่สำคัญ ได้แก่ แร่ดีบุก พบมากในตำบลเรียง และตำบลสามัคคี ปัจจุบันได้มีการทำเหมืองแร่ดีบุกในเขตพื้นที่ดังกล่าว

5.2 แหล่งน้ำใต้ดิน จากการศึกษาของกองน้ำบาดาลกรมทรัพยากรธรณี พบว่ามีปริมาณน้ำไม่เพียงพอสำหรับการทำประปาหมู่บ้านและมีคุณภาพน้ำไม่ดี

6. โบราณสถานและโบราณวัตถุ

ในอำเภอหรือเสาะไม่มีโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่สำคัญ มีแต่พระพุทธรูป คือ พระพุทธรูปราชสีสมสร ประดิษฐานอยู่ ณ วิหารวัดราชสีสมสร ตำบลหรือเสาะ เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย (จำลองแบบมาจากพระพุทธรชินราช จังหวัดพิษณุโลก) มีขนาดหน้าตักกว้าง 10 เมตร สูง 14.30 เมตร เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อ พ.ศ.2455 แล้วเสร็จ เมื่อ พ.ศ.2505

7. แหล่งน้ำของอำเภอ

7.1 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

ในเขตพื้นที่อำเภอหรือเสาะ เกษตรกรส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนเพื่อการทำเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากนั้น ยังอาศัยจากแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญๆ ของอำเภอหรือเสาะ ได้แก่

7.1.1 แม่น้ำสายบุรี ต้นน้ำเกิดจากภูเขาในท้องที่ตำบลมาโมง อำเภอแวง จังหวัดนราธิวาส ไหลผ่านตลอดปี แต่ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้น้อย เนื่องจากตลิ่งทั้งสองฝั่งค่อนข้างชัน และในฤดูฝนระหว่างเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม จะมีน้ำไหลป่าทั้งสองฝั่ง ทำให้เกิดน้ำท่วมก่อความเสียหายแก่พืชผลของเกษตรกรในบางหมู่บ้าน

7.1.2 หนองบัวบาง มีเนื้อที่ประมาณ 150 ไร่ อยู่ในหมู่ที่ 6 ของตำบลเรือเสาะ นอกจากจะใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรแล้ว เกษตรกรยังใช้เป็นแหล่งเพาะและขยายพันธุ์ปลา เพื่อบริโภคในหมู่บ้านด้วย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำริให้สร้างอ่างเก็บน้ำ เพื่อแก้ปัญหา น้ำท่วมพื้นที่นาบริเวณหนองบัว ทำให้สามารถทำนาได้ ทั้งยังใช้ประโยชน์ทางด้านการเกษตรอื่นๆ เช่น การประมง เป็นต้น โครงการนี้ยังอยู่ในระหว่างดำเนินการ โดยกรมชลประทานคาดว่าเมื่อโครงการแล้วเสร็จจะสามารถระบายน้ำลงสู่แม่น้ำสายบุรี ลดปัญหาน้ำท่วมและสามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้เพื่อการเกษตร ในช่วงที่ขาดน้ำ

7.1.3 คลองสะเต็ง ต้นน้ำเกิดที่ตำบลสามัคคี ไหลผ่านหมู่ที่ 10.3 ตำบลเรือเสาะ ลงสู่แม่น้ำสายบุรี ที่บ้านสะเต็ง ตำบลเรือเสาะ มีปริมาณน้ำตลอดปีสามารถใช้ในการเกษตรได้

7.1.4 ห้วยตาเนาะบาดู ต้นน้ำเกิดที่บริเวณตำบลเรือเสาะออก ไหลผ่านหมู่ที่ 5, 3, และไหลลงสู่หมู่ที่ 1 ตำบลเรือเสาะ

นอกจากแหล่งน้ำต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว เกษตรกรยังสามารถใช้น้ำจากสระน้ำ และหนองน้ำธรรมชาติ ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปตามตำบลต่างๆ ในอำเภอ

7.2 แหล่งน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค

ประชากรในเขตพื้นที่อำเภอเรือเสาะส่วนใหญ่ใช้น้ำอุปโภค บริโภคจากลำห้วยต่างๆ บ่อน้ำตื้น และจากบ่อนบาดาล ซึ่งมีอยู่ทั่วไปตามโรงเรียน วัดและสถานีนอนามัย ในตำบลต่างๆ นอกจากนี้ในแต่ละครัวเรือนยังมีโอ่งเก็บกักน้ำไว้เป็นภาชนะรองรับน้ำฝนไว้บริโภคอีกด้วย

สำหรับในเขตสุขาภิบาลเรือเสาะประชากรส่วนใหญ่ใช้น้ำประปาในการอุปโภค บริโภค ซึ่งสำนักงานประปาเรือเสาะสามารถจ่ายน้ำบริการได้ตลอดทั้งวัน

8. การตั้งถิ่นฐาน และการใช้ประโยชน์ที่ดิน

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเรือเสาะ จะพบว่าเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาช้านานชุมชนหนึ่ง เป็นชุมชนศูนย์กลางเดียว ซึ่งแต่เดิมในอดีตศูนย์กลางของชุมชนจะอยู่บริเวณหน้าสถานีรถไฟเรือเสาะ แต่ในปัจจุบันศูนย์กลางของชุมชนได้เปลี่ยนตำแหน่งมาอยู่ริมทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 บริเวณหน้าตลาดสดสุขาภิบาล แต่อย่างไรก็ตามศูนย์กลางชุมชนเดิมก็ยังคงมีบทบาทอยู่ ส่วนลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมีการกระจายตัวอยู่โดยทั่วไปในเขตพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณตอนกลางของพื้นที่จะมีการรวมตัวค่อนข้างหนาแน่น เนื่องจากพื้นที่บริเวณดัง

กล่าวเป็นศูนย์กลางด้านพาณิชย์ยกรรมบริการ และสถานที่ราชการ ในปัจจุบันรูปแบบของชุมชนจะเกาะตัวตามสองฝั่งเส้นทางคมนาคม โดยจะเกาะตัวสูงสองฝั่งถนนหรือเสาะสนองกิจ (ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060) ถนนสุขาภิบาล 2 ถนนสุขาภิบาล 4 ถนนสุขาภิบาล 3 ถนนสุขาภิบาล 10 และถนนสุขาภิบาล 17

ส่วนรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันจะพบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ของชุมชนจะใช้เพื่อเกษตรกรรม โดยจะพบว่าพื้นที่ร้อยละ 65.13 จะใช้ประโยชน์ในการปลูกยางพารา และทำนา ทั้งนี้เนื่องจากสภาพภูมิประเทศทั้งทางด้านภูมิอากาศ และคุณภาพดินที่มีความเอื้ออำนวยในการเกษตรกรรมส่วนพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองจะมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 30.83 ของพื้นที่ทั้งหมด จะใช้ประโยชน์เพื่อการพักอาศัย พาณิชยกรรม สถาบันราชการ ฯลฯ อย่างไรก็ตามสามารถแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดินในปี พ.ศ.2533 ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

8.1 พื้นที่เพื่อการเกษตร พื้นที่ส่วนมากหรือประมาณร้อยละ 65.13 ของพื้นที่ว่างผังใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรม ซึ่งพื้นที่ประเภทนี้จะกระจายตัวอยู่โดยรอบพื้นที่ชุมชนเมือง ประเภทของการเกษตรส่วนมากจะเป็นการทำสวนยางพารา รองลงมาจะเป็นการทำนา และการทำสวนผลไม้บางชนิด เช่น เงาะ ทุเรียน ลางสาด ลองกอง คิดเป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์เพื่อเกษตรกรรมทั้งหมดประมาณ 1,601.64 ไร่

8.2 พื้นที่ชุมชนเมือง การใช้ที่ดินประเภทนี้มีประมาณ 313.45 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 30.83 ของพื้นที่ทั้งหมดว่างผัง โดยสามารถพิจารณาได้ตามลักษณะประเภทการใช้ที่ดินได้ ดังนี้

8.2.1 ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยนี้ส่วนใหญ่จะรวมตัวกันเป็นชุมชนหนาแน่นในบริเวณสองฝั่งของถนนสุขาภิบาล 4, 6, 7, 9, 10 และ 11 นอกจากนั้นจะกระจายตัวอยู่ตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก ได้แก่ ถนนหรือเสาะสนองกิจ (ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060) ซึ่งการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยนี้มีพื้นที่ประมาณ 152.32 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 8.31 ของพื้นที่เขตว่างผัง

8.2.2 ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ปัจจุบันการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชยกรรมของชุมชนหรือเสาะจะอยู่ริมทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 (ถนนหรือเสาะสนองกิจ) โดยบริเวณดังกล่าวจะเป็นศูนย์กลางด้านพาณิชยกรรม และบริการซึ่งเป็นที่ตั้งของตลาดสด ร้านค้า

ประเภทต่างๆ เช่น ร้ายขายของเบ็ดเตล็ด ร้านเสริมสวย ร้านขายยา และร้านขายเสื้อผ้า เป็นต้น และนอกจากบริเวณ ดังกล่าวแล้วพื้นที่บริเวณหน้าสถานีรถไฟหรือเสาะยังเป็นย่านพาณิชยกรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของชุมชน ซึ่งเป็นย่านการค้าที่จำหน่ายสินค้าประเภทอุปโภค และบริโภคต่างๆ โดยในปัจจุบันการให้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการพาณิชยกรรมจะมีพื้นที่รวมทั้งหมด ประมาณ 45.30 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 1.53 ของพื้นที่เขตวางผัง

8.2.3 ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม ในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะมีโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ โรงงานยางแผ่นรมควันจำนวน 12 แห่ง โรงงานเผาถ่านจำนวน 1 แห่ง นอกนั้นเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ได้แก่ ซ่อมรถจักรยานยนต์ 12 ร้าน ซ่อมรถยนต์ 4 ร้าน ร้านเคาะ ฟันสี 3 ร้าน และร้านรับจ้างทำเหล็กตัดจำนวน 2 ร้าน การใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมนี้มีพื้นที่ประมาณ 53.17 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 2.30 ของพื้นที่ทั้งเขตวางผัง

8.2.4 ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา ศาสนสถานในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะประกอบด้วยวัดทางพุทธศาสนา จำนวน 3 แห่ง และมัสยิด จำนวน 4 แห่ง ดังนี้

8.2.4.1. วัดราษฎร์โมสร ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านยะบะ ตำบลหรือเสาะ

8.2.4.2 วัดโพธิ์จรนัประซาราม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปลายนา ตำบลหรือเสาะ

ออก

8.2.4.3 วัดสวนธรรม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปลายนา ตำบลหรือเสาะออก

8.2.4.4 มัสยิดนุรุอลอินซาน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5 บ้านยาและเบ้าะ ตำบลหรือเสาะ

8.2.4.5 มัสยิดตะบีมิดดินียะห์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านท่าเรือ ตำบลหรือเสาะ

8.2.4.6 มัสยิดมุฮิยะห์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านบลูกา ตำบลหรือเสาะออก

8.2.4.7 มัสยิดอัลฮี้คายะห์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปลายนา ตำบลหรือเสาะ

ออก

การใช้ที่ดินประเภทสถาบันศาสนานี้มีพื้นที่รวมทั้งหมดประมาณ 48.72 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 2.10 ของพื้นที่เขตวางผัง

8.2.5 ที่ดินประเภทสถาบันราชการ และการสาธารณูปโภค สาธารูปโภค การใช้ที่ดินประเภทนี้ประกอบด้วย ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจภูธร สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ที่ทำการไปรษณีย์ การประปา โรงพยาบาล ฯลฯ พื้นที่ดังกล่าวส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณสองฝั่งของถนนหรือเสาะสองกึ่ง (ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060) มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 71.50 ไร่ หรือร้อยละ 3.05 ของพื้นที่เขตวางผัง

8.2.6 ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา สถาบันการศึกษาที่ให้บริการแก่ชุมชน สุขาภิบาลหรือเสาะ มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาจำนวน 1 แห่ง และโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 4 แห่ง ดังนี้

8.2.6.1 โรงเรียนหรือเสาะชนูปถัมภ์ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปลายนา ตำบลหรือเสาะออก

8.2.6.2 โรงเรียนบ้านท่าเรือ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านท่าเรือ ตำบลหรือเสาะ

8.2.6.3 โรงเรียนวัดราษฎร์โมศร ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านยะบะ ตำบลหรือเสาะ

8.2.6.4 โรงเรียนยาแลเบ้าะ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 5 บ้านยาแลเบ้าะ ตำบลหรือเสาะ

8.2.6.5 โรงเรียนบ้านยะบะ (อุปการวิทยา) ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปลายนา ตำบล

หรือเสาะออก

การใช้ที่ดินเพื่อสถาบันการศึกษามีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 54.51 ไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 4.08 ของพื้นที่เขตวางผัง

8.2.7 ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ใน ปัจจุบันสุขาภิบาลหรือเสาะมีการใช้ที่ดินประเภทนี้ในบริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอ และบริเวณตอนใต้ของชุมชน (ศาลาประชาธิปไตย) การใช้ที่ดินประเภทนี้มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1.87 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 0.08 ของพื้นที่เขตวางผัง

ตารางที่ 10 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันของพื้นที่วางผังพัฒนาชุมชนสุขาภิบาลหรือเสาะ อำเภอหรือเสาะ พ.ศ.2533

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย	152.32	8.31
ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม	45.30	1.83
ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม	53.17	2.30
ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม	1,513.6	65.37
ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา	8.5	4.08
ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา	48.72	2.10
ที่ดินประเภทสถาบันราชการและการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ	31.50	3.08

ตารางที่ 10 (ต่อ) แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินปัจจุบันของพื้นที่วางผังพัฒนาชุมชนสุขาภิบาลหรือ
เสาะ อำเภอหรือเสาะ พ.ศ.2533

ประเภทการใช้ที่ดิน	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	1.87	0.08
ถนน ขยาย ทางรถไฟ	287.50	12.81
หนอง คลอง บึง	6.70	0.26
รวม	2,315.63	100.00

ที่มา: จากการสำรวจ พ.ศ.2533

สภาพสังคม

1. ด้านการศึกษา มีสถานศึกษา

1.1 โรงเรียนสังกัด สปช. จำนวน 40 โรงเรียน ครู 370 คน นักเรียน 9,950 คน

1.2 โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 2 โรงเรียน ครู 47 คน นักเรียน 623 คน

1.3 โรงเรียนสังกัด สช. จำนวน 9 แห่ง แยกเป็นสอนวิชาสามัญ 3 แห่ง และสอน
ศาสนาจำนวน 6 แห่ง ครู 51 คน นักเรียน 1,577 คน

2. การสาธารณสุข

มีการให้บริการประชากรในเขตอำเภอหรือเสาะ ดังนี้

2.1 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ 1 แห่ง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 ตำบลหรือเสาะนอก อำเภอ
หรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

2.2 สถานีอนามัยตำบล 12 แห่ง ตั้งอยู่ในตำบลต่างๆ ของอำเภอหรือเสาะ ยกเว้น
ตำบลหรือเสาะนอกไม่มีสถานีอนามัย ส่วนตำบลสาวอ ตำบลเรียง ตำบลโคกสะอาด และตำบลสุวาริ
มีสถานีอนามัยตำบลละ 2 แห่ง สำหรับตำบลอื่นๆ มีตำบลละ 1 แห่ง

2.3 โรงพยาบาลอำเภอหรือเสาะ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านยะบะ ตำบลหรือเสาะ อำเภอหรือ
เสาะ จังหวัดนราธิวาส

การบริการด้านสาธารณสุขของอำเภอหรือเสาะ นับว่าให้ความสะดวกแก่ประชากรใน ตำบลต่างๆ ของอำเภออย่างทั่วถึง ซึ่งนอกจากจะได้รับการบริการจากสถานีนอนามัยตำบลแล้ว ประชากรยังสามารถไปรับบริการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอหรือเสาะได้โดยสะดวกอีกด้วย

3. พาณิชยกรรม

ที่ตั้งของศูนย์กลางพาณิชยกรรมส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณเขตสุขาภิบาลหรือเสาะ เป็น อาคารพาณิชย์มีตลาดนัด ร้านค้าของชำ ประเภทขายปลีกและขายส่ง มีห้องอาหาร ธนาคาร ตลอดจนร้านจำหน่ายอุปกรณ์การผลิตทางการเกษตร และอุตสาหกรรม ซึ่งนับว่าเป็นย่าน พาณิชยกรรมที่สำคัญที่สุดในอำเภอหรือเสาะ ส่วนในตำบลต่าง ๆ มีร้านค้าของชำและสินค้า เบ็ดเตล็ดขนาดเล็กตั้งอยู่เกือบทุกหมู่บ้าน ทางด้านการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร มีการ จำหน่ายโดยพ่อค้ามารับซื้อถึงแหล่งผลิต และการเกษตรกรรมนำไปจำหน่ายเอง

4. สถาบันราชการ

ที่ว่าอำเภอหรือเสาะ สถานีตำรวจภูธรประจำอำเภอ สำนักงานการไฟฟ้า การ ประปา ชุมสายโทรศัพท์ โรงพยาบาล และที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ตลอดจนหน่วยงานของส่วน ราชการต่างๆจะมีสถานที่อยู่ในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะทั้งสิ้น ซึ่งจัดคือเป็นศูนย์กลางและศูนย์ราชการของอำเภอหรือเสาะ

ด้านการศาสนาและวัฒนธรรมมีวัด จำนวน 5 แห่ง มัสยิด จำนวน 67 แห่ง ประชากร ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 91 ศาสนาพุทธ ร้อยละ 9

5. ระบบบริการพื้นฐาน

5.1 การคมนาคม

เส้นทางคมนาคมของอำเภอหรือเสาะ มีเส้นทางสำคัญในการติดต่อกันระหว่างชุมชนและชนส่งต่างๆ มีสายสำคัญดังนี้คือ

5.1.1 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4059 จากจุดเริ่มต้นที่ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4059 กิโลเมตรที่ 43,090 ในอำเภอหรือเสาะไปบ้านท่าเรือ

5.1.2 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 จากจุดเริ่มต้นที่อำเภอสายบุรี จังหวัด

ปัตตานี กิ่งอำเภอกะพ้อ ผ่านอำเภอหรือเสาะ มาสิ้นสุดที่อำเภอศรีสาครที่บ้านซากอ

5.1.3 ทางหลวงท่าเรือ - โกตาบารู

5.1.4 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4107 จากจุดเริ่มต้นที่แยกสาย 4060 ที่ กม. 38.975/ในอำเภอหรือเสาะ ไปบ้านมะรือโบ (อำเภอระแงะ) และสิ้นสุดที่บ้านตันหยงมัส อำเภอระแงะ

5.1.5 ถนน ร.พ.ช. สาย นธ. 11003 จากจุดเริ่มต้นบ้านปารอปาเต๊ะ ถึงจุดปลายทางบ้านบือเต็ง (อำเภอยี่งอ, อำเภอหรือเสาะ)

5.1.6 ถนน ร.พ.ช. สาย นธ. 11004 จากจุดเริ่มต้นบ้านละหาร ถึงจุดปลายทางบ้านคือแบะหะยี

5.1.7 ถนน ร.พ.ช. สาย นธ. 11005 จากจุดเริ่มต้นบ้านบาลูกาฮูลู ถึงจุดปลายทางอำเภอหรือเสาะ, อำเภอรามัน

5.1.8 ถนน ร.พ.ช. สาย นธ. 11008 จากจุดเริ่มต้นบ้านคลองหงษ์ ถึงจุดปลายทาง (อำเภอหรือเสาะ, อำเภอยี่งอ)

5.1.9 ถนน ร.พ.ช. สาย นธ. 11009 จากจุดเริ่มต้นบ้านแยะ ถึงจุดปลายทางบ้านอำเภอหรือเสาะ, อำเภอศรีสาคร

5.1.10 ถนนโยธาธิการ สายปลายนา ถึงตะโหนด

5.1.11 ถนนโยธาธิการ สายบาลูกาฮูลู ถึงศรีสาคร

5.1.12 ทางรถไฟสายใต้จากสถานีรถไฟหรือเสาะถึงสถานีรถไฟยะลา ระยะทางประมาณ 33 กิโลเมตร และจากสถานีรถไฟหรือเสาะ ถึงสถานีรถไฟตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส ระยะทางประมาณ 30 กิโลเมตร

การคมนาคมต่างๆ ดังที่กล่าวมานี้ใช้ในการคมนาคมขนส่ง ระหว่างอำเภอหรือเสาะกับตำบลต่างๆ ตลอดจนหมู่บ้านซึ่งอยู่ภายในเขตอำเภอหรือเสาะ

5.2 สาธารณูปโภค

5.2.1 การศึกษา

ในเขตอำเภอหรือเสาะมีสถานศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาให้บริการแก่ประชากร ดังนี้คือ

5.2.1.1 โรงเรียนระดับประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ จำนวน 38 แห่ง โดยอยู่ในพื้นที่ตำบลต่างๆ ของอำเภอหรือเสาะ

1. ตำบลรือเสาะ	มีโรงเรียน	7 แห่ง
2. ตำบลรือเสาะนอก	มีโรงเรียน	7 แห่ง
3. ตำบลสาวอ	มีโรงเรียน	7 แห่ง
4. ตำบลสามัคคี	มีโรงเรียน	7 แห่ง
5. ตำบลสุวามี่	มีโรงเรียน	7 แห่ง
6. ตำบลลาโละ	มีโรงเรียน	7 แห่ง
7. ตำบลเรียง	มีโรงเรียน	7 แห่ง
8. ตำบลบาตง	มีโรงเรียน	7 แห่ง
9. ตำบลโคกสะอาด	มีโรงเรียน	7 แห่ง

5.2.1.2 โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 2 แห่ง

คือ

5.2.1.2.1 โรงเรียนรือเสาะชนูปถัมภ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลรือเสาะนอก
อำเภอรือเสาะ สอนในระดับมัธยม 1 ถึง 6

5.2.1.2.2 โรงเรียนเรียงราษฎร์อุปถัมภ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านกำปงมารู
ตำบลเรียง อำเภอรือเสาะ

5.2.1.2.3 โรงเรียนสอนศาสนา จำนวน 5 แห่ง โดยอยู่ในพื้นที่ตำบล
ต่างๆ ของอำเภอรือเสาะ

5.2.2 ด้านการโทรคมนาคม มีสำนักงานบริการโทรศัพท์ 1 แห่ง จำนวน 710 เลข
หมาย

5.2.2.1 ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข 1 แห่ง

5.2.2.2 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค 1 แห่ง มีสถานบริการ 2 แห่ง มีผู้ใช้ไฟฟ้า
ประมาณ 13,480 ราย

5.2.2.3 การประปาส่วนภูมิภาค 1 แห่ง มีผู้ใช้น้ำ 613 ราย

6. ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรดิน สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วนปนทราย

ทรัพยากรน้ำ มีแม่น้ำสายบุรี 1 สาย มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาสันกาลาคีรี อำเภอ
สุคีริน ไหลผ่านอำเภอจะนะอำเภอศรีสาคร และอำเภอรือเสาะ โดยผ่านตำบลรือเสาะ ตำบล

बाटง ตำบลเวียง และตำบลสาวอ รวมระยะทางประมาณ 25 กิโลเมตรนอกจากนี้ยังมีสระน้ำฝายน้ำล้นและอื่นๆ อีก 50 แห่ง

ทรัพยากรป่าไม้ มีป่าสงวนแห่งชาติ 2 แห่ง

6.1 ป่าอุตตะค มีพื้นที่ 3,015 ไร่

6.2 ป่าเทือกเขารือเสาะ-ยิงอ-บาเจาะ มีพื้นที่ 85,312 ไร่

7. ปัญหาและความต้องการที่สำคัญของอำเภอ

7.1 ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

7.1.1 ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำอุปโภค บริโภค ไม่เพียงพอ และมีคุณภาพน้ำไม่ได้ โดยเฉพาะประชาชนในชนบท ยังขาดแคลนน้ำสะอาดเพื่อการบริโภค ในฤดูแล้งแหล่งน้ำมีปัญหาใช้การไม่ได้

7.1.2 ปัญหาเกี่ยวกับแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ต้องอาศัยน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นหลัก แหล่งน้ำที่มีอยู่เป็นแหล่งน้ำขนาดเล็กต้องอาศัยน้ำจากน้ำฝน แหล่งน้ำมีสภาพตื้นเขิน จึงทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรโดยเฉพาะช่วงฤดูแล้ง

7.1.3 ปัญหาเกี่ยวกับเส้นทางคมนาคม ไม่ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะเส้นทางคมนาคมระหว่างตำบล หมู่บ้าน ส่วนมากเป็นถนนลูกรัง มีสภาพเป็นหลุมเป็นบ่อ โดยเฉพาะหน้าฝน จะมีฝุ่นละอองในหน้าแล้ง สะพานไม้ที่ใช้ชื้อก็มีสภาพชำรุดทรุดโทรม ไม่สะดวกแก่การใช้สัญจรและขนส่งผลผลิตทางการเกษตรออกสู่ตลาด

7.1.4 ปัญหาเกี่ยวกับระบบโทรคมนาคม เนื่องจากพื้นที่ของอำเภอหรือเสาะ มีปัญหาการคุกคามของฝ่ายตรงข้าม เข้ามาก่อวณเรียกค่าคุ้มครองจากผู้ประกอบอาชีพทางธุรกิจเจ้าของสวนยางรวมทั้ง การคุกคามสวัสดิการของครูและประชาชนในพื้นที่ แต่ระบบการสื่อสารโทรคมนาคมยังไม่เพียงพอ

7.2 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

7.2.1 ปัญหาด้านการเกษตรกรรม เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งได้แก่การทำสวนยางพารา สวนผลไม้ เช่น ลองกอง ทุเรียน เงาะ มะพร้าว ฯลฯ การทำนา และการเลี้ยงปศุสัตว์ การประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงมักประสบปัญหา

และอุปสรรคหลายๆ ด้าน เช่น ปัญหาด้านภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ปัญหาผลผลิตต่อไร่ต่ำ ซึ่งราษฎรขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดการจัดการที่ดีในการดูแล รักษาตลอดจนอื่นๆ ปัญหาด้านแหล่งเงินทุนที่ใช้ในการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำกินน้อย และมีฐานะยากจน ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนเงินทุนที่จะนำมาใช้ในการประกอบอาชีพปัญหาเกี่ยวกับการตลาดสินค้าทางการเกษตร ระดับราคาผลผลิตต่ำ เนื่องจากคุณภาพต่ำ ไม่ได้มาตรฐาน เกษตรกรขาดอำนาจต่อรอง และขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกรรวมทั้งพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบในเรื่องการกดราคาสินค้า ปัญหาการขนส่งผลิตผลทางการเกษตรไม่สะดวก เนื่องจากเส้นทางคมนาคมเป็นเส้นทางลูกรัง ในฤดูฝนการสัญจรไปมาจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก

7.2.2 ปัญหาด้านการประกอบอุตสาหกรรม อำเภอรือเสาะ มีผู้ประกอบการอุตสาหกรรม เป็นจำนวนน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็ก สาเหตุที่ไม่มีผู้นิยมมาลงทุนประกอบอาชีพทางอุตสาหกรรมได้แก่ ขาดบรรยากาศการลงทุน ประชาชนในพื้นที่ขาดความรู้ในด้านการผลิต การตลาดและการจัดการเกี่ยวกับการประกอบอุตสาหกรรม ขาดเงินทุนที่จะมาลงทุน ประกอบอาชีพอุตสาหกรรม

7.3 ปัญหาด้านสังคม

7.3.1 ปัญหาด้านการศึกษา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม นิยมใช้ภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน ทำให้เป็นอุปสรรคในการจัดการระบบการเรียนการสอนทั้งในระบบโรงเรียนและการจัดการศึกษานอกโรงเรียน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมในชั้นอนุบาล ชั้นเด็กเล็กยังทำไม่ได้ทั่วถึง ทำให้เด็กขาดความพร้อมในด้านภาษาไทยส่งผลต่อการเรียนการสอนในชั้นประถมศึกษาและราษฎรมักนิยมส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนสอนศาสนา

7.3.2 ด้านบุคลากร โดยเฉพาะครูในระดับประถมศึกษา ขาดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานเนื่องจากไม่แน่ใจในความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการเรียกค่าคุ้มครองในรูปแบบต่างๆ ส่งผลทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

7.3.3 การเกณฑ์เด็กที่มีอายุเข้าเกณฑ์ภาคการศึกษาภาคบังคับ ไม่ได้ผล 100% ทั้งนี้เนื่องจากเด็กต้องติดตามผู้ปกครองไปประกอบอาชีพต่างท้องที่

7.4 ปัญหาด้านสาธารณสุข

7.4.1 ปัญหาด้านอนามัยแม่และเด็ก มารดาไม่นิยมฝากครรภ์กับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและไม่เห็นความสำคัญของการฝากครรภ์ ทารกแรกเกิดมีน้ำหนักต่ำกว่ามาตรฐานที่กำหนด ประชาชนส่วนใหญ่มีปัญหาด้านสุขภาพของฟันและโรคในช่องปาก

7.4.2 ปัญหาการวางแผนครอบครัว ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง ตลอดจนมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการวางแผนครอบครัว อัตราการคุมกำเนิดยังต่ำกว่าเป้าหมาย

7.4.3 ปัญหาด้านสุขภาพibalสิ่งแวดล้อม การควบคุมของการมีส้วมราดยังต่ำกว่าเป้าหมายมีเพียงร้อยละ 84.78

8. ประชากร

สำหรับความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากรแต่ละตำบลนั้น ในปี พ.ศ.2533 พบว่า ประชากรในตำบลหรือเสาะออก มีความหนาแน่นเฉลี่ยสูงสุดคือประมาณ 211 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาคือตำบลหรือเสาะ มีความหนาแน่นเฉลี่ยประมาณ 152 คนต่อตารางกิโลเมตร ส่วนตำบลโคกสะอาด มีความหนาแน่นน้อยที่สุดคือ ประมาณ 45 คนต่อตารางกิโลเมตร

นอกจากนี้ทางด้านศาสนาพบว่าประชากรอำเภอหรือเสาะ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คือมีประมาณร้อยละ 50.0 ผู้นับถือศาสนาพุทธ มีประมาณร้อยละ 10.0

9. การเปลี่ยนแปลงประชากร

ประชากรตำบลต่างๆ ของอำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นและลดลงอย่างไม่สม่ำเสมอตลอดเวลาทุกปี ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ และที่สำคัญคือการอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าและออกภายในตำบลต่างๆ เพื่อแสวงหาสถานที่ประกอบอาชีพที่อุดมสมบูรณ์กว่า

10. ประชากรอนาคต

จากผังโครงสร้างจังหวัด นราธิวาส กองผังภาค สำนักผังเมืองได้คาดประมาณจำนวนประชากรในอนาคต (พ.ศ.2549) ของอำเภอหรือเสาะจะมีประชากรประมาณ 66,500 คน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนประชากรและอัตราเพิ่มประชากรในตำบลต่างๆ สามารถคำนวณประชากรในอนาคต (พ.ศ.2549) จำแนกตำบลจะมีประชากรดังต่อไปนี้

ตารางที่ 11 แสดงจำนวนประชากรในอนาคต จำแนกรายตำบล ของอำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส พ.ศ.2549

ตำบล	พ.ศ. 2549	
	ประชากร	ร้อยละ
ตำบลหรือเสาะ	13,200	19.85
ตำบลหรือเสาะนอก	12,800	19.25
ตำบลสงขล	4,800	7.22
ตำบลสามัคคี	5,600	8.42
ตำบลสุวารี่	5,800	8.72
ตำบลลาโละ	8,700	10.08
ตำบลเรียง	5,700	8.00
ตำบลบาตง	6,200	9.32
ตำบลโกกสะตอ	3,700	5.56
รวมทั้งอำเภอ	66,500	100.00

- ที่มา: 1. ประชากรรวมทั้งอำเภอยังโครงสร้างจังหวัดนราธิวาสของผังภาค สำนักผังเมือง
2. ประชากรจำนวนรายตำบล จากการคำนวณของผังพัฒนาชนบท สำนักผังเมือง

สภาพทางเศรษฐกิจ

1. ลักษณะเศรษฐกิจทั่วไปของอำเภอหรือเสาะ

อาชีพของประชากรในเขตพื้นที่อำเภอหรือเสาะส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร อาชีพหลักคือ การทำสวนยางพารา รองลงมา ได้แก่ การทำนาในบริเวณที่ราบเชิงเขา โดยอาศัยน้ำจากน้ำฝน และลำน้ำธรรมชาติ เช่น แม่น้ำสายบุรี นอกจากนี้ยังมีการปลูกไม้ผลไม้ยืนต้นต่างๆ ควบคู่ไปกับการทำสวนยางพารา เช่น เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง มะพร้าว และผักสวนครัวต่างๆ ไว้บริโภคภายในครัวเรือน และบางส่วนไว้เพื่อจำหน่ายเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง ซึ่งปริมาณเนื้อที่เพาะปลูกในแต่ละปีจะไม่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการในการผลิตของเกษตรกรว่ามีความต้องการ และราคาผลผลิตเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยง

สัตว์ เช่น โคกระบือ ไก่ เป็ด แพะ และแกะ เป็นต้น และประชากรในบางส่วนประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ ช่างฝีมือ งานบริการ และรับจ้างกรีดยาง

นอกจากอาชีพด้านการเกษตรกรรมแล้ว อาชีพการค้าและบริการก็เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของชุมชน มีร้านค้า อาคารพาณิชย์ต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะ ได้แก่ ร้านค้า ร้านขายของชำ ร้านขายยา ร้ายขายเสื้อผ้า ร้านอุปกรณ์ก่อสร้าง ร้านรับซื้อยางพารา ร้านถ่ายรูป ร้านอาหาร ร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม ร้านตัดผม ร้านจำหน่ายเครื่องไฟฟ้า ร้านจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิง ร้านผลิตไอศกรีม ร้ายขายเครื่องมืออุปกรณ์ทางการเกษตร และร้านขายสินค้าเฉพาะอย่างอื่นๆ ตลอดจนตลาดสดตลาดนัด ในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะ และมีสถาบันการเงินให้บริการ 2 แห่งคือ ธนาคารกสิกรไทย และธนาคารออมสิน ทั้งนี้เนื่องจากอำเภอหรือเสาะเป็นศูนย์กลางชุมชนของอำเภอทางด้านตะวันตกของจังหวัดนราธิวาส ที่ทำหน้าที่บริการปัจจัยสังคมขั้นพื้นฐานที่บริเวณโดยรอบ

2. การใช้ที่ดิน

อำเภอหรือเสาะ มีพื้นที่ทั้งหมด 468.32 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 292,702 ไร่ มีการใช้ที่ดินแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

2.1 พื้นที่เขตสุขาภิบาลหรือเสาะ มีพื้นที่ 1,944 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.66 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ

2.2 พื้นที่ชุมชน ได้แก่ บริเวณที่พักอาศัยของหมู่บ้านต่างๆ ภายในตำบลตลอดจนร้านค้าสินค้าอุปโภค-บริโภค สถาบันการศึกษา ศาสนาสถาน และสถาบันราชการต่างๆ มีพื้นที่รวมประมาณ 11,467 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.92 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ

2.3 พื้นที่เกษตรกรรม ได้แก่ พื้นที่เพาะปลูกพืชต่างๆ มีพื้นที่รวมประมาณ 158,397 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 54.11 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ

2.4 พื้นที่อุตสาหกรรม มีพื้นที่รวมประมาณ 30 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.01 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ

2.5 พื้นที่รกร้างว่างเปล่า พื้นที่ถนน แหล่งน้ำต่างๆ ฯลฯ มีพื้นที่รวมประมาณ 134,304 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 45.88 ของพื้นที่ทั้งอำเภอ

ตารางที่ 12 แสดงการใช้ที่ดิน จำแนกตามประเภทต่างๆ ของอำเภอหรือเสาะ พ.ศ.2532

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวนพื้นที่	
	ไร่	ร้อยละ
พื้นที่รวมทั้งอำเภอ	292,702	-
1. พื้นที่เขตสุขภาพ	1,944	0.66
2. พื้นที่ชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ	11,467	3.92
3. พื้นที่เกษตรกรรม	158,399	54.11
4. พื้นที่อุตสาหกรรม	30	0.01
5. พื้นที่รกร้างว่างเปล่า	134,304	45.88

ที่มา: 1. ข้อมูลจากพัฒนากรประจำตำบลต่างๆ ของอำเภอหรือเสาะ

2. ข้อมูลจากเกษตรตำบลต่างๆ ของอำเภอหรือเสาะ

3. แบบสอบถามข้อมูล กองผังพัฒนาชนบท สำนักผังเมือง

หมายเหตุ 1. พื้นที่เกษตรกรรมบางส่วนรวมอยู่ในพื้นที่รกร้างว่างเปล่าตามหัวข้อที่ 4

2. พื้นที่เขตสุขภาพ รวมอยู่ในพื้นที่ชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ พื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่รกร้างว่างเปล่า พื้นที่ถนนแหล่งน้ำต่างๆ

3. สาธารณูปการ

3.1 การศึกษา

ในเขตอำเภอหรือเสาะ มีสถานศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาให้บริการแก่ประชากรดังนี้คือ

3.1.1 โรงเรียนระดับประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ จำนวน 39 แห่ง โดยอยู่ในพื้นที่ตำบลต่างๆ ของอำเภอหรือเสาะ

1. ตำบลหรือเสาะ	มีโรงเรียน	8 แห่ง
2. ตำบลหรือเสาะนอก	มีโรงเรียน	5 แห่ง
3. ตำบลสาวอ	มีโรงเรียน	4 แห่ง
4. ตำบลสามัคคี	มีโรงเรียน	3 แห่ง

5. ตำบลสุวามี	มีโรงเรียน	4 แห่ง
6. ตำบลลาโละ	มีโรงเรียน	5 แห่ง
7. ตำบลเรียง	มีโรงเรียน	3 แห่ง
8. ตำบลบาตง	มีโรงเรียน	4 แห่ง
9. ตำบลโคกสะอาด	มีโรงเรียน	3 แห่ง

3.1.2 โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 2 แห่ง คือ

1. โรงเรียนรือเสาะชนูปถัมภ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านบุไ้ปะ ตำบลรือเสาะออก
สอนในระดับมัธยม 1 ถึงมัธยม 6

2. โรงเรียนเรียงราษฎร์อุปถัมภ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 บ้านกำปงมารู ตำบลเรียง
สอนในระดับมัธยม 1 ถึงมัธยม 6

3.1.3 โรงเรียนสอนศาสนา จำนวน 5 แห่ง โดยอยู่ในพื้นที่ตำบลต่างๆ ของอำเภอ
รือเสาะ

3.2 การศาสนา

3.2.1 มีวัดในพุทธศาสนา 5 แห่ง

3.2.2 มัสยิดและสุเหร่า 64 แห่ง

ประชากรของอำเภอรือเสาะ นับถือศาสนาอิสลาม ถึงประมาณร้อยละ 90.00 ดังนั้น
ในพื้นที่อำเภอรือเสาะ แห่งนี้จึงมีศาสนสถานมัสยิดเสียส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังประชากรบางส่วน
นับถือศาสนาพุทธ จึงมีศาสนสถานของพุทธด้วย

4. การสาธารณสุข

มีการให้บริการประชากรในเขตอำเภอรือเสาะดังนี้

4.1 สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ 1 แห่ง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านตลาดรือเสาะ ตำบลรือ
เสาะออก

4.2 สถานีอนามัยตำบล 12 แห่ง ตั้งอยู่ในตำบลต่างๆ ของอำเภอรือเสาะ ยกเว้น
ตำบลรือเสาะออก ไม่มีสถานีอนามัย ส่วนตำบลสาวอ ตำบลเรียง ตำบลโคกสะอาด และตำบลสุ
วารี มีสถานีอนามัยตำบลละ 2 แห่ง สำหรับตำบลอื่นๆ มีตำบลละ 1 แห่ง

4.3 โรงพยาบาลอำเภอรือเสาะ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านยะบะ ตำบลรือเสาะ มีเจ้าหน้าที่

การบริการด้านสาธารณสุขของอำเภอหรือเสาะ นับว่าในความสะดวกแก่ประชากรในตำบลต่างๆ ของอำเภออย่างทั่วถึง ซึ่งนอกจากจะได้รับบริการจากสถานีอนามัยประจำตำบลแล้ว ประชากรยังสามารถไปรับบริการตรวจรักษาที่โรงพยาบาลประจำอำเภอหรือเสาะได้โดยสะดวกอีกด้วย

5. พาณิชยกรรม

ที่ตั้งของศูนย์กลางพาณิชยกรรม ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณเขตสุขาภิบาลหรือเสาะ เป็นอาคารพาณิชย์มีตลาดนัด ร้านค้าของชำ ประเภทขายปลีกและขายส่ง มีห้องอาหาร ธนาคาร ตลอดจนร้านค้าจำหน่ายอุปกรณ์การผลิตทางการเกษตร และอุตสาหกรรม ซึ่งนับว่าเป็นย่านพาณิชยกรรมที่สำคัญที่สุดในอำเภอหรือเสาะ ส่วนในตำบลต่างๆ มีร้านค้าของชำและสินค้าเบ็ดเตล็ดขนาดเล็กตั้งอยู่เกือบทุกหมู่บ้าน ทางด้านการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร มีการจำหน่ายโดยพ่อค้ามารับซื้อถึงแหล่งผลิต และการเกษตรกรรมนำไปจำหน่ายเอง

6. สถาบันราชการ

ที่ว่าการอำเภอหรือเสาะ สถานีตำรวจภูธรประจำอำเภอ สำนักงานการไฟฟ้า การประปา ชุมสายโทรศัพท์ โรงพยาบาล และที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ตลอดจนหน่วยงานของส่วนราชการต่างๆ จะมีสถานที่อยู่ในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะทั้งสิ้น ซึ่งจัดคือเป็นศูนย์กลางและศูนย์ราชการของอำเภอหรือเสาะ

7. สภาพแวดล้อม

7.1 มลพิษต่างๆ ในเขตอำเภอหรือเสาะ ยังไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ อันเป็นแหล่งสำคัญที่ทำให้เกิดมลพิษต่างๆ ต่อชุมชน ดังนั้นจึงยังไม่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่ดีต่อชุมชนเว้นแต่ฝุ่นละอองและโคลนตามที่เกิดจากถนนลูกรัง และถนนดินตามหมู่บ้านต่างๆ

7.2 ขยะมูลฝอย การกำจัดขยะส่วนใหญ่จะใช้วิธีเผา

7.3 สภาพของแหล่งน้ำ คู คลอง ปัจจุบันแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ ขาดการดูแลรักษา ทำให้มีสภาพตื้นเขินในบางส่วน ทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง ตลอดจนด้านการระบายน้ำและการเก็บกักน้ำ

8. สถานที่ท่องเที่ยว

8.1 หนองบัวบ้านบาง หมู่ที่ 6 ตำบลเรือเสาะ เป็นหนองบัวที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เนื้อที่ 150 ไร่ มีน้ำตลอดปี มีบัวขึ้นจำนวนมาก ทศนียภาพโดยรอบสวยงามและร่มรื่น บริเวณดังกล่าวราษฎรได้สร้างศาลาริมน้ำให้ชื่อว่า "ศาลาเสด็จหนองบัว" เนื่องจากเมื่อปี พ.ศ.2527 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เคยเสด็จประทับเรือพายทอดพระเนตรบริเวณหนองบัวแห่งนี้และในปี พ.ศ.2529 สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารได้เสด็จมาทอดพระเนตรด้วย

8.2 บริเวณริมน้ำสายบุรีในบางแห่ง หากนักท่องเที่ยวสนใจทัศนียภาพและบรรยากาศของธรรมชาติสองริมฝั่งแม่น้ำ ก็สามารถที่จะหาชมได้ อาทิ เช่น ที่บริเวณหาดม้า สามารถพักผ่อนตั้งแคมป์ได้

8.3 บริเวณโครงการชลประทาน ขนาดเล็ก บ้านอยู่ หมู่ 4 ตำบลลาไละ ซึ่งเป็นโครงการตามพระราชดำริ บริเวณนี้มีความร่มรื่น ตัวฝายรับน้ำจากภูเขา มีแมกไม้สวยงาม

8.4 หาดม้า ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลเรือเสาะ

8.5 สวนกาญจนาภิเษก ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลเรือเสาะ เป็นสวนสาธารณะขนาดปานกลางเอาไว้สำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บรรยากาศ ทัศนียภาพสวยงามเป็นที่โล่งที่สามารถมองเห็นภูเขา และทางรถไฟ ขณะแล่นผ่าน

8.6 น้ำตกดิเด่น ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลบาตง ห่างจากอำเภอเรือเสาะ 8 กิโลเมตร (เข้าที่บ้านต้นหยง ใช้พาหนะรถจักรยานยนต์ 4 กิโลเมตร) มีชั้นน้ำตก 2 ชั้นสูง 1 เมตร และ 2 เมตร ตามลำดับ

8.7 น้ำตกดำ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลเรือเสาะออก ห่างจากอำเภอเรือเสาะ 9 กิโลเมตร (เข้าทางบ้านลาเกาะโน ใช้พาหนะรถจักรยานยนต์ 4 กิโลเมตร) มีน้ำตกจากหน้าผาสูง 5 เมตร

การบริหารราชการส่วนจังหวัดแบ่งออกเป็น

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัด แบ่งเป็นสุขาภิบาลเรือเสาะ

ประวัติความเป็นมาของสุขาภิบาลเรือเสาะ

สุขาภิบาลเรือเสาะ ได้จัดตั้งขึ้นตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน 2499 ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษเล่มที่ 73 ตอนที่ 45 ลงวันที่ 30

พศจิกายน 2499 ยกฐานะท้องถนนบางส่วนในตำบลหรือเสาะ และหรือเสาะออก อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส ขึ้นเป็นสุขาภิบาล ให้เรียกชื่อ "สุขาภิบาลหรือเสาะ" ประกอบด้วยพื้นที่บางส่วนของหมู่ที่ 1, 2, 5, 10 ตำบลหรือเสาะ และ 1, 2 ตำบลหรือเสาะออก บางส่วน สุขาภิบาลหรือเสาะ ได้จัดให้มีการประชุมครั้งแรก เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2499 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะสุขาภิบาลหรือเสาะ ขึ้นเป็นสุขาภิบาลที่มีฐานะการคลังเพียงพอในการบริหารกิจการสุขาภิบาลได้ เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม 2535 โดยให้ประธานกรรมการสุขาภิบาลมาจากการเลือกตั้งเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2535

1. ที่ตั้งและอาณาเขต

ที่ตั้งของสำนักงานสุขาภิบาลหรือเสาะ ตั้งอยู่ที่ถนนหรือเสาะสนองกิจ หมู่ที่ 1 ตำบลหรือเสาะออก อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

พื้นที่ 3.11 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,943.75 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.66 ของพื้นที่อำเภอหรือเสาะ

2. อาณาเขต

ทิศเหนือ ตั้งแต่หลักเขตที่ 1 ซึ่งตั้งอยู่ฝั่งใต้ของลำธารไอร์สะเตง ทางทิศใต้ของทางรถไฟสายหาดใหญ่-สุโขทัย-ลก จากหลักเขตที่ 1 เลียบตามชายฝั่งใต้ของลำธารไอร์สะเตงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ถึงปากตะวันออกไปทางตำบลสาวอ ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 2 จากหลักเขตที่ 2 เป็นเส้นทางไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถึงปากใต้ของทางไปตำบลสามัคคี ตรงที่อยู่ห่างจากสะพานไปทางทิศตะวันออก 100 เมตร

ทิศตะวันออก จากหลักเขตที่ 3 เป็นเส้นตรงทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ถึงทางรถไฟตรงหลัก กท. 1,070 กม. ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 4 จากหลักเขตที่ 4 เส้นตรงทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถึงจุดที่อยู่ห่างจากสะพานหมอแดง บนทางหลวงสายหรือเสาะ ถึงศรีสาคร 120 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 5 จากหลักเขตที่ 5 เป็นเส้นขนานทางหลวงหรือเสาะ - ศรีสาคร ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถึงฝั่งเหนือของลำธารโมะแอ ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 6

ทิศใต้ จากหลักเขตที่ 6 เลียบตามชายฝั่งเหนือของลำธารโมะแอ ไปทางทิศตะวันตกถึงฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสายบุรี ตรงบรรจบกับลำธารโมะแอ ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 7 จากหลักเขตที่

7 เลียบตามฝั่งเหนือของแม่น้ำสายบุรี ไปทางทิศตะวันตกเป็นระยะทาง 320 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 8

ทิศตะวันตก หลักเขตที่ 8 เป็นเส้นทางหลวงสายหรือเสาะ - ศรีสาคร ไปทางทิศตะวันตก 100 เมตร ซึ่งเป็นหลักเขตที่ 9 จากหลักเขตที่ 9 เป็นเส้นตรงไปทางทิศเหนือ จนมารวมกับหลักเขตที่ 1

3. พื้นที่ทำการวางผัง

ขอบเขตที่ทำการวางผังสุขาภิบาลหรือเสาะนี้ พิจารณาจากความเหมาะสมของสภาพภูมิประเทศ เศรษฐกิจ สังคม และประชากร ดังนั้นขอบเขตในการจัดวางผังพัฒนาชุมชนหรือเสาะส่วนใหญ่จะคลุมเขตพื้นที่สุขาภิบาลทั้งหมด และขยายออกไปทางด้านตะวันออก โดยขยายจากหลักเขตที่ 3 เป็นเส้นตั้งฉากกับถนนสุขาภิบาล 5 เป็นระยะทาง 800 เมตร และเป็นเส้นตรงไปจดหลักเขตที่ 4 ซึ่งพื้นที่ในการวางผังพัฒนาชุมชนสุขาภิบาลหรือเสาะทั้งหมดประมาณ 3.70 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,315.63 ไร่

สำหรับความหนาแน่นของประชากรในเขตสุขาภิบาลนั้น พบว่ามีความหนาแน่นเฉลี่ยทั้งเขตสุขาภิบาลประมาณ 4,177 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยมีความหนาแน่นสูงสุดบริเวณศูนย์กลางชุมชนหรือบริเวณถนนสุขาภิบาล 2 ถนนสุขาภิบาล 4 ถนนสุขาภิบาล 7 ถนนสุขาภิบาล 10 และถนนสุขาภิบาล 11 เป็นต้น

4. อัตรากำลังของสุขาภิบาล

4.1 พนักงานสุขาภิบาล	7 คน
4.2 ข้าราชการปฏิบัติงานสุขาภิบาล	4 คน
4.3 ลูกจ้างประจำ	10 คน
4.4 ลูกจ้างชั่วคราว	43 คน
รวม	64 คน

5. ประชากรปี 2540

ประมาณ 48% นับถือศาสนาอิสลาม 50% นับถือศาสนาพุทธ 2% นับถือศาสนา

คริสต์

ประชากรทั้งสิ้น	9,747 คน
ชาย	5,051 คน
หญิง	4,696 คน

6. สภาพเศรษฐกิจชุมชน

ประชาชนส่วนใหญ่ของชุมชนสุขาภิบาลหรือเสาะ ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การปลูกยางพารา ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของอำเภอ รองลงมาได้แก่ การทำสวนผลไม้ ในบริเวณรอบๆ ที่พักอาศัย หรือปลูกควบคู่ไปกับการทำสวนยาง พืชสวนที่นิยมปลูกพันธุ์มาก ได้แก่ ทุเรียน ลองกอง และเงาะ สำหรับลองกองนั้นเป็นพืชที่ปลูกกันมานาน ในปัจจุบันมีจำนวนไม่มากนัก แต่มีแนวโน้มที่จะปลูกเพิ่มกันมากขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ ยังมีประชาชนบางส่วนที่ประกอบอาชีพด้านการค้าขาย และรับจ้าง เช่นรับจ้างทั่วไป และรับจ้างด้านกิจกรรมภายในตำบล และตำบลใกล้เคียง ส่วนประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองส่วนมากจะประกอบอาชีพทางการค้าและบริการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพในเชิงเศรษฐกิจที่สำคัญอีกอาชีพหนึ่งของชุมชนหรือเสาะ

7. การเกษตรกรรม

ภายในสุขาภิบาลหรือเสาะมีการใช้ที่ดินในลักษณะเป็นชุมชนเมืองประมาณร้อยละ 30.43 ของพื้นที่เขตวางผัง นอกนั้นอีกประมาณร้อยละ 65.17 ของพื้นที่ทั้งหมดเป็นพื้นที่ใช้เพื่อการเกษตรกรรม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าอาชีพหลักส่วนใหญ่ของประชากรในชุมชนนั้นจะประกอบอาชีพทางการเกษตรกรรม เช่น การทำสวนยางพารา การทำสวนผลไม้ เช่น ทุเรียน ลองกอง และเงาะ สำหรับผลผลิตต่างๆ ที่ได้จากการเกษตรกรรม เช่นยางแผ่น เกษตรกรจะเป็นผู้นำผลผลิตไปขายเองในตลาดอำเภอหรือเสาะ และบางส่วนจะมีพ่อค้ารายย่อยในท้องถิ่นเข้าไปรับซื้อในหมู่บ้านเช่นกัน

8. การศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม

ประชากรในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะประมาณร้อยละ 40 นับถือศาสนาอิสลาม นอกนั้นประมาณร้อยละ 20 เป็นผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ มีวัดตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาล 3 แห่ง ได้แก่

1. วัดราชบูรณ์โมสร ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านแยงบะ ตำบลหรือเสาะ
 2. วัดไพโรจน์ประชาราม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านบลูกา ตำบลหรือเสาะออก
 3. วัดสวนธรรม ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านบลูกา ตำบลหรือเสาะ
- สำหรับมัสยิดที่ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะ มี 4 แห่ง ดังนี้
1. มัสยิดนุรุลอินชาน ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 บ้านยาและเบ้า ตำบลหรือเสาะ
 2. มัสยิดตะปิมิตตีนียะห์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านท่าเรือ ตำบลหรือเสาะ
 3. มัสยิดยุมอียะห์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านบลูกกา ตำบลหรือเสาะออก
 4. มัสยิดอัลฮี้คายะห์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปลายนา ตำบลหรือเสาะออก

ประชากรในเขตสุขาภิบาลและชุมชนใกล้เคียงใช้วัดและมัสยิดเป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และประเพณีต่างๆ

9. การคมนาคมและขนส่ง

9.1 ทางรถยนต์

ในเขตชุมชนหรือเสาะมีเส้นทางคมนาคมทางรถยนต์ที่ใช้เป็นเส้นทางติดต่อระหว่างชุมชนต่างๆ และเป็นเส้นทางขนส่งวัตถุดิบทางการเกษตรที่สำคัญซึ่งสามารถพิจารณาถึงระดับความสำคัญ และรายละเอียดได้ดังนี้

9.1.1 ถนนสายหลัก

9.1.1.1 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 (ถนนหรือเสาะสนองกิจ) เป็นถนนสายหลักที่มีความสำคัญในการติดต่อระหว่างชุมชนกับจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และพื้นที่อำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอศรีสาคร อำเภอสุคีริน และอำเภอจะแนะ โดยปัจจุบันถนนดังกล่าวมีสภาพผิวจราจรเป็นถนนลาดยาง 2 ช่องทางวิ่ง ผิวจราจรกว้าง 4.00 เมตร เขตทางกว้าง 25.00 เมตร

9.1.1.2 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4103 เป็นเส้นทางคมนาคมสายหลักที่สำคัญอีกเส้นทางหนึ่ง ซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมต่อกับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 โดยใช้เป็นทางในการติดต่อระหว่างอำเภอหรือเสาะกับอำเภอเมืองนราธิวาส โดยมีระยะห่างจากอำเภอเมืองนราธิวาสประมาณ 48 กิโลเมตร และใช้ติดต่อกับพื้นที่อำเภอใกล้เคียง เช่น อำเภอยี่งอ ปัจจุบันสภาพผิวจราจรเป็นถนนลาดยาง 2 ช่องทางวิ่ง ผิวจราจรกว้าง 4.00 เมตร เขตทางกว้าง 30.0 เมตร

9.1.2 ถนนสายรอง เป็นเส้นทางคมนาคมที่ใช้ในการติดต่อเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ชุมชนหรือเสาะกับพื้นที่ตำบลโดยรอบ ซึ่งในปัจจุบันเส้นทางสายรองมีขนาดผิวจราจรโดยเฉลี่ยประมาณ 5.00-6.00 เมตร และมีเขตทางประมาณ 3.00-12.00 เมตร โดยเส้นทางสายรองของชุมชน ได้แก่

9.1.2.1 ถนนสุขาภิบาล 5 ใช้ติดต่อระหว่างชุมชนหรือเสาะ-ตำบลสามัคคี

9.1.2.2 ถนนสุขาภิบาล 5 ใช้ติดต่อระหว่างชุมชนหรือเสาะ-ตำบลหรือเสาะออก นอกจากนี้ยังมีถนนสายรองที่ใช้ติดต่อภายในชุมชน ซึ่งเป็นถนนที่ตัดผ่านพื้นที่บริเวณศูนย์กลางชุมชน ซึ่งได้แก่ ถนนสุขาภิบาล 3, 4, 6,

9.1.3 ถนนสายย่อยหรือถนนซอย เป็นถนนที่ใช้เชื่อมโยงระหว่างถนนสายรองเข้าด้วยกันเพื่อให้ติดต่อภายในชุมชน ถนนสายดังกล่าว ได้แก่ ถนนสุขาภิบาล 1, 2, 5, 16 และถนนสุขาภิบาล 18 เป็นต้น สภาพผิวจราจรส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง มีเขตทางกว้างระหว่าง 4.00-6.00 เมตร และผิวจราจรกว้างระหว่าง 3.00-4.00 เมตร

ส่วนการบริการด้านการขนส่งโดยสารระหว่างอำเภอหรือเสาะกับจังหวัดต่างๆ และระหว่างอำเภอหรือเสาะกับอำเภอใกล้เคียงนั้น จะมีรถเมล์ รถสองแถวขนาดใหญ่ และรถแท็กซี่วิ่งให้บริการรับส่งผู้โดยสารตั้งแต่เวลาประมาณ 5.00 – 13.30 น. สำหรับอัตราค่าโดยสารคิดตามระยะทาง เช่น ค่าโดยสารรถเมล์สายหรือเสาะ-ยะลา ประมาณ 20 บาท ส่วนการเดินทางภายในชุมชนจะใช้รถจักรยานยนต์ หรือรถสองแถวขนาดเล็ก

ในปัจจุบันสุขาภิบาลหรือเสาะยังไม่มีสถานีจอดรถโดยสาร มีเพียงจุดรับส่งผู้โดยสารจะอยู่บริเวณปากทางถนนสุขาภิบาล 2 และสุขาภิบาล 4 ซึ่งบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ศูนย์กลางย่านพาณิชยกรรม อันอาจก่อให้เกิดความไม่คล่องตัวในระบบจราจรและอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้บริการ ดังนั้นจึงควรมีการเตรียมพื้นที่สำหรับจอดรถโดยสาร เพื่อความเป็นระเบียบและความปลอดภัยแก่ประชาชนต่อไป

9.2 ทางรถไฟ

ในพื้นที่เขตสุขาภิบาลหรือเสาะมีเส้นทางรถไฟสายใต้ตัดผ่าน โดยมีสถานีรถไฟหรือเสาะเป็นจุดรับส่งผู้โดยสาร โดยเส้นทางรถไฟสายดังกล่าวนี้สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมและขนส่งสินค้าระหว่างอำเภอหรือเสาะกับจังหวัดต่างๆ และอำเภอใกล้เคียงได้โดยสะดวก โดยมีรายละเอียด

ดังนี้

9.2.1 สถานีรถไฟหรือเสาะ – สถานีรถไฟจังหวัดยะลา

9.2.2 สถานีรถไฟหรือเสาะ – สถานีรถไฟตันหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

9.2.3 สถานีรถไฟสุโหงโก-ลก – สถานีกรุงเทพ

9.2.4 สถานีรถไฟสุโหงโก-ลก – สถานียะลา

โดยขบวนรถที่จอดที่สถานีหรือเสาะจะมีทั้งขบวนรถธรรมดา รถเร็ว และขบวนรถด่วน

พิเศษ

10. การสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ

10.1 การไฟฟ้า การบริการด้านไฟฟ้าของสุขาภิบาลหรือเสาะ ดำเนินการโดยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ตั้งอยู่บนถนนหรือเสาะสนองกิจ ตำบลหรือเสาะ เป็นอาคารพาณิชย์ 2 ห้อง โดยเช่าจากเอกชน ได้รับกระแสไฟฟ้าจากสถานีจ่ายไฟฟ้าจังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ให้บริการจ่ายกระแสไฟฟ้าครอบคลุมพื้นที่ทั่วเขตอำเภอหรือเสาะ และอำเภอใกล้เคียง ได้แก่ อำเภอศรีสาคร อำเภอระแงะ (1 ตำบล) จำนวนกระแสไฟฟ้าที่จำหน่ายทั้งหมดเฉลี่ยเดือนละ 306,000 กิโลวัตต์ และมีจำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณ 60 คริวเรือนต่อเดือน สำหรับในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้แล้วมีประมาณร้อยละ 45 ซึ่งการให้บริการนับว่าเพียงพอต่อความต้องการของชุมชนในปัจจุบัน

10.2 การประปา การให้บริการด้านการประปาในเขตชุมชนสุขาภิบาลหรือเสาะ ดำเนินการโดยการประปาส่วนภูมิภาค มีสำนักงานตั้งอยู่บนถนนหรือเสาะสนองกิจ ตำบลหรือเสาะ มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ เป็นที่ราชพัสดุ รับน้ำดิบจากแม่น้ำสายบุรี ซึ่งห่างจากโรงกรองน้ำประมาณ 3,800 เมตร จำนวนผู้ใช้น้ำในเขตสุขาภิบาลประมาณ 421 ราย มีขนาดการผลิตประมาณ 400 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน สามารถจ่ายน้ำบริการได้ตลอดทั้งวัน ปริมาณน้ำประปาที่บริการประมาณ 300 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน คุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์ดีสำหรับการให้บริการ นับว่าเพียงพอกับความต้องการของชุมชน

10.3 การสื่อสาร ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนสุขาภิบาลหรือเสาะ และชุมชนบริเวณใกล้เคียงจะไปใช้บริการกันที่ทำการไปรษณีย์หรือเสาะ ตั้งอยู่บนถนนสุขาภิบาล 4 ให้บริการด้าน

รับส่งจดหมาย ธนาณัติ โทรเลข และพัสดุต่างๆ เปิดบริการตั้งแต่วันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 08.30 – 16.30 น. และวันเสาร์ตั้งแต่เวลา 08.00-12.00 น.

การจ่ายจดหมาย จะมีบุรุษไปรษณีย์นำจดหมายไปส่งถึงมือผู้รับทุกวัน นอกจากนั้นตามหมู่บ้านในตำบลต่างๆ ของอำเภอหรือเสาะยังมีตู้ไปรษณีย์ขนาดเล็กติดตั้งอยู่ตามร้านค้าไว้ให้บริการส่งจดหมายแก่ประชาชนอีกด้วย นับว่ามีความสะดวกพอสมควร

ด้านโทรศัพท์ ในชุมชนสุขาภิบาลหรือเสาะมีโทรศัพท์สาธารณะทางไกล (เอกชนดำเนินการ) ไว้ให้บริการแก่ชุมชนในเขตสุขาภิบาลและชุมชนใกล้เคียงจำนวน 1 แห่ง ซึ่งนับว่ายังไม่เพียงพอต่อการให้บริการของประชาชนในปัจจุบัน

10.4 สถานีดับเพลิง ในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะ มีสถานีดับเพลิงอยู่ข้างที่ว่าการอำเภอหรือเสาะ บนถนนหรือเสาะสนองกิจ มีรถยนต์ดับเพลิง 3 คัน เคมีดับเพลิง 44 ชุด แหล่งน้ำในการดับเพลิง ได้จากแม่น้ำสายบุรี ซึ่งไหลผ่านทางตอนล่างของสุขาภิบาล การให้บริการในปัจจุบันนับว่าเพียงพอต่อความต้องการของชุมชน

10.5 โรงฆ่าสัตว์ ในชุมชนสุขาภิบาลหรือเสาะมีโรงฆ่าสัตว์ 1 แห่ง ตั้งอยู่บนถนนทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 ดำเนินการโดยสุขาภิบาล และสำหรับการฆ่าสัตว์ทางสุขาภิบาลจะเป็นผู้ออกอาชญาบัตรอนุญาตให้ฆ่าสัตว์กันเองได้

10.6 ตลาดสด ตลาดที่ให้บริการภายในชุมชนสุขาภิบาลมี 1 แห่ง คือ ตลาดสดสุขาภิบาลหรือเสาะ ดำเนินการโดยเอกชน ตั้งอยู่ริมถนนสุขาภิบาล 4 ตัวอาคารอยู่ในสภาพดี สินค้าที่นำมาจำหน่ายส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน สินค้าประเภทอาหารและเครื่องดื่ม

10.7 การกำจัดขยะมูลฝอย การให้บริการด้านการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตสุขาภิบาล มีรถยนต์เก็บขยะมูลฝอย 1 คัน รถลากเข็นเก็บขยะมูลฝอย 4 คัน และมีถังรองรับขยะมูลฝอยประมาณ 286 ถัง ตั้งอยู่ในบริเวณริมถนนตามจุดต่างๆ ทั่วเขตสุขาภิบาล ที่ทิ้งขยะปัจจุบันอยู่ริมถนนหรือเสาะสนองกิจ นอกเขตสุขาภิบาล การกำจัดขยะใช้วิธีทิ้งขยะตากแห้งแล้วเผา ซึ่งยังไม่ค่อยได้ผลเท่าใด เพราะทำให้เป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค และมีกลิ่นเหม็นรบกวนด้วย ดังนั้นในอนาคต

สุขภาพอาคารสร้างเตาเผาขยะขนาดใหญ่เพื่อกำจัดขยะอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เพื่อรองรับการเติบโตของชุมชนต่อไป

11. การศึกษา อำเภอหรือเสาะมีสถาบันการศึกษาตั้งให้บริการแก่ชุมชน จำนวน 40 แห่ง 1 สาขา คือ

11.1 โรงเรียนมัธยมสังกัดกรมสามัญศึกษา 2 แห่ง

11.2 โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ 40 แห่ง 1 สาขา

11.3 โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม 5 แห่ง

11.4 โรงเรียนราษฎร์สามัญ 3 แห่ง

สำหรับในเขตสุขภาพหรือเสาะมีสถานศึกษาในระดับประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)

สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ จำนวน 4 แห่ง และระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จำนวน 1 แห่ง ตามรายละเอียด ดังนี้

11.4.1 โรงเรียนรือเสาะชนูปถัมภ์ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปลายนา ตำบลรือเสาะ ออก เปิดสอนชั้น ม.1 – ม.6 มีจำนวนนักเรียน 342 คน จำนวนห้องเรียน 13 ห้อง และจำนวนครู 41 คน คิดเป็นอัตราส่วนครูต่อนักเรียนประมาณ 1 ต่อ 8 และอัตราส่วนห้องเรียนต่อนักเรียนประมาณ 1 ต่อ 20

11.4.2 โรงเรียนบ้านยะบะ (อุปการวิทยา) ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปลายนา ตำบลรือเสาะออก เปิดสอนชั้นเด็กเล็ก-ป.6 คิดเป็นอัตราส่วนครูต่อนักเรียนประมาณ 1 ต่อ 25 และอัตราส่วนห้องเรียนต่อนักเรียนประมาณ 1 ต่อ 28

11.4.3. โรงเรียนบ้านท่าเรือ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1 บ้านท่าเรือ ตำบลรือเสาะ เปิดสอนชั้น ป.1 – ป.4 มีจำนวนนักเรียน 33 คน จำนวนครู 4 คน จำนวนห้องเรียน 4 ห้อง คิดเป็นอัตราส่วนครูต่อนักเรียนเท่ากับ 1 ต่อ 8 และจำนวนห้องเรียนต่อนักเรียนเท่ากับ 1 ต่อ 8

11.4.4 โรงเรียนวัดราษฎร์โมสร ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านยะบะ ตำบลรือเสาะ เปิดสอนในชั้นเด็กเล็ก – ป.6 มีจำนวนนักเรียน 281 คน จำนวนครู 12 คน และจำนวนห้องเรียน 11 ห้อง คิดเป็นอัตราส่วนครูต่อนักเรียนเท่ากับ 1 ต่อ 23 และจำนวนห้องเรียนต่อนักเรียนเท่ากับ 1 ต่อ 26

11.4.5 โรงเรียนยาแลเปาะ ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 4 บ้านยาแลเปาะ ตำบลรือเสาะ เปิดสอนในชั้น ป.1 – ป.4 มีจำนวนนักเรียน 66 คน จำนวนครู 6 คน และจำนวนห้องเรียน 4 ห้อง คิด

เป็นอัตราส่วนครูต่อนักเรียนประมาณ 1 ต่อ 11 และจำนวนห้องเรียนต่อนักเรียนเท่ากับ 1 ต่อ 13

การบริการทางการศึกษาในระดับประถมศึกษาเน้นว่าเพียงพอสำหรับเด็กนักเรียนภายในตำบล เนื่องจากมีอัตราส่วนครูต่อนักเรียน และอัตราส่วนห้องเรียนต่อนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ระดับมาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติที่กำหนดให้อัตราส่วนครูต่อนักเรียนเท่ากับ 1 ต่อ 25 และอัตราส่วนห้องเรียนต่อนักเรียนเท่ากับ 1 ต่อ 40

เมื่อนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาในตำบลจะเข้าเรียนที่โรงเรียนหรือเสาะชนูปถัมภ์ และโรงเรียนเชิงราษฎร์อุปถัมภ์ ในตำบลเวียง

2. องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเสาะ

ในส่วนของตำบลหรือเสาะออกจะมีบางส่วนที่เป็นเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือเสาะ
สภาพทั่วไป และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

1. สภาพทั่วไป

1.1 ที่ตั้ง ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบล ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 1 ตำบลหรือเสาะ ห่างจากที่ว่าการอำเภอหรือเสาะ ประมาณ 1 กิโลเมตร

1.2 เนื้อที่ คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 36.21 ตารางกิโลเมตร หรือ 22,636 ไร่

1.3 ภูมิประเทศ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงภูเขาสลับซับซ้อน

ทิศเหนือ จุดตำบลสาวอและตำบลสามัคคี

ทิศใต้ จุดตำบลหรือเสาะ

ทิศตะวันตก จุดตำบลหรือเสาะ

ทิศตะวันออก จุดตำบลหรือเสาะ และตำบลลาโละ

1.4 จำนวนหมู่บ้าน มี 5 หมู่บ้าน

จำนวนหมู่บ้านที่มีพื้นที่เต็มทั้งหมู่บ้าน จำนวน 3 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 3, 4, 5

จำนวนหมู่บ้านในเขต อบต. บางส่วน จำนวน 2 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 1 และ 2

1.5 ท้องถิ่นอื่นในตำบล

จำนวนสุขาภิบาล 1 แห่ง

1.6 ประชากร

ประชากรทั้งสิ้น 3,573 คน ชาย 1,732 คน หญิง 1,814 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 99.25 คน/ตร.คท.

2. สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนยางพารา สวนผลไม้ ค้าขาย และรับจ้าง

3. สภาพสังคม

3.1 การศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา . 4 แห่ง

โรงเรียนมัธยมศึกษา 2 แห่ง

ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 3 แห่ง

3.2 สถานบันและองค์กรทางศาสนา

วัด 2 แห่ง

มัสยิด 49 แห่ง

3.3 การสาธารณสุข

สถานีอนามัย 1 แห่ง

สถานพยาบาลเอกชน 2 แห่ง

ร้านขายยาแผนปัจจุบัน 4 แห่ง

อัตราการใช้ส้วมราดน้ำร้อยละ 90

3.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

สถานีตำรวจ 1 แห่ง

สถานีดับเพลิง 1 แห่ง

4. การบริการพื้นฐาน

4.1 การคมนาคม จำนวนถนนทั้งหมด 22 สาย ถนนเดิน และลูกรัง 18 สาย ถนนลาดยาง 4 สาย

4.2 การโทรคมนาคม ที่ทำการไปรษณีย์ 1 แห่ง สถานีโทรคมนาคม 1 แห่ง

4.3 การใช้ไฟฟ้าใช้ทุกหมู่บ้าน ประชากรทั้งสิ้น 3,573 คน

4.4 แหล่งน้ำธรรมชาติ ลำนน้ำ ลำห้วย 2 สาย

บึงหนอง 4 แห่ง

4.5 แหล่งน้ำที่สร้าง ฝาย 2 แห่ง

บ่อน้ำตื้น	5 แห่ง
บ่อโยก	10 แห่ง
ถังเก็บน้ำฝน	17 แห่ง
บ่อบาดาล	5 แห่ง

5. ข้อมูลอื่นๆ

5.1 ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

5.1.1 แหล่งน้ำธรรมชาติมี 2 สาย

5.1.2 ทรัพยากรป่าไม้ เป็นป่าสงวนแห่งชาติ หมู่ที่ 3, 4, 5

5.1.3 ที่สาธารณะ จำนวน 1 แห่ง หมู่ที่ 3, 5

6. สภาพปัญหาความต้องการนโยบาย และศักยภาพ

6.1 สภาพปัญหา

6.1.1 ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน

6.1.1.1 ถนนส่วนใหญ่ยังคงเป็นดินและลูกรัง

6.1.1.2 สะพานเป็นสะพานไม้เก่าชำรุด

6.1.1.3 ขาดแหล่งน้ำใช้ในการเกษตร

6.1.1.4 การระบาดของยาเสพติด

6.1.2 ปัญหาคุณภาพชีวิต

6.1.2.1 ขาดการวางแผนครอบครัว

6.1.2.2 ขาดสถานที่ให้บริการข่าวสารข้อมูล

6.1.2.3 ขาดการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรม และกีฬา

6.1.2.4 ปัญหาการทำลายป่าไม้ของราษฎร

6.1.3 ปัญหารายได้ของประชาชน

6.1.3.1 เกษตรกรยังขาดการรวมตัวกันในการประกอบอาชีพ

6.1.3.2 ไม่มีแหล่งน้ำในการทำกรเกษตรในฤดูแล้งทำให้เกิดการว่างงาน

6.1.3.3 การอพยพหางานทำในประเทศเพื่อนบ้าน

6.2 ความต้องการของประชาชน

6.2.1 ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน

6.2.1.1 สร้างถนนคอนกรีตเสริมไม้ไผ่ ลาดยาง หรือถนนหินคลุก แทนถนนดิน และลูกรัง

6.2.1.2 สร้างสะพานคอนกรีตแทนสะพานไม้

6.2.1.3 ขุดลอกคลอง และทำฝายกั้นน้ำ เพื่อใช้ในการเกษตร

6.2.1.4 ให้มีการฝึกอบรมให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจถึงโทษและความเสียหายอันเกิดจากการใช้ยาเสพติด

6.2.2 ปัญหาคุณภาพชีวิต

6.2.2.1 ให้มีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนครอบครัวโดยการจัดการฝึกอบรม

6.2.2.2 จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ชนิดถาวรประจำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน

6.2.2.3 จัดให้มีการดำเนินการกิจกรรมทางศาสนา และประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น พิธีเข้าสู่น้ำ หมู่ พิธีฮาดูร และจัดการแข่งขันกีฬาท้องถิ่น เช่น ฟุตบอล วอลเลย์บอล ตะกร้อ ฯลฯ

6.2.2.4 ร่วมกับป่าไม้อำเภอจัดการฝึกอบรม หรือณรงค์ปลุกฝังจิตสำนึก ให้ประชาชนในท้องถิ่นหวงแหนทรัพยากรป่าไม้ โดยเน้นผลที่ได้รับของการทำลายป่าไม้ในอนาคต

6.2.3 ปัญหารายได้ของประชาชน

6.2.3.1 ส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มอาชีพ ยางพาราพัฒนาคุณภาพยางแผ่น เพื่ออำนาจต่อรองราคาผลผลิตทางการเกษตร

6.2.3.2 ให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพการเกษตรได้ในฤดูแล้ง โดยการสร้างฝายกักเก็บน้ำ หรือสร้างอ่างเก็บน้ำ

6.2.3.3 ส่งเสริมอาชีพให้ราษฎรมีงานทำตลอดปี และสร้างงานรายได้ให้กับราษฎรทุกหมู่บ้าน เช่น ส่งเสริมอาชีพเลี้ยงนกเขาชวา อาชีพปลูกผักสวนครัว เลี้ยงปลา เป็นต้น เพื่อแก้ไขปัญหาการอพยพแรงงานไปทำงานในประเทศเพื่อนบ้าน

ลักษณะทั่วไปของตำบลรือเสาะออก

ประวัติตำบลรือเสาะออก

เดิมเป็นตำบลรือเสาะ แต่เนื่องจากตำบลรือเสาะมีเนื้อที่กว้างขวางยากต่อการดูแลได้ทั่วถึง จึงได้แยกอาณาเขตการปกครองเป็น 1 ตำบล เป็น 1 ใน 9 ตำบลของอำเภอรือเสาะจังหวัดนราธิวาส โดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 มาตรา 6 และมาตรา 29 มีเขตการปกครองรวม 5 หมู่บ้านโดยเริ่มแบ่งเขตจากสถานีรถไฟจากทางทิศตะวันออกลงมาจนถึงสุดเขต ตำบลสามัคคี ตำบลสาอ และตำบลลาโละ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 41.67 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 26,045 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่างๆ ดังนี้ คือ

หมู่ที่ 1 โอนจากหมู่ที่ 1 (บ้านตลาดหรือเสาะ บ้านบาลูกา บ้านบาโงบือเต) ตำบลรือเสาะ

หมู่ที่ 2 โอนจากหมู่ที่ 3 (บ้านปูโปะ บ้านปลายมา บ้านบือแนคาเต บ้านบาโงละหาร) ตำบลรือเสาะ

หมู่ที่ 3 โอนจากหมู่ที่ 8 (บ้านลามะ) ตำบลรือเสาะ

หมู่ที่ 4 โอนจากหมู่ที่ 9 (บ้านกาโตะ บ้านกือเล็ง) ตำบลรือเสาะ

หมู่ที่ 5 โอนจากหมู่ที่ 13 (บ้านลามะในบ้านบาโง บ้านโต๊ะกาเปาะ) ตำบลรือเสาะ และให้มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตตำบลสาวอและตำบลสามัคคี อำเภอรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส โดยถือเอาส่วนติดต่อกับตำบลสาวอใช้กึ่งกลางลำธารตะโละปรงเริ่มที่สะพานทางรถไฟสายใต้ไปทางทิศตะวันออกจนถึงทางหลวงสายรือเสาะ – สายบุรี ที่สะพานศาลาอุโตะ แล้วขึ้นสันเขาบาโงแกจนถึงคลองเตง ใช้จุดกึ่งกลางของคลองเตงเป็นแนวแบ่งเขตไปทางทิศตะวันออกจนถึงจุดที่เป็นเส้นแบ่งเขตระหว่างตำบลสาวอกับตำบลสามัคคี เป็นแนวแบ่งเขต ส่วนที่ติดต่อกับตำบลสามัคคี เริ่มต้นจากกึ่งกลางคลองเตงไปทางทิศตะวันออก ใช้กึ่งกลางของลำธารบือแนปูโปเป็นแนวแบ่งเขตไปจนถึงสะพานถนนสายรือเสาะ – สามัคคี แล้วใช้กึ่งกลางลำธารโต๊ะเยาะเป็นแนวแบ่งเขตไปจนถึงหุบเขาแดสะตา จนถึงจุดที่เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างตำบลสามัคคีกับตำบลลาโละ เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลลาโละ อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส เริ่มต้นที่สันเขาเยาะที่จุดแบ่งเขตระหว่างตำบลหรือเสาะ กับตำบลลาโละ ไปทางทิศตะวันออกตามสันเขาเยาะ ถึงถนนสายหรือเสาะ – มะรือโบ จุดที่เป็นเนินสูงสุด ต่อจากนั้นใช้สันเขาเยาะเป็นแนวแบ่งเขตจนถึงหลักไม้แก่นที่ปักไว้ อยู่ห่างจากบ้านลาเมาะไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 900 เมตร เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตตำบลลาโละ อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส เริ่มต้นจากหลักไม้แก่นที่ปักไว้ อยู่ห่างจากบ้านลาเมาะไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 900 เมตร ที่สันเขาเยาะไปทางทิศเหนือตามสันเขาเยาะและสันเขาแดสะตา จนถึงจุดที่เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างตำบลลาโละกับตำบลสามัคคีเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตตำบลเรือเสาะ อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส ใช้กึ่งกลางของทางรถไฟสายใต้เริ่มต้นที่กึ่งกลางลำธารตะโละบุงไปทางทิศใต้เป็นแนวแบ่งเขตจนถึงเนินสันเขาลากะส่วนที่สูงที่สุดมีหลักไม้แก่นปักไว้ อยู่ห่างจากบ้านสะโลไปทางทิศเหนือ ประมาณ 800 เมตร แล้วออกจากทางรถไฟไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตามสันเขาลากะจนถึงถนนสายหรือเสาะ-มะรือโบ ใช้กึ่งกลางถนนสายหรือเสาะ-มะรือโบเป็นแนวแบ่งเขต ต่อจากถนนสายนี้ ไปทางทิศใต้ตามกึ่งกลางลำธารบือเนอูยี้ แล้วขึ้นเนินเขาเยาะจนถึงจุดที่เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างตำบลหรือเสาะกับตำบลลาโละซึ่งมีหลักไม้แก่นปักไว้ อยู่ห่างจากบ้านนูกิตจือแรไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 1,200 เมตร เป็นแนวแบ่งเขตตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 1,200 เมตร เป็นแนวแบ่งเขตให้ตำบลเรือเสาะ (ตำบลที่มีการเปลี่ยนแปลง) มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับเขตตำบลสาวอ อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาสโดยถือเอากึ่งกลางของทางรถไฟสายใต้ เริ่มที่สะพานรถไฟแม่น้ำสายบุรี ไปทางทิศตะวันออกจนถึงสะพานรถไฟสายลำธารตะโละบุง เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับเขตตำบลตะมะยูง อำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส และตำบลลาโละ อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส โดยถือเอาจุดกึ่งกลางคลองโคกรือเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตตำบลหรือเสาะออก อำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส โดยถือเอาที่กึ่งกลางทางรถไฟสายใต้ เริ่มต้นที่กึ่งกลางลำธารตะโละบุงไปทางทิศใต้จนถึงเนินสูงที่สุดของสันเขาลากะ ซึ่งมีหลักไม้แก่นปักไว้ อยู่ห่างจากบ้านสะไลไปทางทิศเหนือ ประมาณ 800 เมตร และจากจุดนี้ออกจากทางรถไฟไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ตามสันเขาลากะจนถึงถนนสายหรือเสาะ – มะรือโบ ใช้กึ่งกลางถนนสายหรือเสาะ-มะรือโบเป็นแนวแบ่งเขต ต่อจากถนนสายนี้ ไปทางทิศใต้ตามกึ่งกลางลำธารบือแนอุยแล้วขึ้นเนินสันเขาญะจนถึงจุดที่เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างตำบลหรือเสาะกับตำบลลาโละ มีหลักไม้แก่นปักไว้ อยู่ห่างจากบ้านนุกิดจือแร ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 1,200 เมตร เป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตตำบลเรียงและตำบลบาตง อำเภอหรือเสาะ โดยถือเอาจุดกึ่งกลางของแม่น้ำสายบุรี เป็นแนวแบ่งเขต

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลหรือเสาะออก

สภาพพื้นที่และลักษณะภูมิประเทศ ของตำบลหรือเสาะออกมีลักษณะพื้นที่ราบลูกคลื่น มีภูเขาเป็นแนวกั้นเขตระหว่างหมู่บ้านและตำบลเป็นบางแห่งที่ลำธารไหลจากภูเขา ซึ่งอยู่ตอนทิศตะวันออกของตำบล จะไหลผ่านหมู่บ้านเป็นแนวเขตหมู่บ้านบางแห่ง เพื่อถึงฤดูฝน น้ำจะท่วมบริเวณที่นาลุ่มเป็นส่วนใหญ่

1. สมรรถนะดิน

ลักษณะดินของตำบลหรือเสาะออกสามารถแบ่งออกได้ดังนี้คือ

- 1.1 กลุ่มดินปลูกยางพารา เป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 59 ของพื้นที่ทั้งตำบล
- 1.2 กลุ่มดินนา ครอบคลุมพื้นที่ทุกหมู่บ้านประมาณร้อยละ 5 ของพื้นที่ทั้งตำบล

2. ป่าไม้

ในตำบลหรือเสาะออก ประกอบด้วยป่าสงวนแห่งชาติ คือ ป่าเทือกเขาหรือเสาะ ป่ายิงอ และป่าบาเจาะ

3. แหล่งน้ำธรรมชาติ

ในตำบลสามัคคีมีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นลำธาร ไหลมาจากภูเขา ตอนทิศเหนือและทิศตะวันออกของตำบล ไหลเข้าสู่ตอนเหนือของตำบลหรือเสาะออก จากหลายๆ สายรวมกันเป็นคลอง เรียกว่าไอร์สะเต็งแหล่งน้ำเหล่านี้ ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ เนื่องจากไม่มีชลประทาน

แหล่งน้ำใต้ดิน ให้น้ำปริมาณน้อย 20-100 แกลลอนต่อนาทีโดยทั่วไปน้ำมีคุณภาพดี แต่บางพื้นที่มีแร่เจือปน

4. การปกครอง ตำบลหรือเสาะออก แบ่งการปกครองออกเป็น 5 หมู่บ้าน

ตารางที่ 13 แสดงรายชื่อหมู่บ้านของตำบลหรือเสาะออก พ.ศ.2533

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน
1	บาลูกา
2	เปารามะ (ปลายนา)
3	บ้านลามาะนอก
4	บ้านกาโตะ
5	บ้านละมาะใน

ที่มา : ข้อมูลจากพัฒนาการประจำตำบลหรือเสาะออก

หมายเหตุ 1. หมู่ที่ 1 และ 2 มีพื้นที่อยู่ในเขตสุขาภิบาลบางส่วน

2. หมู่ที่ 1, 2, 3, 4 และ 5 มีพื้นที่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติบางส่วน

5. ประชากร

5.1 ประชากรปัจจุบัน

ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2543 พบว่าตำบลหรือเสาะออกมีประชากรรวมทั้งสิ้น 9,214คน

1. ประชากรรายหมู่บ้าน

รายละเอียดประชากรจำแนกเป็นรายหมู่บ้าน แสดงในตารางที่ 14 คือ

ตารางที่ 14 แสดงจำนวนประชากร, จำนวนบ้านจำแนกรายหมู่บ้าน ของตำบลหรือเสาะออก พ.ศ.2543

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประชากร		จำนวนบ้าน
		ชาย	หญิง	หลังคาเรือน
1	บาลูกา	2,226	2,096	1,282
2	เปาระมะ (ปลายนา)	1,046	1,016	555
3	ลาเมะนอก	506	479	174
4	กาโตะ	592	579	182
5	ลาเมะใน	353	321	111
รวม		4,723	4,491	2,304

5.2 การตั้งถิ่นฐาน

การตั้งถิ่นฐานของประชากรส่วนใหญ่มีลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบสังคมชนบททั่วไป ซึ่งยังไม่มีมีการวางผัง มีการกระจุกตัวอยู่ตามพื้นที่เกษตรกรรม ตลอดจนมีการกระจุกตัว กระจาย อยู่ตามเส้นทางคมนาคม

5.3 จำนวนประชากรอนาคต

จากผังโครงสร้างจังหวัดนราธิวาส กองผังภาค สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย ได้ คาดประมาณการประชากรในอนาคต (พ.ศ.2549) ของอำเภอหรือเสาะ จะมีประชากร ประมาณ 66,500 คน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสัดส่วนประชากร และอัตราการเพิ่มประชากรแล้วสามารถ คำนวณประชากรในอนาคต (พ.ศ.2549) ตำบลหรือเสาะออก จะมีประชากรประมาณ 12,800 คน ซึ่งประชากรจะเพิ่มมากในปี พ.ศ.2532 จำนวน 4,006 คน

6. เศรษฐกิจ

6.1 การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ของตำบลหรือเสาะออก ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก มีทั้งการกสิกรรม และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อเลี้ยงชีพ และการค้า ชนิดของการกสิกรรมที่ทำกันอย่าง กว้างขวาง ได้แก่ การปลูกข้าว การทำสวนยางพารา การทำสวนมะพร้าว การทำสวนลองกอง การ

ทำสวนทุเรียน และพืชผักสวนครัวต่างๆ เป็นต้น ส่วนการกสิกรรมที่ทำกันเป็นลำเป็นสัน คือ การปลูกข้าว การทำสวนยางพารา การทำสวนมะพร้าว การทำสวนลองกอง และการทำสวนทุเรียน การกสิกรรมอื่นๆ ยังไม่ได้ประกอบกันเป็นลำเป็นสัน อีกทั้งการเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงแบบปล่อยให้หาอาหารเองตามธรรมชาติในบริเวณที่ไม่มากนัก ซึ่งเลี้ยงไว้ใช้งาน บริโภคและจำหน่ายในบางส่วน ได้แก่ โค กระบือ เป็ด และไก่

รายละเอียดการประกอบอาชีพของประชากรตำบลเรือเสาะออกจำแนกตามครัวเรือนทั้งตำบลมีดังต่อไปนี้

6.1.1 ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเพียงอย่างเดียว มีประมาณร้อยละ 18.41 ของจำนวนครัวเรือนทั้งตำบล โดยแบ่งออกเป็น

6.1.1.1 อาชีพรับจ้าง มีประมาณร้อยละ 12.27 ได้แก่

6.1.1.1.1 งานบริการ (เช่น รับใช้ในบ้าน สถานเริงรมย์ ขับรถรับจ้าง เป็นต้น) ประมาณร้อยละ 0.27

6.1.1.1.2 รับจ้างกรีดยาง ประมาณร้อยละ 11.70

6.1.1.2 อาชีพค้าขาย มีประมาณร้อยละ 6.1

6.1.1.2.1 ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพขึ้นไป มีประมาณร้อยละ 81.59 ของจำนวนครัวเรือนทั้งตำบล โดยแบ่งออกเป็น

1. รับจ้างและเกษตรกรรม มีประมาณร้อยละ 55.91
2. รับจ้างและค้าขาย มีประมาณร้อยละ 7.59
3. รับจ้างและประกอบอุตสาหกรรมมีประมาณร้อยละ 7.50
4. เกษตรกรรมและค้าขายมีประมาณร้อยละ 10.34
5. เกษตรกรรมและประกอบอุตสาหกรรมมีประมาณร้อยละ 0.45

6.2 แรงงาน

จากจำนวนประชากรในวัยแรงงานของตำบลเรือเสาะออกพบว่าร้อยละ 53.03 เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน รองลงมาได้แก่ แรงงานจ้างซึ่งจ้างจากเพื่อนบ้านและคนในพื้นที่ตลอดจนแรงงานจากตำบลใกล้เคียง ซึ่งไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง และว่างเว้นจากฤดูกาลเก็บเกี่ยว ในพื้นที่ของตนเอง แรงงานอีกร้อยละ 8.61 เป็นแรงงานในภาคอุตสาหกรรมบริการค้าขาย รับจ้างทั่วไปและรับราชการ ส่วนแรงงานที่เหลืออีกร้อยละ 4.32 เป็น

แรงงานที่มีการว่างงานแบบซ่อนเร้น ได้แก่ ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับการศึกษาต่างๆ และสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่มีภาวะในการเลี้ยงดูทารก

6.3 ผลผลิต

จากสถิติการเพาะปลูก พ.ศ. 2532 ของเกษตรกรตำบลหรือเสาะออก สามารถจำแนกรายละเอียดได้ ดังต่อไปนี้ คือ

6.3.1 ข้าว พื้นที่เพาะปลูก 1,273 ไร่ ปลูกจำนวน 145 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 9 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย 310 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นผลผลิตรวมทั้งสิ้นประมาณ 395 ตันต่อปี

6.3.2 ยางพารา พื้นที่เพาะปลูก 10,922 ไร่ ปลูกจำนวน 232 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 47 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย 159 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นผลผลิตรวมทั้งสิ้นประมาณ 1,748 ตันต่อปี

6.3.3 มะพร้าว พื้นที่เพาะปลูก 180 ไร่ ปลูกจำนวน 84 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 2 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย 530 ผลต่อไร่ คิดเป็นผลผลิตรวมทั้งสิ้นประมาณ 95,400 ผลต่อปี

6.3.4 ลองกอง พื้นที่เพาะปลูก 21 ไร่ ปลูกจำนวน 21 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 1 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย 880 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นผลผลิตรวมทั้งสิ้นประมาณ 18 ตันต่อปี

6.3.5 ทูเรียน พื้นที่เพาะปลูก 51 ไร่ ปลูกจำนวน 51 ครัวเรือน เฉลี่ยครัวเรือนละ 1 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ย 1,100 กิโลกรัมต่อไร่ คิดเป็นผลผลิตรวมทั้งสิ้นประมาณ 56 ตันต่อปี

นอกจากนี้ยังมีการเพาะปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้นและพืชผักสวนครัวต่างๆ แต่ปลูกในปริมาณไม่มากนัก กระจัดกระจายอยู่ตามทั่วไปรายนาและตามสวนหลังบ้าน

สำหรับด้านการเลี้ยงสัตว์ พบว่า ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้สำหรับใช้งานและจำหน่ายในปริมาณไม่มากนัก ได้แก่ โค กระบือ เป็ด และไก่

หมายเหตุ : พืชผักสวนครัวต่างๆ เกษตรกรส่วนมากปลูกไว้บริโภค ถ้าผลผลิตเกินความต้องการก็จะนำไปจำหน่ายเป็นส่วนน้อย

1. ครัวเรือนหนึ่งอาจปลูกพืชหลายชนิด จึงทำให้นับจำนวนครัวเรือนซ้ำกัน
2. ครัวเรือนในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะส่วนใหญ่มีพื้นที่การเกษตรอยู่ในเขตวางผังพัฒนาชนบท การหาผลผลิตจึงต้องรวมครัวเรือนดังกล่าวด้วย

6.4 รายได้

6.4.1 ข้าว จากจำนวนผลผลิตทั้งหมด 395 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่าผลผลิตรวม ประมาณ 1,382,500 บาทต่อปี มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 9,534 บาทต่อปี เมื่อหักต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายต่างๆ จะเหลือรายได้สุทธิครัวเรือนละประมาณ 3,234 บาทต่อปี

6.4.2. ยางพารา จากจำนวนผลผลิตทั้งหมด 1,748 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่าผลผลิตรวมประมาณ 27,968,000 บาทต่อปี มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 120,551 บาทต่อปี เมื่อหักต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายต่างๆ จะเหลือรายได้สุทธิครัวเรือนละประมาณ 87,651 บาทต่อปี

6.4.3 มะพร้าว จากจำนวนผลผลิตทั้งหมด 95,400 ผลต่อปี คิดเป็นมูลค่าผลผลิตรวมประมาณ 381,600 บาทต่อปี มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 4,543 บาทต่อปี เมื่อหักต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายต่างๆ จะเหลือรายได้สุทธิครัวเรือนละประมาณ 3,143 บาทต่อปี

6.4.4 ลองกอง จากจำนวนผลผลิตทั้งหมด 18 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่าผลผลิตรวมประมาณ 810,000 บาทต่อปี มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 38,571 บาทต่อปี เมื่อหักต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายต่างๆ จะเหลือรายได้สุทธิครัวเรือนละประมาณ 36,571 บาทต่อปี

6.4.5. ทุเรียน จากจำนวนผลผลิตทั้งหมด 56 ตันต่อปี คิดเป็นมูลค่าผลผลิตรวมประมาณ 1,008,000 บาทต่อปี มีรายได้เฉลี่ยครัวเรือนละประมาณ 19,765 บาทต่อปี เมื่อหักต้นทุนการผลิตและค่าใช้จ่ายต่าง จะเหลือรายได้สุทธิครัวเรือนละประมาณ 17,764 บาทต่อปี

6.5 จากสถิติการประกอบอาชีพ ได้แสดงรายได้ไว้ดังนี้คือ

รายได้จากงานบริการ ครัวเรือนประมาณละ 9,500 บาทต่อปี

รายได้รับจ้างกรีดยาง ครัวเรือนประมาณละ 17,500 บาทต่อปี

รายได้จากการค้าขาย ครัวเรือนประมาณละ 25,000 บาทต่อปี

รายได้จากการรับจ้างควบคุมกับอาชีพเกษตรกรรม ครัวเรือนประมาณละ 7,000 บาทต่อปี

รายได้จากการรับจ้างควบคุมกับอาชีพค้าขาย ครัวเรือนประมาณละ 12,000 บาทต่อปี

รายได้จากการรับจ้างควบคุมกับการประกอบอุตสาหกรรม ครัวเรือนประมาณละ 17,000 บาทต่อปี

รายได้จากอาชีพเกษตรกรรมควบคุมอาชีพค้าขาย ครัวเรือนประมาณละ 10,500 บาทต่อปี

รายได้จากอาชีพเกษตรกรรมควบคู่กับการประกอบอุตสาหกรรม คริวเรือนประมาณ
ละ 25,000 บาทต่อปี

หมายเหตุ ผลผลิตและรายได้จากการกสิกรรมในแต่ละปีจะไม่เท่ากันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิอากาศและ
ความต้องการของตลาดเป็นเครื่องกำหนด

ที่มา : 1. ข้อมูลจากเกษตรตำบลหรือเสาะออก

2. สำนักงานเกษตรอำเภอหรือเสาะ

3. แบบสอบถามข้อมูลกองผังพัฒนาแผนสำนักผังเมือง

7. การใช้ที่ดิน

ตำบลหรือเสาะออก มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 63.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ
26,045 ไร่ มีการใช้ที่ดินแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

7.1 พื้นที่ชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ มีพื้นที่ประมาณ 1,662 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 6.38 ของ
พื้นที่ตำบลโดยแบ่งออกเป็น

7.1.1 บริเวณที่พักอาศัย รวมถึงสถานที่ประกอบกิจการต่างๆ เป็นร้านจำหน่าย
สินค้าเบ็ดเตล็ดและสินค้าประกอบอุปโภค บริโภค ซึ่งรวมอยู่กับที่พักอาศัย มีพื้นที่ประมาณ
1,881 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.5 ของพื้นที่ทั้งตำบล

7.1.2 สถาบันการศึกษา มีพื้นที่ประมาณ 250 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.96 ของพื้นที่
ทั้งตำบล

7.1.3 ศาสนสถาน ได้แก่ ที่ตั้งมัสยิดและวัด มีพื้นที่ประมาณ 25 ไร่ คิดเป็นร้อยละ
0.09 ของพื้นที่ทั้งตำบล

7.1.4 สถาบันราชการอื่นๆ เช่น สถานีอนามัย เป็นต้น มีพื้นที่ประมาณ 6 ไร่ คิด
เป็นร้อยละ 0.02 ของพื้นที่ทั้งตำบล

7.2 พื้นที่เกษตรกรรมเป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูกพืชต่างๆ มีพื้นที่
ประมาณ 13,586 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 52.16 ของพื้นที่ทั้งตำบล

7.2.1 พื้นที่นา มีพื้นที่เพาะปลูกอยู่ทั่วไปในตำบล คิดเป็นเนื้อที่ปลูกข้าวทั้งหมด
ประมาณ 1,272 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 4.88 ของพื้นที่ทั้งตำบล

7.2.2 พื้นที่เพาะปลูกยางพารา มีพื้นที่ประมาณ 11,947 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 45.87

ของพื้นที่ทั้งตำบล

7.2.3 พื้นที่ไม้ผล ไม้ยืนต้น ได้แก่ พื้นที่ปลูกลองกอง ทุเรียน มีพื้นที่เพาะปลูก ประมาณ 367 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.41 ของพื้นที่ทั้งตำบล

7.2.4 พื้นที่รกร้างว่างเปล่าพื้นที่ถนน แหล่งน้ำต่างๆ มีพื้นที่ประมาณ 12,459 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 47.84 ของพื้นที่ทั้งตำบล

ตารางที่ 15 แสดงการใช้ที่ดิน จำแนกตามประเภทต่างๆ ของตำบลหรือเสาะออก พ.ศ.2533

ประเภทการใช้ที่ดิน	จำนวนพื้นที่	
	ไร่	ร้อยละ
1. พื้นที่ชุมชนในหมู่บ้านต่างๆ ของตำบล	1,662	6.38
2. พื้นที่เกษตรกรรม	13,586	52.16
3. พื้นที่อื่นๆ	12,459	47.84
รวม	26,045	-

ที่มา: 1. ข้อมูลจากพัฒนากรประจำตำบลหรือเสาะออก
 2. ข้อมูลจากเกษตรตำบล
 3. แบบสอบถามข้อมูลของผังพัฒนาชนบท สำนักผังเมืองในพื้นที่เกษตรกรรม มีการเพาะปลูกในบริเวณพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ (ที่รกร้างว่างเปล่า)

8. การคมนาคม

8.1 การคมนาคมของตำบลหรือเสาะออก มีการคมนาคมทางบก โดยมีเส้นทางที่สำคัญดังนี้

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 ผ่านด้านตะวันตกของตำบลตามแนวตั้ง จากทิศเหนือมายังทิศใต้ เชื่อมการคมนาคมติดต่อมาจากจังหวัดยะลา ผ่านเข้าอำเภอหรือเสาะ มุ่งไปอำเภอศรีสาคร จังหวัดนราธิวาส เป็นถนนลาดยางสภาพดี

8.2 การคมนาคมติดต่อกับอำเภอใกล้เคียง มีเส้นทางคมนาคมที่สำคัญดังนี้ คือ

8.2.1 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 ถ้ามุ่งที่ทางทิศใต้ สามารถเชื่อมการคมนาคมกับอำเภอศรีสาคร โดยผ่านตำบลหรือเสาะ เป็นถนนลาดยางสภาพดี

8.2.2 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 มาบรรจบกับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4107 ที่ตำบลหรือเสาะ สามารถเชื่อมการคมนาคมกับอำเภอระแงะ โดยผ่านตำบลลาโละ เป็นถนนลาดยางสภาพดี

8.3 การคมนาคมติดต่อภายในตำบล และตำบลใกล้เคียง

8.3.1 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 ถ้ามุ่งทางทิศเหนือ สามารถเชื่อมการคมนาคมกับตำบลสาวอในหมู่ที่ 2 และ 3 ถ้ามุ่งทางทิศใต้ สามารถเชื่อมการคมนาคมกับตำบลหรือเสาะ ในหมู่ที่ 7, 2, 10, 5 และ 6 เป็นถนนลาดยาง สภาพดี

8.3.2 ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4060 มาบรรจบกับทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4107 ที่ตำบลหรือเสาะ สามารถเชื่อมการคมนาคมกับตำบลหรือเสาะ และตำบลลาโละ โดยผ่านหมู่ที่ 2, 7 และ 9 ตำบลหรือเสาะผ่านหมู่ที่ 7 และ 1 ตำบลลาโละเป็นถนนลาดยาง สภาพดี

นอกจากนี้ภายในตำบลยังมีถนนโครงข่ายเชื่อมการคมนาคมติดต่อระหว่างหมู่บ้านต่างๆ ภายในตำบลเป็นถนนลูกรัง สภาพชำรุดเป็นบางส่วน

9. การบริการ

บริการรถโดยสารจะมีรถโดยสารประจำทางผ่านในตำบลหรือเสาะออก นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารสองแถว ซึ่งวิ่งรับส่งผู้โดยสารไปยังหมู่บ้านต่างๆ ภายในตำบลและตำบลใกล้เคียง

10. สาธารณูปโภค

10.1 แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

แหล่งน้ำธรรมชาติ เพื่อการเกษตรที่สำคัญของตำบลหรือเสาะออก ได้แก่ น้ำฝนและน้ำตก แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ต่างๆ ได้แก่ บึงตาเบาะยามิ บึงลูมิระจาเก๊ะ ห้วยลูโป๊ะ คลองจาเราะบือซา ห้วยลูโป๊ะปาแต และคลองไอร์สะเต็ง ซึ่งแหล่งน้ำในบางแห่งไม่สามารถเก็บกักน้ำได้ตลอดปี เนื่องจากสภาพบางส่วนตื้นเขิน ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งได้

10.2 แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค

แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคที่สำคัญของตำบลหรือเสาะออก ได้แก่ บึงน้ำตื้น ซึ่งส่วนใหญ่ขุดใช้เองภายในครัวเรือน มีบ่อน้ำตื้นสาธารณะ 14 แห่ง ในหมู่ที่ 1, 3, 4 และ 5 บ่อบาดาล

สาธารณะ 1 แห่ง ในหมู่ที่ 3 ส่วนแหล่งน้ำเพื่อบริโภคที่สำคัญ ได้แก่ น้ำฝนซึ่งเกือบทุกครัวเรือนที่
 ภาชนะสำหรับเก็บกักน้ำฝน นอกจากนี้ยังมีถังเก็บน้ำฝนซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสถานีนอนามัย รวม 1
 แห่ง ในหมู่ที่ 2

ตารางที่ 16 แสดงจำนวนแหล่งน้ำเพื่ออุปโภค-บริโภค จำแนกตามประเภทและหมู่บ้าน ของ
 ตำบลหรือเสาะออก พ.ศ.2533

แหล่งน้ำ (สาธารณะ)	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5
1. บ่อน้ำตื้น	3	-	6	2	3
2. บ่อนบาดาล	-	-	1	-	-
3. ประปาหมู่บ้าน	-	-	-	-	-
4. ถังเก็บน้ำฝน	-	1	-	-	-
5. สระน้ำ	-	-	-	-	-
6. ฝาย	-	-	-	-	-
7. คลอง, ห้วย, บึง	2	-	1	1	1

ที่มา: จากแบบสอบถามข้อมูลกองผังพัฒนาชนบท และการสำรวจพื้นที่

10.3 การระบายน้ำ

เนื่องจากสภาพพื้นที่ภายในตำบลหรือเสาะออกส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ตลอดจน
 คุณสมบัติของดินที่มีการระบายน้ำดี ดังนั้น ระบบการระบายน้ำภายในตำบล จึงเป็นไปตามธรรมชาติ
 กล่าวคือ ไหลจากที่สูงลงสู่แม่น้ำลำคลองต่างๆ รวมทั้งมีการซึมผ่านชั้นต่างๆ ของดินจึงไม่มี
 ปัญหาเรื่องน้ำท่วมขัง

10.4 ไฟฟ้า

ตำบลหรือเสาะออก มีไฟฟ้าเข้าถึงให้บริการภายในตำบลจำนวน (หลังคาเรือน)
 ทั้งตำบลพบว่า มีไฟฟ้าใช้ประมาณร้อยละ 99.78 อีกประมาณร้อยละ 0.22 เป็นบ้านที่ยังไม่มีไฟ
 ฟ้าใช้ โดยจำแนกรายละเอียดตามหมู่บ้านของตำบลหรือเสาะออก รวม 5 หมู่บ้าน ได้ดังนี้คือ

10.4.1 หมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้ครบทุกหลังคาเรือน ได้แก่ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4

10.4.2 หมู่บ้านที่มีไฟฟ้าใช้แล้ว แต่ยังไม่ครบทุกหลังคาเรือน ได้แก่

หมู่ที่ 1 ยังขาดอีก 27 หลังคาเรือน

หมู่ที่ 2 ยังขาดอีก 9 หลังคาเรือน

หมู่ที่ 5 ยังขาดอีก 20 หลังคาเรือน

สาเหตุที่ไม่มีไฟฟ้าใช้เพราะ ระยะทางไกลคู่สาย

10.5 การสื่อสาร

ในตำบลหรือเสาะออก มีอาคารชุมสายโทรศัพท์ และโทรศัพท์สาธารณะ 1 เครื่อง มีที่ทำกาโทรเลข 1 แห่ง และตู้ไปรษณีย์ 2 แห่ง

ในตำบลหรือเสาะออก มีตู้ไปรษณีย์ 2 แห่ง การส่งจดหมาย, โทรเลข ฝากมากับผู้ใหญ่บ้าน เพื่อมาแจกลูกบ้าน

11. สาธารณูปการ, พานิชยกรรม และอุตสาหกรรม

ในตำบลหรือเสาะออก ปัจจุบันได้มีการจัดสาธารณูปการหลายประเภทสำหรับชุมชน ซึ่งจัดตั้งโดยส่วนราชการ และประชาชนในตำบลดังนี้

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนสาธารณูปการ พานิชยกรรม และอุตสาหกรรมจำแนกตามประเภท และหมู่บ้าน ของตำบลหรือเสาะออก พ.ศ. 2533

สาธารณูปการและอุตสาหกรรม	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5
สาธารณูปการ					
1. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์โภชนาการเด็ก	-	-	-	-	-
2. โรงเรียนประถมศึกษา	1	1	1	1	1
3. โรงเรียนมัธยมศึกษา	-	1	-	-	-
4. การศึกษาผู้ใหญ่	-	-	-	-	-
5. การศึกษานอกโรงเรียน	-	-	-	-	-

ตารางที่ 17 (ต่อ) แสดงจำนวนสาธารณูปการ พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมจำแนกตามประเภท และหมู่บ้าน ของตำบลร้อยเอะออก พ.ศ. 2533

สาธารณูปการและอุตสาหกรรม	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5
6. ที่อ่านหนังสือ	1	-	1	1	1
7. ห้องสมุด	-	-	-	-	-
8. วัด. สำนักสงฆ์	-	2	-	-	-
9 มัสยิด	1	2	1	1	1
10. สหกรณ์, ตู้ยาประจำหมู่บ้าน, กอง ทุนยา	-	-	-	-	1
11. สำนักงานสาธารณสุข อำเภอ	-	-	-	-	-
12. โรงพยาบาล	-	-	-	-	-
<u>สาธารณูปการ</u>					
13. ฉางอเนกประสงค์, ธนาคารข้าว	-	-	-	-	-
14. ลานตากข้าวรวม	-	-	-	-	-
15. แปลงทดลองการเกษตร	-	-	-	-	-
16. ศูนย์ฝึกอาชีพ	-	-	-	-	-
17. ศาลาประชาคม ศาลอเนกประสงค์	1	-	-	-	-
18. ที่ทำการสภาพตำบล	1	-	-	-	-
19. บัอมยามตำรวจ	1	-	-	-	-
20. ที่พักสายตรวจ	1	-	-	-	-
21. สถานีตำรวจภูธร	1	-	-	-	-
22. สนามเด็กเล่น	1	-	-	-	-
23. สนามกีฬา	-	-	-	-	-
24. สวนสาธารณะ	-	-	-	-	-
25. ตู้ไปรษณีย์	1	1	-	-	-
<u>ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข</u>					
26. โทรศัพท์สาธารณะ	1	-	-	-	-

ตารางที่ 17 (ต่อ) แสดงจำนวนสาธารณูปการ พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมจำแนกตามประเภท และหมู่บ้าน ของตำบลหรือเสาะออก พ.ศ. 2533

สาธารณูปการและอุตสาหกรรม	หมู่ที่ 1	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 3	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 5
<u>อาคารขมสายโทรศัพท์ทางไกล</u>					
27. หอกระจายข่าว	-	-	-	-	-
28. เต้าเผาขยะ	-	1	1	-	-
29. ศาลาพักผ่อน	-	-	-	-	-
<u>พาณิชยกรรม</u>					
1. ร้านขายยา	1	-	-	-	-
2. ร้านค้าสหกรณ์	-	-	-	1	-
3. ปั้มน้ำมัน, ซ่อมรถ	-	1	-	-	-
4. ร้านอาหาร	4	6	1	1	1
5. ร้านขายของชำ	68	105	10	9	6
6. ตลาดสด, ตลาดนัด	1	-	-	-	-
7. โรงภาพยนตร์ มหรสพ	1	-	-	-	-
<u>อุตสาหกรรม</u>					
1. โรงสีข้าว	-	-	-	-	-
2. โรงงานอุตสาหกรรม	2	1	3	-	-

ที่มา: 1. ข้อมูลจากพัฒนาการประจำตำบลหรือเสาะออก

2. แบบสอบถามข้อมูล กองผังเมืองพัฒนาชนบท สำนักผังเมืองเขตสุขภาพีบาลหรือเสาะ

12. การศึกษา

สำหรับการบริการด้านการศึกษาของตำบลหรือเสาะออกมีโรงเรียนในระดับการศึกษาต่าง ดังตารางต่อไปนี้คือ

ตารางที่ 18 แสดงรายละเอียดการศึกษา จำแนกตามโรงเรียนของตำบลหรือเสาออก ประจำปีการศึกษา 2532

อัตราส่วน	หมู่ที่ตั้ง	ประถมโรงเรียน	นักเรียนมา จากหมู่ที่	จำนวน			จำนวน	
				นักเรียน	ครู	ห้องเรียน	ครู:นักเรียน	ห้องเรียน:นักเรียน
โรงเรียนบ้านบลูกา	1	ประถมศึกษา	1	109	7	6	1:15	1:18
โรงเรียนย่านยะบะ	2	ประถมศึกษา	2	360	18	13	1:20	1:28
โรงเรียนกาโต	4	ประถมศึกษา	4	143	8	6	1:18	1:24
โรงเรียนลาเมาะ	3	ประถมศึกษา	3	141	7	7	1:20	1:20
โรงเรียนลาเมาะฮีเค	5	ประถมศึกษา	5	126	7	7	1:18	1:18
โรงเรียนรือเสาะซนูปถัมภ์	2		2	334	30	17	1:11	1:20

- ที่มา:
1. สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอหรือเสาะจังหวัดนราธิวาส
 2. งานศึกษาธิการอำเภอหรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส

จากตารางที่ 18 พบว่าการบริการด้านการศึกษาระดับประถมศึกษาโรงเรียนต่างๆ ในตำบลหรือเสาะออก อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนด อัตราส่วนครู : นักเรียนเท่ากับ 1:25 และห้องเรียน : นักเรียน เท่ากับ 1:40 ส่วนโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาจะเห็นว่าโรงเรียนหรือเสาะชนูปถัมภ์ อยู่ในระดับเกณฑ์มาตรฐานที่คณะกรรมการครู กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนด อัตราส่วน ครู : นักเรียนเท่ากับ 1:17 และห้องเรียน : นักเรียน เท่ากับ 1:40

เมื่อจบการศึกษาชั้นประถมศึกษาแล้ว นักเรียนบางส่วนต้องการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาจะศึกษาต่อ ณ โรงเรียนหรือเสาะชนูปถัมภ์ ตั้งอยู่หมู่ที่2 บ้านปู่โง๊ะ ตำบลหรือเสาะออก อำเภอหรือเสาะ ซึ่งมีระยะทางไกลและการคมนาคมสะดวก

1. โรงเรียนเอกชน คือ 1.1 โรงเรียนหรือเสาะวิทยา

1.2 โรงเรียนนระทฎอตุลสุมาน

13. ศาสนา

ประชากรภายใต้ตำบลหรือเสาะออก ร้อยละ 94.00 นับถือศาสนาอิสลามและอีกประมาณร้อยละ 6.00 นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัด (ศาสนสถาน) เป็นสถานที่สำหรับประกอบงานบุญ งานประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนาภายในตำบลมีวัด (ศาสนสถาน รวม 9 แห่ง) ดังนี้คือ

ตารางที่ 19 แสดงรายชื่อมัสยิด และอิหม่าม ของตำบลหรือเสาะออก

ที่	ชื่อมัสยิด	หมู่ที่	ตำแหน่ง	ชื่อ-สกุล
1.	ยุมอียะห์ (มัสยิดกลาง ต.หรือเสาะออก)	1	อิหม่าม คอเด็บ บิหลัน	นายสะมะแอ ย็ญโซ๊ะ นายอาซีฟ หะย็สะนิ นายดอรรอแม โต๊ะซาแม
2.	ปากีสถาน	1	อิหม่าม คอเด็บ บิหลัน	นายหะมัดคาน ซาริคาน นายอาลีซา เซคามิซา นายรุสตุ่ม มามาสถาน

ตารางที่ 19 (ต่อ) แสดงรายชื่อมัสยิด และอิหม่าม ของตำบลหรือเสาะออก

ที่	ชื่อมัสยิด	หมู่ที่	ตำแหน่ง	ชื่อ-สกุล
3.	อัลมานาร์	1	อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน	นายอาแวอารง กาแต นายสะมะแอ กามา นายสะอารอนิง สาเกาะ
4.	อัลอัศติกอมะห์	2	อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน	นายอัลดุลการี ยามาตีบุ นายดอเลาะ สะไร นายดอเลาะ กุมอ
5.	อัลฮีดายะห์	2	อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน	นายเจ๊ะกา เจ๊ะอาแว นายลาเต๊ะ ยามาสาตา นายสะมะแอ อูเซ็ง
6.	นุรุยะกิน	2	อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน	นายซาการียา มะกะทุง นายอับดุลกอเดร์ ยามาตอ นายสามะ ลอแม
7.	ลาเกาะฮีดะร์ (ลาเกาะ นอก)	3	อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน	นายดอรรอแม ยามา นายมะเย็ง ดอเลาะ
8.	กาโต๊ะ	4	อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน	นายกอเซ็ง บาเกาะ นายยาซิง ยูโซ๊ะ นายคอเซะ สะอิ
9.	ลาเกาะฮูดู (ลาเกาะ ใน)	5	อิหม่าม คอเต็บ บิหลัน	นายอาหามะ เจ๊ะมะ นายอาเซ ซาโอะ นายอาหามะ ดอรรอแม

14. สาธารณสุข

ในตำบลหรือเสาะออก ประชากรไปใช้บริการสถานีนอนามัยในตำบลหรือเสาะตั้งอยู่บ้านนา

โอน ตำบลหรือเสาะ และโรงพยาบาลหรือเสาะตั้งอยู่หมู่ที่ 2 บ้านยะบะ ตำบลหรือเสาะ ซึ่งให้บริการแก่ ประชากรในอำเภอหรือเสาะ และประชากรในอำเภอใกล้เคียง

สำนักงานสาธารณสุขอำเภอหรือเสาะตั้งอยู่หมู่ที่ บ้านตลาดหรือเสาะ

15. สาธารณูปการระดับหมู่บ้าน

ปัจจุบันในหมู่บ้านต่างๆ ของตำบลหรือเสาะออกมีบริการสาธารณะให้บริการแก่ประชาชนดังนี้ คือ

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านมีในหมู่ที่ 1, 3, 4 และ 5 ยังขาดอยู่ในหมู่ที่

รวม 1 แห่ง

กองทุนยา มีในหมู่ที่ 5 ยังขาดอยู่ในหมู่ที่ 1, 2, 3 และ 4 รวม แห่ง

ร้านค้าสหกรณ์มีในหมู่ที่ 4 ยังขาดอยู่ในหมู่ที่ 1, 2, 3 และ 5 รวม 4 แห่ง

ที่พิศายตรวจ มีในหมู่ที่ 1 ยังขาดอยู่ในหมู่ที่ 2, 3, 4 และ 5 รวม 4 แห่ง

สนามเด็กเล่น มีในหมู่ที่ 1 ยังขาดอยู่ในหมู่ที่ 2, 3, 4 และ 5 รวม 4 แห่ง

ตู้ไปรษณีย์ มีในหมู่ที่ 1 และ 2 ยังขาดอยู่ในหมู่ที่ 3, 4 และ 5 รวม 3 แห่ง

ศาลาประชาคม มีในหมู่ที่ 1 ยังขาดอยู่ในหมู่ที่ 2, 3, 4 และ 5 รวม 4 แห่ง

สำหรับสาธารณูปการระดับหมู่บ้าน ที่ยังไม่มีได้แต่ฉางอเนกประสงค์ หอกระจายข่าว แปลงทดลองการเกษตร และเตาเผาขยะ เป็นต้น

ฉะนั้นจึงควรจัดให้มีครบทุกหมู่บ้าน และเพื่อเป็นการกระจายบริการสาธารณะต่างๆ เหล่านี้ ได้อย่างทั่วถึงทุกหมู่บ้าน จึงควรจัดหาพื้นที่บริเวณที่ว่างหรือที่สาธารณประโยชน์ที่เหมาะสม จัดทำเป็นศูนย์หมู่บ้าน ให้มีบริการสาธารณะต่างๆ อย่างครบถ้วนและจัดอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เพื่อประชากรชนสามารถไปใช้บริการได้อย่างสะดวก

16. สาธารณูปการระดับตำบล

ในปัจจุบันตำบลหรือเสาะออก มีสาธารณูปการระดับตำบล ให้บริการดังนี้คือ

6.1 สถานีตำรวจภูธร (สุขาภิบาลหรือเสาะ) ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1

6.2 อาคารชุมสายโทรศัพท์ทางไกล (สุขาภิบาลหรือเสาะ) ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2

6.3 ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข (สุขาภิบาลหรือเสาะ) ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2

6.4 โทรศัพท์สาธารณะ (สุขาภิบาลหรือเสาะ) ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 1

จะเห็นได้ว่าในตำบลหรือเสาะออก ยังขาดบริการสาธารณะที่จะเป็นอีกหลายอย่าง ที่ควรจัดให้มีขึ้นเพื่อบริการแก่ประชาชนอย่างเพียงพอและทั่วถึง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ทำการศึกษาตำบล ห้องสมุดประจำตำบล อาคารอเนกประสงค์ ร้านค้าสหกรณ์ประจำตำบล สนามกีฬา และสวนสาธารณะเป็นต้น ซึ่งควรมีการจัดหาพื้นที่ว่างเปล่าหรือบริเวณที่สาธารณประโยชน์ที่เหมาะสมจัดทำเป็นศูนย์ตำบล โดยจัดให้สาธารณูปการต่างเหล่านี้้อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม เพื่อให้ประชาชนได้ใช้บริการโดยสะดวก

17. พาณิชยกรรม

เนื่องจากผลผลิตของตำบลหรือเสาะออก เป็นผลผลิตทางการเกษตรที่ทำเป็นลำเป็นสัน ข้าวและยางพารา มีการจำหน่ายโดยเกษตรกรนำไปจำหน่ายเองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนมะพร้าว คองกอง และทุเรียน โดยการจำหน่ายโดยพ่อค้ามารับซื้อถึงแหล่งผลิตเป็นส่วนใหญ่

สำหรับการซื้อขายสินค้าอุปโภค-บริโภคนั้นในตำบลหรือเสาะออกมีร้านขายของชำ และร้านค้าของเบ็ดเตล็ดประจำอยู่ในหมู่บ้านส่วนสินค้าอุปโภค-บริโภคบางชนิดตลอดจนอุปกรณ์และเครื่องมือทางการเกษตรมาซื้อได้ในเขตสุขาภิบาลหรือเสาะ และมาซื้อได้ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีระยะทางใกล้และการคมนาคมสะดวก

18. อุตสาหกรรม

ตำบลหรือเสาะออกมีผลผลิตด้านการเกษตร เช่น ยางพารา ซึ่งยังไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งขึ้นในตำบลเพื่อรองรับ จำต้องส่งออกในสภาพวัตถุดิบ ส่วนอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิต ข้าว ได้แก่ โรงสีข้าว ขนาดเล็ก ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านและมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในหมู่ที่ 2 บ้านปูโป๊ะ จำนวน 1 แห่ง

19. สภาพแวดล้อม

ในเขตตำบลหรือเสาะออก มีสภาพแวดล้อมแบบชนบททั่วไป ที่ยังไม่มีผลกระทบผลพิษต่างๆ ที่ยังขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงามตามบริเวณบ้านตลอดจนแม่น้ำลำคลองต่างๆ ยังขาดการดูแลรักษา ควรทำความสะอาดขุดลอก คูคลอง เพื่อจะได้มีน้ำสะอาดไว้ใช้ และจำทำให้

การระบายน้ำดีขึ้น ในบริเวณริมคลองต่างๆ ส่วนสภาพถนนหนทางตามบริเวณบ้านและบริเวณโดยทั่วไป เป็นถนนลูกรังและถนนดิน ซึ่งทำให้การดูแลรักษาความสะอาดซึ่งทำได้ยาก มักก่อให้เกิดปัญหาเรื่องฝุ่นละออง และโคลนรบกวนในช่วงฤดูแล้ง และฤดูฝนตามลำดับ จึงควรปรับปรุงและแก้ไขสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบข้างตัวเราให้อยู่สภาพที่ดี เพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย และดำรงชีวิตตามหลักสุขภาพีบาลสิ่งแวดล้อม

20. สรุปปัญหาต่างๆ ในตำบล

20.1 ด้านการใช้ที่ดิน การใช้ที่ดินในตำบลเรือเสาะออกยังใช้ประโยชน์ที่ดินไม่เต็มที่ ยังมีพื้นที่รกร้างว่างเปล่าที่ยังไม่ได้จัดทำประโยชน์อยู่อีก พื้นที่บางแห่งยังใช้จัดทำประโยชน์ที่ไม่ตรงกับศักยภาพในการพัฒนา เช่น การบุกรุกทำลายป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร การบุกรุกบริเวณแหล่งน้ำธรรมชาติต่างๆ การบุกรุกพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่เป็นถนนหนทางต่างๆ

20.2 การคมนาคมขนส่ง ถนนภายในตำบลเรือเสาะออกส่วนใหญ่เป็น ถนนดินทราย และลูกรัง ผิวจราจรขรุขระเป็นหลุมเป็นบ่อมักชำรุดในฤดูฝน บางช่วงแคบไม่ได้มาตรฐานถนนโครงข่ายภายในตำบลยังไม่ทั่วถึง สะพานส่วนใหญ่เป็นสะพานไม้ชำรุดทรุดโทรม บางแห่งขาดตลอด ถนนบริเวณทางน้ำไหลผ่าน บางแห่งตัดผ่านบริเวณที่ลุ่ม จึงทำให้เกิดน้ำท่วมสองข้างทางถนน เกิดการชำรุดเสียหาย ทำให้การคมนาคมสัญจรติดขัดและขนส่งผลผลิตทางการเกษตรเป็นไม่สะดวก

20.3 การสาธารณูปโภค ประชาชนในตำบลเรือเสาะออก ยังไม่มีน้ำประปาใช้ส่วนใหญ่ใช้อุปโภค-บริโภคจากบ่อบาดาล สระ หนอง บึง และน้ำฝน โดยปริมาณน้ำใช้ดังกล่าวยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ ชุมชนบางบ้านยังไม่มีไฟฟ้าใช้เนื่องจากอยู่ไกลคู่สายและขาดเงินสมทบ

20.4 การสาธารณูปการ การบริการสาธารณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจในระดับหมู่บ้านยังไม่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ในระดับตำบลยังให้บริการไม่เพียงพอและไม่อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ทำให้การให้บริการและติดต่อประสานงานขาดประสิทธิภาพ

20.5 สภาพแวดล้อม ในตำบลเรือเสาะออก ถนนภายในหมู่บ้านริมข้างทางยังขาดต้นไม้ในการยึดผิวดินและให้ความร่มรื่นแหล่งน้ำต่างๆ อยู่ในสภาพตื้นเขินทำให้มีการบุกรุกลำแนวแหล่งน้ำดังกล่าว หมู่บ้านบางหมู่บ้านยังขาดการสาธารณสุขที่ดีพอ

2. จังหวัดปัตตานี

ปัตตานีเป็นเมืองที่มีชื่อมาแต่โบราณในฐานะที่เป็นเมืองที่มีผู้หญิงเป็นเจ้าของหล่อป็นใหญ่ที่สุด คือ ป็นใหญ่นางพญาตานี มีมัสยิดกลางสวยงามที่สุดในภาคใต้ ซึ่งได้สร้างขึ้นในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และได้ทำพิธีเปิดเมื่อพฤษภาคม พ.ศ. 2506 ตั้งอยู่บริเวณตัวเมืองปัตตานี ริมถนนสายปัตตานี-ยะลา ปัตตานีอยู่ห่างจากกรุงเทพ 1,055 กิโลเมตร ตั้งอยู่ติดกับอ่าวไทยมีเนื้อที่ 2,109 ตารางกิโลเมตร ใหญ่เป็นอันดับที่ 13 ของภาคใต้ แบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ คือ อำเภอเมือง โคกโพธิ์, มายอ, หนองจิก, ปะนาเระ, สายบุรี, ยะรัง, พังยางแดง, ไม้แก่น, กะพ้อ และแม่ลาน พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบต่ำ เหมาะแก่การเพาะปลูก¹³

กำเนิดอาณาจักรปาตานี

อาณาจักรปาตานีเป็นอาณาจักรที่มีความต่อเนื่องมาจากอาณาจักรลังกาสุกะ ตั้งแต่ก่อน ค.ศ.จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 14 โกตามหาลิโกย คือ ที่ตั้งนครหลวงของอาณาจักรลังกาสุกะ โดยพญาตุ กูรุมมหายานา เป็นกษัตริย์ผู้ปกครองอาณาจักรนี้ ครั้นเมื่อพญา ตุ กูรุม มหายานา สิ้นพระชนม์ พระโอรส ที่มีนามว่า พญา ตูอินทรา มหาวังสา ได้ขึ้นครองราชย์แทน ทรงพระนามว่า "พญาตุ นักปาอินทิวังสา"

เป็นที่กระจ่างชัดว่าระหว่างที่ พญาตุ นักปา ครองราชย์นั้น แม่น้ำปนาตีเดิมมีความกว้างและความลึกที่เรือสินค้าต่าง ๆ สามารถจะขึ้นล่องไปมาค้าขายกับชาวเมืองที่โกตามหาลิโกย ได้โดยสะดวก แต่ต่อมาปรากฏว่าแม่น้ำปาตานี ได้ตื้นเขิน เรือต่าง ๆ ไม่สามารถจะขึ้นล่องไปได้เหมือนเดิม ทำให้เรือสินค้าต่าง ๆ จำต้องจอดลอยลำอยู่ในอ่าว สินค้าที่นำเข้ามาและส่งออกจะถูกนำขึ้นหรือลงที่ท่าเรือบริเวณปากน้ำและชายฝั่ง เช่นที่กาแลบือเกาะห์ และกาแลบือซา ชาวเมืองที่เคยค้าขายกับต่างชาติจึงได้เดินทางไปค้าขายยังบริเวณปากน้ำทำให้บริเวณปากน้ำมีผู้คนอยู่อาศัยหนาแน่นยิ่งขึ้นทุกวัน ในขณะที่เดียวกันในโกตามหาลิโกย ผู้คนลดน้อยลง อันเป็นเหตุผลที่ทำให้ พญาตุ นักปา จำต้องย้ายเมืองหลวงจากโกตามหาลิโกย (ยะรัง) ไปยังชายฝั่งบ้านกรือเซะ ซึ่งได้เกิดตำนานการย้ายเมืองหลวงของพญา ตุ นักปาเล่าขานสืบต่อกันมาว่า วันหนึ่งพระราชชาติได้ออกล่าสัตว์พร้อมด้วย

¹³ ล่องใต้ 14 จังหวัดท่องเที่ยวภาคใต้, (ม.ป.ท. : 2538), หน้า 32.

อำมาตย์มนตรีบริเวณริมชายหาดแห่งหนึ่งที่พระองค์พักนอนอยู่ในเต็นท์ที่พักนั้นได้ยินเสียงสุนัขซึ่งได้ปล่อยออกไปตามล่าสัตว์ป่าเห่าขึ้น พระองค์จึงได้ติดตามไปตามเสียงที่ได้ยินนั้น เมื่อไปถึงจึงได้ถามบรรดาทหารและประชาชนบริเวณนั้น ก็ได้ความว่า เหตุที่สุนัขเห่าขึ้นเนื่องจาก มีกระเจงขาตัวหนึ่ง ตัวเท่ากับแพะ วิ่งผ่านบริเวณนั้น สุนัขและทหารได้ติดตามมา ปรากฏว่าเมื่อมาถึงบริเวณหาดทรายแห่งนี้ กระเจงขาตัวนั้นได้หายไป ซึ่งภาษามลายูแปลความหมายประโยคดังกล่าวว่า Maka pelandok putih pun lenyap lah pada pantai ini หลังจากนั้นพระองค์ได้ตรวจดูภูมิประเทศบริเวณใกล้เคียงนั้น ได้พบกับชายหญิงผู้เฒ่าคู่หนึ่งซึ่งมีอาชีพทำสวนและทำประมง พระองค์ได้ตรัสถามชื่อชายเจ้าของกระท่อมหลังนั้นทราบชื่อ ปะตานิ (Pak Tani) พระองค์ทรงเห็นว่าบริเวณดังกล่าวมีภูมิประเทศที่สวยงามเหมาะแก่การสร้างเมืองหลวงเป็นยิ่งนัก จึงได้มีดำรัส สั่งให้อำมาตย์มนตรีก่อสร้างวังหลวงขึ้นใหม่ ณ ที่กระเจงขาหายไปนั้น การก่อสร้างได้ใช้เวลานานประมาณ 2 เดือน จึงเสร็จสมบูรณ์ พญา ตู นักปราชญ์ จึงได้ย้ายเมืองหลวงจาก โกตา มหาลิโกย มายังสถานที่แห่งใหญ่ และได้ตั้งชื่อเมืองดังกล่าวขึ้นตามชื่อชายผู้เฒ่า ปะตานิ และคำที่ว่าหาดทรายแห่งนี้ซึ่งเป็นที่กระเจงหายไปว่า “ปาตานิ” (Pantai Ini) หลังจากนั้นชื่อของคำว่าลังกาสุกะ ได้สูญหายไปโดยไม่มีการกล่าวถึงต่อไปอีก¹⁴

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดปัตตานี

จังหวัดปัตตานี เป็นเมืองโบราณตามตำนานการสร้างเมืองว่า ธิดาของ มะโรงมหาวงศ์ เจ้าเมืองไทรบุรี ประทับช้างเผือก เสด็จไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือถึงแม่น้ำแห่งหนึ่ง ได้รวบรวมผู้คนที่จะจัดกระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในที่ดินซึ่งยังไม่ได้ขึ้นอยู่ในความปกครองของเมืองใดพากันตั้งเป็นบ้านเมืองขึ้นแล้วตั้งชื่อว่า “ปัตตานี” ในสมัยเมื่อไทยแผ่อำณาเขตลงไปถึงปลายแหลมมลายูนั้น ปัตตานีก็ขึ้นแก่ไทยเป็นประเทศราช ส่งบรรณาการเป็นคราว ๆ เช่นเดียวกับเมืองมะละกา

เมืองปัตตานีใช้วิธีปกครองโดยสตรีในวงศ์ตระกูลเจ้าเมืองซึ่งมีอายุสูงพ้นเขตที่จะมีบุตรได้แล้ว เป็นนางพญาว่าราชการเมืองเป็นประเพณีสืบมา ดังเช่นในเกาะสุมาตราบางแห่ง และใช้ประเพณีนี้ตลอดมา ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยาตอนปลาย คราวใดที่กรุงศรีอยุธยาอ่อนกำลังลงเมืองปัตตานีก็งดส่งบรรณาการ แสดงอาการกระด้างกระเดื่อง ดังเช่นในรัชสมัยพระเจ้าปราสาททอง เมื่อ พ.ศ.2175 นางพญาปัตตานีเห็นว่า พระเจ้าปราสาททองซึ่งราชสมบัติมาครอง ก็ถือโอกาสงดส่ง

¹⁴อ.ลออแมน-อาร์นิน บันจิน, ลังกาสูกะ-ปาตานิฯ, (ยะลา : ศูนย์วัฒนธรรมชายแดนภาคใต้, 2541), หน้า 43-44.

บรรณาการ แสดงความกระตือรือร้น จึ่งโปรดให้กองทัพกรุงศรีอยุธยา ออกไปปราบถึง 2 ครั้งก็ยังไม่ปราบไม่ได้ จนถึง 4 ปีต่อมา (พ.ศ.2179) กรุงศรีอยุธยาเตรียมกองทัพจะไปปราบอีก พวกฮอลันดาได้แนะนำให้นางพญาอ่อนน้อยเมีย (ชาวฮอลันดาคงจะเห็นการเตรียมทัพของมหีมาภายในกรุงศรีฯ ซึ่งถ้ายกไปปราบคราวนี้ ปัตตานีและเป็นใจแก่นะ จึ่งผ่านไปแนะนำเสียก่อน) เมืองปัตตานีจึงกลับเป็นของไทยดังเก่า

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีข้าศึกพม่ารุกราน ทางพระราชอาณาเขตทางใต้ทรงมีรับสั่งให้ กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ยกกองทัพหลวงไปปราบข้าศึกจนข้าศึกแตกพ่ายหนีไปหมดแล้ว กรมพระราชวังบวรฯ ได้เสด็จไปประทับ ที่เมืองสงขลา แล้วได้มีรับสั่งออกไปถึงหัวเมืองมาลาญทั้งหลายซึ่งเคยเป็นเมืองขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยามาแต่ก่อนให้มาอ่อนน้อยเหมือนเดิม หลายเมืองมาอ่อนน้อยแต่พระยาปัตตานีแข็งเมือง ไม่ยอมมาอ่อนน้อย รัชกาลที่ 1 จึงทรงรับสั่งให้ยกกองทัพลงไปตีเมืองปัตตานีเมื่อ พ.ศ.2332 ได้เมืองปัตตานีและได้นำปืนใหญ่ชื่อ "นางพญาตานี" กลับมากรุงเทพฯ ด้วย เมืองแต่งตั้งเจ้าเมืองปัตตานีคนใหม่ และกำหนดให้อยู่ในความกำกับดูแลของเมืองสงขลาจนเป็นที่เรียบร้อย เหตุการณ์ก็สงบเรื่อยมา

ต่อมาเมืองปัตตานี ซึ่งมีอาณาเขตกว้างขวางมาก เกิดใจผู้ร้ายชุกชุม เจ้าเมืองเหลือกำลังที่จะปราบให้สงบราบคาบได้จึงแจ้งข้อราชการนี้ขึ้นไปยังเมืองสงขลา พระยาสงขลา มาปราบปรามแล้วจัดวางนโยบายแบ่งแยกเมืองปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง เมื่อ พ.ศ.2355 แล้วทูลเกล้าฯ ถวายรายชื่อเมืองที่แยกออกแจ้งไปยังกรุงเทพฯ เมืองทั้ง 7 ที่แยกไปจากปัตตานี คือ 1. ปัตตานี 2.หนองจิก 3. ยะลา 4.รามัน 5.ระแงะ 6.สายบุรี 7.ยะหริ่งทั้ง 7 หัวเมืองก็อยู่มาโดยตลอด มีเรื่องวุ่น ๆ แทรกอยู่บ้าง แต่ก็จัดการได้เรียบร้อย

ในปีพ.ศ.2444 เมืองสงขลาไปขึ้นอยู่กับมณฑลนครศรีธรรมราช หัวเมือง 7 เมืองนี้จึงไปขึ้นกับมณฑลนครศรีธรรมราชด้วย ต่อมาได้มีพระบรมราชโองการ ให้จัดตั้งมณฑลปัตตานี เมื่อปีพ.ศ.2449 โดยแยกออกจาก มณฑลนครศรีธรรมราช มาตั้งเป็นมณฑลหนึ่งให้ชื่อว่า มณฑลปัตตานี แต่ให้ยุบเมืองหนองจิก เมืองยะหริ่ง เมืองปัตตานี 3 เมืองมารวมเป็นเมืองเดียวเป็นเมืองปัตตานี อันนี้ข้อหนึ่ง และให้รวมเมืองยะลา เมืองรามัน 2 เมือง มารวมเป็น เมืองยะลา อันนี้อีกข้อหนึ่ง ส่วนเมืองสายบุรี ยังคงอยู่ กับเมืองระแงะ (ต่อมาย้ายที่ทำการไปอยู่ปากน้ำบางนราเป็นเมืองนราธิวาส) ทั้งสอง

เมืองนี้ ยังคงอยู่

สรุปในตอนนี้อ่า มณฑลปัตตานี มีเมืองในสังกัด 4 เมือง คือ 1.ปัตตานี(ตัวเอง) 2.ยะลา 3.ระแงะ 4.สายบุรี ต่อมาปี พ.ศ.2474 ยุบมณฑลปัตตานี และยุบจังหวัดสายบุรีลงเป็นอำเภอ ขึ้นกับจังหวัดปัตตานี (ส่วนระแงะนั้นเป็นจังหวัดนราธิวาสมาตั้งแต่ พ.ศ.2458 แล้ว) จึงเหลือทั้งหมดเพียง 3 จังหวัด คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส (จากเดิม 7 หัวเมือง) แล้วให้ทั้ง 3 จังหวัดไปขึ้นกับมณฑลนครศรีธรรมราชตามเดิมจนยกเลิกระบบมณฑลปัตตานี ก็มีฐานะเป็นจังหวัดหนึ่ง เช่นเดียวกับจังหวัดอื่น

พิกัดทางภูมิศาสตร์ (ของตัวจังหวัด)

ตัวจังหวัดปัตตานี	ตั้งอยู่ที่ ละติจูด	06 ⁰	51'	50"
	ลองจิจูด	101 ⁰	15'	10"

พื้นที่ (โดยประมาณ) 1,940.356 ตารางกิโลเมตร

ความใหญ่ของพื้นที่เป็นอันดับที่ 67 ใน 76 จังหวัด

จำนวนประชากร 572,191 คน

(สถิติจาก บันทึกนักปกครอง 2540)

รายได้ประชากร 32,213 บาท ต่อหัว ต่อปี

(สถิติจาก บันทึกนักปกครอง 2540)

อาณาเขตจังหวัดปัตตานี

ทิศเหนือ	จดเขตทะเลหลวงของอ่าวไทย
ทิศตะวันออก	จดเขตทะเลหลวงของอ่าวไทย
ทิศใต้	(ด้านชายฝั่งทะเล ประมาณ 1 ใน 6) จดเขตจังหวัดนราธิวาส
	(ด้าน ทิศตะวันตก ประมาณ 5 ใน 6)
	จดเขตจังหวัดยะลา
ทิศตะวันตก	จดเขตจังหวัดสงขลา

3. จังหวัดยะลา

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดยะลา

จังหวัดยะลา เป็นจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่นับว่าได้สุดของประเทศไทย เพราะอำเภอเบตงของยะลาเป็นอำเภอชายแดนใต้สุด ติดต่อกับสหพันธรัฐมาเลเซีย¹⁵ มีชื่อเดิมว่า เมืองยะลา คำว่ายะลา เป็นคำเรียกตามเสียงของพวกมลายูทางไทรบุรี และป็นั้งแปลว่า "แห" มาจากจุดที่ตั้งเมืองเก่าที่ ต.ยะลา มีเขาลูกหนึ่งรูปร่างคล้ายจอมแห ส่วนเสียงพูดชาวพื้นเมืองยะลาเองออกเสียงว่า "ยาลอ" แปลว่า แห เหมือน

ยะลาเดิมเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของเมืองปัตตานี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าให้แยกปัตตานีออกเป็น 7 หัวเมือง คือ 1.ปัตตานี 2.ยะลา 3.ยะหริ่ง 4.ระแงะ 5.รามัน 6.สายบุรี 7.หนองจิก แต่งตั้งเจ้าเมืองแต่ละเมือง แล้วให้ทุกเมืองขึ้นตรงต่อเมืองสงขลา เมืองที่อยู่ในจังหวัดยะลา 2 เมืองคือ ยะลา กับเมืองรามัน เมื่อปี พ.ศ. 2499 ได้รวมเมืองรามันเข้ามาเป็นอันเดียวกันเรียกว่า เมืองยะลา โดยตั้งเป็นจังหวัดขึ้นกับมณฑลปัตตานี แต่ในปีพ.ศ. 2474 ได้ยุบมณฑลปัตตานีเข้าไปรวมกับมณฑลนครศรีธรรมราช จนกระทั่งยุบเลิกมณฑลปัตตานีเมื่อปี พ.ศ. 2476 และตั้งเป็นจังหวัดยะลาจนถึงทุกวันนี้¹⁶

พื้นที่ของจังหวัดยะลาส่วนใหญ่เป็นป่าเขา จึงมีฝนตกชุกมาก มีแม่น้ำลำคลองหลายสายที่สำคัญ คือ แม่น้ำปัตตานี ซึ่งต้นน้ำเกิดจากป่าเขาในจังหวัดยะลา มีฝนตกถึงปีละประมาณ 9 เดือนมีเนื้อที่ทั้งหมด 4,521 ตารางกิโลเมตร แบ่งการปกครองออกเป็น 6 อำเภอ คือ อำเภอเมือง, บันนังสตา, เบตง, รามัน, ยะลา, ธารโต และสองกิ่งอำเภอคือ กิ่งอำเภอกาบัง, กิ่งอำเภอกรงปินัง

พิกัดทางภูมิศาสตร์ (ของตัวจังหวัด)

ตัวจังหวัดยะลา ตั้งอยู่ที่ ละติจูด	06 ⁰	32'	10"
ลองจิจูด	101 ⁰	17'	05"

¹⁵ ล่องใต้ 14 จังหวัดท่องเที่ยวภาคใต้, หน้า 32.

¹⁶ กลานอม, กระทรวง กอชบัญญัติอาหารสูงสุด สำนักเลขาธิการ คณะกรรมการปฏิบัติการจิตวิทยาแห่งชาติ. รายงานการวิจัยการศึกษาโครงสร้างและวัฒนธรรมของประชาชน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ (จังหวัดยะลา, ปัตตานี, นราธิวาส และสตูล,). (ม.ป.ท. : ม.ป.ป.), หน้า 32-33.

พื้นที่ (โดยประมาณ) 4,521.078 ตารางกิโลเมตร
 ความใหญ่ของพื้นที่เป็นอันดับที่ 48 ใน 76 จังหวัดฯ
 จำนวนประชากร 399,364 คน
 (ข้อมูลจากบันทึกนักปกครอง 2540)
 รายได้ประชากร 38,868 บาท ต่อหัว ต่อปี
 (ข้อมูลจาก บันทึกนักปกครอง 2540)

อาณาเขตจังหวัดยะลา

ทิศเหนือ	จดเขตจังหวัดสงขลา จดเขตจังหวัดปัตตานี
ทิศตะวันออก	จดเขตจังหวัดนราธิวาส
ทิศใต้	จดเขตประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันตก	จดเขตประเทศมาเลเซีย

มีท้องที่ชายแดนติดต่อกับประเทศมาเลเซีย 3 อำเภอ คือ อำเภอยะหา อำเภอบันนังสตา
 และอำเภอเบตง

1.1	อำเภอยะหา	มีอาณาเขตติดต่อกับรัฐไทรบุรี
1.2	อำเภอบันนังสตา	มีอาณาเขตติดต่อกับรัฐไทรบุรี
1.3	อำเภอเบตง	มีอาณาเขตติดต่อกับรัฐเปรัก

4. จังหวัดสตูล

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดสตูล

เดิมสตูลเป็นเพียงตำบลหนึ่งของเมืองไทรบุรี ในสมัยรัชกาลที่ 2 เจ้าเมืองไทรบุรีขัดแย้งกับ
 ปลัดเมือง รัชกาลที่ 2 จึงโปรดฯ ให้ปลัดเมืองมาปกครองเมืองสตูล ซึ่งเป็นตำบลเล็ก ๆ นี้ต่อมา ใน
 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ สตูลเจริญรุ่งเรืองขึ้นมา

และได้ครอบครองดินแดนที่เป็นเกาะ ในทะเลอันดามันเกือบทั้งหมด รัชกาลที่ 3 จึงโปรดฯ ให้เป็นเมือง เมื่อ พ.ศ.2392 แล้วให้อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองนครศรีธรรมราช

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดการปกครองใหม่เป็นรูปมณฑล ให้จัดมณฑลไทรบุรีขึ้นเมื่อ พ.ศ.2440 และให้รวมสตูลเข้าไว้ในมณฑลไทรบุรี เมื่อไทยต้องยอมเสียดินแดนแคว้นไทรบุรี ให้แก่อังกฤษ ในปีพ.ศ.2452 ยังเหลือสตูลอยู่เพียงเมืองเดียว สตูลต้องไปขึ้นกับมณฑลภูเก็ต และเมื่อเส้นทางสายควนเนียง-สตูล ไปมาสะดวก (คือสาย 406) ทางราชการก็โอนสตูลไปขึ้นกับ มณฑลนครศรีธรรมราชตามเดิมอีกและเมื่อยกเลิกการปกครองแบบมณฑล เมื่อ พ.ศ.2476 จึงได้แยกเป็นจังหวัดสตูลต่างหากตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยระเบียบราชการบริหารอาณาจักรไทย พ.ศ. 2476 สตูลจึงเป็นจังหวัดหนึ่ง ตั้งแต่นั้นมา

สตูลเป็นจังหวัดที่มีชาวมุสลิมอยู่ถึง 80 เปอร์เซ็นต์ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ 973 กิโลเมตร ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลตะวันตกของแหลมมาลายูด้านมหาสมุทรอินเดีย มีพื้นที่ 2,478 ตารางกิโลเมตร พื้นที่เป็นภูเขาและมีที่ราบบริเวณชายฝั่งทะเล มีเกาะกว่า 60 เกาะ แบ่งการปกครองเป็น 6 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองควน, กาหลง, ละงู, พงษ์หัว, ควนโตน, ท่าแพ และกิ่งอำเภอมะหัง¹⁷

พิกัดทางภูมิศาสตร์ (ของจังหวัด)

ตัวจังหวัดสตูล ตั้งอยู่ที่ ละติจูด	06 ⁰	37'	15"
ลองจิจูด	100 ⁰	04'	10"

พื้นที่ (โดยประมาณ) 2,478.977 ตารางกิโลเมตร

ความใหญ่ของพื้นที่เป็นอันดับที่ 63 ใน 76 จังหวัด

จำนวนประชากร 244,497 คน

(สถิติจาก บันทึกนักปกครอง 2540)

อาณาเขตจังหวัดสตูล

ลักษณะพื้นที่ของจังหวัดสตูล รูปร่างคล้ายกรวยโดยมีทางด้านแหลมอยู่ทางทิศใต้

ทิศเหนือ

จดเขตจังหวัดตรัง

¹⁷ ส่องใต้ 14 จังหวัดท่องเที่ยวภาคใต้, หน้า 30.

ทิศตะวันออก	(ส่วนบนประมาณ 3 ใน 5) จุดเขตจังหวัดสงขลา (ส่วนล่างประมาณ 2 ใน 5) จุดเขตประเทศมาเลเซีย
ทิศใต้	จุดเขตประเทศมาเลเซีย
ทิศตะวันตก	จุดทะเลอันดามัน

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีแม่น้ำ ที่เป็นกำแพงธรรมชาติกั้นขวางระหว่างชายแดนไทยกับมาเลเซียแต่ความที่มีวัฒนธรรมใกล้ชิดกับคนมาลาญไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ศาสนา ในประเทศมาเลเซียและประชาชนแถบนี้มีเชื้อสายมาลาญ จึงมีความคล้ายคลึงกับประเทศมาเลเซียมากกว่าไทย ซึ่งประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้รัฐบาลยังไม่ประสบความสำเร็จในการผสมผสาน จึงก่อให้เกิดการต่อต้านและขบวนการแบ่งแยกดินแดน จนถึงปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว การที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีสภาพทางภูมิศาสตร์ใกล้ชิดกับมาเลเซีย จึงทำให้ได้รับอิทธิพลของมาเลเซียทั้งทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา ศาสนา ซึ่งมีผลต่อประชาชนเป็นอย่างมาก

สภาพทางสังคมของมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้

สังคมของมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากประชากรส่วนใหญ่ในประเทศ เช่น การนับถือศาสนา การแต่งกาย การใช้ภาษา มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีสภาพทางภูมิศาสตร์อยู่ห่างไกลจากศูนย์กลางของวัฒนธรรมไทย มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกับประชาชนชาวไทยพุทธโดยเฉพาะในด้านวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความเชื่อ แม้กระทั่งความสำนึกในทางประวัติศาสตร์ เมื่อคนสองกลุ่มที่มีเอกลักษณ์แตกต่างกันมาอยู่ด้วยกันก็มักจะเกิดความขัดแย้งอยู่เสมอ ยิ่งในสมัยปัจจุบันนี้ความขัดแย้งจะยิ่งทวีความรุนแรง ขึ้นแทนที่จะเขาบทลงไป¹⁸ ในเรื่องนี้ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้กล่าวไว้ว่า โดยทั่วไปมักจะมองกันว่าประชาชนในคาบสมุทรทางใต้ของประเทศไทยประกอบด้วยชนสองกลุ่มคือ ไทยพุทธและไทยมุสลิมความจริงที่ว่าชาวมุสลิมส่วนใหญ่มีเชื้อสายมาเลย์ มักจะถูกกละเลยไปเสีย โดยหวังจะให้ประเทศรวมกันได้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น¹⁹

ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ย่อมมีส่วนสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเรื่องศาสนาทั้งนี้ เพราะขนบธรรมเนียมประเพณีของคนไทยส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากความเชื่อถือในศาสนา, ยิ่งชาวไทยมุสลิมด้วยแล้วแทบจะกล่าวได้ว่า การดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ในขอบข่ายของขนบธรรมเนียมประเพณีอันเนื่องมาจากศาสนาอิสลามแทบทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อวิถีทางการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมเป็นอย่างมาก แทบจะกล่าวได้ว่าศาสนาอิสลามกำหนดวิถีปฏิบัติของชาวมุสลิมไว้ตั้งแต่เกิดจนตายทีเดียว ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมนี้เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของสังคม และมีอิทธิพลเหนือการกระทำใด ๆ ของบุคคลในสังคมนั้น เป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นพวกพ้องเดียวกัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวกลุ่มให้มีความผูกพันกันอย่างมั่นคง

สุเทพ สุนทรภัสส์ ได้กล่าวถึง มุสลิมที่เมื่ออยู่ในสภาพสังคมใดสังคมหนึ่งก็ย่อมมีการปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่ได้เข้าไปตั้งถิ่นฐานและกล่าวถึง แบบแผนการปรับตัว

¹⁸จรัญ มะมูลิ้ม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม. หน้า 32.

¹⁹สุรินทร์ พิศสุวรรณ. ด้วยจิตสำนึก. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทางน้ำ, 2526), หน้า 29.

ทางนิเวศวิทยา วิธีการดำรงชีวิต ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมเอาไว้ว่า²⁰ ความแตกต่างดังกล่าวเป็นผลมาจากกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การแผ่ขยายของศาสนาอิสลามเข้ามาในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ที่ประชากรส่วนใหญ่ต่างมีระบบความเชื่อทางศาสนาเป็นปึกแผ่นมั่นคงอยู่ก่อนแล้ว ในกระบวนการเผยแผ่และการยอมรับศาสนา ความเชื่อดั้งเดิมและลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น จึงถูกผสมผสานเข้าไปในระบบความเชื่อของศาสนาอิสลาม ลักษณะของท้องถิ่นดังกล่าวเป็นตัวเชื่อมโยงหรือสื่อประสานทางสังคม วัฒนธรรม (Socio-cultural brokers) ที่มีส่วนช่วยให้ศาสนาอิสลามสามารถดำรงอยู่และ พัฒนาไปได้ในสังคมที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์และลัทธิความเชื่อของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

2. การขยายอิทธิพลของชาตินิยมอาณานิคม โดยเฉพาะสเปน ดัตช์ อังกฤษ เข้ามาในเอเชียอาคเนย์ เป็นการหยุดยั้งการขยายอาณาเขตของศาสนาอิสลาม ก่อให้เกิดปฏิกริยาต่อต้านลัทธิอาณานิคมในหมู่ผู้นำท้องถิ่นไปสู่ลัทธิชาตินิยม และท้ายที่สุด การเกิดรัฐประชาชาติสมัยใหม่ซึ่งมีผลต่อการกำหนดฐานะของประชาชาติมุสลิมภายในรัฐประชาชาติที่เกิดขึ้นใหม่ และ

3. การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงไปสู่ลักษณะเมือง (Urbanization) ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ทำให้ชาวมุสลิมที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานต้องมีการปรับตัว

กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ดังกล่าว ก่อให้เกิดความแตกต่างและหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวมุสลิม ขณะเดียวกันก็สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงอันเป็นผลมาจากการปรับตัวเพื่อที่จะสามารถดำรงอยู่ได้ในบริบทของพหุสังคมที่พวกเขาเข้าไปตั้งถิ่นฐานอยู่

เสาวนีย์ จิตต์หมวด²¹ ได้กล่าวถึงมุสลิมในฐานะที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง เอาไว้ว่า กลุ่ม

²⁰สุเทพ สุนทรภัสร์. "ความหลากหลายของโลกมุสลิม:ความเป็นหนึ่งบนพื้นฐานของความแตกต่างทางด้านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ลักษณะทางชนพันธุ์กรรมและการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม". วารสารสงขลานครินทร์ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2541), หน้า 34.

ชาติพันธุ์ โดยทั่วไปแล้วหมายถึง กลุ่มซึ่งแตก-ต่าง จากกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมเดียวกัน ในแง่ของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทางต้นตอที่มาของบรรพบุรุษ²² ในที่นี้หมายถึง กลุ่มคนที่ยึดโยงกันอยู่ด้วยสายสัมพันธ์ทางภาษา สีผิว ศาสนา วรรณะตลอดจนภูมิวัฒนธรรม อื่น ๆ ในแง่นี้กลุ่มชาติพันธุ์มีความสำคัญต่อปัญหาการเมือง วัฒนธรรม ตลอดจนความมั่นคงของประเทศเป็นอย่างยิ่ง²³

ในเบื้องต้นมุสลิมเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากพี่น้องชาวไทยส่วนอื่นในเรื่องของศาสนา อันแนบแน่นอยู่กับวัฒนธรรม กล่าวคือ มุสลิมคือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีวิถีในการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมอยู่ในครรลองของวัฒนธรรมอิสลามเป็นหลัก แต่นั่นมิได้หมายความว่า มุสลิมจะปฏิเสธในการปฏิบัติตามวัฒนธรรมอื่น ๆ โดยสิ้นเชิง ในทางตรงกันข้าม อิสลามกลับแสดงให้เห็นและยอมรับในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่เป็นการเน้นให้เห็นและนำไปสู่ความเสมอภาคและภราดรภาพ

1. ภาษา

ในด้านภาษา ปรากฏว่า ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยกเว้นจังหวัดสตูล ส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ โดยปกติประชาชนจะใช้ภาษามลายูเป็นสื่อกลางในการติดต่อ ไม่นิยมพูดภาษาไทย และส่วนใหญ่ก็พูดไม่ได้ ภาษามลายูดั้งเดิมนั้นเป็นเพียงภาษาพูด ต่อมาเมื่อศาสนาอิสลาม ซึ่งมีภาษาอาหรับเป็นสื่อได้แพร่หลายในแถบเกาะสุมาตรา เกาะชวา แหลมมลายู โดยประชาชนในเมืองมะลากาเป็นเมืองแรกในมาลาเซียซึ่งได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม เมื่อปี พ.ศ.1989²⁴ หลังจากนั้นภาษามลายูเทียบเคียงเข้ากับภาษาอาหรับกลายเป็นภาษาเขียนที่เรียกว่า “ภาษายาวี” ซึ่งอาศัยพยัญชนะและสระของภาษาอาหรับทั้งสิ้นภาษายาวีจึงแนบแน่นอยู่กับศาสนาอิสลามอย่างแยกไม่ออก จนมีผู้เข้าใจผิดว่าภาษายาวีเป็นภาษาของศาสนาอิสลามไปก็มี ส่วนภาษามาเลย์ซึ่งใช้พูดกันอย่างกว้างขวางนั้นมิถ้อยคำและสำเนียงที่ต่างออกไปจากภาษายาวีอยู่บ้างชีวิตประจำวันของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงซุกอยู่กับภาษามาเลย์ตลอดเวลา (ส่วนใหญ่อ่านภาษา

²¹ เสาวนีย์ จิตต์หมวด. “กลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมในอนบุรี”, วารสารสงขลานครินทร์. ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2541), หน้า 56-65.

²² อารง สุทธาสาสัน. ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้, (กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์ประชา, 2524), หน้า 68.

²³ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. “ชาติพันธุ์และความขัดแย้ง : มรดกอันตราย ณ จุดเปลี่ยนศตวรรษ” ใน วีระศักดิ์ จงสุวิวัฒน์วงศ์, บรรณาธิการ. สังคมวัฒนธรรมกับสุขภาพ, (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2539), หน้า 37. (เอกสารจัดสำเนา)

²⁴ ศูนย์ประสานงานปกครอง จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 76 อ้างถึงในจรัญ มะมูตัม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 60.

ยาก็ไม่ออกและเขียนไม่ได้) โอกาสในการใช้ภาษาไทยจึงมีน้อย²⁵

เป็นที่น่าสังเกตอยู่ว่า ชาวมาเลย์ในประเทศมาเลเซียกลับไม่มีปัญหาในเรื่องของการพูดภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งเหตุผลหนึ่งที่เป็นไปได้คือ ประเทศมาเลเซียเคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษมาก่อนถึงแม้จะมีการใช้ภาษามาเลย์ก็จริง ก็ยังมีการใช้ภาษาเขียนเป็นอักษรภาษาอังกฤษทับศัพท์อยู่ ดังจะเห็นได้จากสื่อต่าง ๆ ที่ปรากฏ เช่น ป้ายตามร้านค้า หนังสือพิมพ์ ฯลฯ และไม่มีความรู้สึกต่อต้านทางภาษา ซึ่งต่างจากมุสลิมในภาคใต้ของไทยรวมทั้งโครงสร้างประชากรของจังหวัดภาคใต้ มีจำนวนชายและหญิงใกล้เคียงกัน โครงสร้างสังคมในภาคใต้มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากภาคอื่นคือ ประชาชนส่วนใหญ่เฉลี่ย 71% นับถือศาสนาอิสลามใช้ภาษามาเลย์ในชีวิตประจำวันไม่นิยมพูดภาษาไทยมีบางส่วนพูดภาษาไทยไม่ได้เลยมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากท้องถิ่นนั้น ยกเว้นประชาชนในจังหวัดสตูลซึ่งนับถือศาสนาอิสลามแต่พูดภาษาไทยได้อย่างแพร่หลาย²⁶

2. ศาสนา

ศาสนาอิสลามเข้าสู่ประเทศไทยสองทางด้วยกัน คือได้มีพ่อค้าชาวอาหรับนำเข้ามาเผยแพร่ตั้งแต่สุโขทัยเป็นราชธานีทางหนึ่ง และอีกทางหนึ่งได้แก่การที่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศ มีความสัมพันธ์กับชาวมลายูทั้งทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมตลอดจนทางไปมาหาสู่ทำมาค้าขายจึงพากันนับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับชาวมลายูสืบเนื่องมาแต่โบราณกาล²⁷ ในอิสลามมนุษย์จะได้พบวัฒนธรรม ศีลธรรม จรรยาบรรณที่เป็นมาตรฐานอันเดียวกันไม่ว่าคนมุสลิมผู้นั้นจะมาจากเผ่าพันธุ์สีผิว หรือพูดภาษาใดก็ตาม ตัวอย่างเช่น การกล่าวสลามทักทายการกล่าวนามของอัลเลาะห์ก่อนกินอาหาร และการทำกิจกรรมต่าง ๆ การห้ามดื่มสุราก็เป็นข้อห้ามที่เด็ดขาดโดยไม่มีข้อยกเว้นอนุญาตให้ดื่มในบางโอกาสเป็นต้น และมุสลิมทุกคนมีความเท่าเทียมกันไม่ว่าเขาเหล่านั้นจะมาจากชนชั้นหรือสีผิวใด เขาจะพบได้ว่ามุสลิมทุกคนมีหน้าที่ต่อพระเจ้าอย่างเท่าเทียมกันและหน้าที่ดังกล่าวก็มีได้เป็นของชนชั้นหนึ่งชนชั้นใด²⁸

²⁵ จรัญ มะมูลิมและคณะ, ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 60.

²⁶ สอนง จันทนินทร, "แนวทางการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้", วารสารการศึกษาแห่งชาติ, ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2525), หน้า 67. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 59.

²⁷ จักรกัญ บุรุษพิณณ์, ชนกลุ่มน้อยในไทยกับความมั่นคงของชาติ, พิมพ์ครั้งที่ 3. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2526), หน้า 166.

²⁸ <http://www.muslimthai.can/islam/islamic2.html>, 5 สิงหาคม 2542, หน้า 2.

3. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ คำว่าประเพณี, วัฒนธรรมไว้ดังนี้
ประเพณี (tradition)²⁹ หมายถึง วัฒนธรรมในส่วนที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งสั่งสมและสืบทอดมาจากอดีต และถือว่ามี ความหมายสำคัญเพราะได้ปฏิบัติกันมานานแล้ว

วัฒนธรรม³⁰ เป็นชื่อรวมสำหรับแบบอย่างของพฤติกรรมทั้งหลายที่ได้มาทางสังคม และที่ถ่ายทอดกันไป ทางสังคมโดยอาศัยสัญลักษณ์ วัฒนธรรมจึงเป็นชื่อสำหรับสัมฤทธิ์ผลที่เด่นชัดทั้งหมดของกลุ่มมนุษย์รวม สิ่งทั้งหลายเหล่านี้ เช่น ภาษา การนำเครื่องมือ อุตสาหกรรม ศิลปะวิทยาศาสตร์ กฎหมายการปกครอง ศีลธรรม และศาสนา กักรวมถึงอุปกรณ์ที่เป็นวัตถุ หรือสิ่งประดิษฐ์ ซึ่งแสดงรูปแบบแห่งสัมฤทธิ์ผลทางวัฒนธรรม และทำให้ลักษณะวัฒนธรรมทางปัญญาสามารถย้งผลเป็นประโยชน์ให้สอยได้ เช่น อาคาร เครื่องมือ เครื่องจักรกล เครื่องมือ สื่อสาร ศิลปวัตถุ ฯลฯ

ความหมายของ คำว่า วัฒนธรรม นี้ในทางวิชาการแตกต่างไปจากความหมายสามัญที่ใช้กันทั่วไปเพราะหมายถึงทุกสิ่งที่เรียนรู้มาจากการคมนาคมสื่อสารระหว่างกัน อันรวมทั้งภาษา ธรรมเนียม ประเพณีและสถาบันต่าง ๆ

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่าง ที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี วิถีการ และทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดและทำในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม³¹

เสาวนีย์ จิตต์หมวด ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมอิสลามว่า หมายถึง การดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรม (แนวปฏิบัติ) ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่นำมาจากหรืออยู่ในขอบข่ายของพระคัมภีร์กุรอานและซุนนะร (คำสั่งสอน) ของท่านศาสดามุฮัมมัด³² ในมิติของวัฒนธรรม มุสลิม คือผู้ที่อยู่ในครรลองของวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมอื่น ๆ อาทิ เป็น

²⁹ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532), หน้า 399.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101.

³¹ สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2540), หน้า 35.

³² เสาวนีย์ จิตต์หมวด, วัฒนธรรมอิสลาม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญผล, 2522), หน้า 12 อ้างถึงใน จรัญ มะมุลิมและคณะ, ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 25.

วัฒนธรรมที่ไม่ได้ถูกสร้างจากมนุษย์เป็นสำคัญ หากแต่ถูกสร้าง ถูกกำหนดจากพระเจ้าเป็นเจ้าของ ซึ่งเป็นพระเจ้าเพียงองค์เดียวของมุสลิมทั่วโลก ทั้งนี้โดยผ่านทางท่านศาสนทูต คือ นบีมุฮัมมัด คือ ลีลลอลลฮุอะลัย ยิวะฮ์ลลัม โดยการประทานคัมภีร์อัลกุรอานให้มาเป็นธรรมนูญชีวิต รองจากธรรมนูญนี้แล้วที่มาของวัฒนธรรมอิสลาม คือ คำสอน และแบบฉบับของท่านนบีมุฮัมมัดคือลีลลอลลฮุอะลัยยิวะฮ์ลลัม

วัฒนธรรมอิสลามเป็นรูปแบบแห่งพฤติกรรมในทุกย่างก้าวแห่งชีวิตนับแต่เกิดจนตาย ตื่นจนหลับและหากพิจารณาในด้านบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norms) บรรทัดฐานทางสังคมของมุสลิมหรือชุมชนมุสลิมก็มีที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะห์ด้วยเช่นกัน³³ เมื่ออิสลามเป็นวัฒนธรรม มุสลิมทุกคนจึงไม่สามารถแยกอิสลามออกจากวิถีการดำเนินชีวิตหรือเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต ไม่สามารถจะเลือกปฏิบัติเฉพาะบางสิ่งบางประการ³⁴

ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอิสลามนั้น สถาบันเอเชียศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไว้อย่างละเอียดดังนี้

เนื้อหาของศาสนาและวัฒนธรรมอิสลามนั้น แบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเภทที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ จะต้องมีความคงที่อยู่ตลอดเวลา และประเภทที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสถานที่ ประเภทที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้จะมีการระบุแน่นอนตายตัวไว้ เช่น การนบ์สการ เป็นต้น ส่วนประเภทที่เปลี่ยนแปลงได้นั้นส่วนมากจะระบุไว้กว้าง ๆ ที่สุด หรือไม่ระบุเลย การปฏิบัตินั้นให้อยู่ในวิจรรณญาณของมุสลิมทุกคนว่า สิ่งไหนควร สิ่งไหนไม่ควร เช่น การเลือกอาชีพ การศึกษา เป็นต้น³⁵ วัฒนธรรมอิสลามมีที่มาแตกต่างจากวัฒนธรรมอื่นๆ คือมาจากพระมหาคัมภีร์กุรอาน สุนนะฮ์ของท่านศาสดา วัฒนธรรมส่วนนี้มีลักษณะที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สังคมแวดล้อม ฯลฯ เช่นเดียวกับวัฒนธรรมอื่น ๆ จนมีผู้สรุปเอาไว้ว่า วัฒนธรรมอิสลามเป็นวัฒนธรรมที่แข็ง³⁶ ส่วนวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่งนั้นเป็นวัฒนธรรมที่ไม่ได้สืบเนื่องจากแหล่งทั้งสองนั้น แต่เป็นค่านิยมบางประการที่เกิดจากพัฒนาการของสังคม

³³ เสาวนีย์ จิตต์หมวด. "กลุ่มชาติพันธุ์มุสลิมในอนนบุรี". วารสาร สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, หน้า 56.

³⁴ เสาวนีย์ จิตต์หมวด. อิสลามกับชาวไทยมุสลิม, (กรุงเทพมหานคร : พิเศษการพิมพ์, 2539), หน้า 5

³⁵ วินัย คุรุวรรณพันธ์. ทัศนคติของคนไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีต่อประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเอเชียจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523), หน้า 18.

³⁶ อวีวรรณ วรรณประเสริฐ และคณะ, ประเพณีที่ช่วยส่งเสริมการผสมผสานทางสังคมระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิม, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเอเชีย, 2525), หน้า 29.

ในชุมชนมุสลิมตามสถานที่ที่ชาวมุสลิมนั้น ๆ อาศัยอยู่

ศาสนาวัฒนธรรมต้องมีการสืบทอดในสังคม สำหรับศาสนาอิสลามนั้นเน้นหนักหน้าที่สืบทอดศาสนาวัฒนธรรมเป็นพิเศษ นอกจากนั้นความรู้สึกว่าวัฒนธรรมนิยมจะมีด้วยกันทุกกลุ่มทุกเหล่า คือรู้สึกว่าการวัฒนธรรมของกลุ่มตนเองดีกว่าวัฒนธรรมของกลุ่มคนอื่นโดยเฉพาะชาวมุสลิมแล้วความรู้สึกศาสนาวัฒนธรรมนิยม มีอยู่สูงมาก เพราะมีหลักคำสอนในอิสลามมากมายที่กล่าวในลักษณะที่ว่าหนทางของพระเจ้าเป็นเจ้าเป็นหนทางที่ถูกต้องที่สุด หรือศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่ถูกต้องที่สุด³⁷ ลักษณะสองอย่างนี้ทำให้มีผลคือ มุสลิมทุกคนมีภาระหน้าที่ที่จะต้องเรียนรู้และเผยแพร่ศาสนาวัฒนธรรมของตน ปอเนาะ (โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามแบบเก่า) ก็คือ องค์กรของสังคมที่ทำหน้าที่สืบทอดศาสนาวัฒนธรรมนั่นเอง เพราะฉะนั้น ถ้าปรากฏว่าสถาบันปอเนาะ ได้ะครูผู้สอน หรือกิจการของปอเนาะถูกรบกวน ประชาชนชาวมุสลิมอาจจะรู้สึกว่าหลักการของศาสนาถูกคุกคามก็ได้³⁸ และลักษณะประการที่สอง ทำให้ชาวมุสลิมรักและหวงแหนวัฒนธรรมอื่น การแทรกซึมของวัฒนธรรมอื่นอย่างน้อยก็ทำให้เกิดความไม่สะดวกในการดำรงชีวิตอยู่ของชาวมุสลิม และทำให้การกระจายของศาสนาวัฒนธรรมเกิดความไม่คล่องตัว

ถึงแม้ว่าพลเมืองไทยที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีอยู่ทั่วไปในแทบทุกจังหวัดของประเทศไทย และประชากรไทยมุสลิมที่มีได้อยู่ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาในชีวิตประจำวันเกือบทั้งสิ้น คงมีแต่ธรรมเนียมประเพณีชีวิตที่ศาสนากำหนดเท่านั้น ซึ่งแตกต่างไปจากกลุ่มประชากรไทยที่นับถือศาสนาอื่น และอาจมีความแตกต่างในอุปกรณ์วัฒนธรรมบางอย่างตามที่ศาสนากำหนด (เช่น ศาสนวัตถุ และศาสนสถาน) และเครื่องแต่งกายซึ่งส่วนหนึ่งเป็นไปตามกำหนดของศาสนา (เช่น การสวมฮิญาบสำหรับสตรี) และส่วนหนึ่งเป็นไปตามประเพณีของกลุ่มวัฒนธรรมเดิม (มุสลิมในประเทศไทยมีทั้งที่มาจากมาเลเซีย อินโดนีเซีย ปากีสถาน เปอร์เซีย) ซึ่งส่วนใหญ่จะลบล้างไปในหมู่ผู้ที่อยู่ในเมืองและแต่งกายเป็นแบบสากลสมัยใหม่ จนดูไม่แตกต่างจากผู้ที่มาจากกลุ่มศาสนาและวัฒนธรรมอื่นในชีวิตปกติทั่วไป ยกเว้นในโอกาสพิเศษ แต่ประชากรไทยมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกลุ่มวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นซึ่งยังคงรักษาลักษณะประเพณีแบบมลายูท้องถิ่นไว้ชัดเจน โดยเฉพาะในเขตชนบททั้งในเรื่องภาษาเครื่อง

³⁷ อารง สุทธาศาสตร์. ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 19.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

แต่งกาย กิริยามารยาท คำทักทายซึ่งใช้สำหรับผู้อยู่ในศาสนาเดียวกันทำให้เห็นแยกชัดจากคนกลุ่มอื่น และคนมุสลิมบางคนก็ไม่ยอมใช้กิริยามารยาทการทักทายแบบไทยพุทธด้วยทรรคนะเช่นเดียวกันกับที่ไม่อยากเห็นคนที่มีไม่ใช่มุสลิมมาใช้กิริยามารยาทแบบเดียวกับคนมุสลิม คนมุสลิมไม่ส่งเสริมให้ผู้อื่นแสดงลักษณะร่วมกลุ่มคนอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ เช่น แต่งกายแบบมุสลิม แต่กินเหล้ากินหมู ในทำนองเดียวกัน พ่อแม่ผู้ใหญ่ในสังคมมุสลิมก็ไม่พอใจให้ลูกหลานของตนทิ้งแบบอย่างการแต่งกายไปเป็นอย่างผู้อื่น (เช่นนุ่งน้อยห่มน้อยตามวัฒนธรรมสมัยใหม่) เพราะเป็นการขัดต่อบทบัญญัติของศาสนา หรือมิฉะนั้น ก็ให้โอกาสที่จะเสี่ยงไปทำสิ่งที่ฝ่าฝืนบทบัญญัติทางศาสนาได้ง่ายเพราะไม่มีลักษณะเครื่องหมายภายนอกของเครื่องแต่งกายเป็นเครื่องประกาศอย่างชัดเจน

ด้วยเหตุผลนี้จึงอาจทำให้กลุ่มอื่นมีความรู้สึกไปได้ว่า กลุ่มมุสลิมรังเกียจบุคคลจากศาสนาและวัฒนธรรมอื่น และไม่ยอมรับแบบอย่างวิธีการของกลุ่มอื่น ดูเหมือนเป็นการรังเกียจไม่เต็มใจที่จะทำอะไร ๆ ให้เหมือนประชากรส่วนอื่น ยืนยันจะแยกตนเป็นเอกเทศ แต่ที่จริงเป็นเพราะความรู้สึกเคร่งครัดในศาสนาและเพณีของตน ไม่อยากให้เกิดความสับสนและการละเมิดขั้นเท่านั้น³⁹

4. การศึกษา

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดกระบวนการทำให้เป็นอิสลาม (islamization) ก็คือ การศึกษาซึ่งเป็นสิ่งที่อิสลามสนับสนุนและส่งเสริมให้มุสลิมชายหญิงทุกคน ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมโดยบทแรกของคัมภีร์อัล-กุรอาน ที่อัลลอฮ์ซุบฮานะฮูวะตะอาลา ประทานแก่มนุษยชาติก็คือเรื่องของการศึกษา

นอกจากนั้นยังสืบเนื่องจาก กระบวนการตะอวะฮฺ ซึ่งเป็นการศึกษานอกระบบอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ช่วยสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่มุสลิม เพื่อต่อต้านกระแสแห่งวัฒนธรรมตะวันตกและอื่น ๆ ซึ่งขัดต่ออิสลาม และยังช่วยทำให้เกิดความเป็น อุมมะฮฺ หรือประชาชาติเดียวกันของมุสลิมที่ปราศจากกรอบของเชื้อชาติเผ่าพันธุ์และอาณาเขตแห่งรัฐ⁴⁰ อิสลามนั้นได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาเป็นอย่างยิ่งพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานหลายอายะห์และหลายตอนได้กล่าวถึงความสำคัญของการศึกษา แม้แต่บทแรก

³⁹ พัทยา สายหู และคณะ. การศึกษาวิจัยเพื่อหาข้อประสมและรูปแบบของการดำเนินการศึกษาเพื่อคุณภาพชีวิตของประชาชนใน 3 จังหวัดภาคใต้. (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2518), หน้า 3/7-8.

⁴⁰ เสาวนีย์ จิตต์หมวด. อิสลามกับชาวไทยมุสลิม, หน้า 9.

หรืออายะห์แรกของพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานนั้นได้กล่าวถึงเรื่องการศึกษาไว้เลย แต่ว่าการศึกษาในทัศนะของอิสลามนั้นอาจจะเหมือนกับการศึกษาในความหมายทั่วไป และอาจจะต่างกับความหมายของการศึกษาทั่วไป เพราะการศึกษาทั่วไปนั้น บางคนอาจจะเข้าใจว่าเป็นการให้ความรู้เพื่อความเจริญแก่ผู้รับและสังคมเพียงในทางโลกเท่านั้น แต่อิสลามนั้นเน้นว่าการศึกษานั้นมีความสำคัญ และผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามนั้นต้องเรียนรู้ ต้องศึกษาตั้งแต่เกิดจนตาย หรือตั้งแต่ที่ออกจากท้องมารดาจนกระทั่งไปที่หลุมฝังศพหรือที่กุโบร์

แต่การศึกษาที่อิสลามเน้นคือ จะต้องศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม⁴¹ถึงจะเห็นได้จากหะดีษที่น่าเชื่อถือมากมายเกี่ยวกับคำสั่งของท่านศาสดาเพื่อให้มุสลิมใฝ่ความรู้เช่น จงเรียน ถึงแม้ว่าจะต้องเดินทางไปถึงเมืองจีน, การเรียนรู้เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคน, หยดหมึกของนักปราชญ์ ย่อมศักดิ์สิทธิ์กว่าหยดเลือดของผู้ตายชาฮีด⁴² ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถสรุปได้ว่า อิสลามเน้นในเรื่องของ “การศึกษา”

พระมหาคัมภีร์กุรอานได้บัญชาให้มนุษย์แสวงหาความจริงแท้ (TRUTH) “จงอย่าเอาความจริงไปปะปนกับความเท็จหรือซ่อนเร้นความจริงแท้ไว้ทั้ง ๆ ที่รู้อยู่”⁴³ อัล-กุรอานได้สนับสนุนให้มนุษย์ศึกษาถึงเรื่องธรรมชาติและกระตุ้นให้มนุษย์ใช้ความคิดใคร่ครวญและการใช้ความคิดอย่างอิสระอันที่จริงนั้นสามารถกล่าวได้ว่ากุรอานก็คือผู้ให้อิสระแก่ความคิดและการกระทำของมนุษย์นั่นเอง ขอยกตัวอย่างที่เชื่อถือได้มาอ้างไว้คือหลังจาก เกอเต้ (GHOTHE กวีชาวเยอรมนี ปีค.ศ.1749-1832) ได้อ่านพระมหาคัมภีร์กุรอานเขาถึงกับอุทานออกมาว่า “ถ้านี่คืออิสลามแล้วละก็ นักคิดทุกคนในหมู่พวกเราก็คือมุสลิมกันทั้งนั้น” และนักเขียนชาวตะวันตกสมัยเมื่อเร็ว ๆ นี้ผู้หนึ่ง⁴⁴ ได้กล่าวว่า “ไม่เคยมีประชาชาติใดที่ถูกกระตุ้นให้ไปสู่อารยธรรมได้อย่างรวดเร็วมากไปกว่าชาวอาหรับซึ่งถูกกระตุ้นโดยศาสนาอิสลาม...และพัฒนาการอันน่ามหัศจรรย์ยิ่งของศาสตร์ทุกแขนงในโลกมุสลิมก็เป็นเพราะอัลกุรอานโดยทางอ้อม”

⁴¹ วันมูหะมัดนอร์ มะทา, “การศึกษาของเยาวชนมุสลิมในทัศนะท่านประธานรัฐสภา”, อิสลามสันติชนมุสลิมสันติชน. ฉบับที่ 18 เดือน (กรกฎาคม - กันยายน 2542) ฉบับต้อนรับโรงเรียนอิสลามสันติชน, หน้า 3.

⁴² อารง สุทธศาสตร์, “อิสลามกับการศึกษา : ข้อคิดสำหรับมุสลิมทุกชนชั้น”, สมาคมไทยมุสลิมทุกชนชั้น. (กรุงเทพมหานคร : พญาไทการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า 50.

⁴³ อัล-กุรอาน 1 :42.

⁴⁴ Hartwing Hirschfield, New research into the Composition and Exegesis of the Koran (London, 1902), p.5, 9.

กูรอานสอนให้มนุษย์ใช้ความคิดที่มีเหตุผลอยู่เสมอ ตามทรรคนะของอิสลาม มนุษย์ก็คือสิ่งถูกสร้างที่สูงสุดของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ เขาจึงมีหน้าที่ต้องแสวงหาความรู้ กูรอานได้เน้นถึงการคัดค้านการทำอะไรตามประเพณีโบราณโดยไม่มีเหตุผล ดังนั้นการเชื่ออย่างงมงายตาบอดจึงไม่มีอยู่ในอิสลาม

“การแสวงหาความรู้คือสิ่งบังคับแก่มุสลิมทุกคนทั้งชายหญิง” (หะดีษ)

“ถ้อยคำที่ให้ความรู้คือสัตว์ของผู้ฉลาดที่หลงทางไป ดังนั้นเมื่อเขาพบมันที่ไหน เขาก็มีสิทธิ์ที่จะจับมันไว้ได้” (หะดีษ)

“การหาความรู้ในเวลากลางคืนชั่วโมงหนึ่งนั้นดีกว่าตื่นอยู่เพื่อทำมาซ” (หะดีษ)

“ผู้ใดก็ตามออกไปเพื่อแสวงหาความรู้ เขาผู้นั้นอยู่ในหนทางแห่งอัลลอฮจนกระทั่งเขากลับมา” (หะดีษ)

“ผู้ใดก็ตามที่เสาะหาความรู้ ย่อมจะเป็นการลบล้างสิ่งที่ผ่านมาไปแล้ว (ในเรื่องบาป)” (หะดีษ)

“ผู้ใดก็ตามเดินไปตามทางเพื่อแสวงหาความรู้ อัลลอฮจักทรงนำเขาไปในหนทางแห่งสวรรค์ และแนบแทมลาอิกัต (เทียบกับทูตสวรรค์) ย่อมกางปีกออกให้ความสุขแก่ผู้นั้น” (หะดีษ)⁴⁵

5. การศึกษาของชาวไทยมุสลิมทั่วไป

การเรียนศาสนาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อชาวไทยมุสลิม ตามหลักการอิสลามมุสลิมทุกคนต้องรู้หลักการเบื้องต้นหรือที่มาของศาสนาเป็นอย่างดี (ฟิรฎอฮ์ยัม) ฉะนั้นในขณะที่เด็ก ๆ ชาวมุสลิมต้องเรียนตามหลักสูตรภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้ว ก็ยังเรียนศาสนา และการอ่านพระมหาคัมภีร์กูรอานควบคู่ไปด้วย โดยเรียนตามบ้านโดยผู้ปกครองจัดหาครูมาสอน หรือไปเรียนในโรงเรียนตามมัสญิดต่าง ๆ หรือในภาคพิเศษของโรงเรียนธรรมดา เมื่อเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้วพ่อแม่ผู้ปกครองมักส่งบุตรหลายไปเข้าเรียนต่อในโรงเรียนสอนศาสนา (ปอเนาะ) โดยเฉพาะในจังหวัดภาคใต้ ส่วนเด็กมุสลิมจากจังหวัดอื่น ๆ ก็มาเรียนเหมือนกัน โดยพักอยู่ในจังหวัดที่โรงเรียนปอเนาะตั้งอยู่เลย แต่พ่อแม่ของเด็กมุสลิมในที่อื่น ๆ ยังส่งบุตรหลายไปเรียนตามโรงเรียนชั้นสูงขึ้นไปคือชั้นประถมศึกษาปีที่ห้าขึ้นไป ซึ่งเปิดสอนวิชาทางศาสนาด้วย หรือมิฉะนั้นก็ส่งไปโรงเรียนเอกชนหรือโรงเรียนรัฐบาลเลย โดยไม่มีการเรียนศาสนา ผู้ที่สนใจให้บุตรหลานได้เรียนรู้ศาสนาก็ให้บุตรหลานได้เรียนศาสนาในโรงเรียนที่ตั้งขึ้นตามมัสญิดเป็นเวลาพิเศษ เช่น ตอนเย็นหรือวันเสาร์อาทิตย์ ส่วนผู้นิยมทางโลกอย่างเดียวก็ได้ส่งให้บุตรหลายเรียนทางศาสนาแต่ประการใด ซึ่งมีมากในเมืองหลวง

⁴⁵ อิมรอน มะมูลิม. ปรัชญาอิสลาม. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อิสลามอะเคเดมี, 2539), หน้า 11-12.

ของประเทศ นับเป็นการสูญเสียในด้านความรู้ความคิดอ่าน ความสำคัญของความเป็นมุสลิมไปเป็นอย่างมาก

ในการศึกษาระดับสูงขึ้นไป ชาวไทยมุสลิมนิยมส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อในวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยในต่างประเทศที่เป็นประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือมุสลิมอยู่พอควร เช่น อินเดีย ปากีสถาน มาเลเซีย อินโดนีเซีย และประเทศในตะวันออกกลาง เช่น อียิปต์ ซาอุดีอาระเบีย ลิเบีย อิรัก อิหร่าน จอร์แดน ซูดาน ซีเรีย มากกว่าจะส่งไปประเทศตะวันตก ทั้งนี้เพื่อให้บุตรหลานได้มีความรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามสูงขึ้นไป และได้อยู่ท่ามกลางชาวมุสลิม ได้ดูดซับเอาความนึกคิดจิตใจแบบมุสลิมไว้ในตน การศึกษาระดับสูงของมุสลิมในภาคกลางนั้นมีแนวโน้มไปในการศึกษาวิชาชีพกันมากขึ้น ส่วนทางภาคใต้ยังนิยมศึกษาด้านศาสนากันอยู่มาก⁴⁶

สภาพการศึกษาของไทยมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นถิ่นที่มีชาวไทยมุสลิมอยู่มากที่สุดในอดีตคือก่อน พ.ศ.2503 มีคนไม่รู้หนังสือ 69%⁴⁷ เด็ก ๆ มุสลิมถูกส่งไปเรียนวิชาศาสนากับโต๊ะครูตามโรงเรียน “ปอเนาะ” (ปัจจุบันเรียกว่าโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม) มาเข้าโรงเรียนสามัญน้อย ที่มาเรียนก็ได้ความรู้บ้างไม่ได้บ้าง สอบตกเสียเป็นจำนวนมาก บางคนเรียนจนอายุเกินเกณฑ์บังคับก็ยังไม่จบชั้น ป.4 ก็ต้องออกเพราะอายุเกินพอออกจากโรงเรียนไปอยู่บ้านได้ไม่นานก็ลืมภาษาไทยหมดเพราะเมื่ออยู่บ้านใช้แต่ภาษามลายู (มาเลย์) ท้องถิ่น เมื่อนักเรียนระดับประถมศึกษาสำเร็จมาน้อย ผู้ที่จะเรียนต่อก็มีน้อย จึงมีผลให้จำนวนข้าราชการที่เป็นมุสลิมพลอยมีน้อยไปด้วย

ในปี 2524 จำนวนไทยมุสลิมที่จบการศึกษาออกมาเป็นครูทุกระดับ มีถึง 20.53% 2,671 คน ของครูทั้งหมด มีครูมุสลิมที่จบชั้นปริญญาตรีจำนวน 295 คน มุสลิมที่สำเร็จการศึกษาออกไปทำงานตามหน่วยงานต่าง ๆ มีทั้งนักปกครอง ทหาร ตำรวจ ครู นักการธนาคารและอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม ก็ยังปรากฏว่าโอกาสการเรียนต่อของนักเรียนมุสลิมยังต่ำอยู่ จากการวิจัยของ

⁴⁶ อิมรอน มะลูลิม. “การศึกษาของไทยมุสลิม : ค่านิยมที่ไม่เคยเปลี่ยนแปลง”, วารสารการศึกษาแห่งชาติ. ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 (กุมภาพันธ์-มีนาคม 2535), หน้า 37

⁴⁷ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รายงานสถิติทางการศึกษา. อ้างถึงใน มาโนชย์ บุญญานวัตร. “ความก้าวหน้าของการศึกษาของชาวไทยมุสลิม ในเขตการศึกษา 2”, วารสารการศึกษาแห่งชาติ. หน้า 39-54.

ศึกษานานเทร็คเขต 2⁴⁸ พบว่า เด็กมุสลิมที่จบชั้น ป.6 แล้วประสงค์จะเรียนต่อชั้นมัธยมถึง 85.94 แต่ได้เรียนต่อเพียง 59% เท่านั้น ทั้งนี้เพราะสาเหตุคือ การไม่มีโอกาสได้เรียนศาสนาอิสลาต่อในชั้นมัธยมศึกษา ขาดการแนะแนว และขาดทุนทรัพย์ สาเหตุทั้งสามนี้ทำให้นักเรียนมุสลิมในชั้นประถมศึกษา ซึ่งมีอยู่ถึง 73.75% ในสี่จังหวัดภาคใต้ได้เรียนต่อชั้นมัธยมเพียง 27.62% เท่านั้น ซึ่งเป็นอัตราส่วนที่ใกล้เคียงกับอัตราส่วนประชาชนระหว่างไทยพุทธกับไทยมุสลิม จึงทำให้นักเรียนมุสลิมหันไปเรียนในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามแทน

โรงเรียน “ปอเนาะ” เดิมนั้นไม่มีหลักสูตร ไม่มีกระดานดำ ไม่มีห้องเรียน โต๊ะครู สอนไม่สม่ำเสมอ เพราะไม่ได้เก็บค่าเล่าเรียน ต่อมาได้มีการปรับปรุงให้มีห้องเรียน มีกระดานดำมีห้องสมุด มีครูประจำ โดยแบ่งเป็น 3 ระดับคือ

1. ขั้นต้น (อิบติดาอียะห์) เรียน 4 ปี
2. ขั้นกลาง (มุสตาซีเดาะห์) เรียน 3 ปี
3. ขั้นสูง (ชานาวียะห์) เรียน 3 ปี

ในปัจจุบันมีการสอนทั้งวิชาสามัญและวิชาศาสนาจนถึงชั้น ม.ศ.5 นักเรียนในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามนิยมเรียนวิชาสามัญเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ในระดับมหาวิทยาลัยก็มีการเปิดการสอนวิชาอิสลามศึกษาในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง เช่น มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และมหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

⁴⁸ หน่วยศึกษานานเทร็ค กรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 2. “ความต้องการ และปัจจัยในการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาของนักเรียนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้”, (ม.ป.ท. : 2525), หน้า 15.

ตารางที่ 20 แสดงตารางเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามกับที่นับถือศาสนาพุทธ
(เข้าเรียนต่อ ม. 1 ปีการศึกษา 2524)

จังหวัด	จบ ป. ๖ ปีการศึกษา ๒๕๓๒	นักเรียนมุสลิม				จบ ป. ๖			
		เรียนต่อ ม. 1 ปีการศึกษา ๒๕๔๑				ปี 2523	เรียนต่อ 1	เรียนต่อ ร้อยละ	นร. พุทธเรียนต่อ มากกว่ามุสลิม %
		ราษฎรอิสลาม ศาสนา	มัธยมรัฐบาล	รวม	เรียนต่อ %				
ยะลา	1,800	1,046	249	1,295	17.94	2,282	1,879	82.21	10.27
		80.77%	19.22%						
นราธิวาส	3,842	1,475	626	2,101	54.69	1,652	1,251	75.73	21.04
		70.20%	29.79%						
ปัตตานี	3,926	1,505	928	2,433	61.97	1,967	1,698	86.32	24.35
		61.53%	38.14%						
สตูล	2,066	638	440	1,078	51.18	1,111	760	68.41	17.23
		59.18%	40.81%						
รวมทั้ง เขต	11,634	4,664	2,243	6,907	50.37	7,012	5,585	79.65	20.28
		67.58%	32.47%						

ที่มา : รายงาน รศภ. สำนักงานศึกษาธิการเขต

ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

จังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะทางสังคมแตกต่างจากภาคอื่น ๆ ในประเทศ เนื่องจาก มีประชาชนนับถือศาสนา อิสลามอยู่มากที่สุด ซึ่งมีบทบาทในด้านต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อประเทศอย่างมาก แต่เหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสำคัญและเด่นชัดอย่างหนึ่งคือ ปัญหาความขัดแย้ง และอุปสรรคในการปกครองที่มีมาเนิ่นนานและนับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น

“ในช่วงปี 2509 ปัญหาการก่อการร้ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของโจรก่อการร้ายนี้เริ่มรุนแรง

แรงมีความเคลื่อนไหวในเรื่องการใช้กำลังในปี 2508 ร่องลงไปเป็นปัญหาเรื่องโจรคอมมิวนิสต์มลายา ที่รุนแรงก็เป็นเรื่องผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ซึ่งอยู่นอกพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างที่ พัทลุงแถวเขาพับผ้าเริ่มมีความรุนแรง และในพื้นที่อื่น ๆ ของภาคใต้ตอนบนอีกหลายแห่ง⁴⁹

ปัญหาเมื่อวันอังคารที่ 3 สิงหาคม 2542 เกี่ยวกับการปะทะกันของ ขจก. กับเจ้าหน้าที่ที่ อ.ระแงะ จ.นราธิวาส รวมทั้งกรณีการวางเพลิงเผาโรงเรียนในจังหวัดนราธิวาส เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2542 และสถานการณ์การก่อการร้ายทางชายแดนภาคใต้ที่มีมา ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541 ถึงเดือนกรกฎาคม 2542 มีเหตุการณ์เกิดขึ้น 50 ครั้ง ในพื้นที่ จ.ยะลา 11 ครั้ง ปัตตานี 11 ครั้ง นราธิวาส 28 ครั้ง⁵⁰ เหตุการณ์ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเรื่องที่มีสาเหตุต่าง ๆ มากมาย และมีความสลับซับซ้อนสาเหตุและปัญหาความขัดแย้งในภาคใต้ เช่น ปัญหาความแตกต่างในเรื่องศาสนาและวัฒนธรรม ปัญหาทัศนคติ ปัญหาภาษาปัญหาการเมืองและการปกครอง ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการศึกษา ปัญหาความสำนึกทางประวัติศาสตร์ ปัญหาโจรผู้ร้าย ฯลฯ⁵¹

ปัญหาที่เป็นปัญหาลังคมนั้น อาจารย์สุพัตรา สุภาพ ได้สรุปจากข้อคิดของนักวิชาการไว้ว่า ปัญหาสังคมเป็นสภาพการณ์ที่กระทบกระเทือนต่อบุคคล จำนวนหนึ่งซึ่งมากพอสมควร และมีความรู้สึกว่าจะแก้ไขในรูปการกระทำร่วมกัน เพื่อให้ปัญหานั้นบรรเทาเบาบางลงหรือทำให้ดีขึ้น⁵² ปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้อาจกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นจาก เอกลักษณะพิเศษของชาวมุสลิมเอง ซึ่งมักจะถูกมองว่าเป็น “อุปสรรค” ซึ่งทำให้รัฐเข้าถึงได้ยากเนื่องจากความพยายามที่จะผสมกลมกลืนสังคมมุสลิมให้เข้ากับสังคมไทยส่วนใหญ่ในประเทศซึ่งไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม และรัฐบาลเองก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จในการผสมผสานชาวมุสลิมซึ่งอยู่ในฐานะที่แตกต่างทางเศรษฐกิจเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของประเทศอย่างสมบูรณ์ ก่อให้เกิดการต่อต้านและขบวนการแบ่งแยกดินแดน อย่างที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน⁵³ ปัญหาดังกล่าวเป็นความขัดแย้งทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Conflict) ในความหมายที่แท้

⁴⁹ ณรงค์ เด่นอุดม. “เจาะลึกชีวิต พลโท ณรงค์ เด่นอุดม แม่ทัพกองทัพภาคที่ 4”. ทางน้ำ (กรกฎาคม 2542) หน้า 1.

⁵⁰ ไทยรัฐ. (3 สิงหาคม 2542):17.

⁵¹ อารง สุทธาศาสตร์. ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาพิทักษ์จำกัด, 2519), หน้า 102. อ้างถึงใน จรัญ มะนูลิม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 37.

⁵² สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม. หน้า 4.

⁵³ สุเทพ สุนทรนาถ. “ความหลากหลายของโลกมุสลิม : ความเป็นหนึ่งบนพื้นฐานของความแตกต่างทางด้านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ลักษณะทางชาติพันธุ์ และการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม”, วารสารสงขลานครินทร์ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2541), หน้า 34.

จริงไม่ใช่วัฒนธรรมขัดกัน แต่เป็นเรื่องที่คนในสังคมขัดกัน และโดยทั่วไปความขัดแย้งดังกล่าวมีพื้นฐานจากวัฒนธรรมจึงมักสรุปกันว่าเป็นความขัดแย้งของวัฒนธรรม⁵⁴ในที่นี้ก็อาจกล่าวได้ว่า ความแตกต่างในเรื่องของการนับถือศาสนาอิสลามจะถือเอาอิสลามเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต (Way of life) จนบางครั้งอาจขัดแย้งกับกฎหมายส่วนใหญ่ที่ใช้ในประเทศ เช่น กฎหมายครอบครัวที่อนุญาตให้ที่ภรรยาได้ 4 คน กฎหมายมรดก เป็นต้น

1. ปัญหาเศรษฐกิจ

ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประมาณร้อยละ 70 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ ทำนา ทำประมงรายย่อย รับจ้างทั่วไปและค้าขาย ส่วนใหญ่มีฐานะยากจนมีรายได้ต่อหัวต่ำ ขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ซึ่งปัญหาทางด้านเศรษฐกิจมีสาเหตุจากความยากจน และการใช้ทรัพยากรมนุษย์ไม่เต็มที่ อันเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำไม่มีความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพ เป็นแรงงานฝีมือ มีรายได้น้อย⁵⁵นอกจากนั้นโครงสร้างพื้นฐานการผลิตในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงแคบ จำกัดเฉพาะผลผลิตภาคเกษตรเป็นหลักเพียงอย่างเดียวไม่มีภาคธุรกิจการค้าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการเงินการธนาคารที่โดดเด่นและกว้างขวางอีกทั้งสู่ทางการพัฒนาเศรษฐกิจมีน้อย เนื่องจากนักลงทุนยังหวาดกลัวจะถูกเรียกค่าคุ้มครองจึงไม่กล้าลงทุนหรือขยายกิจการ⁵⁶ ประกอบกับชาวไทยมุสลิมยังทำการเกษตรแบบเก่า อาศัยธรรมชาติช่วยในการผลิตเป็นหลักถ้าปีใดฝนไม่ตกตามฤดูกาล พืชผลจะเสียหายผลิตได้น้อยประสบกับการขาดทุน นอกจากนี้แล้ว ชาวไทยมุสลิมบางส่วนยังเฉื่อยชา ทำงานต่ำกว่ามาตรฐานทั่วไปใช้เวลาไม่เป็นประโยชน์ ยังพอใจกับการกรีดยางพารา ไม่พยายามดิ้นรนทำงานอย่างอื่นเพิ่มเติมหรือแสวงหางานอื่นที่มีขีดจำกัด⁵⁷ สำหรับสภาพเศรษฐกิจของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดภาคใต้ โดยเฉพาะที่จังหวัดภาคใต้ซึ่งมีชาวมุสลิมอยู่มากเป็นพิเศษนั้นขึ้นอยู่กับสภาพภูมิอากาศเป็นอย่างมาก เนื่องด้วยเขตจังหวัดมีอากาศร้อน มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปี ประชากรส่วนใหญ่จึงมีอาชีพทางเกษตรกรรม ความแตกต่างกันในการถือครองที่ดินในภาคนี้ระหว่างชาวไทยพุทธกับชาวไทยมุสลิมชาวไทยมุสลิม

⁵⁴ สุภัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา, 2540. หน้า 40.

⁵⁵ สารสนเทศสารานุกรมภาคใต้. เครือข่ายระดับภาควิทยาภาคใต้. (สงขลา : ศูนย์ระดับภาควิทยาภาคใต้, 2540)

⁵⁶ สุทธิพงษ์ พรหมไพจิตร เขียวพันธ์ วาณิชย์คุณวงศ์ และปิ่นวัฒน์ อุบล. การระบอบของยาเสพติดในพื้นที่ชนบทจังหวัดชายแดนภาคใต้. (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี, 2540), หน้า 315.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 315.

นั่นเป็นเจ้าของที่ดินแปลงเล็ก ๆ เท่านั้น การถือครองที่ดินขนาดเล็กๆ เช่นนี้ ทำให้ชาวไทยมุสลิมมีรายได้พอใช้ไปวันๆ หนึ่ง เท่านั้น จึงไม่สามารถออมทรัพย์นำไปลงทุนใหญ่ๆ ได้เมื่อเทียบกับคนไทยพุทธที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกันฐานะของคนไทยมุสลิมจะยากจนกว่าและส่งผลต่อไปถึงความเป็นอยู่ด้านอื่น ๆ ด้วย⁵⁸

จากการศึกษาสำรวจรายได้ทางการเกษตรในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส และยะลา พ.ศ.2512-13 พบว่า รายได้ทางการเกษตรเป็นเงินสดเฉลี่ยต่อฟาร์มจากแหล่งผลิตผลิตประเภทต่างๆ นั้นได้จาก 1. ยางพารา เป็นอัตราส่วนสูงสุดคือ ร้อยละ 70.87 รองลงไปโดยลำดับคือ 2. ไม้ผลร้อยละ 14.45 3. ปศุสัตว์ ร้อยละ 7.53 4. พืชน้ำมัน ร้อยละ 4.21 5. ข้าว ร้อยละ 1.37 และ 6. เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ร้อยละ 1.57⁵⁹

โดยทั่วไปแล้วเศรษฐกิจของภาคใต้ที่สำคัญจะขึ้นอยู่กับผลผลิตของยางพาราเป็นส่วนใหญ่ เพราะเมื่อใดที่ราคายางที่ราคาสูงครั้งนั้นประชาชนจะมีรายได้มากแต่เมื่อใดที่ราคายางมีราคาต่ำต่าเมื่อนั้นประชาชนก็จะมีรายได้ต่ำ ซึ่งทำให้เศรษฐกิจของภูมิภาคลดลงไปด้วย ผลผลิตของยางก็ยังคงขึ้นอยู่กับสภาพทางภูมิอากาศอีกถึงแม้ว่าจะชอบอากาศชุ่มชื้นฝนตกชุกแต่ถ้าฝนตาทากมากเกินไป ยางก็จะกรีดไม่ได้ และขายยางได้ราคาไม่ดีเนื่องจากมีความชื้นสัมพัทธ์ในเนื้อยางมากเกินไปเมื่อปี 2490 คือประมาณ 40 ปีก่อน ยางเคยมีราคาถึงกิโลกรัมละ 20 บาท ในขณะที่ค่าครองชีพต่ำข้าวแกงจานละ 3 บาท เงินเดือนข้าราชการประมาณ 800-1000 บาท ค่าแรงประมาณวันละ 20 บาท และยางเคยมีราคาขึ้นกิโลกรัมละ 40 กว่าบาท เมื่อปี พ.ศ.2536-2537 และราคาก็ลดลงเรื่อย ๆ เหลือกิโลกรัมละ 14-16 บาทในปัจจุบันในขณะที่ต้นทุนการผลิตกิโลกรัมละประมาณ 23.50 บาท แต่สวนยางพาราในภาคใต้มักเป็นส่วนเล็ก ๆ สวนละประมาณ 5 ไร่ -20 ไร่ ความเดือดร้อนจึงกระจายไปทั่วทั้งภูมิภาคใต้ ในขณะที่สินค้าอุปโภคบริโภคไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน เสื้อผ้า ยารักษาโรค ขึ้นราคา 2-3 เท่า จากปี 2536, 2537⁶⁰ การที่ราคายางมีแนวโน้มต่ำลงรวมทั้งเศรษฐกิจของประเทศที่ยังไม่ฟื้นตัวจากเหตุการณ์พองสบู่แตกยิ่งทำให้เศรษฐกิจของภาคใต้แยกลงไปอีก ประชาชนยากจนขึ้นเนื่องจากมีรายได้ไม่

⁵⁸ อารีเพ็ญ และคณะ. อิทธิพลของสถาบันทางสังคมที่มีต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยพุทธ และไทยมุสลิมที่จังหวัดนครศรีธรรมราช. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า 94. อ้างถึงใน จรัญ มะมุลิม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 89-90.

⁵⁹ สมนึก ศรีปลั่ง และณรงค์ ชูประกอบ. ปัญหาและสู่ทางในการพัฒนาเศรษฐกิจภาคใต้. เศรษฐกิจการเกษตรภาคใต้ รายงานการประชุมทางวิชาการ ของสมาคมเศรษฐศาสตร์แห่งประเทศไทย, เมษายน 2516, อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

⁶⁰ ไพศาล ยิ่งสมาน. "วิกฤตราคายางบพทพิสูจน์ความจริงใจของรัฐบาล", มุสลิมนิวส์, ปีที่ 3 ฉบับที่ 24 (มกราคม 2542), หน้า 17.

เพียงพอต่อการดำรงชีวิตความยากจนนี้เองจะมีอิทธิพลไม่เพียงต่อชาวบ้านในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ยังมีอิทธิพลต่อสังคมอีกด้วย ซึ่งผลของความยากจนประการแรกจะเป็นภาระแต่สังคม ประการที่สองจะมีผลต่อบุคคลและครอบครัวประการสุดท้ายคือ ก่อให้เกิดความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจสังคมและการเมือง⁶¹

2. ปัญหาทางด้านสังคม

ความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีการดำรงชีวิต ของคนในสังคมย่อมมีความหลากหลายตามลักษณะของถิ่นที่อยู่และการปรับตัวของคนในสังคมนั้นๆ โดยปกติประชาชนที่อาศัยอยู่ตามท้องที่ต่างๆ ก็มีความแตกต่างกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูด แล้วแต่ว่าท้องที่นั้นอยู่ใกล้ศูนย์กลางวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด เช่น ชาวไทยในภาคอีสานจะอยู่ใกล้ชิดกับประเทศ ลาว, เขมร ก็จะมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกับประเทศใกล้เคียง ลาว, เขมร ก็เช่นเดียวกับประชาชนชาวไทยมุสลิมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์อยู่ใกล้ชิดกับสหพันธรัฐมาเลเซีย จึงทำให้ชาวไทยมุสลิมมีหลากหลายอย่าง คล้ายคลึงกันกับชาวมาเลเซีย โดยเฉพาะการนับถือศาสนาเดียวกัน คือศาสนาอิสลาม การใช้ภาษา คือ ภาษาในยาวิ และมีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกันปัญหาทางด้านสังคมในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จะกล่าวถึงได้แยกพิจารณาออกเป็น 4 ทางคือ ปัญหาทางด้านภาษา ปัญหาทางด้านศาสนา ปัญหาทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และปัญหาทางด้านการศึกษา

3. ปัญหาทางภาษา

เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยกเว้นจังหวัดสตูล ส่วนใหญ่ใช้ภาษา ยาวีในชีวิตประจำวัน ดังนั้นการติดต่อกับหน่วยงานทางราชการต่างๆ จึงมีปัญหาในการสื่อสารด้านความไม่นิยมพูดภาษา เพราะความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน รวมทั้งความเชื่อว่าเป็นมุสลิมจะต้องพูดภาษายาวี ความเข้าใจทางด้านภาษานับว่าเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ในสังคม แต่การที่ความไม่นิยมพูดภาษาไทยทำให้ปัญหาทางด้านต่างๆ มีผลตามมาด้วย นั่นคือผู้ปกครองส่วนใหญ่ ไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนโรงเรียนที่สอนภาษาไทย เนื่องจากความเชื่อที่ว่า

⁶¹ สุพัตรา สุภาพ. ปัญหาสังคม, หน้า 82.

อิสลามต้องพูดภาษายาวีเท่านั้น

ไทยมุสลิมประมาณ 65% ไม่เข้าใจภาษาไทยอย่างลึกซึ้ง แต่นโยบายของรัฐบาลนั้นจะพยายามมิให้ใช้ภาษามาเลยท้องถิ่นเลย (อ้างว่าเพื่อความมั่นคงของประเทศ) วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ คำประกาศ หนังสือเชิญ ตำราการเพาะปลูกและการพัฒนาต่างๆ จะต้องใช้ภาษาทั้งสิ้น ผลที่เกิดขึ้นจากนโยบายนี้ก็คือ ข้าราชการไม่เข้าใจความต้องการของชาวบ้าน และชาวบ้านไม่เข้าใจความต้องการของทางราชการจึงเกิดความเข้าใจผิดกันได้ง่าย การประชาสัมพันธ์ของรัฐในทางพูดและทางเขียนไม่สามารถเข้าถึงประชาชนตามที่คาดหมายไว้ กฎหมายก็ดี ระเบียบข้อบังคับของทางราชการก็ดี ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจ พอที่จะประมวลได้ว่าปัญหาพื้นฐานขอเขตการศึกษาสี่จังหวัด ภาคใต้คือ คนส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้⁶²

สาเหตุที่ไทยมุสลิมทางใต้ไม่รู้ภาษาไทยเนื่องจากในสมัยก่อนประชาชนในชนบทไม่มีโอกาสเรียนภาษาไทยมีแต่โรงเรียนในตัวเมืองเท่านั้น นอกจากนั้นวิธีการสอนภาษาไทยให้แก่ผู้พูดภาษามลายูในสมัยก่อนไม่ดีไม่เกิดผล และหลักสูตรการสอนระบบการศึกษา ระบบการถ่ายทอดภาษาไม่เหมาะสมไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน ตำราต่างๆ ทางสังคมศึกษามีแต่มุ่งถ่ายทอดวัฒนธรรมพุทธ (มีรูปภาพพระพุทธรูป และวัดวาอาราม ฯลฯ) ไม่มีการบรรจุวัฒนธรรมอิสลามเลย จึงเป็นเหตุให้ไทยมุสลิมผู้เคร่งศาสนาไม่ยอมแตะต้องตำราและไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนด้วย⁶³

ความจำเป็นในการใช้ภาษาเพื่อการติดต่อสื่อสารระหว่างกันของชาวบ้านในถิ่นนี้ประชาชนส่วนใหญ่ใช้ภาษายาวีในชีวิตประจำวันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว โดยที่ไม่จำเป็นจะต้องพูดภาษาไทย จึงไม่สนใจเรียนหรือพูดภาษาไทยโดยเฉพาะคนรุ่นเก่า ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้จะมีผลกระทบทางการติดต่อของซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าหน้าที่จากส่วนกลางที่ไปปกครองกับชาวบ้าน เนื่องจากไม่เข้าใจเจตนาอารมณ์ต่างฝ่ายต่างไม่เข้าใจกัน การสื่อสารไม่รู้เรื่อง อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด เกิดความเกลียดชังกันและกัน ทำให้อาจแปลเจตนาในการแสดงออกไปในทางที่ผิดได้ เหตุการณ์เหล่านี้ก่อให้เกิด

⁶² จรัญ มะมุลิม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า101.

⁶³ เสนีย์ มะดากะกุล. "ภาวะการณ์ในสามจังหวัดภาคใต้ปัจจุบัน", เอเชียปริทัศน์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 (ตุลาคม - ธันวาคม พ.ศ.2523), สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2523, หน้า 98. อ้างถึงใน จรัญ มะมุลิม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 101.

เกิดความแตกแยก และมีความรู้สึกเป็นคนละพวกกันเนื่องจากความไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ที่ถ่วง
 แท้อันเนื่องมาจากภาษา

การที่คนส่วนใหญ่พูดภาษาไทยไม่ได้ มีผลทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาเช่น ปัญหาการศึกษา ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง สังคมและการปกครอง ซึ่งทำให้สถานการณ์ของ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ตกอยู่ในภาวะที่ลำบาก ประชาชนมีฐานะยากจน ข้าราชการติดต่อกับประชาชนด้วยความยากลำบาก เกิดช่องว่างระหว่างข้าราชการกับประชาชน มีการแบ่งพวกเป็นไทยพุทธ กับไทยมุสลิม ทำให้ขาดความเป็นเอกภาพในชาติ การพูดภาษาไทยไม่ได้ พูดได้แต่ภาษามลายูทำให้พวกขจก. (ขบวนการโจรก่อการร้าย) ถือโอกาสเข้ามาปลุกปั่นให้หลงเชื่อไปในทางที่เป็นภัยต่อชาติบ้านเมืองได้ง่าย

4. ปัญหาด้านการเมืองการปกครอง

ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีกลุ่มโจรก่อการร้าย ก่อความไม่สงบด้วยการชุกกรโซด ทรัพย์ ดักขุมทำร้าย จับคนไปเรียกค่าไถ่ ปิดสวนยางเรียกค่าคุ้มครอง ลอบวางเพลิง และวางระเบิด เป็นต้น กลุ่มก่อการร้ายมีหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มต้องการแบ่งแยกดินแดนที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมือง กลุ่มข้าราชการที่คิดชั่วจกจวดยผลประโยชน์ และกลุ่มโจรธรรมดา ไม่ว่าจะเป็กลุ่มใดก็ตามล้วนแล้วแต่สร้างความวุ่นวายให้บ้านเมืองทั้งสิ้นเกิดปัญหาทางการเมืองการปกครองในที่สุด ซึ่งพอจะสรุปสาเหตุการเกิดปัญหาทางการเมืองการปกครองได้ 4 ประการ⁶⁴คือ

1. ชาวไทยมุสลิมบางกลุ่มไม่มีความสำนึกในความเป็นคนไทย แม้ในประวัติศาสตร์ผู้คนในคาบสมุทรมลายูได้มีการผสมผสานกันหลายเผ่าพันธุ์ รวมทั้งกับคนไทยที่อพยพไปจากภาคกลางด้วย แต่คนเหล่านี้ก็ยังรื้อฟื้นด้านเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตาและผิวพรรณขึ้นมาอ้าง บางครั้งได้เรียกตนเองว่า คนมาเลย์ไทย เพื่อปลุกความนิยมในเชื้อชาติที่ต้องการปกครองตนเอง เกิดความคึดต่อต้านก่อความไม่สงบขึ้น ไม่ยอมรับว่าเป็นคนไทยและมีเยาวชนไทยมุสลิมบางส่วนหลงผิดเข้าไป

⁶⁴ สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร, เขียวรินทร์ วาณิชยศุภวงศ์, ปุณวัฒน์ อุบล, "การส่งเสริมความเข้าใจอันดีของชาวไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาจากการประเมินผลโครงการทักษิณพัฒนา กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 กองทัพบกที่ 4", วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, หน้า 314-315.

ร่วมขบวนการก่อการร้าย ดังกล่าว แม้รัฐบาลได้พยายามบริหารจัดการก่อการร้ายด้วยการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจเพื่อสร้างความสงบสุขตลอดมา แต่เป็นที่น่าเสียดายว่ารัฐบาลส่วนใหญ่ เป็นรัฐบาลผสม จากหลายพรรคการเมือง

2. ระยะเวลาการบริหารราชการของรัฐบาลจะเข้ามาบริหารประเทศในช่วงระยะเวลา สั้น ๆ ไม่สามารถดำเนินนโยบายแก้ปัญหาความไม่สงบสุขในจังหวัดชายแดนภาคได้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว เมื่อรัฐบาลไม่มีเสถียรภาพไม่สามารถให้ความคุ้มครองความสงบสุขแก่ประชาชนได้ ก็ต้องตกเป็นเป้าหมายการโจมตีของพรรคฝ่ายค้านหยิบยกเอาปัญหาดังกล่าวมาตั้งกระทู้ถามรัฐบาลในสภาเสมอ ๆ

3. เหตุการณ์ความไม่สงบดังกล่าวทำให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริตได้รับเคราะห์กรรม ต้องสูญเสียทรัพย์สินบางรายพิการหรือเสียชีวิต ซึ่งได้สะท้อนสภาพสังคมที่อยู่ท่ามกลางความเสี่ยง ไม่ปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

4. ข้าราชการบางคนในอดีตก็ปฏิบัติตนไม่เหมาะสมชมเชงเอาไรต์เอาเปรียบแสวงหาผลประโยชน์ ดูหมิ่นเหยียดหยาม ชาวไทยมุสลิม จนทำให้ประชาชนขาดความสัมพันธ์กับข้าราชการ เกิดเป็นเหตุการณ์ความรุนแรงทางการเมืองขึ้นเนื่องจากชาวไทยมุสลิมไม่คุ้นเคยกับระบบบริหารงานราชการจึงไม่พึงพอใจในตัวข้าราชการ ตลอดจนทัศนคติ และพฤติกรรมความสัมพันธ์อย่างมีความหมายระหว่างประชาคมมุสลิมและประชาคมพุทธจึงไม่เกิดขึ้น ความมั่งคั่งร่วมศูนย์ชุมชนมุสลิมก็ไม่เกิดขึ้นเช่นกัน สภาวะเศรษฐกิจถดถอยเจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถสร้างความสงบสุขปลอดภัยให้เกิดขึ้นได้ ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่สร้างความแปลกแยกและความเชื่อมั่นในกลุ่มชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้บางกลุ่มว่าตนเป็นพลเมืองชั้นสอง และจะต้องเกี่ยวพันกับการก่อการร้ายตลอดมา⁶⁵

โดยทั่วไปแล้วทุกประเทศจะประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีเชื้อชาติและสัญชาติเดียวกันเป็นส่วนมาก ซึ่งถือเป็นชนหมู่มาก แต่เนื่องจากในประเทศต่างๆ มักจะมีชนเชื้อชาติหรือสัญชาติอื่นอาศัยอยู่ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือประเทศต่างๆ มักจะมีผู้คนที่มีความเชื่อชาติมากกว่าหนึ่งเชื้อชาติได้ หรือเป็นคน

⁶⁵ ชัดติยา กรรณสูต. "การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ในอดีต". ใน รายงานวิจัยเรื่องปัญหาและการพัฒนาการบริหารงานบุคคลในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพมหานคร: คณะพัฒนาสังคม สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.) 2537, หน้า 7 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 315-316.

ที่สัญชาติเดียวกันแต่นับถือศาสนาต่างกันมีภาษาและวัฒนธรรมต่างกับคนหมู่มากของประเทศอยู่ด้วยเสมอ การที่ประเทศหนึ่งประเทศใดมีสภาพดังกล่าวนี้ ปัญหาที่มักจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นก็คือปัญหาความขัดแย้งทางสังคมทั้งนี้ เพราะความแตกต่างทางศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชน ทำให้เกิดความไม่ลงรอยกัน ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกรังเกียจ การประพฤติปฏิบัติรวมทั้งทำที่ที่มีต่อกัน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชาติ

ปัญหาอันเกิดจากชนหมู่น้อยมีอยู่เป็นอันมาก แต่ปัญหาชนหมู่น้อยมิได้เกิดขึ้นกับทุกประเทศทั้งๆ ที่มีชนหมู่น้อยอยู่ในทุกๆ ประเทศ อย่างไรก็ดีประเทศที่มีชนหมู่น้อยก็มักจะใช้นโยบายในการปฏิบัติต่อชนหมู่น้อยไม่เหมือนกัน

ปัญหาเรื่องชนหมู่น้อยที่เกิดขึ้นในประเทศต่างๆ นั้นมักจะเกิดขึ้น เพราะฝ่ายผู้ปกครองซึ่งเป็นฝ่ายชนหมู่มากถือว่าชนหมู่น้อยเป็นคนละพวกกับตน แม้จะมีสัญชาติเดียวกัน ในขณะที่เดียวกันฝ่ายชนหมู่น้อยก็พยายามเกาะกลุ่มกัน และแสดงตนว่าเป็นคนละพวกต่างจากชนหมู่มาก มีความระแวงสงสัยว่าชนหมู่มากจะทำลายตน ปัญหาชนหมู่น้อยจึงเกิดขึ้นได้ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายชนหมู่น้อยเองแสดงท่าทีจะแบ่ง “เขา” แบ่ง “เรา” ส่วนฝ่ายชนหมู่มากก็ปฏิบัติกรดขี่ข่มเหงโดยไม่ให้ความเป็นธรรม หรือมีความรังเกียจเดียดฉันท์ว่าตนปลอดภัยจากชนหมู่น้อย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ถ้าหากทั้งสองฝ่ายขาดความไว้วางใจต่อกันภาวะความตึงเครียดและการแตกแยกทุกสิ่งทุกอย่างก็เกิดขึ้น ทั้งนี้ เพราะการมีภาษาพูด ศาสนา ความเชื่อถือ วัฒนธรรม แนวความคิด ตลอดจนค่านิยมต่างๆ ที่แตกต่างกันก็นับว่าเป็นอุปสรรคพออยู่แล้ว ที่กีดกันความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม แต่ที่เป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งไปกว่านี้คือ การที่คนไม่พยายามปรับตัวเข้าหากัน ต่างฝ่ายต่างพยายามรักษาเอกลักษณ์ของตนไม่ต้องการที่จะปรับตัวเข้าหากัน การเผชิญหน้ากันดังกล่าวนี้เป็นช่องทางนำไปสู่การขัดแย้งและปะทะกันได้ง่ายที่สุด

เมื่อพิจารณาถึงมุสลิมในประเทศไทยก็พอจะกล่าวได้ว่า มุสลิมเป็นชนหมู่น้อยในประเทศไทยทั้งๆ ที่เป็นคนมีสัญชาติเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันที่การนับถือศาสนาและวัฒนธรรม ศาสนาอิสลามนั้นเป็นศาสนาที่สร้างความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มได้แน่นอน และ มั่นคงมุสลิมทุกคนเชื่อฟังคำสั่งสอนของพระเจ้าเป็นเจ้าโดยดุซฎี และปฏิบัติตามศาสนบัญญัติโดยเคร่งครัด ทั้งกายและวาจาใจ ลักษณะเช่นนี้ทำให้สังคมมุสลิมมีการรวมกลุ่มกันอย่างกระชับมั่นคงโดยมีศรัทธาความเชื่อในศาสนา

เป็นสายใยที่ยึดโยงมุสลิมทุกคนเข้าด้วยกัน ซึ่งยากที่จะทำลายให้แตกสลาย ส่วนคนที่นับถือพุทธศาสนานั้นเกือบมีลักษณะตรงกันข้าม เพราะศาสนาพุทธให้เสรีภาพทางจิตแก่คน พระธรรมคำสั่งสอนมิได้เป็นพันธะที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ และประการสำคัญก็คือพุทธศาสนามีได้บังคับให้ทุกคนมีเชื่อมั่นในคำสอน การละเมิดศีลหรือเหยียบย่ำธรรมะข้อใดมิได้ทำให้คนนั้นๆ ถูกดูถูกเหยียดหยามจนคนอื่นไม่คบค้าสมาคม และสิ่งที่น่าพิจารณาเป็นพิเศษก็คือ พุทธศาสนาไม่มีบทบัญญัติให้ผู้ที่นับถือหมดสภาพความเป็นพุทธศาสนิกชนไว้เลย สังคมชาวพุทธจึงมีลักษณะหละหลวมไม่ค่อยจะมีหลักการที่เด่นชัด ทุกคนจึงมีใจกว้างพร้อมที่จะยอมรับทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่ขัดใจ

แต่เมื่อพิจารณาถึงสังคมมุสลิมก็จะพบว่า สังคมมุสลิมนั้นมีลักษณะเป็นสังคมปิด (Closed society) เป็นสังคมที่ถูกรัดตรึงอยู่ด้วยศาสนา เพราะศาสนาอิสลามได้กำหนดวิถีชีวิตของมุสลิมไว้ทุกมุม ด้วยเหตุนี้เองการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจึงมักจะขัดกับหลักศาสนา ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ทำมิได้อย่างเด็ดขาด แม้แต่การปฏิบัติให้เป็นไปตามประเพณีนิยมของสังคมอื่นๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องก็ทำมิได้หากการปฏิบัตินิยมของสังคมอื่นๆ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องด้วยก็ทำมิได้หากการปฏิบัตินั้นผิดบทบัญญัติแห่งศาสนา การที่สังคมมุสลิมมีลักษณะเช่นนี้จึงก่อให้เกิดความเข้าใจผิดแก่คนนับที่ศาสนาอื่นได้ง่ายที่สุด เพราะในสายตาของสังคมที่นับถือศาสนาอื่นมักจะมองเห็นว่ามุสลิมขาดการพัฒนาตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและขาดการปรับตัว (Adaptation) ขาดการดัดแปลงตัว (Adjustment) ซึ่งในที่สุดจะต้องดำรงตนอยู่อย่างโดดเดี่ยวก็มักจะเกิดการระแวงสงสัย ไม่ไว้เนื้อเชื่อใจคนอื่น มองคนอื่นเป็นศัตรูไปได้ง่าย ฉะนั้น จึงน่าจะเป็นภารกิจอันยิ่งใหญ่ของพี่น้องชาวไทยมุสลิมจะต้องสร้างความเข้าใจให้คนนับถือศาสนาอื่นมองตนอย่างถูกต้อง และภารกิจนี้ที่นับถือศาสนาอิสลามก็ต้องทำเอง จะโยนภาระให้ผู้อื่นทำมิได้เป็นอันขาด

กลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในสี่จังหวัดภาคใต้

1. เจ้าหน้าที่ตำรวจทหารฝ่ายปราบปรามและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (ส่วนมากเป็นชาวพุทธ) ทำหน้าที่จริงของกลุ่มนี้คือ การรักษาความสงบ รักษากฎหมาย บำบัดทุกข์บำรุงสุขได้กลายมาเป็นการสอดส่องเฝ้าดูความเคลื่อนไหว รายงานมายังผู้บังคับบัญชา และปราบปราม ขบวนการก่อการร้าย และประชาชนผู้ที่พฤติกรรมส่อไปในทางแบ่งแยกดินแดน เจ้าหน้าที่ที่ดีมักถูกกลั่นแกล้งโดยเจ้าหน้าที่ที่เลว ซึ่งเข้าเป็นฝ่ายผู้มีอิทธิพลเพื่อผลประโยชน์ของผู้มันและตนเอง

2. ผู้มีอิทธิพล เช่น นักการเมืองและนักการค้า (ส่วนมากเป็นชาวพุทธ) ผู้มีอิทธิพลเหล่านี้เป็นกลุ่มที่มีผลประโยชน์โดยการค้าหรือทำกิจการผิดกฎหมาย บางรายก็เป็นไทยมุสลิม แต่ฝ่ายที่เป็นไทยพุทธมักมีอิทธิพลเหนือกว่า เพราะได้รับความช่วยเหลือจากพวกเจ้าหน้าที่บ้านเมือง ซึ่งมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และจะใช้ใจบางกลุ่มเป็นเครื่องมือ บางครั้งผู้มีอิทธิพลจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นเครื่องมือในการกำจัดผู้ที่มีผลประโยชน์ขัดกัน

3. พ่อค้า นักธุรกิจ (ส่วนมากเป็นชาวพุทธ) พ่อค้านักธุรกิจพวกนี้ส่วนหนึ่งตกเป็นเหยื่อของโจรเรียกค่าไถ่ จึงต้องพยายามพืงเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยมีกรแลกเปลี่ยนผลประโยชน์บางอย่างกัน ในขณะที่เดียวกันก็ใส่ร้ายป้ายสีชาวไทยมุสลิมตาม ความเกลียดชัง

4. กลุ่มขบวนการโจรก่อการร้าย (ส่วนมากเป็นมุสลิม) โจรก่อการร้ายบางกลุ่มจะทำการปล้นสะดมและจับตัวเรียกค่าไถ่ บางกลุ่มก็มุ่งจะทำร้ายเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล บางกลุ่มคอยคุ้มครองรักษาความเป็นธรรมให้แก่ประชาชน แต่ก็มีบางกลุ่มคอยทำตามคำสั่งของผู้มีอิทธิพลหรือคำสั่งของเจ้าหน้าที่ตำรวจ บางกลุ่มก็คอยแอบอ้าง หรือสวมรอยโจรกลุ่มอื่น

ขบวนการเชื้อชาตินิยมหรือกลุ่มอุดมการณ์เป็นชาวมุสลิม พวกนี้แบ่งออกเป็นหลายกลุ่มถึงแม้จะเป็นโจรธรรมดา เจ้าหน้าที่ก็มักรวมไว้ในพวกเดียวกัน และจัดการปราบปรามภายใต้มาตรการเดียวกัน มีบางกลุ่มที่คอยปฏิบัติงานตามคำสั่งของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้มีอิทธิพลเป็นชาวไทยพุทธ คอยสวมรอยโดยกลุ่มอื่นๆ

5. ขบวนการเชื้อชาตินิยม หรือกลุ่มอุดมการณ์ (ชาวมุสลิม) ไม่มีใครปรากฏตัวให้เห็นแต่เอกสารและใบปลิวไม่ได้เข้าถึงชาวบ้านโดยตรง จึงไม่มีใครได้รับความสนใจจากชาวบ้าน เพราะชาวบ้านอ่านภาษามาเลย์สมัยใหม่ไม่มีใครออก พวกนี้ปฏิบัติงานจากนอกประเทศ หรือมีหัวหน้าเป็นผู้บงการอยู่นอกประเทศ เช่น องค์การแนวร่วมปลดแอกปัตตานี (PULO) หรือกลุ่มดำ 1902 เป็นต้น

6. กลุ่มเยาวชน และปัญญาชนมุสลิม (ชาวมุสลิม) ปฏิบัติงานอย่างเปิดเผย อดทน เพื่อความเป็นธรรมมาสู่ชาวไทยมุสลิม ติดต่อทางราชการ ร้องเรียน แสดงออกทางการเมือง และจะถูกทางรัฐบาลเพ่งเล็งและกล่าวหา กลุ่มเหล่านี้รวมตัวกันเป็นครั้งแรกเท่านั้น

7. กลุ่มโต๊ะครูปอเนาะ (ชาวมุสลิม) มุ่งทางศาสนาโดยเฉพาะไม่มีใครยุ่งเกี่ยวกับการเมืองแต่เป็นกลุ่มที่ทุกฝ่ายพยายามยึดไว้ และเข้าหาเพราะเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือจิตใจประชาชน โดยทั่วไปแต่โต๊ะครูปอเนาะก็มีอิสระ มิได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลของใคร เป็นผู้ถูกเฟ่งเสียงจากทางการเมืองอย่างมาก

8. กลุ่มข้าราชการไทยมุสลิม (ชาวมุสลิม) มีจำนวนไม่มาก ส่วนมากเป็นข้าราชการครูเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อประชาชนพอสมควร เพราะเป็นบุคคลที่มีความรู้ความฉลาด เป็นที่พึ่งของประชาชนได้ และอยู่ที่กึ่งกลางระหว่างประชาชนกับรัฐบาล⁶⁶

5. ปัญหาทางการศึกษา

ศาสนาอิสลามส่งเสริมและเน้นในเรื่องหน้าที่สืบทอดศาสนาไว้เป็นพิเศษ ตามหลักการของอิสลามถือว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ตนไม่รู้ และเผยแพร่คำสอนหรือความรู้นั้นไปสู่ผู้อื่นด้วย ดังที่ท่านศาสดามูฮัมมัด (คือลข) กล่าวว่า “การศึกษาหาความรู้เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน” ดังนั้นการศึกษาของมุสลิมจึงอยู่ตลอดช่วงอายุของการมีชีวิตอยู่ ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้มีความรู้ในทางศาสนา เช่น โต๊ะครู (คือครูผู้สอนในปอเนาะ) และอิสลาม (คือผู้นำการมาฆในมัสญิด) ที่จะต้องให้การศึกษแก่ผู้อื่น นอกจากนี้อิสลามยังได้กำหนดหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติของบิดามารดาที่มีต่อบุตรในการให้การศึกษอบรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาทางศาสนา

การเรียนศาสนาเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อชาวไทยมุสลิม หลักการอิสลามต้องการให้มุสลิมทุกคนรู้หลักการเบื้องต้นหรือที่มาของศาสนาเป็นอย่างน้อย (ฟัรฎูฮัยน์) ฉะนั้น ในขณะที่เด็กๆ ชาวมุสลิมต้องเรียนตามหลักสูตรภาคบังคับถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้ว ยังเรียนศาสนา และการอ่านพระมหาคัมภีร์กุรอานควบคู่ไปด้วย โดยเรียนตามบ้านซึ่งผู้ปกครองจัดหาครูมาสอน หรือไปเรียนในโรงเรียนตามมัสญิดต่างๆ ในภาคพิเศษของโรงเรียนธรรมดา เมื่อเรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว พ่อแม่ผู้ปกครองมักส่งบุตรหลานไปเข้าเรียนต่อในโรงเรียนสอนศาสนา (ปอเนาะ) โดยเฉพาะสี่จังหวัดภาคใต้ ส่วนเด็กมุสลิมจากจังหวัดอื่นๆ ก็มาเรียนเหมือนกัน โดยพักอยู่ในจังหวัดที่โรงเรียนปอเนาะตั้งอยู่ แต่พ่อแม่ของเด็กมุสลิมในที่อื่นๆ ก็ยังส่งบุตรหลานไปเรียนตามโรงเรียนชั้นสูงขึ้นไปคือ ชั้นประถมศึกษา

⁶⁶ คุรยละเอียดได้ใน อารง สุทธศาสตร์, ดร., ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้, (กรุงเทพมหานคร: พัทธกษประชา, 2519)

ศึกษาปีที่ห้าขึ้นไป ซึ่งเปิดสอนวิชาทางศาสนาด้วย หรือมิฉะนั้นก็ส่งไปโรงเรียนเอกชนหรือรัฐบาล ธรรมดาเลย โดยไม่มีการเรียนศาสนา ผู้ที่สนใจให้บุตรหลานได้เรียนรู้ศาสนาก็ให้บุตรหลานได้เรียน ศาสนาในโรงเรียนที่ตั้งขึ้นตามมัสยิดเป็นเวลาพิเศษ เช่น ตอนเย็นหรือวันเสาร์ - อาทิตย์ ส่วนผู้ที่ นิยมทางโลกอย่างเดียวก็นิได้ส่งบุตรหลานเรียนทางศาสนา แต่ประการใด นับเป็นการสูญเสียในด้าน ความรู้ความคิดอ่าน ความสำคัญของความเป็นมุสลิมไปเป็นอย่างมาก

ด้วยเหตุนี้จึงได้มีโรงเรียนประเภทหนึ่งเกิดขึ้นในเขตสี่จังหวัดภาคใต้อันเป็นดินแดนที่มีมุสลิม เป็นส่วนมาก ซึ่งแตกต่างจากโรงเรียนอื่นๆ ของชาวพุทธในประเทศไทย นั่นคือโรงเรียน “ปอเนาะ” (มาจากคำว่า ปอนด็อก (Pondok) ซึ่งเพี้ยนจากคำภาษาอาหรับว่า ฟุนดุก ซึ่งแปลกว่าที่พักโรงแรม กระทั่งต่อมา) โดยความหมายทางการศึกษา หมายถึง สถานที่อบรมสั่งสอนศาสนาของชาวไทยมุสลิม เพื่อให้มีความรู้ในทางศาสนา สามารถปฏิบัติกิจการศาสนาได้ รู้จักบำเพ็ญกิจวัตรประจำวันตลอดจน ได้รู้เรื่องความสัมพันธ์ในครอบครัวและหลักการอื่นๆ ของอิสลาม

ลักษณะของโรงเรียนปอเนาะในจังหวัดภาคใต้นั้น เป็นกระท่อมใต้ถุนสูง ปลูกเรียงรายกันเป็น แถวเพื่อเป็นที่พักอาศัยของนักเรียน มีอาคารสถานที่สอนเรียกว่า บาลาเซาะห์ หรือบาไล ซึ่งนิยมสร้าง ติดกับอาคารที่พักของผู้สอนเพื่อความสะดวก บางแห่งก็สร้างเป็นอาคารเอกเทศ ส่วนผู้สอนเรียกว่า โต๊ะครู ปอเนาะใดมีกระท่อมของผู้เรียนมากแสดงว่าปอเนาะนั้นมีชื่อเสียงมีนักเรียนมาก เพราะโต๊ะครู ผู้สอนมีความรู้ความสามารถมาก จึงได้รับความศรัทธาจากประชาชนมาก สำหรับผู้ที่มีความสนใจ และศรัทธาจากผู้สอนจากท้องถิ่นอื่น ก็มักจะไปปลูกกระท่อม หรือปอเนาะอยู่รอบๆ บ้านโต๊ะครูโดย ไม่ต้องเสียค่าเช่า สถานที่ตั้งปอเนาะส่วนใหญ่มักอยู่ในถิ่นชนบทนอกเมืองโดยจะปลูกสร้างบนที่ดิน ของโต๊ะครูเองหรือในที่ดินที่ประชาชนบริจาคให้เป็นการกุศล โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าที่ส่วนอาหารก็จัดหา มาจากบ้านเป็นครั้งคราวหรือซื้อหาจากตลาดใกล้เคียง หากผู้เรียนคนใดไม่มีอาหารหรือสิ่งจำเป็นแก่การครองชีพอื่นๆ มาไว้ใช้สอยในระหว่างการเรียนรู้ก็จะไปรับจ้างทำงานในชุมชนนั้นเช่นรับจ้าง เกี่ยวข้าว กรีดยาง เพื่อแลกเปลี่ยนค่าแรงกับอาหารและสิ่งจำเป็น ที่ตนต้องการการจัดตั้งปอเนาะในที่ ห่างไกลความเจริญนั้น เป็นการเปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่อยู่ในชนบทที่ซึ่งขาดโอกาสในการศึกษา จัดได้ว่าเป็น การให้บริการทางวิชาการโดยไม่คิดมูลค่าใดๆ เป็นการสอนแบบให้เปล่าเพราะการให้ความรู้ทาง ศาสนานั้น อิสลามถือว่าการให้ทานเพื่อผลในการเผยแพร่ศาสนาและอบรมชนบทรอบนิยาม ประเพณีอันเป็นแบบอย่างของมุสลิมให้แก่เยาวชนดังได้กล่าวมาแล้ว สำหรับผู้สอนหรือโต๊ะครูนั้นไม่

ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินเดือน แต่จะประกอบอาชีพอื่นไปด้วย เช่น ทำไร่ ทำนา ทำสวน รายได้อีกส่วนหนึ่งของโต๊ะครูได้มาจากกทานชะกาต ซึ่งมุสลิมทุกคนที่อยู่ในเกณฑ์กำหนดจะต้องบริจาคทุกปีตามหลักการที่กำหนดไว้ของอิสลาม โต๊ะครูมีสิทธิได้รับการบริจาคตานชนิดนี้ในฐานะที่เป็นผู้เสียสละ ในหนทางของพระผู้เป็นเจ้า เป็นผู้ทำประโยชน์เพื่อสังคม วิธีการดำเนินชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างโต๊ะครูกับนักเรียนในปอเนาะนั้นเปรียบเสมือนพ่อกับลูก ช่วยเหลือและร่วมสุขร่วมทุกข์กัน มิได้แสวงหาผลประโยชน์ระหว่างกัน นักเรียนส่วนใหญ่เป็นผู้พ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา มีทั้งเพศหญิงและชายไม่จำกัดอายุ ส่วนใหญ่มีอายุในระหว่าง 15 – 25 ปี มีทั้งที่เป็นโสด และมีครอบครัวแล้ว

การเรียนการสอนในปอเนาะมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดศาสนาเป็นหลัก ระบบการศึกษาในปอเนาะไม่มีหลักสูตร ไม่มีตารางเรียนและกำหนดเวลาสอนที่แน่นอน ไม่มีการวัดผลการศึกษาที่เป็นระบบแบบสมัยใหม่ ไม่มีชั้นเรียน เนื้อหาวิชาที่สอนก็เป็นวิชาทางศาสนาแต่อย่างเดียว อุปกรณ์การสอนมีเพียงหนังสือเรียนซึ่งเป็นภาษาอาหรับ หรือยาวี (ภาษามาเลย์ที่ใช้ตัวอักษรอาหรับการถ่ายทอดความรู้ส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของโต๊ะครูเพียงคนเดียว บางแห่งถ้ามีนักเรียนมาก โต๊ะครูก็อาจให้นักเรียนรุ่นพี่หรือนักเรียนที่มีอาวุโสสูงกว่าสอนรุ่นน้องในบางวิชา ระยะเวลาการศึกษาอบรมในปอเนาะไม่มีกำหนดที่แน่นอนว่าเมื่อใดจะสำเร็จ นักเรียนบางคนใช้เวลานาน 10 ปีหรือมากกว่านั้น ในอดีตการสอนวิชาศาสนาผู้สอนมักตั้งเป้าหมายให้ผู้เรียนที่สำเร็จต้องเป็นเลิศในวิชาทางศาสนาเพื่อจะได้สามารถนำไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ หรือบางคนอาจไปตั้งปอเนาะขึ้นเองในหมู่บ้านของตนสอนรายวิชาศาสนาที่นิยมสอนกันโดยทั่วไปคือ

1. การอ่าน และท่องจำคัมภีร์อัลกุรอาน
2. เตาฮีด คือวิชาที่ว่าด้วยเอกภาพของพระผู้เป็นเจ้า คุณลักษณะของพระผู้เป็นเจ้าและท่านศาสนาน
3. ฟิกห์ คือวิชาว่าด้วยข้อควรและไม่ควรปฏิบัติ หรือข้อห้ามทางศาสนา และวิชาเกี่ยวกับหลักการปฏิบัติศาสนกิจ
4. ภาษาอาหรับและไวยากรณ์อาหรับเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาความหมายของพระมหาคัมภีร์กุรอาน
5. วิชาอื่น เช่น จริยธรรมอิสลาม วิชาว่าด้วยครอบครัวและมรดก วิชาการแปลคัมภีร์กุรอาน

(ตีฟซีร) การแปลและเข้าใจจรรยาของท่านศาสดา (หะดีษ) เป็นต้น ฯลฯ⁶⁷

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏว่าปอเนาะกำเนิดขึ้นเป็นครั้งแรกที่จังหวัดปัตตานีตั้งแต่ ค.ศ.1988 เป็นสถานศึกษาที่เก่าแก่และมีชื่อเสียงของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จนได้ชื่อว่าเป็นอู่อแห่งอารยธรรมอิสลาม การจัดการศึกษาในลักษณะปอเนาะนี้ได้ดำเนินสืบต่อมา จากอดีตจนถึงปัจจุบัน บางครั้งอาจมีการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดของเนื้อหาหลักสูตร และวิธีการไปบ้าง แต่ก็ได้แตกต่างจากเดิมไปมากนัก กล่าวคือยังคงรักษาระบบการศึกษาไว้เช่นเดิม

บทบาทของโรงเรียนปอเนาะในชุมชน

สถาบันปอเนาะสถาบันที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาศาสนาและทำหน้าที่อบรมสั่งสอนเป็นแหล่งแสวงหาความรู้ความสามารถของมุสลิมทั่วไป เพื่อดำรงชีวิตที่มีคุณค่าในสังคม โดยมีอิสลามซึ่งประกอบด้วยคัมภีร์อัล – กุรอาน และอัล – หะดีษ (จรรยาของท่านศาสดา) เป็นธรรมนุญสูงสุดของชีวิต ซึ่งส่งผลให้มุสลิมในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เป็นสังคมที่มีเอกลักษณ์ของตนเองอย่างเด่นชัดชุมชนมุสลิมบางส่วนถึงกับถือว่า ปอเนาะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของเขาเอง และกล่าวกันว่า ถ้าปรากฏว่าสถาบันปอเนาะโต๊ะครู หรือผู้เรียนถูกแทรกแซงแล้ว พวกเขาอาจรู้สึกว่าเป็นการคุกคามศาสนาไปด้วย

การจัดการศึกษาในปอเนาะเกิดขึ้นด้วยแรงศรัทธาเป็นหลัก โดยมีโต๊ะครูเป็นตัวจักรสำคัญในการกำหนดทิศทาง การดำเนินการทางการศึกษาและการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนโต๊ะครูนั้น เป็นผู้นำในสังคม มีบทบาททั้งในด้านศาสนาและสังคม การปกครอง นอกจากจะเป็นที่เคารพนับถือของผู้เรียนซึ่งเป็นลูกศิษย์แล้ว ในขณะที่เดียวกันยังเป็นที่เคารพนับถือของบิดามารดาของลูกศิษย์ตลอดจนคนทั่วไปในชุมชนด้วย จนได้รับการยกย่องให้มีฐานะสังคมสูงสุด⁶⁸ ดังนั้น การแสดงบทบาทตามหน้าที่หรือการกระทำใดๆ ของโต๊ะครู จึงมีอิทธิพลต่อมุสลิมในชุมชน และสังคมที่เกี่ยวข้องมาก หากมองโต๊ะครูในแง่ของการสร้างสรรค์แล้วจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมในด้านการพัฒนาเป็นอย่างมาก ดังที่ ดร.โมฮัมมัด อับดุลกาเดร์ ได้กล่าวเกี่ยวกับบทบาทของโต๊ะครูไว้ว่า “งานของโต๊ะครูที่แท้จริงก็คือ นัก

⁶⁷ ดำรง เกลิมสุช. อิสลามกับสังคมปัจจุบัน: ศึกษาความคิดเห็นและการดำเนินงานโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล 2534, หน้า 27 – 30.

⁶⁸ อารง สุทธาศาสตร์. อิทธิพลของศาสนาและวัฒนธรรมต่อปัญหาจังหวัดภาคใต้, หน้า 17.

พัฒนาหรือครูใหญ่โรงเรียนชุมชน ท่านช่วยพัฒนาจิตใจคนอยู่ป้ออยู่เขาในท้องถิ่นทุรกันดารให้ได้แสงธรรม ช่วยคนที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษาพอได้มีที่เรียนตามที่ตนสามารถ ทางด้านอาชีพ แม้จะไม่เหมือนโรงเรียนอาชีวศึกษาในปัจจุบัน ท่านก็ได้ร่วมกันสร้างทัศนคติและทักษะบางอย่างทางเกษตร ให้ศิษย์ได้เห็นได้ทดลอง และด้านความสัมพันธ์กับชุมชนได้ะครูได้ร่วมแรงพัฒนา จึงมีความสัมพันธ์กับชาวบ้านใกล้เคียงอย่างสนิทสนมและเคารพนับถือกัน ปอเนาะนอกจากจะเป็นแหล่งวิทยาการทางศาสนาแล้ว ยังเป็นที่พึ่งพิงของชุมชนในด้านอื่นๆ ด้วย อาทิเช่น ด้านข่าวสาร ที่ปรึกษาแก้ปัญหากรณีพิพาท และเป็นที่พักของผู้เดินทาง ฯลฯ"

ปอเนาะหรือโรงเรียนสอนศาสนา เป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่สุดสถาบันหนึ่งของสังคม เพราะเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการให้แก่สมาชิก เพื่อนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เพราะชาวมุสลิมถือว่าคนเราเกิดมาหากไม่มีความรู้ทางศาสนาก็ไม่มีสิ่งใดนำชีวิตไปสู่ความสำเร็จได้⁶⁹

จากนั้นได้นำเอาวิชาสามัญไปสอนตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ จนกระทั่งถึงปัจจุบันมีการสอนทั้งวิทยาศาสตร์และวิชาสามัญถึงชั้น ม.ศ.5 คำว่า "ปอเนาะ" ก็กลายมาเป็น "โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม" ไปอย่างสมบูรณ์แบบ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514

มีโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามทั้งหมด (ตามทะเบียน) 349 โรงเรียนแต่หยุดสอนไปชั่วคราว เพราะไม่มีนักเรียนเรียนจำนวน 150 โรงเรียน คงเหลือเปิดสอนอยู่เพียง 199 โรงเรียน (57%) ในจำนวนนี้มีสอนวิทยาศาสตร์อย่างเดียวเพียง 77 โรงเรียน อีก 122 โรงเรียนสอนทั้งวิชาสามัญและศาสนา

จำนวนนักเรียนทั้งหมด 30,737 คน เรียนวิทยาศาสตร์อย่างเดียว 18,605 คนที่เรียนวิชาสามัญด้วยเรียนวิทยาศาสตร์ด้วย 12,132 คน (ร้อยละ 39.47)

ในปี พ.ศ.2503-2524 กระทรวงศึกษาธิการได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาการศึกษาในสี่จังหวัดภาคใต้ เช่น ทดลองหารูปแบบจัดสอนภาษาไทยให้แก่เด็กไทยมุสลิมก่อนเข้าเรียนชั้น ป.1 ให้ทุนการ

⁶⁹ ดำรง เจริญสุข. อิสลามกับสังคมปัจจุบัน: ศึกษาความคิดเห็นและการดำเนินงาน โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา เขตกรุงเทพมหานคร.

ศึกษาแก่เด็กไทยมุสลิมที่ยากจนที่เรียนในชั้นมัธยม เปลี่ยนสภาพโรงเรียนปอเนาะให้เป็นโรงเรียน ราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม จัดการศึกษานอกโรงเรียน ปรับปรุงหลักสูตรหนังสือเรียนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น และสอนศาสนาอิสลามในโรงเรียนของรัฐบาล ผลก็คือ ไทยมุสลิมได้ศึกษามากขึ้น และสามารถพูดภาษาไทยได้ ในปี 2524 มีนักเรียนมุสลิมเพิ่มขึ้นมากทีเดียว เพราะเมื่อ 20 ปีก่อนนั้นเด็กมุสลิมในชั้นมัธยมมีน้อยที่สุด จนเรียกได้ว่าไม่มีเลยก็ได้ เด็กมุสลิมที่เรียนชั้นมัธยมดังกล่าวส่วนใหญ่ จะเข้าเรียนในโรงเรียนชั้นมัธยมในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถึง 67-53% เข้าโรงเรียนรัฐบาลเพียง 32.27% เฉพาะจังหวัดยะลานั้นนักเรียนสนใจเข้าโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามถึง 80% และเข้าโรงเรียนรัฐบาลเพียง 19.22% เท่านั้น สำหรับหลักสูตรศาสนานั้น รัฐบาลไทยได้อนุญาตให้มีการสอนศาสนาอิสลาม ในวิชาสังคมศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เยาวชนไทยมุสลิมมีโอกาสเรียนรู้วิชาอิสลามอย่างกว้างขวางและจัดให้มีการสอนภาษาอาหรับเป็นวิชาเลือกของวิชาภาษาต่างประเทศในโรงเรียนบางแห่งเช่น โรงเรียนยะลาคณะราษฎร์บำรุง จังหวัดยะลาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานให้กว้างขวางและแตกฉานยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังจัดให้มีการสอนวิชาศาสนาอิสลามในวิทยาลัยครูจังหวัดยะลาและมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เป็นต้น⁷⁰

6. ปัญหาทางด้านสังคมจิตวิทยา

ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นกลุ่มชนที่มีการรวมตัวกันอย่างแน่นแฟ้นภายใต้กรอบของศาสนาอิสลาม มีภาษา วัฒนธรรมอิสลาม การศึกษา และความสำนึกเป็นของตนเอง หลักการศาสนาอิสลามจะเน้นให้มุสลิมยึดหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติ หากผิดจากหลักการดังกล่าว ชาวไทยมุสลิมไม่สามารถรับได้ ดังนั้นเหตุการณ์ความรุนแรงในภาคใต้จึงน่าจะเกิดจากความขัดแย้งทางเอกลักษณ์ของชาวไทยมุสลิมที่มีรากฐานมาจากศาสนาและวัฒนธรรม⁷¹ ยกตัวอย่างเช่น ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้พูดภาษามลายูท้องถิ่นในชีวิตประจำวัน อันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและเป็นทรัพย์สินที่หวงแหน และได้ปฏิเสธภาษาไทยว่าไม่ใช่ภาษาของเขา⁷²แม้รัฐบาล

⁷⁰ จรัญ มะมูลิ้ม และคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 90.

⁷¹ อารง สุทธาศาสน์. ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้, (กรุงเทพฯ: มานการพิมพ์, 2519), หน้า 79. อ้างถึงใน สุทธิพงษ์ พรหมณพิชิต เขียวพันธ์ วาณิชย์ศุภวงศ์, ปุณวัฒน์ อุบล. การส่งเสริมความเข้าใจอันดีของชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาจากการประเมินผลโครงการทักษิณพัฒนา กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 กองทัพภาคที่ 4, หน้า 314.

⁷² อิบรอน มะมูลิ้ม. บันทึกเหตุผลแห่งปัญหา วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้, (กรุงเทพฯ: อิสลามอะคาเดมี, 2538), หน้า 87. อ้างถึงใน สุทธิพงษ์ พรหมณพิชิต และคณะ. เรื่องเดียวกัน, หน้า 314.

พยายามส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้ภาษาไทยตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับก็ตาม เพื่อให้ทุกคนพูดจาสื่อสารกันเข้าใจ ทั้ง ๆ ที่ศาสนาอิสลามก็ส่งเสริมให้มุสลิมหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ แต่กลับได้รับการต้อนรับแนะนำให้เด็กมุสลิมหันไปเรียนและอยู่รวมกันในโรงเรียนปอเนาะแทน⁷³ จนกระทั่งเกิดปัญหาทางด้านภาษา ชาวไทยมุสลิมบางกลุ่มไม่สามารถสื่อความหมายติดต่อกับหน่วยงานของรัฐบาลได้อย่างชัดเจน จึงเกิดช่องว่างระหว่างชาวไทยมุสลิมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ทำงานในพื้นที่ ก่อให้เกิดความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจกันที่สุด⁷⁴ นอกจากนั้นแล้ว ผู้ปกครองของนักเรียนยังนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนที่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งแต่เดิมเรียกว่าโรงเรียนปอเนาะ ไม่นิยมส่งให้เรียนวิชาสามัญ โดยเฉพาะความรู้ทางโลก เพื่อที่จะนำความรู้ไปประกอบอาชีพ ยกเว้นผู้ปกครองบางคนที่มีมองการณ์ไกลเมื่อเป็นเช่นนี้ นักเรียนไทยมุสลิมจึงมีความรู้ไม่เพียงพอจะสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาชั้นสูง ข้อมูลดังกล่าว ชำงต้นนี้เกิดเป็นความรู้สึกอย่างหนึ่งที่เรียกว่า ความสำนึกในความแตกต่าง ความสำนึกเกิดขึ้นในทุกกลุ่มคนไม่ว่าจะเป็นไทยพุทธ ไทยมุสลิม⁷⁵ และถือได้ว่าจะเป็นธรรมชาติของชนกลุ่มน้อยที่จะถูกเอารัดเอาเปรียบจากชนกลุ่มใหญ่ แบ่งเป็นพวกเขาพวกเรา เกิดความรู้สึกว่าคนกลุ่มอื่นจะดูถูกวัฒนธรรมของตนเอง⁷⁶ ดังปรากฏที่คนทั่วไปเรียกชาวไทยมุสลิม ว่า “แขก” ทั้งที่ไม่มีความหมายตรงกับศัพท์แล้วยังก่อให้เกิดความรู้สึกแปลกแยกอีกด้วย⁷⁷

ปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนไทยมุสลิมที่อยู่ในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับรัฐบาลและประชาชนชาวไทยพุทธ โดยสาเหตุทางจิตวิทยาคือ⁷⁸ สภาวะทางจิตวิทยา ของชนสองกลุ่มนี้ กลุ่มชนที่แม้จะแตกต่างกันในชาติพันธุ์ ก็ไม่จำเป็นต้องแตกต่างกันในสัญชาติ เพราะสัญชาติคือ คุณสมบัติซึ่งผูกกันโดยสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย สิ่งที่ทำให้กลุ่มชนซึ่งมีเอกลักษณ์ แตกต่างกันกลายเป็น

⁷³ คอลอค บุระมัญญ์. จิตลักษณะและปัจจัยทางจิตสังคมบางประการที่มีผลต่อการยอมรับนโยบายทางการศึกษาด้านการส่งเสริมการใช้ภาษาไทยของเด็กนักเรียนไทยมุสลิมในจังหวัดสงขลา, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2538 หน้า 26 อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 314.

⁷⁴ อิบรอน มะมูลิ้ม. บันทึกเหตุผลแห่งปัญหา วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพมหานคร : อิสลามอะคาเดมี, 2538), หน้า 87. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 314.

⁷⁵ อิบรอน มะมูลิ้ม. บันทึกเหตุผลแห่งปัญหา วิเคราะห์ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลไทยกับมุสลิมในประเทศไทย : กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพมหานคร : อิสลามอะคาเดมี, 2538. 2538. หน้า 87. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 315.

⁷⁶ สุทธิพงศ์ พรหมไพจิตร และปณวัฒน์ อุบล. รายงานการประเมินผลโครงการทัศนพัฒนาปี 2539. (ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2539), หน้า 3. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 315.

⁷⁷ โมห์มัด อับดุลกาเดร์. การจัดการศึกษาและแนวทางการพัฒนาภาคใต้. (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, 2530), หน้า 125. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 315.

⁷⁸ อารง สุทธาศาสตร์. ปัญหาความขัดแย้งในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้, หน้า 102 – 182. อ้างถึงใน จรัญ มะมูลิ้มและคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 54.

เรื่องใหญ่ก็คือ ภาวะทางจิตวิทยาของกลุ่ม ภาวะทางจิตวิทยาก็คือ “ความสำนึกในความแตกต่าง” ความรู้สึกในความแตกต่างเช่นนี้มีทั้งในหมู่ชาวไทยมุสลิม ชาวไทยพุทธ และเจ้าหน้าที่รัฐบาล(ไทยพุทธ) เป็นความรู้สึกที่ฝังแน่นอยู่ภายใน และแสดงออกมาทางพฤติกรรม สำหรับรัฐบาลนั้นได้แสดงออกมาอย่างแข็งขันตั้งแต่อดีตที่ว่า ชาวมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้ไม่ใช่คนไทย เพราะในจดหมายเหตุของไทยตั้งแต่ยุคต้น ๆ ของกรุงรัตนโกสินทร์จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 เต็มไปด้วยคำว่า “แขก” “แขกมลายู” “แขกภาคใต้” ฯลฯ ในประวัติศาสตร์รัฐบาลไม่เคยใช้คำว่า “คนไทย” กับประชาชนในสี่จังหวัดภาคใต้เลย นอกจากคนที่นับถือพุทธศาสนาเท่านั้น รัฐบาลเพิ่งเริ่มจะใช้คำว่า “คนไทย” กับคนเหล่านี้อย่างจริงจังเมื่อสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้ารัฐบาลเท่านั้น แต่ในทันทีที่เรียกรัฐบาลก็เริ่มนโยบาย “กลมกลืนทางวัฒนธรรม” และอื่น ๆ อีกมากเพื่อขจัดเอกลักษณ์ของชาวมุสลิมในสี่จังหวัดเหล่านั้น แต่ก็ไม่สำเร็จได้ง่าย ชาวไทยมุสลิมก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนอยู่จึงเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่รัฐบาลยิ่งรู้สึกว่าชนกลุ่มนี้เป็นคนละพวก รู้สึกว่าตนกำลังปกครองคนอื่น ซึ่งมีชาวไทยด้วยกัน ดังจะเห็นได้จากคำปราศรัยของนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีข้อความส่วนหนึ่งดังต่อไปนี้

“...การแก้ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้คิดอย่างไร ข้อความก็ไม่ออก เพราะเราหลอกเขาว่าเขาเป็นคนไทย ซึ่งจริงเขาเป็นคนมลายู ตัวที่เป็นปัญหาก็คือ การหลอกเขาว่าเป็นคนไทย...ขอให้ทุกคนยอมรับว่าเขาไม่ใช่คนไทย...อย่าบังคับให้เขาเป็นคนไทย จงส่งเสริมให้เขาเป็นตัวของเขาเอง รักษาเอกลักษณ์ของชนมลายูไว้ แต่ไม่ใช่สิทธิพิเศษเหนือคนศาสนาพุทธซึ่งอาศัยอยู่ในจังหวัดนี้...”

ภาวะทางจิตของเจ้าหน้าที่ปกครองชาวไทยพุทธที่มีต่อมุสลิมคือ ความระแวงสงสัย คือระแวงว่าประชาชนเหล่านี้จะไม่จงรักภักดีต่อราชอาณาจักรไทย ประชาชนจะไม่ยอมเป็นไทยและจะเรียกร้องอิสรภาพจากการปกครองของคนไทย สำหรับชาวมุสลิมเองก็มีความรู้สึกว่า ชาวมุสลิมไม่อาจเป็นไทยตามความหมายทางสังคมและวัฒนธรรมได้ เกณฑ์ของความเป็นไทยบางอย่างก็แทบจะเป็นไปไม่ได้สำหรับชาวมุสลิม ทำให้ชาวมุสลิมพอใจที่จะไม่เป็นไทยมากกว่า เขารู้สึกสบายใจที่จะเรียกตนเองว่าเป็นชาวมลายู ถ้าความเป็นไทยจะทำให้เขาเสียเอกลักษณ์ไป ศาสนา วัฒนธรรม และภาษาทำให้เขาจำเป็นต้องจำกัดการติดต่อและแทรกซึมของวัฒนธรรมอื่น นโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือการให้ใช้วัฒนธรรมไทย (เช่น การใช้ชื่อไทย การไหว้ การแต่งกาย ฯลฯ) ทำให้เขาอดคิดไม่ได้ว่ารัฐบาลพยายามที่จะลบล้างวัฒนธรรมของเขา

การที่มีเจ้าหน้าที่รัฐบาลส่วนมาก ที่เป็นไทยพุทธมาปกครองชนส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นมุสลิม ทำให้ชาวมุสลิมมองเป็นว่ารัฐบาลพยายามกีดกันไม่ให้พวกเขามีตำแหน่งทางราชการ หรือไม่ให้เข้าราชการที่เป็นมุสลิม ความผิดพลาดของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปราบปรามทำให้เขามองรัฐบาลในแง่ร้ายเป็นอย่างมากคือ จงใจที่จะมาปราบชาวไทยมุสลิมโดยตรง ประกอบกับการได้รับคำและทำที่เหยียดหยามจากเจ้าหน้าที่ไทย ก็ยิ่งเพิ่มพูนความเกลียดชังชาวไทยพุทธให้มากขึ้น

คนได้ปัจจุบันยังคงลักษณะหัวแข็งกับพวกข้าราชการ และมีความขัดแย้งกับทางการอยู่เนื่อง ๆ เขาเหล่านี้ปฏิเสธที่จะรับอำนาจที่มีอยู่ชอบธรรมเพียงเพราะมีอยู่เท่านั้น พระราชอำนาจที่ออกมาในรูปข้าราชการนั้น จะไม่ได้รับการยอมรับโดยปราศจากการพิจารณาเสียก่อน ความเป็นสมมติเทพ (หมายถึงพระมหากษัตริย์) ในสถาบันไม่เพียงพอที่จะรับประกันได้ว่าการปกครองนั้นจะยุติธรรม ฉะนั้นชาวใต้จึงก่อการกบฏเป็นครั้งคราวเรื่อยมานับแต่สมัยสุโขทัย⁷⁹

สาเหตุความไม่พอใจและความขัดแย้งดังกล่าวได้ก่อตัวขึ้นทีละเล็กละน้อย ในที่สุดก็ระเบิดออกมาเป็นความไม่สงบ ความรุนแรงและการก่อการร้ายครั้งแล้วครั้งเล่า ได้มีการเรียกร้องปลุกระดมประชาชนให้ลุกขึ้นต่อสู้ สนับสนุนการแบ่งแยกดินแดนเป็นอิสระ การเรียกค่าไถ่ ค่าคุ้มครอง ลักลอบจุดไฟเผาสถานที่ราชการ การกล่าวอ้างหลักศาสนาและประวัติศาสตร์มาเป็นเงื่อนไข ทั้งในรูปขบวนการที่ต่อสู้ในเมืองอย่างเปิดเผย (เช่นกลุ่มมุสลิมชุมนุมที่มีสียัดกรือฮะฮะ มีการอภิปรายเรียกร้องให้ตั้งรัฐอิสลามปัตตานี ให้สะสมอาวุธเตรียมต่อสู้รัฐบาล ฯลฯ) การต่อสู้ในชนบทของมิจจาซีห์ทั่วไปที่สวมรอยแอบอ้างเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ เกิดเป็นปัญหาด้านการปกครอง และความมั่นคงของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากปัญหาในพื้นที่อื่น ๆ⁸⁰ ดังที่ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ได้กล่าวไว้ว่า "สำนึกทางการเมืองของประชาชนนั้นเป็นสิ่งธรรมดาที่จะเกิดขึ้นไม่ว่าจะโดยจงใจหรือโดยบังเอิญเมื่อต้องประสบกับความทุกข์ยากลำบากเมื่อชีวิตและทรัพย์สินตกอยู่ในอันตรายเขาก็ย่อมคิดถึงเรื่องการเมือง มิฉะนั้น เขาจะตัดสินใจว่าหากไม่เข้าร่วมในการปฏิวัติอย่างมีจุดหมายและสามารถบังคับการได้ ก็อาจถูกลากเข้าสู่ข้อขัดแย้งอย่างไม่อาจช่วยตนเองได้"⁸¹ และที่ผู้เขียนข้อความข้างต้นนี้

⁷⁹ สุรินทร์ พิศสุวรรณ. ด้วยจิตสำนึก, หน้า 35 - 36. อ้างถึงในจริญ มะมุสลิมและคณะ. ไทยกับโลกมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม, หน้า 54.

⁸⁰ วิโรจน์ ราชระชนี. ปัญหาการเมืองและความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รายงานเสนอต่อคณะกรรมการมาธิการวิสามัญศึกษาปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ สภาผู้แทนราษฎร, 2533, หน้า 1. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

⁸¹ สุรินทร์ พิศสุวรรณ. ด้วยจิตสำนึก, หน้า 41. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

ได้ยกข้อความมาจากหนังสือเล่มหนึ่งดังนี้ "คนพื้นบ้านถูกไล่ไปติดฝาย มีมิดจ่ออยู่ที่คอหอย ไม่มีความหวังอีกต่อไป หลังจากเวลาผ่านไปหลายศตวรรษที่ต้องอยู่กับการหลอกลวง คลุกอยู่ในปลักแห่งความหลอกลอน เขาก็ต้องจับปืนขึ้นมาเผชิญกับกองกำลังฝ่ายล่าอาณานิคมที่หมายเอาชีวิตของเขา.... และได้แปลมันให้กลายเป็นชนบประเพณีแนวทางปฏิบัติอันรุนแรงและแผนการเพื่อสันติภาพ"⁸²

⁸² Frantz Fanon. *The Wretched of the Earth*, 1968, p.58. อ้างถึงใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 54.

ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมของมุสลิม

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่นับถืออัลเลาะห์ เป็นพระเจ้าพระองค์เดียว ในความเข้าใจว่าศาสนาอิสลามเป็นศาสนาอะหะหมัดนั้น เป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งนับมุฮัมมัดเป็นผู้เผยแพรศาสนาอิสลาม และ วัฒนธรรม ประเพณีของชาวมุสลิมเกือบทั้งหมดมีแนวทางการดำรงชีวิตมาจากหลักการทางศาสนา เป็นการถ่ายทอด ชัดเกลาระบบในการดำรงชีวิตจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรม ประเพณี กับศาสนาของชาวมุสลิม มีการหลอมรวมเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน เนื่องจากการปฏิบัติที่สืบทอดต่อๆ กันมาจนไม่สามารถที่จะแยกออกจากกันได้ว่า ส่วนไหน คือ หลักการของศาสนา และส่วนไหนคือวัฒนธรรม ประเพณี สิ่งต่างๆ เหล่านี้คือแนวทางของมุสลิม ถ้าการปฏิบัติอันใด ชัดแย้งจากการปฏิบัติ จะเป็นสิ่งที่มุสลิมเองยอมรับไม่ได้ ซึ่งคนโดยทั่วไปจะมองในจุดนี้ว่าสังคมมุสลิมใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมปิด (Close Society) ที่ไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลง หากแท้ที่จริง การยอมรับนั้นอาจขัดต่อหลักการของศาสนา และความเชื่อเดิมของชาวมุสลิม เพราะเขาคิดว่า สิ่งต่างๆ ที่ปฏิบัติอยู่เป็นแนวทางการดำรงชีวิตตามหลักการทางศาสนาเป็นเรื่องเดียวกัน

1. หลักการของชาวมุสลิม

หลักการของมุสลิม คือ หลักการปฏิบัติทางด้านศาสนาที่ประกอบด้วยหลักความเชื่อ, หลักศาสนากิจ และหลักศีลธรรมที่ให้มุสลิมทุกคนมีแนวทางปฏิบัติเหมือนกัน ศาสนาอิสลามไม่ได้แยกชีวิตทางศาสนาออกจากชีวิตทางการเมืองหรือสังคม⁸¹ สถานภาพของมุสลิมในด้านศาสนา อิสลาม มีความเท่าเทียมกันหมด ไม่มีตำแหน่ง นักบวช หรือฆราวาส ทุกคนต้องปฏิบัติภารกิจ และหน้าของตนเองด้วยความเสมอภาค ซึ่งข้อปฏิบัติต่าง ๆ ของมุสลิมจะมีบัญญัติไว้ตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งบทบัญญัติของศาสนาอิสลามเน้นหนักที่ตัวบุคคลทุกคน ด้วยการกระทำที่ประกอบด้วย วาจา ใจ และกาย และด้วยการกำหนดข้อปฏิบัติที่แน่นอนเป็นประจำ จะเพียงแต่นึกในใจเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอในการที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นคนดี⁸²

2. การเกิด

เมื่อทารกคลอดออกจากครรภ์ของมารดา จะมีกล่าวต้อนรับทารกนั้นด้วย การพุดใส่หูขวา

⁸¹ ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. ภูมิหลังชาวมุสลิมในประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 1.

⁸² โมห์หมัด อับดุลการเดร์. ความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องศาสนาอิสลามและชาวไทยมุสลิมใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้. (กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต, 2520), หน้า 73

เป็นภาษาอาหรับ เรียกว่า “อะซาน” อะซานเป็นประโยคซึ่งกล่าวเรียกให้ผู้คนมาละหมาดประจำเวลาต่าง ๆ และพูดใส่หูซ้าย ภาษาอาหรับเรียกว่า “อิกอมะฮฺ” อิกอมะฮฺ คือประโยคซึ่งนำมากล่าวเพื่อเรียกผู้คนเข้าสู่พิธีละหมาด และ “ตะฮะนี” คือการนำเอาผลอินทผลัมมาเคี้ยวแล้วนำไปป้อนให้เด็ก เมื่อเด็กอายุได้ 7 วัน จะมีพิธีการต่าง ๆ คือ

1. การตั้งชื่อ ซึ่งชื่อที่ตั้งจะต้องเป็นชื่อที่มีความหมายที่ดี เพราะทุกคนจะถูกเรียกชื่อนี้ในวัน “กียามะฮ์”

2. การโกนผมเด็ก หรือการโกนผมไฟ ภาษาอาหรับเรียกว่า “อากีเกาะฮ์” จะโกนผมเด็กแล้วนำผมที่ได้มาชั่งน้ำหนัก ได้น้ำหนักเท่าใด ให้บริจาคเป็นทองคำ หรือเทียบเท่า

3. ตามหลักภาษา อากีเกาะฮ์ คือผมที่อยู่บนศีรษะเด็ก ในขณะที่คลอดออกมา ในความหมายทางศาสนา อากีเกาะฮ์ คือ สัตว์ที่เอามาเชือดในวันโกนผมเด็ก อันได้แก่ แพะ อูฐ วัว ควาย เป็นการเชือดที่คอของสัตว์ให้เลือดไหลออกให้หมด พร้อมกับคำกล่าวขอต่ออัลเลาะห์ เพื่อนำมาทำทานและทำอาหารเลี้ยงแขกที่เชิญไว้

การทำอากีเกาะฮ์จะมีความแตกต่างกันไปตามเพศของเด็ก คือ ถ้าเด็กที่เกิดมาเป็นผู้ชาย จะเชือดสัตว์เพื่อมาทำทานและทำอาหาร 2 ตัว แต่ถ้าเด็กเกิดมาเป็นผู้หญิง จะเชือดสัตว์ 1 ตัว การเลี้ยงดูลูกที่เกิดออกมา อิสลามกำชับให้พ่อแม่ร่วมกันดูแลอบรม ให้ความอบอุ่น โดยค่าใช้จ่ายภายในบ้านจะอยู่ในการดูแลและเป็นหน้าที่ของผู้เป็นพ่อ และมีแม่เป็นผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด ซึ่งเมื่อเด็กอายุได้ 7 ขวบ จะต้องฝึกหัดให้ทำการละหมาด เมื่ออายุได้ 10 ขวบ จะอนุญาตให้ลงโทษเขียนตี ซึ่งการลงโทษนั้นเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กให้ดำเนินไปตามแนวทางของศาสนา และที่แยกที่นอนออกมาเป็นสัดส่วน

3. การแต่งงาน

การแต่งงาน หรือภาษาอาหรับเรียกว่า “นิกะห์” เป็นการเริ่มการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างชายหญิงซึ่งจะต้องกระทำให้ถูกต้อง ตามบทบัญญัติของศาสนา มีองค์ประกอบ 5 ประการคือ

1. เจ้าบ่าว
2. เจ้าสาว
3. ผู้ปกครองฝ่ายหญิง
4. พยาน 2 คนเพศชาย และทรงไว้ซึ่งคุณธรรม
5. คำตกลง “นิกะห์” จากฝ่ายผู้ปกครองกับฝ่ายผู้ที่จะเป็นสามี และมีสินสอดหรือ “มะฮัร” หมายถึง ทรัพย์สินที่ตกลงกันไว้ว่า จะมอบแก่ผู้เป็นเจ้าสาว และทรัพย์สินนี้เป็นของเจ้าสาว ไม่ใช่ของบิดามารดา นอกจากจะยกให้ภายหลัง

พิธีกรรมการแต่งงาน จะเริ่มต้นด้วยดารสูชจากฝ่ายชาย และยกสินสอด (มะฮัร) ตามความสมัครใจของทั้งสองฝ่าย จากนั้นฝ่ายชายจะนำญาติมิตรมาทำพิธีตามที่ได้นัดวันเวลากันไว้ พร้อมนำค่า มะฮัร ที่ตกลงกันไว้มามอบให้ หรืออาจค้างชำระกันตามกำหนดเวลาที่ทั้งสองฝ่ายพอใจ เมื่อผู้เริ่มพิธีพร้อมแล้ว จะเริ่มต้นด้วยการกล่าวให้โอวาท เรียกว่า “คุตบะฮ์นิกะห์” ซึ่งเนื้อหา ก็กำชับให้เจ้าสาว เจ้าสาวรู้จักหน้าที่ของตนเอง และแสดงความยินดีที่ได้มีโอกาสแต่งงานอย่างถูกต้องตามหลักการอิสลาม พร้อมทั้งขอพรให้ เมื่อเสร็จการให้โอวาทแล้ว ผู้ปกครองเจ้าสาวจะกล่าวคำนิกะห์ และเจ้าสาวรับนิกะห์จบแล้วขอพร และเลี้ยงอาหารแก่ผู้ร่วมพิธีทุกคน เรียกงานเลี้ยงอาหารแก่ผู้ร่วมพิธีนี้ว่า “วะลีมะฮ์”⁸³

4. ความเจ็บป่วยและความตาย

มุสลิมทุกคนจะมีหน้าที่ดูแลซึ่งกันและกัน เช่นในยามเจ็บป่วย จะมีการเยี่ยมเยียน ดูแล และให้กำลังใจ รวมทั้งช่วยเหลือด้านการเงิน ตามกำลังความสามารถ และเมื่อมีผู้ถึงแก่ความตาย ผู้ที่มีชีวิตอยู่จะต้องรดเปลือกตาของผู้ตายให้ปิดสนิท จัดให้นอนบนที่สูง บนเตียงแคร์ หรือที่ยกพื้นสูง นอนหงายเหยียดตรงหนุนศีรษะให้สูง หันไปทางทิศตะวันออก

ศาสนาอิสลามบัญญัติให้มุสลิมที่ยังมีชีวิตอยู่ปฏิบัติต่อผู้ตายดังนี้

1. ต้องอาบน้ำศพให้ ถ้าผู้ตายเป็นผู้ชายให้ผู้ชายอาบ ถ้าผู้ตายเป็นผู้หญิงให้ผู้หญิงอาบ น้ำศพควรเป็นผู้หญิง และควรให้พี่น้องหรือผู้ใกล้ชิดเป็นผู้อาบน้ำศพให้
2. เมื่ออาบน้ำให้เสร็จแล้วจะห่อศพด้วยผ้าขาว ด้วยผ้าที่สามารถปิดได้มิดชิดตลอดทั้งร่างกายทั้งชายและหญิง และต้องนำไปฝังไม่เกิน 24 ชั่วโมง ช่วงเวลาก่อนฝังจะมีการเยี่ยมผู้ตาย โดยเปิดให้ดูหน้าเป็นครั้งสุดท้าย
3. การละหมาดขอพรให้คนตายหรือ การละหมาด “ญะนาซะห์” เมื่อนำผู้ตายไปวางยังที่จะทำพิธีละหมาด ญะนาซะห์ จะวางผู้ตายตามขวางของทิศตะวันตก ถ้าผู้ตายเป็นผู้ชาย ให้หันศีรษะอยู่ด้านทิศใต้ ถ้าผู้ตายเป็นผู้หญิงให้ศีรษะอยู่ด้านทิศเหนือ และทำการละหมาด ญะนาซะห์
4. การนำศพไปฝัง หลุมที่จะนำไปฝังต้องขุดให้ลึกจนกลืนไม่สามารถขึ้นมาได้ หรือให้สัตว์ขุดคุ้ยไม่ได้ ส่วนใหญ่จะขุดลึกประมาณสี่ระยะคนยืน หรือจะขุดลึกประมาณ 2 เมตร กว้าง 1 เมตร ขณะฝังศพ ให้ศพนอนตะแคงขวา หันหน้าไปทางทิศตะวันตก (หรือ “กิบลัต” คือทิศที่มีหินดำตั้งอยู่และมุสลิมทั่วโลกเวลาละหมาดจะหันไปทางทิศนี้) ศาสนาอิสลามส่งเสริมให้ฝังโดย

⁸³ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. ศาสนาอิสลามในประเทศไทย. เอกสารเผยแพร่ความรู้ตามโครงการความร่วมมือ ระหว่างกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ กับโครงการไทยมุสลิมเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 ในความอำนวยการของจุฬาราชมนตรี. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542). หน้า 86.

ไม่ใช่โลง เพื่อให้ร่างกายย่อยสลายได้เร็ว ผู้ฝังจะเป็นญาติพี่น้อง ผู้ใกล้ชิด เช่น บิดา สามี บุตร ของผู้ตาย

5. การไว้ทุกข์ของมุสลิม

เมื่อมีการตายเกิดขึ้นก็ย่อมมีความเสียใจ สำหรับมุสลิม จะสามารถแสดงความเสียใจโดยการไว้ทุกข์ตามแนวทางของศาสนาอิสลามคือ⁸⁴ การแสดงความเสียใจเมื่อบุคคลอันเป็นที่รักได้เสียชีวิต โดยการไม่สวมเสื้อผ้าสีสดฉูดฉาด ไม่ทาขอบตา ไม่ใส่ของหอม ไม่ย้อมเล็บ (ทาเล็บและปาก) ไม่แต่ทรงผม นอกจากการหวีเพื่อทำความสะอาดเพื่อไม่ให้รกรุงรัง

6. การแสดงความเคารพซึ่งกันและกัน, การทักทาย

การแสดงความเคารพหรือ การแสดงการทักทายของมุสลิม คือการกล่าวทักทาย หรือ การให้ “สลาม” ซึ่งสามารถกล่าวได้ 3 แบบดังนี้

1. อัลสลามมูอาลัยกุม หมายถึง ของความสันติสุขจงประสบแต่ท่าน
2. อัลสลามมูอาลัยกุม วะเราะหิมะตุลลอฮฺ หมายถึง ของความสันติสุขและความเมตตาของอัลเลาะห์จงประสบแต่ท่าน

3. อัลสลามมูอาลัยกุม วะเราะหิมะตุลลอฮฺ ฮิวะบะระกาตุฮฺ หมายถึง ของความสันติสุข ความเมตตาของอัลเลาะห์ และความโปรดของพระองค์จงประสบแต่ท่าน

จากนั้นผู้รับคำทักทาย จะกล่าวตอบได้แสดงการทักทายกลับ ซึ่งสามารถกล่าวได้ 3 แบบคือ

1. วะอะลัยกุมมุสลาม
2. วะอะลัยกุมมุสลาม วะเราะหิมะตุลลอฮฺ
3. วะอะลัยกุมมุสลาม วะเราะหิมะตุลลอฮฺ ฮิวะบะระกาตุฮฺ

นอกจากการพูดแสดงการทักทายแล้วยังมีการกระทำพร้อม ๆ กับคำพูดด้วยคือ การจับมือ, การกอดสลับบ่า, การจูบมือ หรือ การจูบหน้าผากเป็นต้น ข้อห้ามอย่างหนึ่งสำหรับมุสลิมคือการห้ามสัมผัสทางผิวหนังกับคนต่างเพศ แต่จะใช้วิธีการยกมือแตะหน้าผากแทน

7. การแต่งกาย

ศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมทั้งชายและหญิงแต่งกายอย่างรัดกุมและปกปิด ไม่เน้น สดสวย หรือการโชว์ร่างกายให้ปรากฏต่อสาธารณชน ศาสนาอิสลามห้ามไม่ให้ผู้ชายแต่งตัวและ

⁸⁴ อิศมาแอ วิสุทธิปราณี. ข้อปฏิบัติของมุสลิมตั้งแต่เกิดจนตาย. (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสันติชน, 2541), หน้า 36.

ทำกริยาอาการเหมือนผู้หญิง ซึ่งกริยาอาการดังกล่าว อาจนำไปสู่พฤติกรรมการเบี่ยงเบนทางเพศ ให้กลายเป็นผู้หญิง และห้ามผู้หญิงแต่งตัวและทำตัวเหมือนผู้ชาย

การแต่งกายของผู้ชายจะมีสิ่งปกปิดศีรษะ เช่น หมวกขาว ผ้าพันศีรษะ หรือบางคนจะใส่ทั้งหมวกขาว และผ้าคลุมศีรษะ ซึ่งการแต่งกายเช่นนี้ จะเป็นการทำตามแบบอย่างของนบีมุฮัมมัด เลื้อยผ้าที่ใช้ “เลื้อย” ห้ามมีลวดลายเป็นรูปสัตว์ การ์ตูน หรือ รูปคน “กางเกง” จะต้องยาวเลยหัวเข่า ห้ามนุ่งกางเกงขาสั้น หรือจะมีชุดใส่เรียกว่า “เลื้อยโต๊ะ” ลักษณะเป็นชุดยาวผืนเดียวกันจนถึงข้อเท้า ไม่ใช่ลักษณะของกางเกง

การแต่งกายของผู้หญิงจะใช้ผ้าคลุมศีรษะปกปิดลงมาจนถึงคอเสื้อ อาจเปิดแค่ใบหน้า แต่ห้ามเห็นเส้นผม ถ้าเป็นคนสูงอายุ จะใช้ผ้าผืนยาวพันรอบศีรษะ เสื้อแขนยาวจนถึงข้อมือ นุ่งผ้าถุง ไม่มีลวดลายเป็นรูปสัตว์ หรือคน แต่อนุญาตให้มีลวดลายเรขาคณิตหรือลายดอกไม้

8. การละหมาด

การละหมาด⁸⁵ หมายถึง การเข้าเฝ้าอัลเลาะห์เป็นบัญญัติที่สำคัญของศาสนาอิสลามที่มุสลิมทุกคนจะต้องปฏิบัติ เป็นการสรรเสริญพระเกียรติคุณ การวิวอน ขอพร และการขอภัยโทษต่ออัลเลาะห์

การละหมาดเป็นการแสดงการเคารพบูชาพระผู้เป็นเจ้า และผู้ที่เป็นเจ้าจะต้องทำการละหมาดคือ

1. มุสลิม คือผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม
2. มีวัยถึงเกณฑ์บังคับ คือ มีอายุครบ 15 ปี หรือวัยที่มีความรู้สึกทางเพศแล้ว เช่น เด็กผู้ชายที่ฝันเปียก หรือเด็กหญิงที่มีเลือดประจำเดือน และมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ ไม่บ้าหรือ วิกฤตจริต

3. เป็นผู้ที่ไม่สะอาดจากยูนุบ ๕๓ นีฟาส^{๘๖} และวิลาดะฮ์^{๘๗}

การละหมาดทุกครั้ง ผู้ละหมาดจะหันหน้าไปทางทิศตะวันตก เป็นทิศ “กิบลัต” ก่อนการละหมาดจะมีการชำระร่างกายให้สะอาดตามหลักศานาก่อน สวมเสื้อผ้านที่สะอาด สำหรับผู้ชาย

⁸⁵ การ์ิม อับดุลเลาะห์. คู่มือมุสลิมเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: ส. วงศ์เสงี่ยม, ม.ป.ป.), หน้า 110-115.

ผู้หญิงชายได้ร่วมประเวณีกันชายมีน้ำอสุจิกออกมาเนื่องจากการกระทำหรือการฝัน

“หญิงที่มีเลือดประจำเดือนออกมา

“หญิงที่มีเลือดออกหลังจากการคลอดบุตร

“หญิงที่คลอดบุตรถึงแม้ว่าจะไม่มีเลือดออกมาก็ตาม ทิศกิบลัตคือ ทิศที่ตั้งของหินดำ หรือ “กะฮ์บะฮ์” หรือ “บัยตุลลอฮ์” ซึ่งอยู่ที่นครมักกะฮะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งในแต่ละประเทศจะมีทิศทางแตกต่างกันไป

ทิศกิบลัตคือ ทิศที่ตั้งของหินดำ หรือ “กะฮ์บะฮ์” หรือ “บัยตุลลอฮ์” ซึ่งอยู่ที่นครมักกะฮะ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ซึ่งในแต่ละประเทศจะมีทิศทางแตกต่างกันไป

อย่างน้อยปิดร่างกายให้เหนือสะดือขึ้นไป และต่ำลงมาเลยหัวเข่า สำหรับผู้หญิงจะปกปิดร่างกาย เว้นแต่หน้าและฝ่ามือทั้งสองข้าง ที่ละหมาดจะต้องสะอาด และละหมาดให้ตรงกับเวลา

เวลาของการละหมาดจะมี 5 เวลา ใน 1 วันดังนี้คือ

1. การละหมาด “ซุบฮิ” กำหนดเวลาละหมาดตั้งแต่แสงเงินแสงทองขึ้น จนถึงดวงอาทิตย์ขึ้น ช่วงเวลาประมาณ 5-6 โมงเช้า
2. การละหมาด “ดูฮรี” กำหนดเวลาละหมาดตั้งแต่พระอาทิตย์เริ่มคล้อยจนถึงเงาของสิ่งหนึ่งเท่าตัวของมัน ช่วงเวลาประมาณ 12.00-3 โมงเย็น
3. การละหมาด “อัสริ” กำหนดเวลาละหมาดตั้งแต่สิ้นสุดเวลา “ดูฮรี” จนถึงดวงอาทิตย์ตก ช่วงเวลาประมาณ 3 โมงเย็น - 6 โมงเย็น
4. การละหมาด “มักริบ” กำหนดเวลาละหมาดตั้งแต่ดวงอาทิตย์ตกจนแสงอาทิตย์บนท้องฟ้าหายไปหมด ช่วงเวลาประมาณ 6 โมงเย็น - 2 ทุ่ม
5. การละหมาด “อิชาอ์” กำหนดเวลาละหมาดตั้งแต่สิ้นเวลามักริบจนถึงแสงเงินแสงทองขึ้น ช่วงเวลาประมาณ 2 ทุ่ม - 6 โมงเช้า

9. การละหมาดวันศุกร์⁸⁶

ศาสนาอิสลามได้มีบัญญัติให้การละหมาดวันศุกร์ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมที่เป็นผู้ชายทุกคน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นการชุมนุมเพื่อประกอบศาสนกิจประจำสัปดาห์ ของชาวบ้านในตำบลหรือหมู่บ้านนั้น ๆ และให้อิหม่าม หรือ คอเต็บ ผู้ใดผู้หนึ่งขึ้นพูดอบรม (คุดะบะฮ์) แก่ผู้มาร่วมละหมาด ให้มีความรักดีต่ออัลเลาะห์ และเกรงกลัวต่อพระองค์ให้กระทำความดี และละเว้นจากการกระทำความชั่ว

ผู้ที่จำเป็นจะต้องทำการละหมาดวันศุกร์คือ ผู้ที่มีคุณสมบัติทั้ง 7 ประการดังต่อไปนี้

1. เป็นมุสลิม
2. เป็นอิสระไม่ใช่ทาส
3. มีอายุครบตามศาสนบัญญัติ
4. มีสติสัมปชัญญะ
5. เป็นเพศชาย
6. เป็นผู้มิร่างกายปกติ ไม่เจ็บป่วย
7. ต้องเป็นผู้ที่อยู่ประจำถิ่น ไม่ใช่คนเดินทางจากต่างจังหวัด

⁸⁶ กาเร็ม อับดุลเลาะห์. คู่มือมุสลิมเบื้องต้น. หน้า 195-196.

“ ตำแหน่งผู้ให้แสดงธรรมในวันศุกร์

10. การศรัทธาต่อวันอาคิเราะฮ์

มุสลิมทุกคนมีความเชื่อเกี่ยวกับวันสุดท้ายของโลก หรือวันอาคิเราะฮ์ สำหรับวันอาคิเราะฮ์ นั่นคือ การสิ้นสุดของทุกสรรพสิ่งทั้งปวง เว้นแต่สิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าประสงค์จะให้รอดอยู่ ส่วนวันกียามะฮ์ นั่นคือ กำหนดการที่มนุษย์ทั้งหลายจะกลับฟื้นคืนชีพขึ้นมาอีก เพื่อรับฟังการพิจารณาสอบสวนและฟังคำพิพากษาจากพระผู้เป็นเจ้าถึงการกระทำของเขาในอดีต⁸⁷

11. การหลุดพ้นจากอิสลาม⁸⁸ หรือการขาดความเป็นมุสลิม

การศรัทธาต่าง ๆ ตามหลักการของศาสนาอิสลาม มุสลิมทุกคนต้องยึดมั่นอย่างเคร่งครัด สำหรับความเป็นมุสลิมนั้น จะสามารถมีการหลุดพ้น หรือขาดออกจากความเป็นมุสลิมได้ เรียกว่า "ริดดะฮ์" ผู้ที่หลุดพ้นจากศาสนาอิสลาม หรือที่เรียกว่า "ตกมรดัก" นี้ อาจเกิดได้ 3 ทางคือ

ทางกาย เกิดขึ้นได้หลายประการ เช่น

1. กราบไหว้บูชารูปปั้น ดวงอาทิตย์ ดวงดาว หรือสิ่งอื่น ๆ โดยถือเป็นสิ่งสักการะตลอดจนกราบมนุษย์ เช่น พ่อ แม่ หรือญาติผู้ใหญ่ก็ได้เช่นกัน
2. กระทำการดูหมิ่นคัมภีร์อัล-กุรอาน หรือ หะดีษ⁸⁹ หนังสือศาสนาหรือพระนามที่ควรเคารพ ฯลฯ เช่นเอาสิ่งพิมพ์เหล่านี้ไปทิ้งที่สิ่งปฏิกูล เป็นต้น
3. ร่วมปฏิบัติพิธีสักการะบูชาของศาสนาอื่น เช่น เข้าร่วมในงานบวชนาค ฯลฯ หรือแต่งกายเป็นภิกษุสามเณร หรือเป็นนักบวช

ทางวาจา เกิดขึ้นได้หลายประการ เช่น

1. พูดยุฆม์นบทบัญญัติของศาสนา เช่น พูดยุฆม์นบทที่ไม่เห็นรวย ฯลฯ
2. พูดยุฆม์นบทบิดเบือนบทบัญญัติของศาสนา เช่น พูดยุฆม์นบทที่ไม่ต้องบริจากระยะกาศก็ได้ เพราะศาสนาไม่บังคับ หรือพูดยุฆม์นบทที่กล่าวหาว่าไม่บาป ฯลฯ
3. พูดยุฆม์นบทอัลเลาะห์ หรือ ร่อซูล⁹⁰ หรือ มาลาอิกะฮ์⁹¹ เช่นพูดยุฆม์นบทว่า อัลเลาะห์ไม่ยุติธรรม เพราะให้ฉันได้รับความยากลำบากทุกวัน ฯลฯ

4. ประนามมุสลิมว่าเขาไม่ใช่มุสลิม

ทางใจ เกิดขึ้นได้หลายประการ เช่น

1. สงสัยในคุณลักษณะของอัลเลาะห์ เช่น สงสัยว่ามีองค์เดียวหรือหลายองค์ มีจริงหรือ

⁸⁷ การ์ม อับดุลเลาะห์. คู่มือมุสลิมเบื้องต้น. หน้า 57-58.

⁸⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 79.

⁸⁹ แบบฉบับการสั่งสอน การปฏิบัติของศาสดามุฮัมมัด

⁹⁰ ผู้ที่เผยแพร่อำนาจของพระผู้เป็นเจ้า

⁹¹ เทพที่ปฏิบัติตามคำสั่งของอัลเลาะห์

ไม่ ฯลฯ

2. สงสัยในคุณลักษณะ หรือสงสัยเกี่ยวกับตัวร่อซู้ด เช่น สงสัยว่าคำสอนของท่านบีมุฮัมมัดจะโกหกหรือจริง หรือสงสัยว่า ท่านนบีมุฮัมมัดเป็นร่อซู้ดจริงหรือไม่ ฯลฯ
3. สงสัยเกี่ยวกับสวรรค์ นรก วันกิยามะฮ์ ฯลฯ ว่าเป็นจริงหรือไม่

บทบาทของมุสลิมในภาคใต้

ความเป็นมาของบทบาทมุสลิมในภาคใต้นั้นในระยะแรกเมื่อปรากฏหลักฐานความสัมพันธ์ระหว่างปัตตานีและกรุงศรีอยุธยา คือ ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (พ.ศ. 1913 – 1930) นั้น⁸⁹ ปัตตานีซึ่งในขณะนั้นยังไม่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลาม⁹⁰ มีเชื้อสายที่มีบรรพบุรุษเป็นมาลาญหรือ มาเลย์ ซึ่งมุสลิมเชื้อสายนี้กล่าวได้ว่า เป็นกลุ่มที่ใหญ่ที่สุด เพราะเป็นชนพื้นเมืองเดิมแต่เปลี่ยนมารับอิสลามตามประวัติศาสตร์⁹¹ ชนชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดภาคใต้ (ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล) ของประเทศไทยนั้นมีลักษณะคล้ายกับกลุ่มวัฒนธรรมหลายๆ กลุ่มในรัฐอื่นๆ นั่นคือ ดินแดนดั้งเดิมที่พวกเขาอาศัยมาแต่โบราณกาลถูกผนวกเข้ากับอาณาเขตของรัฐใหม่ที่เกิดขึ้น...จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบันนี้ปรากฏชัดเจนว่าอาณาเขตซึ่งเป็นพื้นที่ของจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ในปัจจุบันนั้นเคยเป็นส่วนหนึ่งของรัฐปัตตานีโบราณ หลักฐานทางประวัติศาสตร์ในดินแดนส่วนนี้ยืนยันว่าอาณาจักรปัตตานีเป็นรัฐอิสระมาก่อน ก็ย่อมมีระบบการปกครองหรือระบบการเมืองของตนเองมีระบบเศรษฐกิจของตนเองมีระบบการศึกษาและแบบแผนทางวัฒนธรรมของตนเองด้วย⁹²

ในสมัยรัชกาลที่ 1 พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อ พ.ศ. 2328 ทรงโปรดเกล้าให้กรมพระราชวังบวรฯ ยกทัพไปปราบพม่าทางภาคใต้แล้วเลยไปตีเมืองปัตตานี การณ์นี้ได้ต้อนผู้คนจากเมืองดังกล่าวซึ่งเป็นมุสลิมมาไว้ในกรุงเทพฯ ถ้าเป็นเชื้อพระวงศ์ขุนนางจะนำมาปล่อยไว้ที่สี่แยกบ้านแขก ส่วนประชาชนพลเมืองจะนำมาไว้ที่ถนนตึกถึงบ้านอู่ ประตูน้ำ (ในคลองแสนแสบ) ถึงสามแยกท่าไช่ ปากลัด เพชรบุรี จะเข็งเทรา นครนายก ปทุมธานี ขณะนี้กำลังขยายวงไปมีภูมิลาเนาถิ่นฐานอยู่ริมทะเลฝั่งตะวันออกเขตจังหวัดชลบุรี (สมคิด มณีวงศ์ 2516 : 5)⁹³

เชลยที่นำขึ้นมาด้วยในครั้งนี้ นับเป็นจำนวนมากและได้แยกให้อาศัยอยู่ตามที่ต่างๆ หลายแห่ง ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณรอบ ๆ ชานกรุง เช่น ที่ถนนบุรีบริเวณสี่แยกบ้านแขก รอบ ๆ ชานกรุงเทพฯ คือ บริเวณทุ่งครุในอำเภอพระประแดง บางคอแหลม มหานาค พระโขนง คลองตัน มีน

⁸⁹ Teeuw A and David K Wyatt. Hikayat Patani Vol.2, (The Hague : Nijhoff, 1970), Vol. 1, p.5 อ้างถึงใน จุลสารแลใต้. (กรุงเทพมหานคร : สยามสมัย, 2529), หน้า 7.

⁹⁰ จุลสารแลใต้, หน้า 7.

⁹¹ เสาวนีย์ จิตต์หมวด. "กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม", หน้า 105.

⁹² อุทัย ดุลยเกษม. "บูรณาการแห่งชาติและปัญหาความมั่นคง : กรณีชาวมุสลิมเชื้อสายมาลาญในจังหวัดภาคใต้ของไทย". หน้า 236-237.

⁹³ เสาวนีย์ จิตต์หมวด. "กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม". หน้า 108.

บุรี หนองจอก ภาคกลางที่จังหวัดนครนายก ฉะเชิงเทรา เพชรบุรี อยุธยา นนทบุรี ที่ตำบลท่าอิฐ และภาคใต้จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ตำบลท่าทอง (ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ 2517 : 77)⁹⁴ และ นครศรีธรรมราช (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยาบรมมหรานุวัตติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ 2515 : 294)⁹⁵

ดังนั้น เมื่อจะกล่าวถึงบทบาทของมุสลิมในภาคใต้ ก็จะกล่าวถึงบทบาทของมุสลิมในสมัยนั้นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ไทยและมีความสามารถปกครองบ้านเมืองของตนเองเรื่อยมาก่อนถูกแบ่งเป็น 7 หัวเมือง ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และมณฑลปัตตานีเป็นมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5

1. เมืองไทรบุรี

พระองค์มหาวังศา เป็นผู้ตั้งเมืองเดิมเรียกว่า เมืองเกดะ คือเมืองไทรบุรี เกดะนั้นเป็นภาษาอาหรับ แปลว่าจวนดอกไม้ มีลำดับวงศ์ตระกูลเจ้าเมืองไทรบุรีจนถึงลำดับที่ 6 ยังคงนับถือพระพุทธศาสนาจนกระทั่ง ตั้งแต่องค์ที่ 7 ชื่อพระองค์มหาวังศา เป็นต้นมา จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม

“พระองค์มหาวังศาได้เป็นเจ้าเมืองไทรบุรี เปลี่ยนเป็นธรรมเนียมอิสลาม ถือศาสนา มะหะหมัด เปลี่ยนชื่อเรียกว่า สุลต่านมุนฟานชะ ตั้งเมืองอยู่ที่ปากน้ำกวาลามุต”⁹⁶

สุลต่านมุนฟานชะมีบุตรชาย 3 คน ชื่อ ตนกุมมุดล่ำชะ, ตนกุมมูหะหมัดชะ และตนกุมมูสุไลมานชะตนกุมมุดล่ำชะได้เป็นเจ้าเมืองไทรบุรี เรียกชื่อว่าสุลต่านมุดล่ำชะ น้องชายชื่อตนกุมมูหะหมัดได้เป็น รายนมุดา ตั้งเมืองอยู่ที่คลองเกดะใหม่ ส่วนตนกุมมูสุไลมานชะได้เป็นพระยาอยู่ที่ปูเลาลังกาวี คือเกาะนางกาวีขึ้นแก่เมืองไทรบุรี สุลต่านมุดล่ำชะมีบุตรชายชื่อ ตนกุมมูหะหมัด ซึ่งจากนั้นลูกหลานของสุลต่านมุนฟานชะก็ปกครองเมืองไทรบุรีเรื่อยมา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินออกไปประพาสถึงเมืองปีนัง พระยาไทรบุรีในขณะนั้นเป็นพระยาฤทธิสงครามภักดีศรีสุลต่าน มะหะหมัดรัตนราชมนินทร์สุรินทรวิวงศ์ (อับดุลรามิด) ได้จัดที่ประทับและตามส่ง

⁹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 109.

⁹⁶ ประชุมพงศาวดาร, เล่ม 2 พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุณา, 2506), หน้า 264.

เสด็จพระราชดำเนินกลับมาจนถึงเมืองสงขลา และได้ทอดพระเนตรเห็นเมืองซึ่งพระยาไทรบุรีทำนุบำรุงขึ้นใหม่ เป็นที่ค้าขายและมีบ้านเรือนสวยงามและเป็นการทำคุณงามความดีเป็นอย่างมาก เมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์ จันเมืองภูเก็ตฆ่าฟันชาวบ้าน เผาถูกฎิและโรงกรมการราษฎร ข้าหลวงรักษาราชการเมืองภูเก็ตได้ขอความช่วยเหลือจากเมืองไทรบุรี ปลิศ และสตูลมาช่วยปราบกบฏเมืองภูเก็ต และสามารถปราบปรามได้สำเร็จ ทั้งยังได้บังคับบัญชาการบ้านเมืองต่างพระเนตรพระกรรณถึง 15 ปี มีความสามารถปกครองและทำนุบำรุงบ้านเมืองให้มีความเจริญ มีความจงรักภักดี จัดการรับเสด็จเมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ปฏิบัติราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และมีธรรมาจริยธรรมอันเป็นที่รักใคร่สรรเสริญของพลเมืองและข้าราชการและชนทั้งปวงเป็นอันมาก จึงดำรัสสั่งให้เลื่อนพระยาฤทธิสงครามภักดี ศรีสุลต่านมะหะหมัดรัตนราชมุนินทร์สุรินทรวิวงศ์ พระยาไทรบุรี ขึ้นเป็นเจ้าพระยา มี อิศริยยศอย่างสูง รับราชทินนามตามตำแหน่งว่า "เจ้าพระยาฤทธิสงคราม รามภักดีศรีสุลต่าน มะหะหมัดรัตนราชมุนินทร์ สุรินทรวิวงศ์ ผดุงทนต์บำรุงเกดะนคร อมรรัตนนาเขต ประเทศราชราชไชศวริยาธิบดี วิกรมสิทธิ์ เจ้าพระยาไทรบุรี" และได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์สำหรับตระกูล เป็นวิสามัญสมานิกตำแหน่งที่ 1 ชื่อปฐมจุลจอมเกล้า เป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์อย่างสูงสุด

ต่อมาเมื่อ 7 เมษายน รัตนโกสินทรศก 116 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้รวมเมืองไทรบุรี เมือง ปลิศ เมืองสตูล รวม 3 เมืองเป็นมณฑลเทศาภิบาล เรียกว่า มณฑลไทรบุรี โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาฤทธิสงครามรามภักดี เจ้าพระยาไทรบุรี เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลไทรบุรี

2. เมืองตรังกานู

เดิมที่เมืองตรังกานูยังเป็นบ้านเล็กเมืองน้อย มีบ้านเรือนเรียงราย ตำบลละ 2-3 เรือนเท่านั้น จากนั้นเจ้าเมืองยะโฮจึงตั้งให้มะหะหมัดเป็นเจ้าเมืองตรังกานู ต่อมาเมื่อมะหะหมัดเจ้าเมืองตรังกานูถึงแก่กรรม วงศ์ตระกูลมะหะหมัดนั้นก็สาบสูญ เจ้าเมืองยะโฮจึงตั้ง ตวันมาไซ ซึ่งเป็นลูกหลานของเจ้าเมืองตานีไปอยู่ยะโฮเป็นเวลานาน เคยรับอาสาเจ้าเมืองยะโฮไปตีเมืองลิงาได้ จึงขึ้นเป็นเจ้าเมืองตรังกานู เมื่อเป็นเจ้าเมืองแล้วจึงยกกองทัพไปตีเมืองกลันตันและได้ยกเมืองกลันตันไปขึ้นแก่เมืองตรังกานู สมัยนั้น มีลูกค้าชาวเมืองตรังกานู เมืองกลันตัน ได้เข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นพิมเสน, หมาก, หวายตะค้า และมีสินค้าออกคือ เกลือ เป็นต้น

ในสมัยแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จพระราชดำเนินยกกองทัพออกไปประทับอยู่ที่เมืองสงขลา โปรดเกล้าฯ ให้ยกกองทัพไปตีเมือง

ตานี้ พระยาตรังกานูตกใจกลัวพระเดชานุภาพพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ จึงจัดทำต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง เครื่องราชบรรณาการถวาย ขอเป็นเมืองประเทศราชและลูกหลานก็ได้ปกครองเมืองตรังกานูเรื่อยมา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งตัญญูอามัด เป็นรายนมุดา ได้มอบเครื่องยศพระราชทานแก่พระยาตรังกานู พระยาตรังกานูผู้นี้เป็นผู้มีความสามารถรักษาบ้านเมืองให้มีความสงบสุข ไม่มีการสู้รบ บ้านเมืองใกล้เคียงใกล้เคียงก็ไปมาค้าขายโดยสะดวก ได้ติดต่อค้าขายกับเมืองสระวะ เมืองเกดะเดิมเจ้าเมืองเป็นมาลาญ สิ้นคำมี พิมเสน สาคุ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จุลศักราช 1227 พระยาตรังกานู (ตัญญูอาม) ขอรับพระราชทานให้ตัญญูประสาบุตร เป็นรายนมุดา และพระราชทานนามว่า พระไชยเนตรฤทธิรงค์รายนมุดา เมื่อจุลศักราช 1231 พระยาตรังกานูแต่งตั้งให้ตัญญูมะหะหมัดอาริฟินเป็นขุนตุมเครื่องราชบรรณาการออกไปกรุงลอนดอน เมื่อพระยาตรังกานู (ตัญญูอาม) ถึงแก่อนิจกรรม และไม่มียุตร พระไชยเนตรฤทธิรงค์จึงได้เป็น พระยาตรังกานูและปกครองเมืองด้วยความสงบเรียบร้อย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

3. เมืองกลันตัน

เดิมเมืองกลันตันเป็นบ้านเล็กเมืองน้อย เมื่อตุวันมาไซเป็นเจ้าเมืองตรังกานู ได้ยกทัพมาตีเมือง กลันตันไปเป็นเมืองขึ้น วงศ์ตระกูลเจ้าเมืองกลันตันครั้งนั้นจะสาบสูญไปอย่างไรไม่ทราบ แต่ที่เมืองกลันตันมีที่ฝังศพอยู่ตำบลหนึ่ง ทำให้มันคงดงามดูเหมือนจะเป็นที่ฝังศพผู้ดี แต่ไม่มีผู้ใดเข้าไปเยี่ยมเยียนตามธรรมเนียม

วงศ์ตระกูลพระยากลันตันสะนิปากแดงทุกวันนี้ เดิมรายนมุดาเป็นพระยากลันตัน ก็ยังเป็นหัวเมืองขึ้นกับเมืองตรังกานูอยู่ พระยากลันตันรายนมุดาเป็นเจ้าเมืองมาช้านาน มีบุตรชายชื่อ ตูวันหลงมะหะหมัด, ตูวันตำมะโง, ตูวันบาโงย, ตูวันหลงซาลัด แต่ต่างมารดา กัน เมื่อพระยากลันตันรายนมุดาถึงแก่กรรม บุตรหลานศรีดิวันกรมการจึงยกตูวันหลงมะหะหมัดขึ้นเป็นพระยากลันตัน

ภายหลังพระยากลันตันมีความโกรธพระยาตรังกานู ขอแยกเมืองกลันตันออกจากเมืองตรังกานู ขออยู่ใต้บังคับเมืองสงขลา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงทราบฝ่า

ละของธรีพระบาทแล้วโปรดเกล้าฯ ดำริว่า “เมืองกลันตันกับเมืองตรังกานูพรมแดนต่อกันอยู่ เกิดวิวาทไม่เข้ากันแล้วจะมาอยู่ในบังคับเมืองสงขลาด้วยกัน ถ้าพระยากันตันทำความชอบความดีเกินหน้า เมืองตรังกานู พระยาตรังกานูจะเห็นไปว่ากรุงเทพฯทำนุบำรุงเมืองกลันตัน พระยาตรังกานูจะมีความน้อยใจไม่รู้หาย”⁹⁷ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเมืองกลันตันมาอยู่ในใต้บังคับเมืองนครศรีธรรมราช เมืองกลันตันจึงได้ขาดจากเมืองตรังกานูแต่นั้นมา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาพะหริ่งป่วยถึงแก่กรรมโปรดเกล้าฯ ให้พระยาจางวางไปเป็นพระยาพะหริ่ง ตั้งตนกุสุหลงบุตรชายคนโตเป็นหลวงสุนทรราชา ผู้ช่วยราชการเมืองยะหริ่ง พระยาพะหริ่งจึงพานุตรกับบ่าวไพร่ไปอยู่เมืองยะหริ่ง เมื่อพระยาพะหริ่งป่วยถึงแก่กรรมแล้ว หลวงสุนทรราชา บุตรหลาน จึงกลับไปอยู่กับพระยากันตัน ณ เมืองกลันตัน เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค กระบวนเรือพระที่นั่งกลไฟ ทอดพระเนตรหัวเมืองปักษ์ใต้ชายทะเลไปถึงเมืองตานี เมื่อเสด็จประทับ ณ พลับพลาแหลมสนเมืองสงขลา พระยากันตันพาตนกูปะชา ผู้เป็นลูกเข้ามาเฝ้าทูลละอองธุรีพระบาทถวายตัว จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามสัญญาบัตร ตั้งตนกูปะชาเป็นพระยารัษฎาธิบดีบุตรบุรุษพิเศษ ผู้ช่วยราชการเมืองกลันตัน ต่อมาได้พระราชทานนามใหม่เป็น พระยารัษฎาธิบดีบุตรบุรุษพิเศษ ประเทศราชนฤปดินทร์สุรินทรวิวงศ์ ผู้ว่าราชการแทนพระยากันตัน เมื่อพระยากันตันชราภาพลงไม่สามารถคุมต้นไม้ทองเงินเป็นราชบรรณาการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระยากันตันแก่ชราแล้ว จะทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงพระยารัษฎาธิบดีบุตรบุรุษพิเศษขึ้นเป็นเจ้าเมือง จะโปรดเกล้าฯ เพิ่มพระยศพระยากันตันขึ้นเป็นจางวางเมืองกลันตัน

4. มณฑลปัตตานี

ตามจดหมายเหตุเก่าหลายฉบับ สาเหตุที่ว่าเจ้าเมืองปัตตานีเป็นผู้หญิงนั้น เป็นประเพณีการปกครองเมืองปัตตานีที่เลือกผู้หญิงในวงศ์ตระกูลเจ้าเมือง ซึ่งมีอายุมากจนพ้นเกณฑ์ที่จะมีบุตรได้ เป็นนางพระยาว่าราชการสืบๆ ต่อกันมา ประเพณีเช่นนี้ใช้ในบางเมืองในเกาะสุมาตรามาก่อน

เมื่อกรุงเก่าเสียแก่พม่า บรรดาหัวเมืองแขกมาลายูที่เคยขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาพากันตั้งเป็นอิสระ สมัยกรุงธนบุรีก็ยังไม่สามารถปราบปรามลงได้ มาจนในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2328 พม่ายกทัพใหญ่เข้ามาตีสยามประเทศ เมื่อไทยรบชนะพม่าที่เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี และที่ลงมาทางเหนือ ตีแตกกลับไปแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีรับสั่งให้กรม

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 319.

พระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาท เสด็จยกทัพหลวงลงไปปราบปรามพม่าทางหัวเมืองปักขี้ไต้ เมื่อตีกองทัพพม่าแตกไปหมดแล้ว กรมพระราชวังบวรฯ เสด็จลงไปประทับอยู่ที่เมืองสงขลา มีรับสั่งออกไปถึงบรรดาหัวเมืองแขกมาลาญ ซึ่งเคยขึ้นกรุงศรีอยุธยาให้มาอ่อนน้อมตั้งแต่ก่อน พระยาไทรบุรี พระยาตรังกานูยอมอ่อนน้อม แต่พระยาปัตตานีขัดแข็งไม่มาอ่อนน้อม กรมพระราชวังบวรฯจึงมีรับสั่งให้กองทัพยกลงไปตีได้เมืองปัตตานี และได้ทรงตั้งให้แขกซึ่งเป็นเชื้อวงศ์พระยาปัตตานีเดิมเป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี เมื่อปี พ.ศ. 2332 ผู้ว่าราชการเมืองปัตตานีคนนี้มีหนังสือไปชวนองเชียงสือ เจ้าว้นมก๊ก ให้เป็นใจเข้ามาตีหัวเมืองในพระราชอาณาจักร แต่องเชียงสือ บอกความเข้ามากราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกลงไปตีเมืองปัตตานีอีกครั้งหนึ่ง เป็นครั้งที่ 2

ต่อมาในรัชกาลที่ 2 พม่าคิดจะยกกองทัพเข้ามาตีกรุงสยามอีก พม่าเกลี้ยกล่อมพระยาไทรบุรี พระยาไทรบุรีเอาใจไปเผื่อแผ่พม่าและยุยงเมืองปัตตานีให้เป็นกบฏด้วย สาเหตุดังกล่าวมานี้จึงได้โปรดฯให้แยกเมืองปัตตานีเดิมออกเป็น 7 หัวเมือง จนจัดตั้งมณฑลปัตตานีเป็นมณฑลเทศาภิบาลในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2449

เดิมเมืองปัตตานีเป็นเมืองเดี่ยวเมื่อเจ้าเมืองปัตตานีตายลง ภรรยาของพระยาปัตตานีก็ว่าราชการเป็นเจ้าเมืองขึ้นแทน ระหว่างว่าการเป็นเจ้าเมืองอยู่นั้น สมมุติเรียกกันว่า “นางพระยาปัตตานี ศรี ตวัน” และสามารถดูแลบ้านเมืองให้มีความสงบสุข มีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ จนร่ำรวย จนสามารถให้พ่อค้าฮอลันดายืมเงิน ซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารของฮอลันดา⁹⁸ ดังนี้ “...ข้าพเจ้านำเงินที่ขอยืมมาจากนางพระยาปัตตานีไปซื้อสินค้าไว้มากพอทีเดียว คือซื้อไหมดิบงามๆ 26 หาบ น้ำตาล 80 หาบ ชิงดอง 16 หม้อ และเครื่องปั้นดินเผา สินค้าที่ซื้อเหล่านี้เป็นจำนวนเงิน 700 เหรียญ”

เมื่ออยุธยาตกอยู่ในภาวะอ่อนแอ ไม่ว่าจากภายในหรือภายนอก ปัตตานีจะถือโอกาสปลุกตัวเป็นอิสระ กรณีรายาอุง (Ungu) ปฏิเสธที่จะยอมรับพระเจ้าปราสาททอง⁹⁹ โดยอ้างว่าทรงเป็น “คนชิงราชสมบัติ คนโกง ฆาตกร และคนทรยศ และไม่มีทางที่พระนางจะทรงตั้งพระทัยแสดงความยำเกรงต่อคนสยาม”¹⁰⁰ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงว่า ปัตตานีจะยอมรับอำนาจของอยุธยาเมื่อ

⁹⁸ ศิลปากร, กรม. “เอกสารของฮอลันดา สมัยกรุงศรีอยุธยา”. พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, 2541), หน้า 83.

⁹⁹ จุลสารแลได้, หน้า 14.

¹⁰⁰ ศิลปากร, กรม. เอกสารของฮอลันดาสมัยกรุงศรีอยุธยา, 2541 หน้า 113 – 114.

ถูกคุกคามเท่านั้น

ศาสตราจารย์ ทิว เอ (Teew A.) และเดวิด เค วัตต์ (David K. Wyatt) ผู้ศึกษาวิเคราะห์ความตันทนบับตำนานปัตตานีอย่างละเอียดกว้างขวางและลึกซึ้ง ได้กล่าวสรุปว่า แท้ที่จริงแล้ว “เอกลักษณ์มาลายูก็คือ สิทธิอันแบ่งแยกไปจากปัตตานีไม่ได้แม้จะอยู่ใต้อธิปไตยของสยาม”¹⁰¹

สมัยนั้นนางพระยาปัตตานีได้จัดให้หล่อปืนใหญ่จำนวน 3 กระบอก นายช่างผู้หล่อปืนใหญ่นั้นเดิมเป็นคนจีน ชาตีสกเกี้ยน แซ่หลิม ชื่อเคี่ยม มาได้ภรรยาเป็นคนมุสลิม จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนา อิสลาม จึงเรียกกันว่า “หลิมโต๊ะเคี่ยม” นายช่างหล่อปืนใหญ่ หลิมโต๊ะเคี่ยมมาอยู่เมืองปัตตานีหลาย ปีแล้วน้องสาวของหลิมโต๊ะเคี่ยม ชื่อ “กอนเหนียว” จึงตามมาจากเมืองจีน ให้หลิมโต๊ะเคี่ยมกลับเมืองจีนอยู่หลายปี แต่หลิมโต๊ะเคี่ยมไม่ยอม กอนเหนียวจึงผูกคอตายด้วยความเสียใจ

เมื่อหลิมโต๊ะเคี่ยมจะหล่อปืนทองเหลืองใหญ่ 3 กระบอก นั้นได้ทำปืน 2 กระบอกเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ปืนกระบอกที่ 3 เทไม่ลง จึงปฏิญาณว่าจะยอมเอาชีวิตเช่นถวาย เมื่อกล่าวปฏิญาณเช่นนี้แล้วปรากฏว่าสามารถเทปืนลงได้เต็ม ครั้งถึงเวลาทดลองยิง นายช่าง หลิมโต๊ะเคี่ยมก็เข้าไปยืนตรงปากกระบอกปืนดังที่ปฏิญาณไว้ว่าจะเอาชีวิตเป็นเครื่องเช่นไหว้ปืน พอปืนลั่นจึงหอบร่างหลิมโต๊ะเคี่ยมสูญหายไป ปืนที่นางพระยาปัตตานีให้โต๊ะเคี่ยมหล่อนั้น กระบอกที่ 1 ให้ชื่อว่า นาง (ปานัง) ปัตตานี กระบอกที่ 2 ชื่อ ศรีนัคครี กระบอกที่ 3 ชื่อ มหาหล่าหลอ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก กรมพระราชวังบวรสถานมงคลเสด็จยกทัพไปปราบพม่า และได้ข่าวว่าเมืองปัตตานีก่อการกำเริบ จึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระยาขลาใหม่ พระยาเสนาหาญธร (ทองอิน) พระยาพัทลุง (ทองขาว) หลวงสุวรรณคีรี (บุญฮ้อย) ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ปลัดจนะนะ (ขวัญชัย) เป็นแม่ทัพนำยกออกไปตีเมืองปัตตานี ซึ่งต่อมา กรมพระราชวังบวรสถานมงคลโปรดเกล้าฯ ให้ปลัดจนะนะ (ขวัญชัย) ซึ่งเป็นคนไทยนับถือศาสนาพุทธ เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี และโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาปัตตานีในเวลาถัดมา ส่วนหลวงสุวรรณคีรี (บุญฮ้อย) โปรดเกล้าฯ เป็นพระยาสงขลาพระยาปัตตานี (ขวัญชัย) ได้ตั้งบ้านเรือนว่าราชการอยู่ในตำบลบ้านมะนา ในปากอ่าวลำน้ำเมืองปัตตานีฝ่ายทิศตะวันออก ในที่ตำบลนั้น สมัยนี้ชาวเมือง

¹⁰¹ Teew and Wyatt. op. Cit., Vol. 2, “The Malay Identity is Patani’s inalienable right, not with standing the formal sovereignty of Siam”. P. 293 อ้างถึงใน จุลสารแลได้ หน้า 14.

ปัตตานีเรียกกันว่า อ่าวนาเกลือ ในระหว่างพระยาปัตตานี (ขวัญชัย) ว่าราชการเมืองปัตตานีอยู่นั้น บ้านเมืองก็มีความสงบสุขเป็นปกติเรื่อยมา

เมื่อพระยาปัตตานี (ขวัญชัย) ถึงแก่กรรม ได้โปรดเกล้าฯ ตั้งให้นายพ่าย น้องชายของพระยาปัตตานี (ขวัญชัย) เป็นพระยาปัตตานี และโปรดเกล้าฯ ตั้งให้นายยิ้มชัย บุตรของพระยาปัตตานี (ขวัญชัย) เป็นหลวงสวัสดิภักดี ผู้ช่วยราชการเมืองปัตตานี

ในระหว่างพระยาปัตตานี (พ่าย) ว่าราชการอยู่ได้เกิดใจผู้ร้ายปล้นบ้านเรือน ชุกชุม พระยาปัตตานี (พ่าย) ไม่สามารถปราบให้เกิดความสงบลงได้ จึงแจ้งแก่พระยาสงขลา (เถียนจ๋อง) และทำหนังสือเข้ามากรุงเทพฯ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยสงคราม กับพระยาสงขลา (เถียนจ๋อง) แยกเมืองปัตตานีออกเป็น 7 เมือง คือ เมืองปัตตานี, เมืองยะหริ่ง, เมืองสายบุรี, เมืองหนองจิก, เมืองรามันห์, เมืองระแงะ, เมืองยะลา แต่เมืองดังกล่าวยังไม่มีผู้รักษาราชการเมือง พระยาอภัยสงครามข้าหลวงและพระยาสงขลา (เถียนจ๋อง) บังคับให้พระยาปัตตานี (พ่าย) เลือกจัดหาพวกตระกูลต่วน ตระกูลนิ ดังนี้

1. ต่วนสุหลง เป็นผู้รักษาราชการเมืองปัตตานี ต่อมาเป็นพระยาปัตตานี
2. พระยาปัตตานี (พ่าย) เป็นผู้รักษาราชการเมืองยะหริ่ง ต่อมาเป็น พระยายะหริ่ง
3. ต่วนนิ เป็นผู้รักษาราชการเองหนองจิก ต่อมาเป็น พระยาหนองจิก
4. ต่วนหมาไล่ เป็นผู้รักษาราชการเมืองรามันห์ ต่อมาเป็น พระยารามันห์
5. ต่วนยลอ เป็นผู้รักษาราชการเมืองยะลา ต่อมาเป็น พระยายะลา
6. นิเดะ เป็นผู้รักษาราชการเมืองสายบุรี ต่อมาเป็น พระยาสายบุรี
7. นิเดะ เป็นผู้รักษาราชการเมืองระแงะ ต่อมาเป็น พระยาระแงะ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาปัตตานี (ต่วนสุหลง) พี่พระยาหนองจิก (ต่วนกะจิ) น้องพระยายะลา (ต่วนบางกอก) พระยาระแงะ (นิเดะ) ได้ร่วมมือกันยกทัพไปตีเมืองพระยาเยหริ่ง (พ่าย) เมืองจะนะ เมืองเทพา โปรดเกล้าฯ ให้พระยาเพชรบุรีเป็นแม่ทัพจับพระยาปัตตานี (ต่วนสุหลง) พระยายะลา (ต่วนบางกอก) พระยาหนองจิก (ต่วนกะจิ) ได้ที่ริมพรมแดนเมืองกลันตัน และประหารชีวิต ส่วนพระยาระแงะ (นิเดะ) สามารถหนีรอดได้ ต่อมาให้พระยาเยหริ่ง (พ่าย) เป็นพระยาเยหริ่ง ให้หลวงสวัสดิภักดี (ยิ้มชัย) เป็นพระยายะลา ให้นายแมนเมือง

จะนะ เป็นพระยาหนองจิก และให้ต่วนยุโส (ยุไซ้ะ) หรือโต๊ะกี¹ เป็นผู้รักษาราชการเมืองปัตตานี ซึ่งต่อมาเป็นพระยาเยหริ่ง

ต่วนยุโส² หรือโต๊ะกีนั้น เป็นพระยาเยหริ่ง ชื่อ แต่ง เมื่อปัตตานีเกิดกบฏ พระยาเยหริ่ง (แต่ง) อายุได้ประมาณ 5-6 ขวบ เมื่อบ้านเมืองในขณะนั้นมีความสงบเรียบร้อยกลับคืนมา พระยาเยหริ่ง (แต่ง) จึงติดตามกองทัพเข้ามากรุงเทพฯ ด้วย และกลายเป็นคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธ เคยบวชเป็นสามเณรจนถึงอายุ 21-22 ปี และบวชเป็นพระภิกษุต่ออีกหลายพรรษา จนได้เป็นพระใบฎีกา เมื่อสึกออกมาก็ได้รับราชการอยู่ในกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ต่อมาได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็น พระยาเยหริ่ง และได้กลับไปนับถือศาสนาอิสลามตามเดิม เพื่อให้สอดคล้องกับประชาชนส่วนใหญ่ที่ตนปกครองอยู่ พระยาเยหริ่ง (นิยูไซ้ะ) มีประชาชนรักใคร่นับถือมาก มีการทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญขึ้นหลายอย่าง เช่น ตัดถนนหนทาง สร้างสุเหร่า และวัด มีการให้ลูกหลานพระยาเมือง และข้าราชการชั้น ผู้ใหญ่ เรียนภาษาไทย โดยพระยาเมืองเป็นผู้ลงมือสอนเองในบางโอกาส เพราะมีความรู้ภาษาไทย และขนบธรรมเนียมไทยดี¹⁰²

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเปลี่ยนแปลงพระยาและผู้ว่าราชการการดังต่อไปนี้ โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิเชียรคีรี (เม่น) เป็นเจ้าพระยาวิเชียรคีรีฯ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ตั้งให้นายเวียงเป็น พระยาพิชชาภิบาลนฤเบศร์ วา ปีเชต มุจลินท์ นฤปดินทร สวามิภักดิ์เป็น ผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก ตั้งให้ต่วนกะจีเป็นพระยาณรงค์ฤทธิ์ ศรีประเทศ วิเศษวงศ์เป็นผู้ว่าราชการเมืองยะลา

เมื่อพระยาสาयบุรี (นิละไม) พระยารามันท์ (ต่วนติมุน) ถึงแก่กรรมลง โปรดเกล้าฯ ให้นิแปะ บุตรพระยาสาयบุรี (นิละไม) เป็นพระยาสุริยสุนทรบวรภักดี ศรีมหาวิทยา มัตตาอัปดุล วิบูลย ขอบเขต ประเทศมาลายู เป็น ผู้ว่าราชการเมืองสาयบุรี ให้นิป็น้องของพระยาสาयบุรี (นิแปะ) เป็นพระรัตนมนตรีผู้ช่วยราชการ ให้นิอิต้า เป็นพระวิเศษวงศ์ ผู้ช่วยราชการเมืองสาयบุรี ตั้งให้พระณรงค์วงศ์ (ต่วนยารง) ผู้ช่วยราชการซึ่งเป็นน้องต่างมารดาของพระยารามันท์ (ติมุน) เป็ฯพระยารัตนภักดี ศรีราชบดินทร์ สุรินทรวิวงศ์ ผู้ว่าราชการเมืองรามันท์ ให้หลวงรายาภักดี (ต่วนบาไลยา วอบุตรพระยารามันท์ (ติมุน) เป็นพระณรงค์วงศ์ผู้ช่วยราชการ ให้ต่วนละเบะ บุตรพระยารามันท์

¹ เขียนตามประชุมพงศาวดาร เล่ม 3, 2506 หน้า 24

² ต่วนยุไซ้ะ หรือ โต๊ะกีเป็นชื่อของคนๆ เดียวกัน แต่มี 2 ชื่อ

¹⁰² ประยูรศักดิ์ ชาญนเดชะ. มุสลิมในประเทศไทย. หน้า 60 - 61.

(ต่วนยาฮง) เป็นหลวงร่ายยาภักดี ผู้ช่วยราชการเมืองรามันห์

ต่อมาเมื่อพระยาพะหริ่ง (แตง) ถึงแก่กรรม โปรดเกล้าฯ ให้ต่วนญูปะสาบุตร พระยาปัตตานี (ต่วนญูเต้) เป็นพระยาวิจิตรภักดี ศรีสุรवंศา รัตนอาณาเขต ประเทศราช เป็นผู้ว่าราชการเมืองปัตตานี ให้พระพิพิธภักดี ผู้ช่วยราชการเป็น พระยาพิทักษ์ธรรมสุนทร นริศรสุนทรดิษฐ์ นรินทรภักดี ผู้ทำนุบำรุงราชการให้ต่วนญูบอสู เป็น พระศรีบุรีรัตนินิต ผู้ช่วยราชการ ให้ต่วนญูเด บุตรชายของพระยาพิทักษ์ เป็นพระพิพิธภักดี ผู้ช่วยราชการเมืองปัตตานี

น้องชายต่างมารดาของพระยาพะหริ่ง (แตง) ชื่อ นิเหมาะ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาเพ็ชราภิบาลนฤเบศร์ วาปีเขตมูจรินท์ นฤบดีนทรสวามิภักดี ผู้ว่าราชการเมืองหนองจิก ซึ่งต่อมาได้เป็นพระยาเมืองยะหริ่ง และได้รับบรรดาศักดิ์เป็น พระยาพิบูลย์เสนาภูกิจพิชิตเชษฐภักดี¹⁰³

ตามประวัติศาสตร์ของเมืองยะหริ่ง มีขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนการปกครองตามยุคตามสมัย ใช้ธรรมเนียมไทยและไม่เคยยกฎ หรือเอาใจออกห่างจากประเทศไทยในทุกสมัยที่ผ่านมา ในการเกิดกบฏของเมืองอื่นทุกครั้ง เช่น เมืองปัตตานี เมืองกลันตัน เมืองยะลา และพระยาเมืองต่าง ๆ เป็นเหตุให้พระยาเมืองอื่นๆ โกรธมาก ประชาชนชาวเมืองยะหริ่ง (อำเภอมาฮอ ปานาละ ยะหริ่ง) มีความนิยมและรักชาติไทย เพราะปฏิบัติตามนโยบายของพระยาเมือง ได้รับคำชมเชยจากข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณหัวเมือง 7 หัวเมือง (พระยาสุทนต์ยวินิจ)และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงยกตัวอย่างเมืองยะหริ่งเพื่อให้บริเวณเมืองอื่นปฏิบัติตาม ผลประโยชน์ของเมือง อันมีภาษีที่เก็บได้ในบริเวณ 7 หัวเมือง ได้ไปบำรุงและรักษาเมืองเป็นรายปีไป มีการทำนุบำรุงถนนหนทาง สุเหร่า วัด ส่งบุตรไปศึกษา ณ จังหวัดสงขลา และกรุงเทพฯ ทุกครอบครัว ทั้งนี้เพื่อที่จะให้ได้รับขนบธรรมเนียมประเพณีไทย¹⁰⁴

5. เมืองสงขลา

สำหรับเมืองสงขลานั้น บทบาทของมุสลิมตามพงศาวดารเมืองสงขลา ที่พระยาวิเชียรคีรี (ชม) ได้เรียบเรียงไว้ เมื่อยังเป็นพระยาสุนทรานุรักษ์ ผู้ว่าราชการเมืองสงขลา ได้กล่าวถึง บทบาทของมุสลิมไว้เพียงสั้นๆ ว่า¹⁰⁵ “เดิมครั้งหนึ่ง เมืองสงขลาเป็นเมืองแขก ตั้งอยู่ริมเขาแดง เจ้าเมือง

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 61.

¹⁰⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 62 - 63

¹⁰⁵ ประชุมพงศาวดาร, เล่ม 3 (ประชุมพงศาวดาร ภาค 3 และ ภาค 4 ตอนต้น), พิมพ์ครั้งที่ 1. (กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุณุสสา,

ชื่อสุลต่าน “สุเลมัน” สุลต่านสุเลมันได้สร้างป้อมขุดคูเมือง และจัดแจงสร้างบ้านเมืองเสร็จแล้ว ยอมขึ้นกับกรุงศรีอยุธยาโบราณ ครั้นสุลต่านสุเลมันถึงแก่อนิจกรรมแล้ว บุตรและหลานคนหนึ่งคนใด ก็ใดก็ได้เป็นผู้ครองเมืองสืบตระกูลต่อไป เมื่อสุลต่านสุเลมันสร้างบ้านเรือนขึ้นนั้น ไม่ปรากฏว่า ศักราชใด ตั้งแต่สุลต่านสุเลมันถึงอนิจกรรมแล้ว เมืองก็กร้างว่างเปล่าอยู่ช้านาน แต่ป้อมที่ฝั่งศพสุลต่านนั้นราษฎรเรียกกันว่า “มรhum” ต่อมาจนทุกวันนี้” ต่อจากนั้นเป็นต้นมา พระยาเมืองของเมืองสงขลาจึงเป็นคนไทยที่นับถือศาสนาพุทธปกครองเมืองสงขลาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติ “ขุนสารภีจ” อำเภอเรือเสาะ

อำเภอเรือเสาะ จังหวัดนราธิวาส เมื่อก่อนปี พ.ศ. 2460 หรือประมาณ 80 ปีมาแล้วคนรู้จักกันในชื่อสถานที่ชุมชนแห่งนี้ว่า “บ้านยะปะะ” ซึ่งในขณะนั้น ตรงสถานที่ที่ตั้งตลาดอำเภอเรือเสาะในปัจจุบันยังคงเป็นป่าดงดิบ มีต้นไม้ต้นไม้ใหญ่ ๆ และมีสัตว์ป่านานาชนิด โดยเฉพาะเสือลายพาดกลอน ช้างป่า สมเสร็จ และสัตว์ต่างๆ อีกมากมาย เมื่อตะวันบ่ายคล้อยลงไปแล้วโดยเฉพาะในช่วงเย็นแล้วมีเสียงชะนี ร้องโหยหวนเป็นที่ประทับใจของผู้มาตั้งถิ่นฐานในช่วงแรกๆ บนต้นไม้ นอกจากจะมีสัตว์จำพวกที่เป็นสัตว์ห้อยโหน คือ ลิง ค่าง บ่าง ชะนี แล้ว ยังมีนกนานาชนิดอีกมากมาย ในหนองน้ำและบึงต่างๆ มีปลาต่างๆ หลากหลายสามารถที่จะจับมาเพื่อปรุงเป็นอาหารได้ตามความสะดวกสบายเพียงมีเครื่องมือดักจับปลาบางชนิดเท่าที่จะทำหรือหามาได้ก็สามารถจะจับปลาได้แล้ว

นายฮามู ชันเดอระไซ๊ะ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีพื้นเพเดิมที่ถือกำเนิดในเมืองยาลอ (ปัจจุบันนี้เรียกว่าจังหวัดยะลา) นายฮามู เป็นชื่อที่เรียกในสมัยนั้น (จากชื่อภาษาอาหรับว่า “มาฮามูด”) เกิดที่หมู่บ้านบาตูปูเตหรือบ้านแซบอ สือดอง ตำบลลิติก อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองยะลาในปัจจุบันนี้ประมาณ 10 กิโลเมตรเศษ ซึ่งปัจจุบันสามารถเข้าถึงหมู่บ้านได้ ตรงทางสามแยกบ้านเนียง ไปทางเชิงเขา ประมาณ 3-4 กิโลเมตร มีบิดาชื่อ “ชันเดอระไซ๊ะ” ได้อพยพไปตั้งหลักแหล่งใหม่ที่ตำบล “บ้านบันนังรายอ” ซึ่งห่างจากตัวอำเภอเรือเสาะประมาณ 6 กิโลเมตรเศษ โดยมีเส้นทางเข้าตรงหมู่บ้านที่บ้านยาแลเบาะ ไปทางทิศตะวันตก สาเหตุที่อพยพมาอยู่ที่บันนังรายอนั้นไม่ทราบ แต่ที่สำคัญคือเป็นชุมชนหนึ่งตามที่เรียกขานมาจนถึงปัจจุบันนี้คือ เป็นชุมชนที่มีกษัตริย์อยู่ปกครองเป็นอิสระ ซึ่งในสวนนี้ที่ยังมีเป็นหลักฐานปรากฏคือ “กอตอรายอ” (วังกษัตริย์) และ ปือ แนรายอ (นากษัตริย์) หลังจากได้ไปอยู่ที่บ้านบันนังรายอแล้วนั้นไม่นาน บิดาของท่านก็ได้ออกเดินทางไปทำฮัจย์ที่เมืองมักกะห์ ประเทศชะอุดิอาราเบีย หลังจากออกเดินทางไปแล้วท่านก็ได้เดินทางกลับมาที่บ้านบันนังรายออีกเลย โดยหายสาบสูญตั้งแต่นั้นมา หลังจากนั้นมารดา ซึ่งมีชื่อว่า “ดอแมะ” ก็อยู่บ้านคนเดียวโดยมี “นายฮามู” บุตรชายเป็นเพื่อน ต่อมามารดาของนายฮามูก็แต่งงานมีสามีใหม่ และได้ให้กำเนิดบุตรชายอีกท่านหนึ่ง ซึ่งก็เป็นน้องชายของนายฮามู ที่ต่างบิดากันชื่อ “นายยามา”

นายฮามุนั้น เมื่ออยู่ที่บ้านบันนังรายอ ท่านก็ได้เข้าพิธีสมรสกับสุภาพสตรีท่านหนึ่งชื่อว่า “ฆอบเสาะ” ซึ่งมี บิดาเป็นคนพื้นเพเดิมจากตำบล “บ้านนะแด” (ซึ่งปัจจุบันนี้อยู่ในอำเภอมาเยอ จังหวัดปัตตานี) การที่อพยพไปอยู่ที่บ้านบันนังรายอ ด้วยสาเหตุของโรคระบาดปศุสัตว์ โดยท่านนำ กระบือ(ควาย) อพยพหนีโรคภัยของสัตว์ไปอยู่ด้วย ณ สถานที่บ้านบันนังรายอนี้ ภรรยาของท่านก็ได้ ให้กำเนิดบุตรชาย 1 คนและบุตรสาวจำนวน 4 คน รวมเป็น 5 คน และในขณะที่ท่านอยู่ที่ บ้านบันนังรายอนี้เองท่านได้รับการแต่งตั้งจากปลัดอำเภอตันหยงมาสให้เป็น “ผู้ใหญ่บ้าน “ เพื่อให้ ทำหน้าที่ให้คำแนะนำในการทำเกษตรทั้งหลาย ตลอดจนการทำสวนยางพาราและแนะนำอาชีพอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้แล้วให้ทำหน้าที่เก็บภาษีรายบุคคลหรือรายหัว ๆ ละ 3 บาทเพื่อเป็นภาษีเข้าบำรุง ประเทศ และกล่าวได้ว่าสถานที่ราชการแห่งแรกที่ เกิดขึ้นในอำเภอหรือเสาะคือที่บ้านของท่านที่บ้าน บันนังรายอนี้เอง ส่วนผู้ที่แต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้านนั้น คือปลัดอำเภอตันหยงมาส คือ “นายอิม รังสิโกสัย ซึ่งต่อมาเมื่อท่านปลัดได้ออกจากราชการแล้วก็ ได้อพยพนำครอบครัวมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ อำเภอหรือเสาะโดยสร้างบ้านอยู่ริมถนนเขตทางรถไฟ ซึ่งตรงข้ามบ้านของท่านนั้นมีต้นมะขามอยู่จน ถึงปัจจุบันนี้ ซึ่งเมื่อก่อนนั้นเป็นแหล่งบันทุกสินค้าบนหลังช้าง หรือสถานีพักช้าง เพื่อบันทุกสินค้า นำออกไปยังแหล่งชุมชนต่างๆ ในตำบลตำมะหงันรอบนอกๆ ทั่วไป และช้างเป็นพาหนะอย่างเดียวที่ ทดแทนการใช้กำลังคนและสามารถบรรทุกสินค้าได้ในปริมาณมากๆ สามารถเดินทางไกลและ ทุกรันदारและปลอดภัยจากสัตว์ร้ายต่างๆ ได้

ต่อมานายฮามูได้อพยพครอบครัวทั้งหมดของท่านไปสร้างอยู่ที่ตำบล “บ้านตะโล๊ะบาโย” ซึ่งอยู่ห่างจากตัวอำเภอหรือเสาะปัจจุบันนี้ประมาณ 7 กิโลเมตร โดยอยู่ริมเส้นทางสายอำเภอหรือเสาะ กับบ้านชากอ (ปัจจุบันเป็นอำเภอศรีสาคร) บ้านหรือสถานที่ทำการท่านอยู่ตะโล๊ะบาโยนั้นปัจจุบันนี้ เป็นสุสานหรือกุโบร์ของชาวบ้านๆตะโล๊ะบาโยไปแล้ว และที่ ๆ ตะโล๊ะบาโยนี้ท่านจะอยู่นานเท่าใด ไม่อาจจะทราบได้ แต่คนที่อยู่แถวตำบลบ้านบางและบ้านนาโอนซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวไทยพุทธเรียก ท่านว่า “พ่อ” ซึ่งหมายถึงว่า ท่านเป็น “พ่อบ้าน” หรือ “ผู้ใหญ่บ้าน” แต่ที่สำคัญในช่วงที่ท่านอยู่ที่ตะ โล๊ะบาโยนี้ท่านได้จัดพิธีแห่ขบวนช้างอย่างใหญ่โต เพื่อให้ลูกชายคนโตคนเดียวของท่านคือนายหะยีสุ หลง ชันเดอระไซ๊ะ ที่ชาวบ้านเรียกว่าทำพิธี “มาไซะยาวิ” (หรือเข้าสู่ันต์หรือเข้าสู่ัน)

ต่อมาได้ย้ายสถานที่ราชการจากบ้านตะโล๊ะบาโยมาตั้งในสวนที่เรียกเมื่อก่อนนี้ว่า “สวนโต๊ะ กาปะ” ซึ่งปัจจุบันนี้สถานที่ทุกกล่าวถึงนี้อยู่ข้างวัดราษฎร์โมสรนี้เอง (บาโงวะ) สวนบ้านพักของท่าน

ได้มาสร้างอยู่ที่ “บ้านบาละ” คือหมู่บ้านหลังสถานีรถไฟในปัจจุบันนี้ เพราะสถานที่แห่งนี้มีที่ทำนา
 เหมาะแก่การปลูกข้าว ท่านอยู่ได้ประมาณหนึ่งปีก็ย้ายมาสร้างบ้านใหม่ที่อยู่ด้านหลัง “ตลาดนัดสาร
 กิจ” ซึ่งเป็นบ้านที่สร้างด้วยไม้แผ่นเป็นหลังแรกและหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาไม่เหมือนบ้านที่
 สร้างมาก่อนหน้านี้ส่วนใหญ่เป็นบ้านที่มีฝาผนังทำด้วยไม้ไผ่ขัดแตะและหลังคามุงจาก ซึ่งสถานที่ราช
 การแห่งแรกที่ถูกสร้างขึ้นที่แห่งนี้คือ “สถานีตำรวจ” ซึ่งสร้างขึ้น ณ สถานที่ๆ ปัจจุบันนี้เป็นสถานที่ตั้ง
 บ้านของนายหะยีอาหมัด อาแวบือซา ส่วนสถานที่ราชการอีกแห่งหนึ่งคือ “ที่ทำการอำเภอ” นั้นเดิม
 ได้ถูกสร้างขึ้นเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวยกพื้นสูงหรือที่เรียกว่าบ้านใต้ถุนโล่ง ซึ่งเป็นสถานที่แห่งเดียวกันที่
 เป็นบ้านพักของนายอำเภอหรือเสาะในปัจจุบันนี้ ซึ่งถือว่าเป็นสถานที่ราชการแห่งที่ 2 ที่สร้างตามกัน
 มา และต่อมาได้ย้ายที่ว่าการอำเภอไปตั้งในสถานที่ๆ แห่งใหม่ที่ท่านได้บริจาคที่ดินให้ เพื่อความสว
 งามและสะดวกต่อการติดต่อราชการ คือนอกจากสถานที่ว่าการอำเภอแล้ว ก็เป็นสถานีตำรวจภู
 หมออำเภอหรือเสาะ และ สุขศาลา เพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วยขั้นต้น เพราะมีแพทย์ประจำตำบลประจำอยู่ที่
 ศาลาแห่งนี้ ทำให้สถานที่ราชการรวม อยู่ในบริเวณที่เดียวกันและใกล้เคียงกัน

ตำบลตำมะหงัน ได้ถูกประกาศให้เป็นกิ่งอำเภอ ชื่อว่า “กิ่งอำเภอตะมะหงัน” เมื่อปี พ.ศ.
 2460 ผู้ที่ได้รับตำแหน่งปลัดกิ่งอำเภอคนแรกคือท่าน “ขุนอุปการประชากร” โดยมีนายอำเภออยู่ที่
 อำเภอตันหยงมาศ (หรือที่เรียกในปัจจุบันว่าอำเภอระแงะ) ส่วนที่ทำการสาธารณสุขอำเภอหรือเสาะ
 ในปัจจุบันนี้ เป็นที่ตั้งของโรงเรียนบ้านยะบะ ซึ่งเป็นโรงเรียนชั้นประถมแห่งแรกของอำเภอ และใน
 บริเวณของโรงเรียนนี้มีต้นไม้ขนาดยักษ์อยู่ต้นหนึ่ง มีขนาดใหญ่มาก ประมาณขนาดรอบลำต้นกว่า
 4-5 วา นั่นคือ “ต้นยางพารา” คาดว่าเป็นต้นยางพาราที่เป็นต้นเก่าแก่ที่สุด หรือโคตรของต้น
 ยางพาราก็ว่าได้ ซึ่งต่อมาได้ถูกโค่นลงไปเพราะจะต้องใช้สถานที่สร้างโรงพยาบาลประจำอำเภอหรือ
 เสาะขึ้นมาแทนที่ตั้งของโรงเรียนบ้านยะบะที่ได้ถูกย้ายไปอยู่บ้านปลายนาใกล้กับโรงเรียนหรือเสาะ
 ราชูปถัมภ์ปัจจุบันนี้

นายฮามู ชันเดอระไซ๊ะ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นท่าน “ขุนสารกิจ” เมื่อประมาณปีพ.ศ. 2469
 ทำหน้าที่ดูแลและปกครองท้องที่ตำบลตะมะหงัน โดยมีการแบ่งเนื้อที่การปกครองท้องที่ออกเป็น
 2 ส่วน โดยให้เส้นทางกลาง ปัจจุบันนี้เรียกเส้นทางหลวง หมายเลข 4060 หรือชื่อ ถนนสนองกิจ
 หรือถนนหน้าอำเภอหรือเสาะเป็นเส้นแบ่งเขตการปกครอง โดยให้ท่านขุนอุปการประชากรซึ่งเป็นปลัด
 อำเภอปกครองด้านซีกที่ตั้งที่ทำการอำเภอ หรือปัจจุบันนี้เรียกว่า ตำบลหรือเสาะออก ส่วนด้านตะวันออก

ตกหรือด้านที่ตำบลหรือเสาะตั้งอยู่ หรือด้านฟากตรงข้ามที่ทำการอำเภอให้ท่านขุนสารกิจเป็นผู้ปกครอง ในขณะที่อยู่ที่ตำบลหรือเสาะนี้ซึ่งประมาณว่าอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2464 ซึ่งกำลังมีการก่อสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯได้มาถึงช่วงต่อสะพานเหล็ก ช้ามแม่น้ำสายบุรี (ปัจจุบันเขตติดต่ออำเภอรามันกับอำเภอหรือเสาะ) ทางผู้ก่อสร้างทางรถไฟได้ให้ท่านขุนสารกิจย้ายตลาดจากที่ตั้งอยู่เดิม ให้ไปที่อยู่ที่แห่งใหม่ คือสถานที่หัวสะพานข้ามแม่น้ำสายบุรีด้านอำเภอหรือเสาะ แต่ท่านไม่ยอมย้ายตามที่ขอ เพราะท่านได้กำหนดแน่นอนแล้วจะไม่ย้ายไปไหนอีก ต่อมาเมื่อการวางรางรถไฟผ่านเข้ามาในตลาดตามะหังแล้ว การสร้างสถานีรถไฟก็มีขึ้นพร้อมกันด้วย ณ ที่ตั้งตลาดหรือกิ่งอำเภอตะมะหังจนถึงปัจจุบันนี้ แต่ชาวบ้านทั่วไปเรียกตำบลนี้ว่า “บ้านยะบะ” (แปลว่าบ้านแห่งการจับมือกัน ส่วนตามะหังนั้นเป็นชื่อของต้นไม้สักทางใต้ชนิดหนึ่งแต่เป็นไม้ประเภทเนื้ออ่อน)

ตั้งแต่เริ่มมีชุมชนเกิดขึ้นในตำบลนี้ แรกเริ่มเดิมทีเรียกว่า “ตำบลตามะหัง” นั้น การคมนาคมก่อนที่จะมีถนนหนทางอย่างปัจจุบันนี้ ทางคมนาคมที่สะดวกและที่สำคัญคือแม่น้ำสายบุรี ซึ่งเป็นเส้นทางที่สามารถเข้าออกได้ทางเดียวคือทางเรือ จนมีท่าเรือเกิดขึ้นที่เรียกในปัจจุบันนี้ว่า “ตำบลท่าเรือ” ซึ่งเป็นเส้นทางที่สามารถเดินทางทั้งสองขึ้นไปถึงตำบลชากอ (อำเภอศรีสาครในปัจจุบัน) หรือล่องเรือไปถึงจังหวัดสายบุรีเมื่อก่อนโน้น สินค้าขึ้นล่องที่สำคัญคือ เกลือ ของใช้ที่จำเป็นต่างๆ เช่น เสื้อผ้าและอื่น ส่วนสินค้าที่นำออกก็มี ไม้ต่างๆจนถึงไม้ไผ่และของป่า นอกจากการคมนาคมทางเรือแล้วทางบก ก็สามารถเดินทางโดยการใช้นาหนะที่เป็นสัตว์ใหญ่ๆ คือช้างต่อมาก็เป็นเกวียนที่เทียมด้วยวัว เมื่อมียานพาหนะที่สะดวกขึ้นเร็วขึ้นเช่น จักรยานถีบ ต่อมาเมื่อมีรถยนต์ที่เป็นพาหนะเหลือใช้จากสงครามโลกครั้งที่ 2 การคมนาคมก็สะดวกมากขึ้นและพัฒนาขึ้นตามลำดับตลอดจนถนนหนทางก็สะดวกขึ้นเป็นลำดับ

ต่อมาตำบลตามะหังได้ถูกยกฐานะขึ้นเป็น “กิ่งอำเภอตามะหัง” เมื่อปี พ.ศ. 2460 แล้วต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2482 ได้มีพระราชกฤษฎีกาเลื่อนฐานะจากกิ่งอำเภอตามะหังขึ้นเป็น “อำเภอหรือเสาะ” และได้มีนายอำเภอเข้าปกครองเป็นคนแรกคือ นายชำนาญ มรคา สิ่งสำคัญที่มีหลักฐานปรากฏในหนังสือสำคัญคือ “ท่านขุนสารกิจ” ได้ยกที่ดินที่ท่านครอบครองอยู่ทางด้านตำบลหรือเสาะออกเพื่อให้ใช้สร้างเป็นสถานที่ราชการ ซึ่งยังมีปรากฏเป็นหลักฐานในหนังสือสำคัญที่สำนักงานพัสดุจังหวัดนราธิวาสจนถึงปัจจุบันนี้ คือ ที่ดินส่วนที่สร้างที่ทำการอำเภอหรือเสาะ สถานีตำรวจหรือเสาะ และสุซศาลาหรือเสาะ ที่ตั้งอยู่ในปัจจุบันนี้

นายฮามู ชันเดอระไซ้เซ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “ท่านขุนสารกิจ” เมื่อปีพ.ศ. 2469 โดยท่านได้รับทราบจากท่านนายอำเภอต้นหยงมาสในขณะนั้นมาบอกให้ท่านทราบ และตั้งแต่นั้นมาท่านก็ได้ถูกขนานนามจากชาวบ้านว่า “ท่านขุนฯ” หรือชาวบ้านเรียกท่านว่า “โต๊ะขุนยะปะ” หรือ “โต๊ะขุน” เฉยๆ จนถึงบัดนี้ (แต่จากหลักฐานที่ปรากฏในหนังสือที่เขียนโดยเจ้าหน้าที่พัสดุ จังหวัดนราธิวาสในขณะนั้นเขียนชื่อว่า “ขุนสารกิจ”) ท่านขุนสารกิจ ได้มีภรรยาคนที่ 2 (ฮัจยะห์เจ๊ะนิง) หลังจากภรรยาคนแรกได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว และได้สร้างบ้านพักแห่งใหม่ที่อยู่ด้านทางทิศเหนือของ มัสยิด ห่างจากมัสยิดประมาณ 300 เมตร ท่านขุนสารกิจเป็นบุคคลที่มีความตั้งใจในการทำงาน และปฏิบัติตนให้กับราชการตลอดมาแถบจะเรียกได้ว่าปกครองแบบพ่อกับลูก ทำให้คนทั่วไปรักท่าน และมักจะเรียกท่านว่า “โต๊ะขุนยะปะ” ถ้าท่านขอความร่วมมือทุกคนที่อยู่จะมีความพร้อมช่วยเหลือกันที่ ดั่งนั้นสิ่งที่ท่าน ได้ขอให้ทำคือ “มัสยิด ยุมฮียะ” ซึ่งเป็นมัสยิดกลางของอำเภอหรือเสาะและตั้งอยู่บนถนนสารกิจ โดยมีบालาเซาะ (สถานที่เป็นเรือนไม้ติดมัสยิด) ซึ่งใช้สำหรับทำบุญทำทานเลี้ยงผู้คนที่เมื่อมีงานเกี่ยวกับวันสำคัญต่าง ๆ จนถึงใช้เป็นสถานที่ สำหรับสอนศาสนาแก่นักเรียนด้วยและยังออกเงินส่วนตัวจ้างครูสอนศาสนาประจำที่มัสยิด และสิ่งสำคัญท่านได้สร้างสถานที่สำหรับฝังร่างของท่านไว้ล่วงหน้า ซึ่งอยู่ด้านหลังของมัสยิดกลางยุมฮียะ หลังจากที่ได้ทำการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว และก่อนที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2484 ประมาณ 1 ปี ท่านก็มีอาการป่วยและได้ถึงแก่กรรม และได้ฝังศพท่านในสถานที่ที่ท่านได้สร้างเตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนแล้วนั้น ซึ่งประมาณว่าอายุของท่านเมื่อถึงแก่กรรมนั้น ประมาณ 63 ปี

สิ่งสำคัญที่ท่านได้สร้างมัสยิดหลังแรกขึ้นในอำเภอหรือเสาะคือ มัสยิดยุมฮียะหลังเก่านั้น ได้ออกแบบเป็นสถาปัตยกรรมแบบของอินโดนีเซีย ซึ่งต่อมาได้ถูกรื้อออกไปแล้วเนื่องจากคณะกรรมการมัสยิดเห็นว่าสถานที่ไม่พอกับจำนวนผู้คนที่เพิ่มมากขึ้น จึงได้รื้อหลังเก่าออกและได้ก่อสร้างใหม่เป็นแบบสถาปัตยกรรมอาหรับดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ คือหลังที่อยู่ติดริมถนนสารกิจนั่นเอง